

גמרא סדורה

מסכת

מועד קטן



מהדורה מנוקדת, מפוסקת,
מחולקת לסוגיות ולפסקאות

עם רש"י

טו אב תשע"ד

בהצלחה - יגעת ומצאת - תאמין!!!



להארות והערות
 דניאל ברק ווינט
 טל' - 0526071122
 דוא"ל vinetdb81@gmail.com
 עתניאל ד.ד. הר חברון 90407

©

כל הזכויות על הטקסט, ניקוד ופיסוק
 שמורות למכון הישראלי לפרסומים תלמודיים.
 כל הזכויות על החלוקה לסוגיות ופסקאות
 שמורות לעמותת "וכל בנייך לימודי ה'" ולדניאל ברק ווינט.
 ניתן לצלם ולהדפיס לשם לימוד לצורך אישי וללא מטרת רווח.

מסכת מועד קטן פרק א' - "משקין בית השלחין"

1. ב, א

רפ"י

מתני'
משקין בית השלחין במועד. שדה שהיא עומדת בהר וצריך להשקותה תמיד משקין אותה אפילו בחולו של מועד לפי שהוא לו הפסד גדול אם אינו משקה אותה ודבר של הפסד התירו חכמים לטרוח בו בחולו של מועד כמו שאנו מוצאין במסכת חגיגה (דף יח.) דכתיב (דברים יז) ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת לה' אלהיך מה שביעי עצור בעשיית מלאכה אף ששה עצורים בעשיית מלאכה אי מה שביעי עצור בכל מלאכה אף ששה עצורין בכל מלאכה שביעי שביעי עצור בכל מלאכה הא לא מסרן הכתוב אלא לחכמים לומר לך איזו מלאכה אסורה בחושי"מ ואי זו מותרת ומלאכה שיש בה הפסד אם אינו עושה אותה כגון להשקות בית השלחין התירו חכמים:
ובשביעית. מפרש בגמרא: **ממעין שיצא בתחילה.** דעכשיו מתחיל לנבוע שעדיין לא החזיקה דרכה:
בין ממעין שלא יצא בתחילה. אלא מעין נובע מזמן מרובה: **אבל לא ממי גשמים.** משום דאית ביה טירחא יתירא כדמפרש בגמרא:

גמ'
דאית לאינפולי. הקרקע שסביבה דעדיין לא החזיקה דרכה:
משקין. בחולו של מועד ולא חיישינן דלמא נפיל ואזיל וטרח טירחא יתירא:
מעין שלא יצא בתחילה. שכבר החזיק דרכו:
מיבעיא. דמשקה ממנו בחולו של מועד:
בית הבעל. שדה הוא בעמק ואינו צריך להשקותה ואין בה הפסד אם אין משקה אותה:
קא משמע לן. מתניתין דתני בין ממעין שלא יצא בתחילה:
בית השלחין אין בית הבעל. אפילו ממעין שלא יצא בתחילה לא:
נישלהי. וה"א מתחלף בחי"ת:

בא מתניתין

משקין בית השלחין:

במועד,

ובשביעית,

בין ממעין שיצא בתחילה, בין ממעין שלא יצא בתחילה.

אבל אין משקין:

לא ממי הגשמים,

ולא ממי הקילון,

ואין עושין עוגיות לגפנים.

דבי אלעזר בן עזריה אומר:

אין עושין את האמה בתחילה במועד, ובשביעית.

וחכמים אומרים:

עושין את האמה בתחילה בשביעית,

ומתקנין את המקולקלות במועד.

ומתקנין את קלקולי המים שברשות הרבים,

וחוטטין אותן,

ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות,

ואת מקוות המים.

ועושין כל צורכי הרבים.

ומציינין את הקברות,

ויוצאין אף על הכלאים.

גמרא

השתא יש לומר "ממעין שיצא בתחילה" דאית לאינפולי, "משקין ... ממעין שלא יצא בתחילה" דלא אית לאינפולי, מיבעיא?!

אמרי:

אצטריך,

אי תנא "מעין שיצא בתחילה" -

הוה אמינא: ה"א הוא דבית השלחין - אין, בית הבעל - לא משום דאית לאינפולי, אכל "מעין שלא יצא בתחילה" דלא אית לאינפולי - אימא: אפילו בית הבעל נמי,

קא משמע לן:

לא שנא מעין שיצא בתחילה,

ולא שנא מעין שלא יצא בתחילה,

בית השלחין - אין,

בית הבעל - לא.

ומאי משמע דהאי "בית השלחין" לישנא דצחותא היא?

דכתיב: "ואתה צור ונגע" (דברים כה-יח) ומתרגמינן ואת משלהי ולאי.

ומאי משמע דהאי "בית הבעל" לישנא דמייבתותא היא?

דכתיב: "מי יבעל בחור בתולה" (ישעיה סבה),

ומתרגמינן: ארי כמה דמיתותב עולם עם בתולתא יתיבתון בגויד בנייד.

2. ב, א-ב

רַבִּי

מאן תנא דפסידא - אין, הרווחה - לא?
ומפילו במקום פסידא מיטרח נמי לא טרחינן?
השלחין:

הרווחה לא. כגון דבית הבעל
דאסור להשקותה מאחר שאין
בה הפסד שאין צריך להשקותה
אלא להרווחה דמילתא לשוויה
אפלי חרפי:

אפילו במקום פסידא מיטרח
לא טרחינן. דקתני מתניתין
אבל לא ממני גשמים כו' משום
דאית ביה טירחא:

מושכין המים מאילן לאילן.
בחולו של מועד אם יש מים
תחת אילן אחד עושין דרך קטן
מאילן לאילן כדי שימשכו
המים מאילן זה לאילן אחר:

לא ישקה את השדה כולה.
בבית הבעל קמייירי דהרווחה
היא אלמא דהרווחה דמילתא
אסר ר' אליעזר:

אילימא חרבה ממש. שנעשה
בור למה לי למשקה לההיא
דהא אין לה תקנה לעולם:

שחרבה ממעיין זה ויצא לה
מעין אחר. שחבר מעיינה
שרגילה לשתות ממנו דכיון
שרגילה לשתות אי לא משקה

לה עכשיו אית ליה פסידא
יתירא אפילו הכי לא שרי ר'
יהודה אלא ממעיין שיצא לה
דלאו טירחא הוא אבל מי

גשמים ומי קילון דטירחא הוא
לא שרי אפילו לבית השלחין
ועוד חזינן דקאמר רבי יהודה
לא יפנה מים כו' אלמא דלא

שרי ר' יהודה טירחא יתירא
אלמא מתני ר' יהודה היא דהא
ראבי"ע ליש חרב מעיינה ממעיין
שיצא לה בתחילה ולייש לא חרב

תרוייהו אסר:
דלמא אתי לאינפולי. אבל
ממעין שלא יצא בתחילה
אפילו בית הבעל נמי שרי רבי

יהודה ומתניתין דקתני נמי
ממעין שלא יצא בתחילה בית
השלחין אין בית הבעל לא לאו

רבי יהודה היא:
אם כן מתניתין אמאן תרמייה.
לא ר"א בן יעקב כדאמרן ולא
כר"מ דשרי אפילו בית הבעל

ולא כר' אלעזר בן עזריה
דאפילו בית השלחין לא שרי
ממעין שיצא בתחילה:
אלא לרבי יהודה ולא שנא כו'.
ומתניתין ר' יהודה היא:

להודיע כחו דרבי מאיר.
דאפילו ממעיין שיצא בתחילה
שרי אפילו לבית הבעל:

מאן תנא דפסידא - אין, הרווחה - לא?
ומפילו במקום פסידא מיטרח נמי לא טרחינן?

אמר רב הונא:

רבי אליעזר בן יעקב היא.

דתנן:

"דבי אליעזר בן יעקב אומר:

מושכין את המים מאילן לאילן ובלבד שלא ישקה את השדה כולה" (מו"ק ו:).

אימור דשמעת ליה לרבי אליעזר הרווחה דלא טירחא,

במקום פסידא מי שמעת ליה?!

אלא אמר רב פפא:

הא מני רבי יהודה היא.

דתניא:

"מעין היוצא בתחילה משקין ממנו אפילו שדה בית הבעל,

דברי רבי מאיר.

רבי יהודה אומר:

אין משקין אלא שדה בית השלחין שחרבה.

רבי אלעזר בן עזריה אומר:

לא כן, ולא כן.

יתר על כן אמר רבי יהודה:

לא יפנה אדם אמת המים וישקה לגינתו ולחורבתו בחולו של מועד".

מאי "חרבה"?

אילימא חרבה ממש - למה לי דמשקי לה?

אמר אביי:

שחרבה ממעיין זה ויצא לה מעין אחר.

"דבי אלעזר בן עזריה אומר:

לא כן ולא כן".

לא שנא חרב מעיינה,

ולא שנא לא חרב מעיינה,

מעין שיצא בתחילה - לא.

וממאי?

דלמא עד כאן לא קאמר רבי יהודה בית השלחין - אין, בית הבעל - לא,

אלא מעין שיצא בתחילה דלמא אתי לאינפולי,

אבל מעין שלא יצא בתחילה, דלא אתי לאינפולי אפילו בית הבעל נמי!

בב,

אם כן מתניתין אמאן תרמייה?

אלא לרבי יהודה לא שנא מעין שיצא בתחילה ולא שנא מעין שלא יצא בתחילה,

בית השלחין - אין,

בית הבעל - לא.

והאי דקתני: "מעין שיצא בתחילה" - להודיע כחו דרבי מאיר,

דאפילו מעין היוצא בתחילה משקין ממנו אפילו שדה הבעל.

3. ב, ב - ג, א

רפ"י

מנכש. תולש עשבים רעים מתוך הטובים וכי עקרי להו צמחי הני טפי:
משקה מים בזרעים. שזורק מים בעיקרי העשבים:
משום מאי מתרינון ביה. דמאי מלאכה קא חשבינו ליה דודאי קוצר לא חשבינו שאינו מתכוין ליטול העשבים אלא לתקן עשבים הטובים שבשדה:
חורש וזרע וקוצר אבות מלאכות הן בפרק כלל גדול (שבת דף עג.):
לרפויי. לרכך:
משום חורש אין משום זורע לא. אמאי לא מיחייב בתרווייהו הא עביד תרווייהו ואשכחין במלאכה דמיחייב תרתי:
זומר. בשבת:
וצריך לעצים חייב. משום קוצר שהרי צריך לעצים וחייב משום נוטע דמשום הזימור גדלי טפי:
המחפה. שמכסה את הזרעים בעפר:
לוקה. משום לא תזרע כלאים (ויקרא יט):
אף המקיים. שרואה כלאים זרוע ואינו מבטלו:
בשלמא לדידי דאמינא. דמנכש הוי משום זורע משום הכי מנכש בכלאים לוקה דהא אסירא זריעה בכלאים דכתוב לא תזרע:
חרישה. לצורך זריעת כלאים מי אסירא דבשעת חרישה ליכא כלאים כלל:
אמר ליה. מנכש אינו לוקה אלא משום מקיים:
תלמוד לומר כלאים שדך לא. ואע"ג דכתוב לא תזרע כלאים גורעין ודורשין לא כלאים לא יהא כלאים מכל מקום שחייב אתה לבטלו:

אָתְמַר:

הַמְנַכֵּשׁ וְהַמְשָׁקֶה מִיֵּם לְזָרְעִים בְּשֶׁבֶת, מִשּׁוּם מַאי מַתְרִינּוּ בֵּיהּ?
 רַבָּה אָמַר: מִשּׁוּם חוֹרֵשׁ.
 רַב יוֹסֵף אָמַר: מִשּׁוּם זוֹרֵעַ.

אָמַר רַבָּה:

כְּוֹתֵי דִידֵי מִסְתַּבְּרָא, מַה דְּרַכּוּ שֶׁל חוֹרֵשׁ?
 לְרַפּוּי אַרְעָא.
 הָאִי נְמִי מְרַפּוּי אַרְעָא.

אָמַר רַב יוֹסֵף:

כְּוֹתֵי דִידֵי מִסְתַּבְּרָא, מַה דְּרַכּוּ שֶׁל זוֹרֵעַ?
 לְצַמּוּחֵי פִירָא,
 הֵכָא נְמִי מְצַמַּח פִירָא.

אָמַר לִיה אַבְיֵי לְרַבָּה:

לְדִידֵךְ קִשְׂיָא,
 וּלְרַב יוֹסֵף קִשְׂיָא.

"לְדִידֵךְ קִשְׂיָא" - מִשּׁוּם חוֹרֵשׁ - אִין, מִשּׁוּם זוֹרֵעַ - לָא?
 "לְרַב יוֹסֵף קִשְׂיָא" - מִשּׁוּם זוֹרֵעַ - אִין, מִשּׁוּם חוֹרֵשׁ - לָא?
 וְכִי תִמָּא כֹּל הֵיכָא דְאִיכָא תְרַתֵּי לָא מִיחַיִּיב אֱלָא חֲדָא,
 וְהָאִמַר רַב כְּהָנָא: זוֹמַר וְצָרִיךְ לְעֲצִים, חַיִּיב שְׁתֵּימָּ: אַחַת מִשּׁוּם נוֹטֵעַ, וְאַחַת מִשּׁוּם קוֹצֵר!

קִשְׂיָא.

אִיתִיבֵיהּ רַב יוֹסֵף לְרַבָּה:

"הַמְנַכֵּשׁ וְהַמְחַפֵּה לְכִלָּיִם - לוקה.

רבי עקיבא אומר: אף המקיים."

בְּשֶׁלְמָא לְדִידֵי דְאִמִּינָא מִשּׁוּם זוֹרֵעַ - הֵיִינוּ דְאִסִּירָא זְרִיעָה בְּכִלָּיִם,
 אֱלָא לְדִידֵךְ, דְאִמְרַת: מִשּׁוּם חוֹרֵשׁ, חֲרִישָׁה בְּכִלָּיִם מִי אִסִּירָא?!

אָמַר לִיה:

מִשּׁוּם מְקַיִם.

וְהָא מְדַקְתְּנִי סִפָּא: "**רבי עקיבא אומר: אף המקיים**" -
 מְכַלְל דְתִנָּא קָמָא לָאו מִשּׁוּם מְקַיִם הוּא!

כּוּלָּהּ רַבִּי עֲקִיבָא הִיא.

וּמַאי טַעַם קָאִמַר.

"מַאי טַעַם הַמְנַכֵּשׁ וְהַמְחַפֵּה בְּכִלָּיִם לוקה? מִשּׁוּם מְקַיִם,
 שְׁרַבֵּי עֲקִיבָא אֹמְרֵי אֵף הַמְקַיִם."

מַאי טַעַמָא דְרַבִּי עֲקִיבָא?

דִּתְנִיָּא:

"שְׁדֵךְ לֹא תִזְרַע כִּלָּיִם" (ויקרא יט, ט)¹ - אִין לִי אֱלָא זוֹרֵעַ מְקַיִם מְנִיין?

תְלַמּוּד לּוֹמַר: "כִּלָּיִם שְׁדֵךְ לֹא".

תְנַן:

¹ את-חקתי תשמרו בהמתד לא-תרכייע כלאים שדך לא-תזרע כלאים וכגד כלאים שעטנו לא יעלה עליך

רַש"י

בשלמא מועד. משום הכי שרי דלא אסיר בשום מלאכה אלא משום טירחא:
וכל מקום פסידא שרו רבנן. למיטרח בחולו של מועד במקום פסידא כדפרשינן לעיל:

בין למאן דאמר משום חורש. דפליגי רבה ורב יוסף לעיל במשקה מים לזרעים דחד אמר משום חורש וחד אמר משום זורע:

חרישה בשביעית מי שרי. הא נפקא מבחריש ובקציר תשבות דאמרינן אם אינו ענין לשבת שאינו צריך שהרי כבר נאמר כל מלאכה תנהו ענין לשביעית:
בשביעית בזמן הזה. דרבנן:

ורבי היא. דאמר דהוא מדרבנן ומילתא דפסידא שרו רבנן:

וזה דבר השמטה שמוט. כתיב בהשמטת כספים אמאי כתיב תרי זימני שמטה שמוט:

**בזמן שאי אתה משמט קרקע כו'.
 מכלל דאיכא זמן דלא משמט קרקע ואיזה זה בזמן הזה:**

אפילו תימא רבנן. דפליגי עליה דרבי ואמרי דשביעית בזמן הזה דאורייתא:

אבות מלאכות. אסר רחמנא בשביעית:
תולדות. כגון משקה זרעים שלא היה במשכן לא אסר רחמנא:

זמירה בכלל זריעה. שדרכו של זומר לצמוחי פירי כזורע: בצירה בענבים כקצירה בתבואה וקצירה אב מלאכה היא בפי כלל גדול (שבת דף עג.) בצירה בכלל קצירה דשניהן חותכין:

זימור. מחתך ענפים יבשין של גפן:
עידור. שחופר תחת הגפנים לרפוי ארעא:

כיסוח. בעשבים שחותך הרעים מן הטובים ולא היינו ניכוש דמעקר העיקרים מן הקרקע דלזה אין עוקרין אלא חותכין למעלה:

תלמוד לומר שדך לא כרמך לא. מדלא כתיב לא תזרע שדך לא תזמור כרמך אלא שדך לא תזרע כרמך לא תזמור משמע שדך לא כרמך לא:

מקרסמין. היינו זימור אלא שקירסום שייך באילנות:

מזרדין. מחתך ענפים יבשים ולחים לפי שיש לאילן ענפים יותר מדאי:

מפסגין. סומכים האילן שהוא רענן יותר מדאי:

מזבלין. מניחים זבל בעיקרי האילן:

מפרקין. אבנים שעל עיקרי האילן:

מאבקים. ששרשיו נראין ומכסין אותו באבק:

מעשנין. עושין עשן תחת האילן כדי שינשרו התולעים שעליו:

יקשקש. היינו עידור אלא שעידור בגפנים וקשקוש בזיתים:

עוגיות. חופר גומא תחת הגפן ליתן בו מים:

זריעה בכלל היתה. ובשנה השביעית שבת שבתון וגו':

אף כל עבודה שהיא בשדה ובכרם. כגון כל הני פרטי יצא קשקוש ועידור ומים בנקעים ועוגיות שאינן בשניהן כו':

**לא יקשקש תחת הזיתים ולא יעדור כו'.
 ואם תקשי הא אסר עידור לעיל קא תריץ לקמן בעוגיות הא בחדתי**

והא בעתיקי והוא הדין לעידור:
כל הני מדרבנן. אבל מדאורייתא לא

הוי אלא זמירה ובצירה כדאמרינן לעיל הני אין מידי אחרינא לא:

"משקין בית השלחין במועד ובשביעית".

בשקלא "מועד" - משום טירחא הוא, ובמקום פסידא שרו רבנן.
 אלא "שביעית" - בין למאן דאמר: "משום זורע", ובין למאן דאמר: "משום חורש", זריעה וחרישה בשביעית מי שרי?!

אמר אביי:

בשביעית בזמן הזה, ורבי היא.

דתניא:

"דבי אומר:

"וזה דבר השמטה שמוט"² (דברים טו, ב) - **בשתי שמטות הכתוב מדבר.**

אחת שמטת קרקע,

ואחת שמטת כספים.

בזמן שאתה משמט קרקע - אתה משמט כספים,

ובזמן שאי אתה משמט קרקע - אי אתה משמט כספים."

רבי אומר:

אפילו תימא רבנן,

'אבות' אסר רחמנא,

'תולדות' - לא אסר רחמנא,

דכתיב: **"ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שדך לא תזרע"**³ (ויקרא כה, ד),

מכדי זמירה בכלל זריעה,

ובצירה בכלל קצירה,

למאי הלכתא פתביהו רחמנא?

למימרא דאהני תולדות - מיחייב,

אאהרניתא - לא מיחייב.

ולא?!

והתניא:

"שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור" (ויקרא כה, ד) - **אין לי אלא זירוע וזימור,**

מנין לניבויש? ולעידור? ולכיסוח?

תלמוד לומר: "שדך לא ... כרמך לא ..." -

לא כל מלאכה שבשדך ולא כל מלאכה שבכרמך.

מנין שאין מקרסמין? ואין מזרדין? ואין מפסגין באילן?

תלמוד לומר: "שדך לא ... כרמך לא ..." -

לא כל מלאכה שבשדך, ולא כל מלאכה שבכרמך.

מנין שאין מזבלין? ואין מפרקין? ואין מאבקים? ואין מעשנין באילן?

תלמוד לומר: "שדך לא ... כרמך לא ..." -

כל מלאכה שבשדך לא, וכל מלאכה שבכרמך לא.

יכול לא יקשקש תחת הזיתים?

ולא יעדור תחת הגפנים?

ולא ימלא נקעים מים?

ולא יעשה עוגיות לגפנים?

תלמוד לומר: "שדך לא תזרע."

זריעה בכלל היתה, ולמה יצתה?

להקיש אליה לומר לך: מה זריעה מיוחדת עבודה שבשדה ושבכרם,

אף כל שהיא עבודה שבשדה ושבכרם!"

מדרבנן,

וקרא אסמכתא בעלמא.

וקשקוש בשביעית מי שרי?!

והא כתיב: **"השביעית תשמטנה ונטשתה"** (שמות כג, יא).

² וזה דבר השמטה שמוט כל-בעל משה ידו אשר ישה ברעהו לא-יגש את-רעהו ואת-אחיו כי-קרא שמטה לה'

³ ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ שבת לה' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור את ספיה קצירך לא תקצור ואת-ענבי נזירך לא תבצר שנת שבתון יהיה לארץ.

רש"י

מלסקל. להוציא אבנים מן הכרם:
סתומי פילי. שמתם בקעים של אילן:
שרי. דאית ביה משום פסידא:
אברויי אילני אסור. דהוי משום רווחא והאי דשרי קשקוש היינו סתומי פילי והאי דאסיר היינו אברויי אילני:

"תְּשַׁמְטֶנָּה" - מִלְּקַשְׁקֶשׁ.

"וְנִטְשֶׁתָּהּ" - מִלְּסַקְלָא!

אָמַר רַב עֻקְבָּא בַּר חֲמָא:

תְּרֵי קִשְׁקוּשֵׁי הָוָה,

חַד - אַבְרוּיֵי אֵילָנִי,

וְחַד סְתוּמֵי פִילִי.

"אַבְרוּיֵי אֵילָן" - אָסוּר.

"סְתוּמֵי פִילִי" - שְׂרֵי.

4. ג, א -

רפ"י

כל מקום שנאמר כלל בעשה ופרט בלא תעשה. כגון הכא דכתיב (ויקרא כה) ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ כלל היינו עשה שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור פרט היינו לא תעשה:

אין דנין אותו בכלל ופרט וכלל. ואף על גב דכתיב כלל בתריה כגון הכא דכתיב בתריה (שבת) שבתון כלומר אין לו דין דשאר כלל ופרט וכלל שכתובין כולו בעשה או בלאו דאמר כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט דמרבי כל מידי דדמי לפרט אלא דיינינן ליה בכלל ופרט הואיל דנשתנה משאר כלל ופרט וכלל אמרינן אין בכלל אלא מה שבפרט הני אין מידי אחרינא לא:

דכולי עלמא לית להו דרבין כו' מאן דאמר לוקה שפיר. כדאמר דדרשינן בכלל ופרט וכלל:

אחרינא לא. להכי חורש אינו לוקה:

כי אתא רב דימי. מארץ ישראל לבבל:

אמר. שמעית דאמרי בא"י יכול ילקה על תוספת:

ושמעית דנסיב עליה תלמודא לפטורא. ולא ידענא מאי תוספת ולא פטור:

רבי אלעזר אמר חרישה. בשביעית להכי קרי ליה תוספת דלא נפיק עיקרו מן התורה אלא מכילל ופרט וכלל כדאמרי לעיל:

ונסיב תלמודא לפטורא. כדאמרינן הני אין:

דאם כן. דהוי לקי: **כל הני פרטי.** דפריט בהדיא דאסור בשביעית זריעה וזימור קצירה ובצירה:

למה לי. דכתב רחמנא אלא למימרא דאהנך הוא דלוקה וכי שמע מינה אחרישה לא לקי:

ימים שלפני ראש השנה. של שביעית שהוא תוספת על השביעית:

דאתיא מבחריש ובקציר. כדאמר לקמן אם אינו ענין לשביעית שהרי כתיב שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור תנהו לענין ששית שנכנס לשביעית דבשביעית נמי אסור:

כדבעינן למימר לקמן. גמר שבת שבתון משבת בראשית:

איתמר:

החורש בשביעית,

רבי יוחנן ורבי אלעזר:

חד אמר - לוקה,

וחד אמר - אינו לוקה.

לימא דרבבי אבין אמר רבי אילעא קמיפלגי?

דאמר רבי אבין אמר רבי אילעא:

כל מקום שנאמר כלל בעשה, ופרט בלא תעשה - אין דנין אותו בכלל ופרט וכלל. מאן דאמר לוקה - לית ליה דרבבי אבין אמר רבי אילעא, ומאן דאמר אינו לוקה - אית ליה דרבבי אבין.

לא. דכולי עלמא לית ליה דרבבי אבין אמר רבי אילעא,

מאן דאמר לוקה - שפיר,

ומאן דאמר אינו לוקה - אמר לך: מפדי זמירה בכלל זריעה, ובצירה בכלל קצירה.

למאי הלכתא פתבינהו רחמנא?

למימר דאהני תולדות הוא דמיתייב,

אתולדה אחרינא - לא מיתייב.

ולא?!

והתניא:

"שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור" - אין לי אלא זירוע וזימור,

מנין לעידור? ולקישקוש? ולביסוח?

תלמוד לומר: "שדך לא ... כרמך לא ..." - לא כל מלאכה שבשדך, ולא כל מלאכה שבכרמך.

ומנין שאין מקרסמין? ואין מזדדיו? ואין מפסגין באילן?

תלמוד לומר: "שדך לא ... כרמך לא ..." - כל מלאכה שבשדך - לא, כל מלאכה שבכרמך - לא.

מנין שאין מזבלין? ואין מפרקין? ואין מעשנין באילן?

תלמוד לומר: "שדך לא ... כרמך לא ..." - כל מלאכה שבשדך - לא, וכל מלאכה שבכרמך - לא.

יכול לא יקשקש תחת הזיתים?

ולא יעדר תחת הגפנים?

ולא ימלא נקעים מים?

ולא יעשה עוגיות לגפנים?

תלמוד לומר: "שדך לא תזרע".

זריעה בכלל היתה, ולמה יצתה?

להקיש אליה, לומר לך: מה זריעה מיוחדת עבודה שבשדה ושכרם.

אף כל שהיא עבודה שבשדה ושכרם!"

מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא.

ג, ב. כי אתא רב דימי אמר:

"יכול ילקה על התוספת? ..."

ונסיב לה תלמודא לפטורא,

ולא ידענא מאי "תלמודא" ומאי "תוספת"?

⁴ רבי אלעזר אמר:

חרישה,

והכי קאמר: יכול ילקה על חרישה, דאתיא מכלל ופרט וכלל?

ונסיב ליה תלמודא לפטורא, דאם כן - כל הני פרטי למה לי?

ורבי יוחנן אמר:

ימים שהוסיפו חכמים לפני ראש השנה,

והכי קאמר: יכול ילקה על תוספת ראש השנה דאתיא מ"בבחריש ובקציר תשיבות" (שמות לד, כא)?

ונסיב לה תלמודא לפטורא, פדבעינן למימר לקמן.

⁴ הלכנו בדרך החזו"א או"ח קלה שרב דימי הביא גם את דעת רבי אלעזר ורבי יוחנן מא"י, ויש שפירשו אחרת.

רפ"י

כל זמן שיפה לפרי. כלומר כל זמן שחרישה יפה לפירות שגדלו בששית דהיינו נמי קרוב לעצרת אבל מכאן ואילך לא דהוי כמתקן פירות שביעית:

שדה לבן. של תבואה:

שתכלה הלחה. שכלין הגשמים של שנה ששית דעד ההיא שעתא מהני חרישה לזריעה דשנה זו אבל משתכלה הלחה אינו יכול לחרוש דמחזי כחורש לצורך שביעית דהיינו כל זמן שבני אדם חורשין ליטע מקשאות:

נתנה תורה שיעור לכל אחד ואחד בידו. כלומר נתת דבריך לשיעורין שפעמים זה חורש קודם חבירו ליטע מקשאות:

על שני פרקים. דפסח ועצרת:

ובטלום. דחורשין עד ראש השנה:

תקנתא דשמאי והלל. דרבי שמעון דאמר עד פסח ועד עצרת והיינו אליבא דבי"ש ובי"ה:

כך התנו. שמאי והלל בשעת תקנתם:

דידהו היא. תקנתם היא:

חורתן. מקום:

י נטיעות. המפוזרות בתוך בית סאה שהוא נ' על נ' חורשין כל השדה שלה בשבילן בערב שביעית עד ר"ה ואמרי הני הואיל ויילדות הן איכא פסידא יתירא לכך חורשין עד ראש השנה אבל זקינה אין חורשין עד ראש השנה אלמא דהלכה למשה מסיני הן:

וערבה. להקיף המזבח:

כי גמירי הלכתא. דאין חורשין לזקינה עד ראש השנה אבל חורשין עד שלשים יום לפני ראש השנה:

ואתו. בתקנה דידהו דהרחיקו עד הפסח ועד העצרת:

וכל הרוצה לבטל יבוא ויבטל. ורבן גמליאל דבטל לא בטל אלא מפסח ומעצרת עד שלשים יום לפני ראש השנה:

שנכנס לשיעית. כל שיש לו ליכנס לשיעית שאסור לחרוש לפני ר"ה: **מה חריש רשות.** בכל מקום:

קצור העומר. מותר לקצור בשבת:

שהיא של מצוה. אע"פ שמצא קצור קוצר דבעינן קצירה לשמה אבל אם מצא חרוש אינו חורש:

הלכתא למישרא ילדה. עשר נטיעות עד ר"ה:

מאי "ימים שלפני ראש השנה"?

קדתינן:

"עד מתי חורשין בשדה אילן ערב שביעית?"

בית שמאי אומרים:

כל זמן שיפה לפרי.

ובית הלל אומרים:

עד העצרת.

וקרובין דברי אלו להיות בדברי אלו (שביעית א,א).

"ועד מתי חורשין שדה הלבן ערב שביעית?"

משתכלה הלחה,

וכל זמן שבני אדם חורשים ליטע מקשאות ומדלעות.

רבי שמעון אומר:

אם בן נתנה, תורה שיעור לכל אחד ואחד בידו.

אלא בשדה הלבן - עד הפסח,

ובשדה האילן - עד העצרת (שביעית ב,א).

ואמר רבי שמעון בן פזי אמר רבי יהושע בן לוי משום בר קפרא:

רבן גמליאל ובית דינו נמנו על שני פרקים הללו ובטלום.

אמר ליה רבי יירא לרבי אבהו ואמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן:

רבן גמליאל ובית דינו היכי מצו מבטלי תקנתא דבית שמאי ובית הלל?

והא תנן:

"אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו,

אלא אם בן גדול ממנו בחכמה ובמנין!"

"אשתומם פשעה חדא" (דניאל ד,טז).

אמר ליה:

אימור: כך התנו ביניהן כל הרוצה לבטל - יבוא ויבטל.

דידהו היא!? הלכה למשה מסיני היא!

דאמר רבי אסי אמר רבי יוחנן משום רבי נחוניא איש בקעת בית חורתי:

עשר נטיעות, ערבה וניסוד המים - הלכה למשה מסיני!

אמר רבי יצחק:

כי גמירי הלכתא - שלשים יום לפני ראש השנה,

ואתו הני תקון מפסח ומעצרת, ואתנו בדידהו - כל הרוצה לבטל יבוא ויבטל.

והני הלכתא נינהו?! קראי נינהו!

דתניא:

"בחריש ובקציר תשובות" (שמות לד,כא),

רבי עקיבא אומר:

אין צריך לומר חריש וקציר של שביעית,

שהרי כבר נאמר: "שדך לא תזרע ומרמך לא תזמור" (ויקרא כה,ד),

אלא חריש של ערב שביעית ^שנכנס לשביעית,

וקציר של שביעית שיצא למוצאי שביעית.

רבי ישמעאל אומר:

מה חריש רשות אף קציר רשות,

יצא קציר העומר שהיא מצוה!"

אלא אמר רב נחמן בר יצחק:

כי גמירי הלכתא - למישרי ילדה,

⁵ הדפוס גורס (וב"ה אומרים עד הפסח) אך אינו מופיע במשנה, מסורת הש"ס אינו גורס.

⁶ הדפוס גורס (דתנן) מסורת הש"ס גורס: דתניא. וכנראה שהברייתא מבוססת על המשנה (שביעית א,ד). וגם במקבילה ר"ה (ט) הגירסה דתניא.

רַס"י

קראי למיסר זקינה. שלשים יום קודם ראש השנה ואתו בית שמאי והלל וגורו מפסח ועד עצרת:

ממילא שמעת מינה. דזקינה אסור לחרוש:

אלא הלכתא. לרבי ישמעאל. דלא נפיק ליה מקראי דדריש לקרא לדרשה אחרינא להוציא קציר העומר:

מדאורייתא בטלו. כלומר אשכחו סמך מן התורה להכי בטלו הלכתא:

מאן דאמר הלכתא. דלפני ר"ה אסור:

אתא גזירה שוה עקרה להלכתא. כלומר משום גזרה שוה דאינהו גמירו מנפשיהו משבת בטלו הלכתא הא אין אדם דן ג"ש מעצמו:

כי גמירו הלכתא בזמן שבת המקדש קיים. וכי שרו רבן גמליאל ובית דינו בזמן שאין בית המקדש קיים:

קראי - לְמִיסַר זְקִינָה.

וְכִינּוּן דְּהִלְכְתָא לְמִשְׁרֵי יְלָדָה,
לְאוּ מִמִּילָא זְקִינָה אֲסִירָה?!

אֲלֵא הִלְכְתָא - לְרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל,
קְרָאִי - לְרַבִּי עֲקִיבָא.

רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר:
רַבֵּן גַּמְלִיאֵל וּבֵית דִּינּוּ מְדַאֲוְרִייתָא בְּטִיל לְהוּ.

מֵאִי טַעְמָא?

גָּמַר **"שִׁבְת"**⁷ (שמות לא, טו) **"שִׁבְת"**⁸ (ויקרא כה, ד) מְשַׁבֵּת בְּרֵאשִׁית,
מֵה לְהֵלֵן הִיא אֲסוּרָה לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ מוֹתְרִין,
אֲף כֵּאֵן הִיא אֲסוּרָה לְפָנֶיהָ וּלְאַחֲרֶיהָ מוֹתְרִין.

מִתְקִיף לֵה רַב אֲשִׁי:
מֵאֵן דְּאָמַר: הִלְכְתָא - אֲתֵיא גְזֵרָה שְׁוֵה עֲקֵרָה הִלְכְתָא?!
וּמֵאֵן דְּאָמַר: קְרָא - אֲתֵיא גְזֵרָה שְׁוֵה עֲקֵרָה קְרָא?!

אֲלֵא אָמַר רַב אֲשִׁי:
רַבֵּן גַּמְלִיאֵל וּבֵית דִּינּוּ סְבָרִי לֵה פְּרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל,
דְּאָמַר: הִלְכְתָא גְמִירִי לֵה,
וְכִי גְמִירִי הִלְכְתָא בְּזִמְנֵי שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ קַיִים, דּוּמְיָא דְּנִיסוּד הַמַּיִם,
אֲבָל בְּזִמְנֵי שְׁאִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיִים - לֵא.

⁷ שִׁשֶׁת יָמִים יַעֲשֶׂה מְלֶאכֶה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבַּת שַׁבְתוֹן קִדְשׁ לַה' כָּל-הָעֲשֵׂה מְלֶאכֶה בַּיּוֹם הַשַּׁבָּת מוֹת יוֹמָת
⁸ וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שַׁבַּת שַׁבְתוֹן יִהְיֶה לְאַרְצָן שַׁבַּת לַה' שְׂדֵךְ לֹא תִנְרַע וְכַרְמֶךָ לֹא תִזְמַר

5. ד, א

רפ"י

גזירה מי גשמים. דלמא אתי למעבד מי קילון:
מי גשמים נמי אתי לידי מי קילון. כלומר כי מדלו מינה דלא הויה מליאה נעשית ממילא מי קילון שאינו מלא וטריחא מלתא:
נהרות המושכין מן האגמים. השתא משמע ליה מי אגמים עבידא דפסקי:
מותר להשקות מהן בחולו של מועד. ולא גזרי דלמא פסיקא מי אגמים ואזל וטרח ואייתי מן נהר אחר: ר' אילעא אמר ר' יוחנן דאמר גזרינן מי גשמים אפילו היכא דלא פסקי אטו מי קילון מדקאמר רב אשי מי גשמים לידי קילון אתי מכלל דר' יוחנן אסר אפילו דלא אתיא לידי מי קילון לית ליה דר' זירא דלא גזר:
מיתבי אבל לא מי קילון. דלמא מפסקי וטרח להוציא מן העמוק הכא נמי אמאי לא ניחוש דלמא מפסקי מי אגמים:
א"ל כמיא דלא פסקי דמו. וליכא למיחש:

"אבל לא ממי הגשמים וממי הקילון".

בשלמא **"מי קילון"** איכא טירחא יתירא, אלא **"מי גשמים"** - מאי טירחא איכא?

אמר רבי אילעא אמר רבי יוחנן:

גזירה **"מי גשמים"** אטו **"מי קילון"**.

רב אשי אמר:

"מי גשמים" גופייהו לידי **"מי קילון"** אתו.

וקמיפליגי בדרבי זירא,

דאמר רבי זירא אמר רבה בר ירמיה אמר שמואל:

נהרות המושכין מים מן האגמים - מותר להשקות מהן בחולו של מועד.

קר - אית ליה דרבי זירא,

ומר - לית ליה דרבי זירא.

גופא:

"אמר רבי זירא אמר רבה בר ירמיה אמר שמואל:

נהרות המושכין מים מן האגמים - מותר להשקות מהן בחולו של מועד."

איתיביה רבי ירמיה לרבי זירא:

"אבל לא ממי גשמים ולא ממי קילון!"

אמר ליה:

ירמיה ברי, הני אגמים דבבל כמיא דלא פסקי דמו.

6. ד, א

רש"י

פסיקות ובריכות. חדא מילתא היא:

אם אמת המים עוברת ביניהן. בין הבריכות הללו מותר להשקות ממי גשמים דאי פסקי מי גשמים משקה מאמת המים: **והוא שרובה של אותה שדה שותה מאותה אמת המים כו'.** שיכול להשקות רוב השדה בפעם אחת מאותה אמת המים אבל אם אינו יכול להשקות בפעם אחת מאותה אמת המים רוב של שדה אינו משקה מפסיקות ובריכות דלמא מפסיק ואזיל:

תישתי לתרי או תלתא יומי. מההיא אמת המים ולא טרח ומייתי מאמת המים אחרינא: בריכה שנטפה משדה בית השלחין זו מותר להשקות ממנה בית השלחין אחר. בית השלחין שהיה גבוה והיה מעיין נובע מצדו ובצד אחד היה בית השלחין נמוך ובין אלו בית השלחין היה בצד השלחין הנמוך בריכה קטנה וכשמסקים בית השלחין הגבוה מן המעיין נוטף טיפין מן בית השלחין הגבוה לבריכה הנמוכה מותר להשקות אותו בית השלחין הנמוך מאותה בריכה אע"ג דבריכה עבידא דפסקא הואיל ומטפטף בו מבית השלחין הגבוה מים שבאו לו מחמת המעיין:

והא עבידא דפסקא. בריכה ואזיל ומייתי:

עדיין היא מטפטפת. מבית השלחין גבוה לתוך הבריכה דודאי לא פסקא:

אמר אבוי והוא שלא פסק מעיין. המטפטף מבית השלחין גבוה לבריכה מותר להשקות מבריכה לבית השלחין נמוך אבל אי פסיק מעיין אע"ג דעדיין מטפטף מבית השלחין גבוה לתוך הבריכה אין משקיין מן הבריכה לבית השלחין נמוך דלמא פסיק ואזיל וטרח ומייתי ממעיין אחר:

לא ידלה מן התחתון וישקה לעליון. דאיכא טירחא יתירא:

תנו רבנן:

"הפסיקות והבריכות שנתמלאו מים מערב יום טוב - אסור להשקות מהן בחולו של מועד. ואם היתה אמת המים עוברת ביניהן - מותר."

אמר רב פפא:

והוא שרובה של אותה שדה שותה מאותה אמת המים.

רב אשי אמר:

אף על פי שאין רובה של אותה שדה שותה, כיון דקא משכא ואתיא מימר אמר אי לא שתניא לחד יומא תשתי לתרי ותלתא יומי.

תנו רבנן:

"בריכה שנוטפת מים משדה בית השלחין זו - מותר להשקות ממנה שדה בית השלחין אחרת."

והא עבידא דפסקא!

אמר רבי ירמיה:

ועדיין היא מטפטפת.

אמר אבוי:

והוא שלא פסק מעיין ראשון.

תניא:

"דבי שמעון בן מנסיא אומר:

שתי ערוגות זו למעלה מזו - לא ידלה מן התחתונה וישקה את העליונה.

יותר על בן אמר רבי אלעזר בר שמעון:

אפילו ערוגה אחת חציה נמוך וחציה גבוה -

לא ידלה ממקום נמוך וישקה למקום גבוה."

7. ד, א-ב

רש"י

מדליו לירקות. משמע שהוא דולה מים ומשקה לירקות כדי לאוכלן בחולו של מועד :
ואם בשביל ליפותן. שיגדלו הירקות אסור דהרווחה היא :
דהוה דלי דוולא. דולה דליות מים לירקות וחכמים לא התירו כי אם לבית השלחין בלבד :
שלופי. כשהירקות רצופין נוטל מהן מבינתיים לאוכלן מותר ליפותן אסור בשביל ליפותן אותם שנשארים :
המידל. תולש בגפנים שישנן ביחד יותר מדאי :
בשל עניים. בפאה אי"נ עוללות שאין לו לא כתף ולא נטף :

תנו רבנן:

"מדליו לירקות כדי לאוכלן, ואם בשביל ליפותן - אסור."

רבינא ורבה תוספאה הוו קא אזלי באורחא, חזו לההוא גברא דהוה דלי דוולא בחולא דמועדא, אומר ליה רבה תוספאה לרבינא: ליתי מר לשמתייה.

אמר ליה:

והתניא:

"מדליו לירקות כדי לאוכלן."

אמר ליה:

מי סברת מאי "מדליו"?

מדליו מ'א?!

ד,ב מאי ^מדליו?

שלופי.

כדתנן:

"המידל בגפנים,

בשם שהוא מידל בשלו, כן הוא מידל בשל עניים,

דברי רבי יהודה.

רבי מאיר אומר:

בשלו רשאי,

ואינו רשאי בשל עניים" (פאה ז,ה).

אמר ליה:

והתניא:

"מדליו מים לירקות כדי לאוכלן!"

אמר ליה:

אי תניא - תניא.

8. ד, ב

רס"י

בנכי. בורות תחת הגפנים וזיתים ונותן בהם מים: **עוגיות.** עגול סביב כמו עג עוגה ועמד בתוכה (תענית דף יט.) ובדידין נמי הן גומות: **ציתאי.** מקום: **למעבד בנכי.** עוגיות והיכי שרי והא תנן אין עושין עוגיות הא בחדתי. שמעולם לא היו שם עוגיות אסור לעשות בחולו של מועד דאיכא טירחא יתירא אבל עתיקי שכבר היו לו שם עוגיות ונסתמו מותר לחזור ולחופרן בחולו של מועד:

"ואין עושין עוגיות לגפנים".

מאי "עוגיות"?

אמר רב יהודה:
בנכי.

תנאי נמי הכי:

"אלו הן 'עוגיות'?"

בדידין שבביקרי זיתים, ושבביקרי גפנים".

איני והא רב יהודה שרא לבני בר ציתאי למעבד בנכי לכרמיהון!

לא קשיא:

הא - בחדתי,

הא - בעתיקי.

9. ד, ב

רש"י

מפני שנראה כעודר. לצורך שביעית שהרי חופר כעודר:

שמכשיר אגפיה לזריעה. כשחופר האמה ומניח העפר שבאמה על שפת האמה מתקן אגפיה לזריעה דעביד לה ארעא רכיכא:

דקא אתו מיא בתריה. דכי חפר באמה אתו לאלתר מים בהדי חפירה:

מ"ד מפני שמכשיר אגפיה לזריעה איכא. אע"ג דאתי מיא בתריה דהא שדא ארעא רכיכא אגפי האמה:

ומ"ד מפני שנראה כעודר ליכא. דהא אתי מיא ובעודר ליכא מים ולכך לא דמי לעודר: **אלא.** לעולם דלא אתו מיא בתריה ואיכא בינייהו דשקיל ושדי לבראי דחפיר באמה ושדי עפר לבראי רחוק מאגפי אמה דלא מכשיר אגפיה לזריעה:

מאן דאמר מפני שנראה כעודר איכא. דהא חפיר ולא אתו מיא בתריה:

בדוכתיה מנח ליה. דלא שדי ארעא לבראי דלא עביד אלא מרכך ארעא אבל הכא שדי לבראי לכך לא דמי לעודר:

אמימר מתני. בהדיא הא דאמר ר' אלעזר אין עושין את האמה בשביעית מפני שנראה כעודר:

עושה אדם זבלו אוצר. שמכניס כל זבלו בשביעית בשדה ולא אמרינן דנראה כמזבל שדהו בשביעית:

עד שיעמיק שלשה טפחים. ומכניס הזבל לשם דמוכחא מלתא דלא עביד כדי לזבל שדהו בשביעית:

היה לו מעט זבל. באותה שדה קודם שביעית מוסיף עליו זבל והולך בשביעית ואין צריך להעמיק:

רבי אלעזר אוסר. אפילו אם היה שם מעט זבל קודם שביעית להוסיף עליו בשביעית:

עד שיעמיק שלשה. או שיתן הזבל על הסלע שבשדה דלא נראה כמזבל והיכי שרי רבי אלעזר לחפור ולהעמיק בשביעית ולא חייש לנראה כעודר:

כגון שהעמיק. קודם לכן כלומר הא דאמר רבי אלעזר עד שיעמיק לא אמר עד שיעמיק בשביעית אלא שהיה עמוק קודם שביעית:

זבלו מוכיח עליו. כלומר אע"ג דמעמיק בשביעית הוא נראה כעודר ואסור הכא מותר שהרי זבלו שמניח לשם מוכיח עליו דלא עביד משום עודר:

"רבי אלעזר בן עזריה אומר:

אין עושין את האמה [בתחילה במועד, ובשביעית]."

בשלמא "מועד" - משום דקא טרח, אלא "שביעית" - מאי טעמא?

פליגו בה רבי זירא ורבי אבא בר ממל: חד אמר - מפני שנראה כעודר. וחד אמר - מפני שמכשיר אגפיה לזריעה.

מאי בינייהו?

איכא בינייהו:

דקא אתו מיא בתריה, מאן דאמר: "מפני שמכשיר אגפיה לזריעה" - איכא, ומאן דאמר: "מפני שנראה כעודר" - ליכא.

ולמאן דאמר: "מפני שנראה כעודר" - ליחוש מפני שמכשיר אגפיה לזריעה!

אלא, איכא בינייהו:

דקא שקיל מיניה ושדי לבראי, למאן דאמר: "מפני שמכשיר אגפיה לזריעה" - ליכא, למאן דאמר: "מפני שנראה כעודר" - איכא.

ולמאן דאמר: "מפני שמכשיר אגפיה לזריעה" - ליחוש מפני שנראה כעודר!

עודר נמי כי קא שקיל בדוכתיה מנח ליה.

אמימר מתני לה:

מפני שנראה כעודר.

וקשיא ליה דרבי אלעזר בן עזריה אדרבי אלעזר בן עזריה. ומי אמר רבי אלעזר בן עזריה: "כל שנראה כעודר - אסור"?! ורמינהי:

"עושה אדם את זבלו אוצר.

רבי מאיר: אוסר,

עד שיעמיק שלשה טפחים, או עד שיגביה שלשה טפחים.

היה לו דבר מועט - מוסיף עליו והולך.

רבי אלעזר בן עזריה: אוסר,

עד שיעמיק שלשה, או עד שיגביה שלשה, או עד שיתן על הסלע" (שביעית ג,ג)!

רבי זירא ורבי אבא בר ממל:

חד אמר - כגון שהעמיק.

וחד אמר - זיבלו מוכיח עליו.

10. ד, ב

כ"י

שאם היתה עמוקה טפח.
כלומר שלכתחילה היה שם
אמת המים בת ששה טפחים
ונסתמה עד טפח מעמידה עד
ששה טפחים כלומר חוזר
ומעמיק אותן חמשה טפחים
שנסתמה:

חצי טפח על שלשה. אם היתה
בתחלה בת שלשה טפחים
ונסתמה עד חצי טפח דודאי
אינו חוזר וחופר אותן שני
טפחים ומחצה אע"ג דהוי
דומיא דהיתה עמוקה טפח
ומעמידה על ו' טפחים:

כיון דמעיקרא לא עברי בה
מיא. כלומר ודאי באמה בת
שלשה טפחים לא עברי בה מיא
שפיר לא קודם לכן ולא עכשיו
הוי טירחא דלא צריך:

טפחיים על שנים עשר.
דלכתחילה היתה של שנים עשר
ונסתמה עד שני טפחים אסור
להעמיק עוד עד י' טפחים על
אותן שנים הראשונים משום
דהוי טירחא יתירא דקא
מעמיק כל כך ולהגביה קרקעית
הגומא למעלה מששה טפחים:

טפחיים על שבעה טפחים.
ונסתמה עד שני טפחים:
מהו. להעמיק אותן חמשה
שנסתיירו:

הכא חמשה קא מעמיק. דהיתה
עמוקה טפח ומעמידה על ששה
ולא הוי טירחא יתירא להעמיק
כל כך בקרקע:

והכא. נמי לא מעמיק במועד
אלא חמשה טפחים:

כיון דאיכא טפח יתירא. דלא
צריך כל הטפח [דסגי בד']:
איכא טירחא טפי. ששוחה
עצמו בשביל אותו טפח יותר
מדאי:

לשחופי נהרא. לעקור ענפי
אילנות הגדלים בנהר:

למיכרא נהרא טמימא. לפנות
מקור המעיין שנסתם:

לאקדוחי נהרא. לפנות שירטון
שבאמצע הנהר:
בורניץ. שם הנהר:

"ומתקנין את המקולקלת במועד".

מאי "מקולקלת"?

אמר רבי אבא:

שאם היתה עמוקה טפח מעמידה על ששה טפחים.

פשיטא: חצי טפח על שלשה טפחים, כיון דלא עבר מיא - לא פלום הוא.
טפחיים על שנים עשר דקא טרח טירחא יתירא - לא.
טפחיים על שבעה - מהו?

הכא חמשה קא מעמיק והכא חמשה קא מעמיק,
או דלמא כיון דאיכא טפח יתירא איכא טירחא טפי?

תיקו.

אבוי שרא לבני בר המדף לשחופי נהרא.

רבי ירמיה שרא להו לבני סכותא למיכרא נהרא טמימא.

רב אשי שרא להו לבני מתא מחסיא לאקדוחי נהר בורניץ.
אמר: כיון דשתו מיניה רבים - כרבים דמי,
ותגן:

"עושין כל צורכי רבים".

11. ד, ב - ה, א

ה,א "ומתקנין את קילקולי המים שברשות הרבים [וחוטטין אותן]."

'חטיטה' - אין,

חפירה - לא.

אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן:

לא שנו אלא שאין רבים צריכין להם,

אבל רבים צריכין להם - אפילו חפירה מותר.

וכי "רבים צריכין להם" מי שרי?!

והתניא:

"חוטטין בורות שיחין ומערות של יחיד,

ואין צריך לומר של רבים.

ואין חופרין בורות שיחין ומערות של רבים,

ואין צריך לומר של יחיד."

מאי לאו - בשרבים צריכין להם!

לא!

בשאין רבים צריכין להם.

דכוותה גבי "יחיד" - שאין יחיד צריך להם?!

חטיטה מי שרי?!

והתניא:

"בורות שיחין ומערות של יחיד - בונסין מים לתוכן,

אבל לא חוטטין,

ולא שפין את סדקיהן.

ושל רבים - חוטטין אותן, ושפין את סדקיהן!"

ואלא מאי? בשאיחיד צריך להם? דכוותה גבי רבים - בשרבים צריכין להם?!

חפירה מי אסיר?!

והתניא:

"בורות שיחין ומערות של יחיד - בונסין מים לתוכן, וחוטטין אותן,

אבל לא שפין את סדקיהן,

ולא חוטטין לתוכן,

ולא סדין אותן בסיד.

ושל רבים - חופרין אותן, וסדין אותן בסיד!"

אלא קשיא הך קמייתא!

תריץ הכי:

חוטטין בורות של יחיד - בשאיחיד צריך להם,

ואין צריך לומר בשל רבים - כשרבים צריכין להם, דאפילו חפירה מותר.

ואין חופרין בורות שיחין ומערות של רבים - בשאין רבים צריכין להם,

ואין צריך לומר של יחיד - דכי אין יחיד צריך להם אפילו חטיטה נמי אסור.

אמר רב אשי:

מתניתין נמי דיקא,

דקתני: "עושין כל צורכי רבים",

"כל" - לאתוויי מאי? לאו - לאתוויי חפירה.

לא,

לאתוויי הא דתניא:

"יוצאין:

לקווש את הדרכים,

רפ"י

קילקולי המים. כגון אבנים שנפלו מחמת הבור:

חוטטין. נפלו צרורות בקרקעית הבור מעלה אותן במועד:

אבל לא חוטטין אותן. אי אמרת בשלמא הא דקתני ההיא

ברייתא שלמעלה של יחיד היינו בשיחיד צריך לו איכא לאוקמי

האי דקתני האי ברייתא אבל לא חוטטין בשאין יחיד צריך לו

אלא אי אוקמת לה הא דחוטטין בשאין יחיד צריך לו

איכא האי דקתני אבל לא חוטטין במאי מוקמת לה:

אלא מאי בשיחיד צריך לו כו'. כלומר במאי מוקמת האי

דקתני חוטטין בשרבים צריכים להן והתניא כו' של רבים חופרין

אותן:

אלא קשיא קמייתא. דקתני אין חופרין בורות של רבים

בשרבים צריכין לו קשיא להא ברייתא דקתני הכא של רבים חופרין

אותן:

אלא תריץ הכי. ואין צריך לומר בשל רבים דאפילו חפירה מותר

ולא קשיא לרבי יוחנן דאמר לא שנו כו':

מתניתין נמי דיקא. דבשרבים צריכין לו דחפירה נמי מותר:

לקווש את הדרכים. לפנות קוצים שבדרכים:

רַש"י

מרגילין להיות בתוכו ארבעים
 סאה. שמרגילין שיהא נוגע
 במקוה אמת המים כדי שיהא
 בו ארבעים סאה:
 כל דמים שנשפכו שם. כגון
 בקוצים שבדרכים:
 הא. דקאמרת דלאתויי הני נמי
 בהדיא קתני במתניי מתקנין כו'
 אלא ודאי הא דקתני ועושין כל
 צורכי רבים לאתויי חפירה קא
 אתו:

ולתקן את הרחובות ואת האסטרטאות,
 ולמוד את המקואות,
 וכל מקוה שאין בו ארבעים סאה - מרגילין לתוכו ארבעים סאה.
 ומניין שאם לא יצאו ועשו כל אלו,
 שכל דמים שנשפכו שם מעלה עליהם הכתוב כאילו הם שפכים?
 תלמוד לומר: "והיה עליך דמים" (דברים יט-י).

הא בהדיא קתני לה,
 "ומתקנין את הדרכים ואת הרחובות ואת המקואות!"

"ועושין כל צורכי רבים" - לאתויי מאי?
 לאו - לאתויי חפירה.

שמע מינה.

12. ה, א-ב

רפ"י

מציינין את הקברות. שעושין סימנים על הקברות בסיד כדאמר במרובה (ב"ק דף ס"ט). של קברות בסיד דחורר כעצמות כדי שלא ילכו אוכלי תרומה לשם:

דכתיב וראה עצם וכו'. יחזקאל מתנבא על העתיד לבא שיעשו ישראל ציונים על עצמות הפגרים המושלכין ורמזו הוא שלא בא הכתוב אלא להזהיר וללמד שיהא אדם עושה ציון:

כל בן נכר וערל בשר. שמתו אחיו מחמת מילה ולא רצו למולו שיראים פן ימות גם הוא כאחיו לא יבא אל מקדשי לשרתני שאסורין בעבודה: **גמירי.** מסיני:

טומאה קוראה לו פרוש. כלומר עושים סימנים על הטומאה כדי שיהא מרגיש ופורש:

לפני עור לא תתן מכשול. כלומר עשו דבר על הטומאה שלא יהו נכשלים בה נושאי תרומה וטהרות:

והזרתם. ומתרגמינן ותפרשון: **עשו משמרת למשמרת.** עשו משמרת לאוכלי תרומה דכתיב בה משמרת דכתיב (במדבר יח) ואני נתתי לך את משמרת תרומותי שלא יהו מטמאים:

ושם דרך. שעושין סימן באיזה דרך ילכו:

אראנו בישע אלהים. זה השם אורחותיו המחשב הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה ושם כמו שמין:

"מציינין את הקברות."

אמר רבי שמעון בן פזי:

רמזו לציין קברות מן התורה מניין?

תלמוד לומר: **"וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון"** (יחזקאל לט-טו).

אמר ליה רבינא לרב אשי:

הא מקמי דליתי יחזקאל - מאן אמר?

ולישמעיהו הוא דאמר רב חסדא:

דבר זה מתורת משה רבינו לא למדנו,

מדברי יחזקאל בן בוזי למדנו:

"כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבא אל מקדשי" (יחזקאל מד-ט) לשרתני,

מקמי דליתי יחזקאל מאן אמר?

אלא גמרא גמירי לה, ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא, הכא נמי, גמרא גמירי לה, ואתא יחזקאל ואסמכה אקרא.

רבי אבהו אמר:

מזהכא: **"וטמא טמא יקרא"**⁹ (ויקרא יג-מה) - טומאה קוראה לו ואומרת לו 'פרוש'.

וכן אמר רבי עוזיאל בר פריה דרבי עוזיאל רבה:

טומאה קוראה לו ואומרת לו פרוש.

והאי להכי הוא דאתא!?

ההוא מיבעי ליה לכדתניא:

"וטמא טמא יקרא" - צריך להודיע צערו לרבים ורבים מבקשין עליו רחמים!"

אם כן לכתוב **"וטמא יקרא"**, מאי **"וטמא טמא"!**?

שמעת מינה: תרתי.

אבוי אמר:

מזהכא: **"ולפני עור לא תתן מכשול"** (ויקרא יט-יד).

רב פפא אמר:

"ואמר סלו סלו פנו דרך" (ישעיה נז-יד).

רב חיננא אמר:

"הרימו מכשול מדרך עמי" (ישעיה נז-יד).

רב יהושע בריה דרב אידי אמר:

"והודעת להם את הדרך ילכו בה" (שמות יח-כ).

מר זוטרא אמר:

"והזרתם את בני ישראל מטומאתם" (ויקרא טו-לא).

רב אשי אמר:

"ושמרתם את משמרתני" (ויקרא יח-ל) - עשו משמרת למשמרתני.

רבינא אמר:

"ושם דרך - אראנו בישע אלהים" (תהילים נ-כג).

אמר רבי יהושע בן לוי:

⁹ והצדע אשר-בו הנגע בגדיו יהיו פרמים וראשו יהיה פרוע ועל-שפם יעטה וטמא טמא יקרא

כ"ז

בשבתא דריגלא לא הוה מקשי ליה. משום דאתו כולי עלמא לפירקא ואי מקשי ליה ולא הוה מצי לפרוקי הוה מכסיף: קרי עליה ושם דרך. שמחשב בשעות אי זה מהן להקשות אי זה מהן שלא להקשות:

כָּל הַשָּׁם אֹרְחוֹתָיו - זֹכָה וְרוּאָה בִּישׁוּעָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, שְׁנֵאמַר: "וְשֵׁם דְּרֹךְ" - אֵל תִּקְרֵי "וְשֵׁם" אֶלָּא "וְשֵׁם דְּרֹךְ - אֲרָאנוּ בִּישׁוּעַ אֱלֹהִים".

רבי ינאי הוה ליה ההוא תלמידא דכל יומא הוה מקשי ליה, בשבתא דריגלא - לא הוה מקשי ליה, ה,ב קרי עליה "וְשֵׁם דְּרֹךְ אֲרָאנוּ בִּישׁוּעַ אֱלֹהִים" (תהילים נ-כג).

13. ה, ב

רש"י

אבל מצינין על השדרה. שאע"פ שאינה אלא עצם אחד מטמא טומאה באהל: **רוב בנינו.** כגון עצמות גדולות כגון קוליות אע"פ שאין בו רוב מנינו: **רוב מנינו.** רוב העצמות ואע"פ שאין בו רוב בנינו: **אין מצינין על הוודאות.** הואיל דברור לכולי עלמא דאית ביה טומאה ודאית לא מטלטלי באותו מקום טהרות: **אבל מצינין על הספיקות.** שיש עליהן אהל כגון סככות ופרעות הסמוכות לרה"ר הסמוך לבית הקברות דמספקא לן בהו טומאה דכיון דיש עליהן אהל רגילים לקבור שם במקום צנוע: **סככות ופרעות ובית הפרס.** מפרש לקמן: **אין מעמידין הציון על הטומאה שלא להפסיד טהרות.** שאם הטומאה ממש תחת הציון אינו מרגיש עד שבא על הציון פתאום ויטמאו הטהרות שהרי הטומאה תחת הציון אלא עושין הציון סמוך לטומאה ברחוק כל שהוא וכשבא על הציון מרגיש מן הטומאה ואינו הולך עליה: **אין מרחיקין את הציון ממקום טומאה.** יותר מכל שהוא: **שלא להפסיד ארץ ישראל.** שכשרואה הסימן מיד פורש ונמצא ארץ ישראל בטומאה שלא לצורך: **וכזית מן המת אינו מטמא באהל.** דקתני אין מצינין על כזית מן המת ולא על כל דבר שאינו מטמא באהל: **אמר רב פפא.** לעולם כזית מטמא באהל והא דקתני אין מצינין בכזית מצומצם עסקינן דמחסר חסר בקרקע ולהכי אין מצינין: **ישרפו עליו [תרומות] וטהרות שעה אחת.** דכל העובר על אותו כזית כשנקבר מחדש שורפין טהרותיו דעדיין לא חסר: **ואל ישרפו עליו לעולם.** שאם מצינין אותו שורפין עליו (על) כל תרומה שעוברין על אותו ציון לעולם שלא לצורך שהרי חסר וזימנין דלא חזי ליה כגון בלילה וכי הדר חזי ליה ואמר נטמאת תרומתי ושרף לה והיא לא נטמאת דהיא כזית כבר חסר וכשאינן מצינין אותו אין שורפין עליו אלא מחדש שלא חסר:

תנו רבנן:
"אין מצינין:
לא על כזית מן המת,
ולא על עצם בשעורה,
ולא על דבר שאינו מטמא באהל.
אבל מצינין:
על השדרה,
ועל הגולגולת,
על רוב בניו, ועל רוב מנין המת.
ואין מצינין - על הוודאות,
אבל מצינין - על הספיקות.
ואלו הן הספיקות:
סככות,
ופרעות,
ובית הפרס.

ואין מעמידין ציון במקום טומאה - שלא להפסיד את הטהרות.
ואין מרחיקין ציון ממקום טומאה - שלא להפסיד את ארץ ישראל."

ו"כזית מן המת" אינו מטמא באהל?!

והא תנן:

"אלו שמתמאין באהל ... כזית מן המת" (אהלות ב,א)!

אמר רב פפא:

הכא בכזית מצומצם עסקינן,
דסוף סוף מיחסר חסר,
מוטב ישרפו עליו תרומה וקדשים לפי שעה,
ואל ישרפו עליו לעולם.

14. ה, ב

רס"י

אילן המיסך על הארץ. וטומאה תחת נוף אחד ואינו יודע תחת איזה נוף עושה ציון:

בית הפרס. חצי מענה תלם אחד של מאה אמה:

מנפח אדם. ההולך לשחוט פסחו דאם יש עצם כשעורה המטמא בהיסט מתפזר ברוח ועושה פסח בבית הפרס אזיל לו ואי מטמא באהל. היכי אזיל עליה בשדה שאבד בה קבר. קתני דמציינין דמטמא באהל אבל בשדה שנחרש בה קבר אין צריך לציין ולא מטמא באהל דנימא מחרישה סלקיה לטומאה:

שלשה בית הפרס הן. שאין הולכין בו אוכלי תרומה:

שמפטירין בה את המתים. שכשמביאין מתים ממקום למקום לקבור כשבאין בשדה סמוך לעיר נפטרין אלו שהביאום ממקומן והולכין להם ובאין אנשי המקום ומקבלין אותן ורוחצין אותן שם וקוברין אותן:

וטעמא מאי. חוששין ביה משום טומאה:

משום יאוש בעלים. לפי שהביאום ממקום רחוק גדלדל אבר ונפל שם ונתייטשו אלו על אלו והניחוהו שם:

ושדה שנחרש בה קבר לא בעי ציון. דקא מתרצת הא דקתני מנפח אדם בית הפרס כשנחרש: **ואינו יודע מה טיבה.** אם הוא שדה שנחרש בה קבר ויכול לילך בניפוח ואם מפני שנאבד בה קבר ואינו יכול להכנס בה בנפיחה דמטמא באהל:

יש בה אילנות בידוע שנחרש. השדה לצורך האילנות ויכול להלך שאינו מטמא באהל אלמא מדקתני בה מצא שדה מצוינת דמציינין בית הפרס שנחרש:

אין בה אילנות בידוע שאבד בה קבר. ולא נחרש ומטמא באהל:

רבי יהודה אומר. לעולם לא הוי בחזקת שנחרש עד שיהא שם זקן או ת"ח שיהא יודע שנחרש: **אמר רב פפא.** לעולם בית הפרס שנחרש לא בעי ציון והאי דקתני בידוע שנחרש בה קבר בשדה שאבד בה קבר וציינה לאלתר:

יש בה אילנות בידוע שנחרש. לאחר שציינה ולעולם בית הפרס שנחרש לא בעי ציון:

אין בה אילנות בידוע שאבד בה קבר. ולא נחרש:

"ואלו הן הספיקות: סככות ופרעות [ובית הפרס]."

"סככות" - אילן המיסך על הארץ.

"פרעות" - אבנים פרועות היוצאות מן הגדר.

"בית הפרס" - כדתנן:

"החורש את הקבר הרי הוא עושה בית הפרס.

וכמה הוא עושה?

מלא מענה מאה אמה" (אהלות י, א).

ו"בית הפרס" מי מטמא באהל?!

והאמר רב יהודה אמר שמואל:

מנפח אדם בית הפרס והולך.

ורב יהודה בר אמי משמיה דעולא אמר:

בית הפרס שנידש - טהור!

אמר רב פפא:

לא קשיא:

כאן - בשדה שאבד בה קבר.

כאן - בשדה שנחרש בה קבר.

ו"שדה שאבד¹⁰ בה קבר" - בית הפרס קרי ליה?!

אין,

והתנן:

"שלשה בית הפרס הן:

שדה שאבד בה קבר,

ושדה שנחרש בה קבר,

ושדה בוכין" (אהלות יח, ב-ד).

מאי "שדה בוכין"?

רב יהושע בר אבא משמיה דעולא אמר:

שדה שמפטירין בה מתים.

וטעמא מאי?

אמר אבימי:

משום יאוש בעלים נגעו בה.

ו"שדה שנחרש בה קבר" - לא בעי ציון?!

והא תניא:

"מצא שדה מצוינת ואין יודע מה טיבה,

יש בה אילנות - בידוע שנחרש בה קבר,

אין בה אילנות - בידוע שאבד בה קבר.

רבי יהודה אומר:

עד שיהא שם זקן או תלמיד,

לפי שאין הכל בקיאי בדבר."

אמר רב פפא:

כי תניא ההיא בשדה שאבד בה קבר דצינינה.

יש בה אילנות - בידוע שנחרש בה קבר,

אין בה אילנות - בידוע שאבד בה קבר.

¹⁰ תיקון גירסה ע"פ כתבי יד והגהות הגר"א

ר"י

וליוחש דלמא אילנות מגואי
וטומאה מאבראי. ולא נחרש
במקום טומאה מבחוץ לאילנות
אלא בין האילנות והוי שדה
שאבד בה קבר ולא נחרש
ואמאי קאמר בידוע שנחרש בה
קבר:

בעומדין האילנות על הגבולין.
של רשות הרבים דודאי ליכא
טומאה מבראי דלא קברי אינשי
ברשות הרבים אלא בין
האילנות הויא טומאה ונחרש
בשביל האילנות:

ודלמא טומאה מגואי. ולא בין
האילנות ולא נחרש במקום
טומאה:

מסובכין. שאינן עומדין בשורה
אחת סביב הגבולין אלא
מעורבין בכל השדה דודאי
נחרש כל השדה בשביל
האילנות:

הא אמרן אין מרחיקין ציון
ממקום טומאה. וכיון שסמוך
לאילנות הציון ודאי טומאה בין
האילנות היא ונחרש בשביל
האילנות:

וליוחש דלמא אילנות מגואי וקבר מבראי!

כדאמר עולא:

בעומדין על הגבולין,

הכא נמי בעומדין על הגבולין.

וא, ודלמא טומאה מגואי ואילנות מבראי!

במסובכין.

ואיבעית אימא:

הא אמרן: "אין מרחיקין ציון ממקום טומאה שלא להפסיד את ארץ ישראל".

15. ו, א

רש"י

כל מילי דמתא עליה רמיא.
דתלמיד בקי הוא:
מצא אבן אחת מצוינת. בסיד
תחתיה טמא ומפי מורי הזקן
אבן אחת מצוינת שיש סיד על
גבה דאינו צריך להרחיק הציון
מן האבן לפי שהאבן גבוה על
גבי קרקע ורואה את הציון מיד
קודם שיהא נוגע בו אבל בשדה
מרחיקין לה ציון בסמוך דזמנין
לא חזי ציון עד דאתי ונגע
ומאהיל:

שתים מצוינות. תחתיהן טמא
אבל ביניהן אם יש סיד ביניהם
על הארץ טמא דמשום ציון
הוא:

אע"ג דליכא חורש. שלא חרש
ביניהם מעולם טהור כי ליכא
סיד:

אם אין חורש ביניהן טמא.
ואע"ג דליכא סיד לפי שציון את
האבנים שמכאן ומכאן לא חשש
לציון ביניהם:

הכא. דקתני כי ליכא חורש
טמא כגון סיד שפוך על ראשי
אבנים ומרודה לכאן ולכאן
ביניהן דאי ליכא חורש מחמת
חורש הוא דאינקלף שנקלף מן
האבנים ונפלו שם ביניהם
וטהור ואי לא סיד דביני ביני
הוא ומחמת ציון נעשה שם
להודיע שיש גם ביניהם
טומאה:

אין מרחיקין ציון ממקום
טומאה. ולהכי ציון כל ארבעה
מצריו דתהא כל השדה נטמאה
ובציון דמצר אחד לא סגי
לכולה דאין מרחיקין ציון
ממקום טומאה: ואכלאים
בחולו של מועד נפקין ורמינהו
באחד באדר משמיעין על
השקלים. שיהו ישראל מביאין
תרומת שקלים בניסן דכתיב
בחדשו לחדשי השנה חדש והבא
לי קרבן מתרומה חדשה:

"דבי יהודה אומר:

עד שיהא שם זקן או תלמיד,

לפי שאין הכל בקי אין בדבר."

אמר אבי:

שמע מינה צורבא מרבנן דאיכא במתא - כל מילי דמתא עליה רמיא.

אמר רב יהודה:

מצא אבן מצוינת - תחתיה טמא.

שתים -

אם יש סיד ביניהן - ביניהן טמא,

ואם אין סיד ביניהן - ביניהן טהור.

ואף על גב דליכא חורש!?

והתניא:

"מצא אבן אחת מצוינת - תחתיה טמא.

שתים -

אם יש חורש ביניהן - ביניהן טהור,

ואם לאו - ביניהן טמא!"

אמר רב פפא:

הכא כשהסיד שפוך על ראשיהן ומרודה לכאן ולכאן,

אי איכא חורש ביניהן - ביניהן טהור,

דאימור מחמת חורש הוא דאינקלף¹¹,

ואי לא סיד דביני ביני הוא - וטמא.

אמר רבי אסי:

מצר אחד מצוין:

הוא - טמא,

וכל השדה כולה - טהורה.

שנים:

הם - טמאין,

וכל השדה כולה - טהורה.

שלושה:

הם - טמאין,

וכל השדה כולה - טהורה.

ארבעה:

הן - טהורין,

וכל השדה כולה - טמאה.

דאמר מר:

"אין מרחיקין ציון ממקום טומאה שלא להפסיד את ארץ ישראל."

16. ו, א

רפ"י

בכרכים. המוקפין חומה מימות יהושע בן נון:
ואת מקואות המים. מקואות המים של מ' סאה שחוטטין אותן מן הזבל שנכנס לתוכן כל ימות הגשמים והאי דלא פריך נמי בגמרא אשאר מתני' דתני ומתקנים הדרכים והרחובות בחולו ש"מ והכא תנא בט"ו באדר משום דלאו פירכא הוא דבדין הוא דמתקנין להו תרי זימני דכי מתקן בט"ו באדר אתו גשמים ומקלקלי להו והדרי ומתקני להו בחולו של מועד אבל אכלאים כיון דעקרו להו לגמרי בחמשה עשר באדר למה לי למיפק בו בחולו של מועד ולהכי קא מיבעיא:
כאן בבכור כאן באפיל. על הבכירות יוצאים בט"ו באדר על האפילות בחולו של מועד דפטח:
בזרעים. על התבואה יוצאין בט"ו באדר שקודמין לירקות:
לא שנו. דאין יוצאין עליהן קודם אדר וקודם חולו של מועד:
משום שכר פעולה דמוזלי גבן. כלומר שיכול לשכור פועלין בזול לפי שאינן עוסקין במלאכה בחולו של מועד:
שמע מינה. מדעסקינן לשכור פועלים בזול:
כי יהבינן להו. שכירות לפועלים דבטלי כלאים:
דאי סלקא דעתך מדידהו. דבעל הבית יהיב להו אמאי יוצאין להכי בחולו של מועד משום שכר פעולה לבטלו בכל זמן אף על גב דליכא שכר פעולה בזול וכל מה דבעי ליתב להו אלא מתרומת הלשכה יהבינן להו וכל כמה דמצין לצמצם מעות דהקדש עבדינן:
ועד כמה. הוי כלאים דחייב לבטלו:
רובע. הקב אחד מכ"ד בסאה:
הכי גרס ימעט. שאם זרע רובע הקב ימעטנו ויעקרנו:
והתניא כל השדה כולה. ואת אמרת ימעט:
שמנכשין שדותיהן. שלוחי ב"ד משלהן דכשנוטלין הכלאים מאליו מתנכש:

"ויוצאין אף על הכלאים".

וא"כלאים" בחולו של מועד נפקינן?! ורמינהו:

"באחד באדר - משמיעין על השקלים ועל הכלאים. בחמשה עשר בו - קורין את המגילה בדרכים, ויוצאין לקוץ את הדרכים, ולתקן הרחובות, ולמוד המקואות, ועושין כל צורכי רבים, ומציינין את הקברות, ויוצאין על הכלאים!"

רבי אלעזר ורבי יוסי בר חנינא:
 חד אמר: כאן - בבכיר, כאן - באפיל.
 וחד אמר: כאן - בזרעים, כאן - בירקות.

אמר רבי אסי אמר רבי יוחנן:
 לא שנו אלא: שאין ניצן ניפר, אבל ניצן ניפר - יוצאין עליהן.

מאי שנא בחולו של מועד דנפקינן?

אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן:
 משום שכר פעולה דמוזלי גבן.

אמר רב זביד ואיתימא רב משרשיא:
 שמע מינה: כי יהבינן להו שכר, מתרומת הלשכה יהבינן להו. דאי סלקא דעתך מדידהו יהבינן להו, מאי נפקא לן מינייהו? כל כמה דבעו ליתן להו.

ועד כמה?

אמר רב שמואל בר יצחק:
 וב, קארתה ששנינו כל סאה שיש בה רובע זרע ממין אחר - ימעט.

והתניא:

"התקינו שיהו מפקירין כל השדה כולה!"

לא קשיא:
 כאן - קודם תקנה.
 כאן - לאחר תקנה.

דתניא:

"בראשונה - היו עוקרין ומשליכין לפני בהמתן, והיו בעלי בתים שמחין שתי שמחות: אחת שמנכשין להם שדותיהן, ואחת שמשליכין לפני בהמתם. התקינו - שיהו עוקרין ומשליכין על הדרכים, ועדיין היו שמחין שמחה גדולה שמנכשין שדותיהן. התקינו - שיהו מפקירין כל השדה כולה."

17. ו, ב

רפ"י

מתני'

מושכין המים מאילן לאילן. דהוי כשדה בית השלחין דפסידא יתירא איכא אבל לא ישקה את השדה כולה שדה בית הבעל:

זרעים שלא שתו לפני המועד. שלא היו מלומדין לשתות תמיד לפני המועד:

לא ישקם במועד. דהואיל ולא משקה להו תדיר לפני המועד. לא הוי ליה פסידא אי לא משקה להו במועד:

וחכמים מתירים בזה ובזה. להשקות את כל השדה כולה ולהשקות במועד זרעים שלא שתו לפני המועד והאי חכמים היינו ר"מ דאמר לעיל (דף ב.) משקין ממנו אפילו שדה בית הבעל:

גמ'

אמר רב יהודה. הא דאמר ר"א אבל לא ישקה את השדה כולה אבל אם היתה שדה מטוננת לחה ויבשה מותר להשקותה אע"ג דהוה שדה בית הבעל דכיון דהויא לחה עד השתא אי לא משקה לה הוי פסידא יתירא:

שדה גריד. יבשה מעולם שאין צריך להשקותה:

בזה ובזה. בשדה גריד ובזרעים שלא שתו לפני המועד:

תרביצא. גינה:

שרי לתרבוצי. לזלף עליה מים אע"ג דליכא פסידא לתרבוצי להשקות לשון אין מכבדין ואין מרביצין היינו השקאה פורתא כדי שיצאו הירקות וכדמפרש באידך ברייתא לקמיה ומשקין היינו השקאה גמורה של בית השלחין:

אפלא לשוויי חרפא. דליכא פסידא ואפ"ה שרי להשקותה כך ולהשביחה הי"נ בגינה מרביצין:

מתניתין

רבי אליעזר בן יעקב אומר:

מושכין את המים מאילן לאילן.

ובלבד שלא ישקה את כל השדה.

זרעים שלא שתו לפני המועד - לא ישקם במועד.

וחכמים מתירין בזה ובזה.

גמרא

אמר רב יהודה:

אם היתה שדה מטוננת - מותר.

תניא נמי הכי:

"כשאמרו אסור להשקות במועד,

לא אמרו אלא: בזרעים שלא שתו מלפני המועד,

אבל זרעים ששתו לפני המועד - מותר להשקות במועד.

ואם היתה שדה מטוננת - מותר.

ואין משקין שדה גריד במועד.

וחכמים: מתירין בזה ובזה."

אמר רבינא:

שמע מינה:

האי תרביצא - שרי לתרבוצי בחולא דמועדא.

"שדה גריד" - מאי טעמא? דאפלא משויי לה חרפא.

הכא נמי, אפלא משויי לה חרפא.

18. ו, ב

רש"י

שדה לבן. בית הבעל:
הא. דקתני אבל לא ישקם
 במועד היינו ר"א בן יעקב דאמר
 אבל לא ישקה את כל השדה
 כולה והא דתני בין במועד בין
 בשביעית היינו חכמים דמתירין
 להשקות אפי' כל השדה:
כדי שיצאו בשביעית. אבל לא
 ישקה בשביעית כדי שיצאו
 בשביעית:

תנו רבנן:

**"מַרְבִּיצִין שְׂדֵה לָבֵן - בְּשִׁבְעִית,
 אֲבָל לֹא בְּמוֹעֵד."**

וְהָא תַּנְיָא:

"מַרְבִּיצִין בֵּין בְּמוֹעֵד בֵּין בְּשִׁבְעִית!"

אָמַר רַב הוּנָא:

לֹא קָשִׁיָא:

הָא - רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב,

הָא - רַבִּי רַבִּנּוּן.

תַּנְיָא אִידָּךְ:

"מַרְבִּיצִין שְׂדֵה לָבֵן - עֶרֶב שְׁבִיעִית,

בְּדִי שִׁיּוּצָאוּ יִרְקוֹת בְּשִׁבְעִית.

וְלֹא עוֹד אֶלָּא שְׁמַרְבִּיצִין שְׂדֵה לָבֵן - בְּשִׁבְעִית,

בְּדִי שִׁיּוּצָאוּ יִרְקוֹת לְמוֹצָאי שְׁבִיעִית."

19. ו, ב

רש"י

מתני'

צדין האישות. בשדה האילן במועד מפני שמפסידין בו: **כדרכו.** שאין צריך לשנות בצידה: **ובשביעית.** אע"ג דמתקן השדה: **בשדה האילן.** צד כדרכו מפני שהפסד מרובה הוא: **ובשדה לבן שלא כדרכו.** ואינו יכול לצוד כדרכו בשדה לבן משום דלא מפסיד כולי האי בשדה לבן: **ומקריין את הפירצה.** שאם נפלה מקצתה חוזר ומתקנה במועד: **ובשביעית בונה כדרכו.** מתחילה אע"ג דמיחזי דעביד נטירותא לפירי:

גמ'

בריה שאין לה עינים. וחופר בקרקע: **מאי קרא.** דאישות בריה שאין לה עינים: **דכתיב כמו שבלול תמס יהלך.** שבלול שקורין לימצוין תמס יהלך. כלומר כשיוצא חוץ מנרתיקו רירות נופלות ממנו עד שהוא נימוח ומת תמס כמו ונמס: **נפל אשת בל חזו שמש.** כלומר כך אישות נופלות פתאום לארץ ומתים דלא חזו: **וחונקין זו את זו.** מפני שמריחין את העפר ואין מכירין באותו עפר: **והוא דקאי בתרי עברי נהרא.** דכיון דאיכא הפסק מים בין הני תרתי חורי נמלים אין מכירים הני בעפר דהני: **גישרא.** גשר: **גמלא.** שאין לו גשר אלא מנסר אחד: **ומצרא.** עדיין קטן מגמלא אין יכול להלך עליו אלא כשקושרים חבל אחד משני עברי הנהר בשתי יתידות ואוחזין בו והולכין על אותו גשר צר אבל אי איכא חד מהן מכירין הני בחורי דהני: **עד כמה.** מרוחקין הני תרי חורי נמלים דכי איכא נהרא ביניהו וליכא גישרא דאין מכירין הני בחורי דהני: **עד פרסה.** אי ליכא פרסה ביניהו אע"ג דאיכא נהרא וליכא מעבר מכירין הני בחורי דהני:

מתניתין

צדין את האישות ואת העכברים משדה האילן, ומשדה הלבן כדרבו, במועד ובשביעית, וחכמים¹² אומרים: משדה האילן - כדרבו, ומשדה הלבן - שלא כדרבו, ומקריין את הפירצה במועד, ובשביעית בונה כדרבו.

גמרא

מאי "אישות"?

אמר רב יהודה:

בריה שאין לה עינים.

אמר רבא בר ישמעאל ואיתימא רב יימר בר שלמיא:

מאי קרא?

"כמו שבלול תמס יהלך נפל אשת בל חזו שמש" (תהילים נח-ט).

תנו רבנן:

"צדין את האישות ואת העכברים משדה האילן כדרבו, ומחריבין חורי נמלים.

ביצד מחריבין?

רבן שמעון בן גמליאל אומר:

מביא עפר מחור זה ונותן לתוך חור זה, והו חונקין זה את זה."

אמר רב יימר בר שלמיא משמיה דאבוי:

והוא דקאי בתרי עברי נהרא,

והוא דליכא גשרא,

והוא דליכא גמלא,

והוא דליכא מצרא.

זא עד כמה?

עד פרסה.

¹² הגירסה בגמרא בהמשך הוא: "רבי יהודה אומר", וכך גם גירסת הראשונים תוספות, רי"ף, ראש, מאיר.

רש"י

נועץ שפוד. במקום שהן מצוין
ומרדה האדמה וממעך אותן:

20. ז, א

"רבי יהודה אומר:
משדה האילן - בדרבו,
ומשדה הלבן - שלא בדרבו".

תנו רבנן:
"ביצד בדרבו?
חופר גומא ותולה בה מצודה.
ביצד שלא בדרבו?
נועץ שפוד ומכה בקורדום, ומרדה האדמה מתחתיה".

תניא:
"רבי שמעון בן אלעזר¹³ אומר:
כשאמרו משדה לבן שלא בדרבו - לא אמרו אלא בשדה לבן הסמוכה לעיר,
אבל בשדה לבן הסמוכה לשדה האילן - אפילו בדרבו,
שנא יצאו משדה הלבן ויחריבו את האילנות".

¹³ מסורת הש"ס ע"פ השאלות גורס: ראב"י

21. ז, א

רָש"י

הוצא. ענפי דקל דתמרים: **דפנא.** בייר וקעבד גדר מדפנא ומגדל אותה מהוצי הדקל: **צר בצרוו.** מניח אבנים זה על גב זה: **אמר רב חסדא לא שנו.** דאמר מתניי מקרין אבל אינו בונה כדרכו: **בכותל גינה.** דליכא פסידא יתירא אי עיילי בה אינשי: **אבל בכותל חצר בונה כדרכו.** דאיכא פסידא יתירא אי עיילי בה גנבי וגנבי ממוניה: **גוחה.** שוחה ונטוי: **סותר ובונה כדרכו.** דהיינו כותל חצר מסייע ליה לרב חסדא: **מפני הסכנה.** שלא תפול על הולכי ברשות הרבים: **שלא מפני הסכנה לא.** קשיא לרב חסדא דאמר בכותל חצר בונה כדרכו אע"פ דליכא סכנה: **תריץ.** לא קשיא לרב חסדא דהא דקתני במקום סכנה היינו דסתר לה כשגוחה ובונה לה שפיר: **הכא.** דקאמר רב חסדא שלא במקום סכנה בונה כדרכה כשהיא סתורה קודם לכן אבל לא סתר לה במועד: **התם.** במקום סכנה לסתור משום דאיכא סכנה ולא ליבני דבבנין ליכא סכנה: **א"כ** דלא בני: **ממנעי ולא סתרי.** והוי סכנה: **מתניתין נמי דיקא.** כרב חסדא דגינה אינו בונה במועד כדרכו: **אלא לאו בגינה.** ובשביעית בונה כדרכו אבל במועד אינו בונה כדרכו:

"ומקרין את הפירצה במועד".

כיצד "מקרין"?

רב יוסף אָמר:

בְּהוּצָא וְדִפְנָא.

בְּמִתְנִיתָא תָּנָא:

"צָר בְּצָרוּר וְאִינוּ טַח בְּטִיט".

אָמר רב חסדא:

לֹא שָׁנוּ אֱלָא כּוֹתֵל הַגִּינָה,
אֲבָל כּוֹתֵל הַחֲצֵר - בּוֹנֵה כְּדָרְכוֹ.

לִימָא מְסִייע לִיה:

**"כּוֹתֵל הַגּוּחָה לְרֶשֶׁת הַרְבִּים - סוֹתֵר וּבּוֹנֵה כְּדָרְכוֹ,
מִפְּנֵי הַסְּכָנָה".**

התם, כְּדִקְתָּנִי טַעְמָא: **"מִפְּנֵי הַסְּכָנָה".**

וְאִיכָא דְאָמְרִי:

תָּא שְׁמַע:

"כּוֹתֵל הַגּוּחָה לְרֶשֶׁת הַרְבִּים סוֹתֵר וּבּוֹנֵה כְּדָרְכוֹ מִפְּנֵי הַסְּכָנָה".

"מִפְּנֵי הַסְּכָנָה" - אֵין,

שְׁלֹא מִפְּנֵי הַסְּכָנָה - לֹא!

לִימָא תִּיהוּ תִּיּוּבְתִיה דְּרַב חֲסָדָא!

אָמר לְךָ רב חסדא,

התם - **"סוֹתֵר וּבּוֹנֵה",**

הכָּא - בּוֹנֵה וְלֹא סוֹתֵר.

התם נְמִי לִיסְתוֹר וְלֹא לִיבְנִי!

אם כֵּן,

מִימְנַע וְלֹא סוֹתֵר.

אָמר רב אֲשִׁי:

מִתְנִיתִין נְמִי דִיקָא,

דְּקָתְנִי: **"וּבְשִׁבְעִית בּוֹנֵה כְּדָרְכוֹ",**

דְּהִיכָא?

אִילִימָא דְחָצֵר - צְרִיכָא לְמִימְרִי?!

אֱלָא לֹא דְגִינָה, וְאִף עַל גַּב דְּמִיחֻזִּי כְּמָאן דְּעֵבִיד נְטִירוּתָא לְפִירִי.

שְׁמַע מִינָה.

22. ז, א-ב

רש"י

מתני'

רואין את הנגעים להקל. כלומר
רואה הכהן נגע צרעת במועד
לטהר:

לא להחמיר. שאם רואה הכהן
שהוא טמא אינו אומר כלום
שאם מטמאו נמצא מצערו
במועד ורחמנא אמר (דברים
טז) ושמתח בחגך:

גמ'

שאם אתה נזקק לו להקל אתה
נזקק לו להחמיר. כלומר מאחר
שרואהו הכהן אומר בין הוא
טמא בין הוא טהור:

א"ר נראין לי דברי ר' מאיר
במוסגר. שרואין ודברי רבי יוסי
במוחלט:

בהסגר ראשון. שאם מטהר ליה
משמח ליה אי לא מטהר ליה
לא מטמא ליה יותר מדמעיקרא
אלא מסגר ליה פעם שניה:

בהסגר שני. דאי מטמא ליה
מחליט ליה בטומאה חמורה
ומצער ליה:

מר. ר"מ דאמר רואה להקל
לטהר אבל לא לטמא:

סבר בכהן תלא רחמנא. דאי
מטמא ליה הוי טמא ואי לא בעי
מטמא ליה לא הוי טמא ולהכי
חזי ליה להקל אבל לא להחמיר
דאי חזי ליה דהוי טמא לא
לימא ליה כלום ולא הוי טמא:

ומר. ר' יוסי דאמר לא להקל:

סבר לטהרו ולטמאו כתיב. דכי
חזי ליה כהן דטמא. לא מצי
למושתק ודלמא הוי טמא ונמצא
מצערו שמתמאו במועד:

מתניתין

רבי מאיר אומר:

רואין את הנגעים¹⁴ להקל אבל לא להחמיר.

וחכמים אומרים:

לא להקל ולא להחמיר.

גמרא

תניא:

"רבי מאיר אומר:

רואין את הנגעים להקל, אבל לא להחמיר.

רבי יוסי אומר:

לא להקל ולא להחמיר,

שאם אתה נזקק לו להקל, נזקק לו אף להחמיר.

אמר רבי:

נראין דברי רבי מאיר - במוסגר,

ודברי רבי יוסי - במוחלט".

אמר רבא:

בטהור כולי עלמא לא פליגי - דלא חזו ליה,

בהסגר ראשון כולי עלמא לא פליגי - דחזו ליה,

זב. פי פליגי - בהסגר שני,

מר סבר: בכהן תליא מילתא, אי טהור אמר ליה: טהור, ואי טמא: שתיק.

ומר סבר: "לטהרו או לטמאו" (ויקרא יג-נט) כתיב.

¹⁴ מסורת הש"ס לא גורס את המילה: בתחילה וכך גם מוכח מהסוגיה.

23. ז, ב

רַבִּי

והא תניא איפכא. דברי ר"מ במוחלט דברי ר' יוסי במוסגר: **מר סבר צוותא דאשתו עדיף ליה.** ולהכי חזי ליה במועד בהסגר שני דאי מטהרו משמחו ואפי' מטמא ליה ומחליט ליה ומשדר ליה חוץ מגי' מחנות ולית ליה צוותא דאינשי דעלמא אפי"ה לית ליה צערא דהא אית ליה צוותא דאשתו ומותר הוא באשתו להתיחד עמה בימי חלוטו ודברי ר' יוסי במוחלט דאפי' מטהר ליה דאע"ג דשרי ליה למחנה ישראל אית ליה צערא דלית ליה צוותא דאשתו דאסור הוא דכיון דמטהר ליה מחלוטו מיבעי ליה למימני שבע ימי ספירו ובימי ספירו אסור בתשמיש המטה דכתיב וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים ואהלו זו אשתו דכתיב שובו לכם לאהליכם:

ומר סבר צוותא דעלמא עדיף ליה. האי תנא דאמר א"ר נראין דברי ר"מ במוחלט ודברי ר' יוסי במוסגר סבר צוותא דעלמא עדיף ליה ולהכי חזי בימי חלוטו דאי מטמאו לא מטמא יותר מדמעיקרא ואי מטהרו משמחו דאית ליה צוותא דעלמא אף על גב דאסור בתשמיש המטה צוותא דעלמא דעלמא עדיף ליה ודברי רבי יוסי במוסגר דלא חזי ליה דלמא מטמא ליה חוץ לגי' מחנות ולית ליה צוותא דעלמא ומצער ליה: **ימי ספירו.** אסור בתשמיש המטה ולא ימי חלוטו:

יותם לא היה לעזייהו אלא בימי חלוטו. כלומר לא נתעברה אמו דיותם אלא בימי חלוטו דעזייהו דעזייהו היה מצורע ולא נזקק לאשתו בימי ספירו אלא בימי חלוטו: **אף אני כן אמרתי.** דמצורע מותר בתשמיש המטה דוישב מחוץ לאהלו בימי ספירו כתיב: **ורבי סבר מאי דגלי גלי.** להכי אמרי' ימי ספירו ולא ימי חלוטו:

אמר מר:

"אמר רבי"

נראין דברי רבי יוסי - במוחלט, ודברי רבי מאיר - במוסגר."

והתניא איפכא!

תנאי היא אליבא דרבי, מר סבר צוותא דעלמא עדיף ליה, ומר סבר צוותא דאשתו עדיף ליה.

למימרא: דמוחלט מותר בתשמיש המטה!?

אין.

והתניא:

"וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים" (ויקרא יד-ח) - **שיהא אסור בתשמיש המטה, ואין אהלו אלא אשתו,**

שנאמר: "לך אמר להם שיבו לכם לאהליכם" (דברים ה-ל).

רבי יהודה אומר:

"שבעת ימים יספרו לו" (יחזקאל מד-כו) - **ימי ספירו, ולא ימי חלוטו.**

רבי יוסי ברבי יהודה אומר:

שבעת ימי ספירו, קל וחומר לימי חלוטו.

ואמר רבי חייא:

דנתי לפני רבי: לימדתנו רבינו, יותם לא היה לו לעזייהו אלא בימי חלוטו.

אמר לו: אף אני כן אמרתי."

במאי קמיפלגי?

רבי יוסי ברבי יהודה סבר: גלי רחמנא בימי ספירו, וכל שכן בימי חלוטו. ומר סבר: מאי דגלי - גלי, ומאי דלא גלי - לא גלי.

24. ז, ב - ח, א

רש"י

למימרא דבכהו תליא מילתא. פריך בין לר"מ בין לרבי יוסי דר"מ אומר בהדיא אי טמא שתיק ורבי יוסי קאמר אין רואין כלל מכלל דרבי יוסי סבר אי לא בעי לא חזי ליה ולא הוי טמא:

נותנין לו ז' ימי המשתה. דלא חזי ליה דלמא מטמא ליה: ולכסותו. אם נראה הנגע בכסותו:

אם ממתניין לדבר הרשות. הרי ממתניין לו שאין מטמאין עד שמפנה כל הכלים שבבית וילפי מינה דבטומאה דגופיה נמי ממתין לדבר הרשות דומיא דהכא כיון דאשכחן דבטומאה דגופיה ממתניין לו לדבר הרשות כ"ש דממתניין לו לדבר מצוה כגון חתן וברגל:

משמעות דורשין. דמר דריש מהאי קרא ומר דריש מהאי קרא:

דבר הרשות איכא בינייהו. רבי יהודה דמפיק מביום הראות בו ומכאן אמרו חתן ורגל דהיינו מצוה ממתניין לו אבל לדבר הרשות אין ממתניין לו בטומאה דגופיה ורבי סבר דבדבר רשות נמי ממתניין לו כדאמר"י לעיל דרבי יליף טומאה דגופיה להמתין לו מטומאה דביתו:

לא גמרינן. דהוי חידוש ומחידוש לא ילפינן דכל היכא דאיכא חידוש אין לך דבר בו אלא חידושו:

דהא עצים. פשוטי כלי עץ לא מקבלי טומאה:

ורבי אמר אצטריך. כלומר אע"ג דילף טומאה דגופיה מטומאה דלאו גופיה לדבר הרשות מוצוה הכהן איצטריך ביום הראות בו:

אבל טומאה דגופיה אימא לא. דלא יליף טומאה דגופיה מטומאה דלאו גופיה לדבר הרשות מוצוה הכהן דהוה אמינא חידוש הוא קמ"ל וביום הראות דהיינו טומאה דגופיה דממתניין לו לדבר מצוה והואיל ואשכחן דממתניין לו לטומאה דגופיה מיהא לדבר מצוה אית ליה נמי כח למילף מוצוה הכהן דממתניין לטומאה דגופיה לדבר הרשות נמי אף על גב דחידוש הוא:

["רבי מאיר אומר:

רואין את הנגעים להקל, אבל לא להחמיר.

רבי יוסי אומר:

לא להקל ולא להחמיר,

שאם אתה נזקק לו להקל, נזקק לו אף להחמיר"].

למימרא: דבכהו תליא מילתא?

אין.

והתניא:

"זביום הראות בו"¹⁵ (ויקרא יג-ד) -

יש יום - שאתה רואה בו,

ויש יום - שאי אתה רואה בו.

מכאן אמרו: חתן שנולד בו נגע נותנין לו שבעת ימי המשתה לו ולביתו ולכסותו,

וכן ברגל - נותנין לו שבעת ימי הרגל,

דברי רבי יהודה.

רבי אומר:

אינו צריך,

הרי הוא אומר: "וצוה הכהן ופנו את הבית" (ויקרא יד-לו) -

אם ממתינים לו לדבר הרשות, כל שכן לדבר מצוה."

מאי בינייהו?

אמר אביי:

משמעות דורשין איכא בינייהו.

ורבא אמר:

דבר הרשות איכא בינייהו.

ורבי יהודה מהתם לא גמרינן, דחידוש הוא,

חא, דהא עצים ואבנים בעלמא - לא מטמאו, והכא מטמאו.

ורבי אמר: אצטריך,

דאי כתב רחמנא: "זביום הראות בו" - הנה אמינא: לדבר מצוה - אין, לדבר הרשות - לא.

כתב רחמנא "וצוה הכהן".

ואי כתב רחמנא: "וצוה הכהן" - הנה אמינא: הני - אין, דלאו טומאה דגופיה,

אבל טומאה דגופיה אימא מיחזא חזיא ליה,

צריךא.

¹⁵ זביום הראות בו בשר חי יטמא

25. ח, א

רש"י

כולה קרא יתירא. כלומר כולה
 תיבה דביום הראות קרא
 יתירא:
 מראה עיני הכהן. משמע ביום
 שיכול לראות:
 לי ולא לאורי. שאין צריך לאור
 הנר דהיינו ביום ובהוא שעתא
 נמי ובא הכהן אלמא דאין
 רואין אלא ביום:
 קמ"ל. וביום הראות בו דבו
 היינו טומאה דגופיה:

אמר מר:

"יש יום שאַתָּה רוֹאָה בוּ וַיֵּשׁ יוֹם שְׂאֵי אֶתָּה רוֹאָה בוּ".

מאי משמע?

אמר אב"י:

אם כן לכתוב רחמנא 'ביום' מאי "וביום"?
 שְׁמַע מִיְנֵהּ: יש יום שאַתָּה רוֹאָה בוּ, וַיֵּשׁ יוֹם שְׂאֵי אֶתָּה רוֹאָה בוּ.

רבא אמר:

כולה קרא יתירא הוא,
 דאם כן לכתוב רחמנא 'ובהראות' מאי "וביום"?
 שְׁמַע מִיְנֵהּ: יש יום שאַתָּה רוֹאָה בוּ, וַיֵּשׁ יוֹם שְׂאֵי אֶתָּה רוֹאָה בוּ.

ואב"י?

ההוא מיבעי ליה: ביום ולא בלילה.

ורבא ביום ולא בלילה מנא ליה?

נפקא ליה: מ"לְכַל מְרָאָה עֵינֵי הַכֹּהֵן" (ויקרא יג-יב).

ואב"י?

ההוא מיבעי ליה: למעוטי סומא באחת מעיניו.

ורבא נמי מיבעי ליה להכי!

אין הכי נמי.

ואלא ביום ולא בלילה מנא ליה?

נפקא ליה: מ"בְּנִגְעַ נְרָאָה לִי בְּבֵית" (ויקרא יד-לה) - "לי" ולא לאורי.

ואב"י?

אי מהתם הוה אמינא: הני מילי טומאה דלאו דגופיה,
 אבל טומאה דגופיה אפילו לאורו נמי,
 קא משמע לן.

26. ח, א

רפ"י

מתני'

מלקט אדם עצמות אביו ואמו.
ומוליכן למקום אחר לקוברן
בקברות אבותם:

מפני ששמחה היא לו. שקוברן
בקברי אבותיו ולא מצטער
במועד:

ר' יוסי אומר. לא ילקט מפני
שאבל הוא לו:

לא יערער על מתו. אם מת לו
מת חדש או חדשים קודם
המועד לא יערער מפרש בגמ' כד
הדר ספדנא במערבא כלומר
שלא ישכור ספדן לחזור על
קרוביו לומר בכו עמי כל מרי
נפש:

לא יספידנו. שאם מת לו מת
בתוך שלשים יום לפני הרגל לא
ישכור ספדן להספידו ושלשים
יום אתרוייהו קאי וטעמא
דשלשים יום מפרש בגמ':

גמ'

הרי הוא מתאבל עליהן. וקשיא
לרבי מאיר דאמר מפני ששמחה
היא לו:

אפילו צרויין בסדינו. שאינו
מלקטן ואינו רואה אותן הרי זה
מתאבל כל זמן שלא נקברו:

מפני ששמחת הרגל עליו.
כלומר הרבה הוא עוסק
בשמחת הרגל ואינו מצטער
במלקט עצמות אביו ואמו:

מתניתין

ועוד אמר רבי מאיר:

מלקט אדם עצמות אביו ואמו,
מפני ששמחה היא לו.

רבי יוסי אומר:

אבל הוא לו.

לא יעורר אדם על מתו,

ולא יספידנו קודם לרגל שלשים יום.

גמרא

ורמינהו:

"המלקט עצמות אביו ואמו,

הרי זה מתאבל עליהם כל היום, ולערב אין מתאבל עליהן".

ואמר רב חסדא:

אפילו צרויין לו בסדינו!

אמר אביי:

אימא: מפני ששמחת הרגל עליו.

.27 ח, א-ב

רש"י

יבכון עמיה. (אפילו) הכי אסור למימר במועד היינו לא יעורר על מתו:

אמר רב (נחמן) מעשה כו'. כלומר שהיו לו מעות מזומנין לצורך לעלות לרגל ונתנתן אשתו להספדנים ונמנע מלעלות לרגל:

לפי שאין המת משתכח מן הלב שלשים יום. כלומר כיון דמת אין משתכח מן הלב שלשים יום אם מספידו פחות משלשים יום לפני הרגל אתי למספד ברגל דעדיין לא שכחו:

דעביד בחנם. מ"ד משום מעות שזימן לרגל כיון דספדן עביד בחנם שפיר דמי ומ"ד לפי שאין המת משתכח מן הלב שלשים יום בחנם נמי אסור:

"ולא יערער על מתו".

מאי "לא יערער על מתו"?

אמר רב:

כד הדר ספדנא במערבא אמרי: יבכון עמיה כל כורירי ליבא.

"קודם הרגל שלשים יום".

מאי שנא "שלשים יום"?

אמר רב פהנא אמר רב יהודה אמר רב:

מעשה באדם אחד שפינס מעות לעלות לרגל, ובא ספדן ועמד על פתח ביתו, ונטלתן אשתו ונתנתן לו, ונמנע ולא עלה. באותה שעה אמרו: "לא יעורר על מתו, ולא יספידנו קודם לרגל שלשים יום".

ושמואל אמר:

חב, לפי שאין המת משתכח מן הלב שלשים יום.

מאי בינייהו?

איכא בינייהו:

דקעביד בחנם.

28. ח, ב

רש"י

מתני'

אין חופרין כוכין וקברות.
לצורך מתים שדרכן לחפור
כוכין וקברות לזמנן לצורך
מתים שימותו דטירחא יתירא
הוא:

מחנכין. מפרש בגמ':

נברכת. בריכה של כובסין ולית
ביה טירחא כולי האי:

וארון עם המת בחצר. שהמת
שם מותר לעשות ארון ולנסר
הנסרים מתחילה לצורך הארון
ולעשותו כולו אבל לא בחצר
אחרת שלא יאמרו מלאכה
אחרת היא:

ר' יהודה אוסר. להביא עצים
ולעשותן נסרים לצורך הארון
אא"כ היו מנוסרים בתחילה
קודם י"ט:

גמ'

מתניתין

אין חופרין כוכין וקברות במועד,
אבל מחנכין את הכוכין במועד.
ועושין:

נברכת במועד,

וארון עם המת בחצר.

רבי יהודה:

אוסר, אלא אם כן יש עמו נסרים.

גמרא

מאי "כוכין"?

ומאי "קברות"?

אמר רב יהודה:

"כוכין" - בחפירה.

ו"קברות" - בבנין.

תניא נמי הכי:

"אלו הן כוכין ואלו הן קברות:

"כוכין" - בחפירה,

ו"קברות" - בבנין."

"אבל מחנכין את הכוכין."

כיצד "מחנכין"?

אמר רב יהודה:

שאם היה ארוך - מקצרו.

במתניתא תנא:

"מאריך בו ומרחיב בו."

29. ח, ב

רפ"י

גיהא ובר גיהא. בריכה גדולה
 שעושין בחצר שיכנסו בו כל
 השופכים בקיע בר גיהא בריכה
 קטנה שעושין סמוך לגדולה כדי
 שיכנסו המים היוצאין מן
 הגדולה לקטנה שהיא מליאה
 ונכנסין לקטנה:
וארון עם המת בחצר. כלומר
 כשמת בחצר (שפיר דמי)
 דמוכחא מילתא דלצורך המת
 עבידא מצי למיעבד ארון
 ובאותה חצר:
מנסרין המנסרין. יש עמו
 נסרין מתוקנין מערב המועד
 דטורח גדול לעשותן במועד:

"ועושין נברכת במועד".

מאי "נברכת"?

אמר רב יהודה:
 זו בקיע.

והתניא:
"הנברכת והבקיע!"

אמר אביי ואיתימא רב פהנא:

גיהא ובר גיהא.

"וארון עם המת בחצר".

תנינא להא דתנו רבנן:
"עושין כל צורכי המת:
 גוזזין לו שערן,
 ומכבסין לו כסותו,
 ועושין לו ארון מנסרין מערב יום טוב.
רבן שמעון בן גמליאל אומר:
 אף מביאין עצים ומנסרין בצינעא בתוך ביתו".

30. ח, ב - ט, א

רפ"י

מתני'
מפני שמחה היא לו. מפרש בגמ':
מחזיר גרושתו. דאינה שמחה כל כך:
ועושה אשה תכשיטיה. הני תכשיטין דקא מפרש בגמ':
לא תסוד. בסיד מפני שניווול הוא אצלה עכשיו במועד שהיא תסוד בסיד ומצטערת:
ומסרגין את המטות. בגמ' מפרש:

גמ'
מאי הוי. וכי שמחה אסורה ביו"ט:
דאין מערבין שמחה בשמחה. כלומר בעיני דלישמח בשמחת מועד לחודיה:
מפני הטורח. ליטרח לצורך נישואין וטירחא במועד אסור:
משום ביטול פריה ורביה. דאי שרי נישואין ביו"ט אין אדם נושא אשה כל השנה כולה אלא ממתין עד המועד שיהא עושה סעודה אחת למועד ולנישואין:
מותרין לישא ערב הרגל. כלומר מותר לכתחלה ואע"ג דשבעת ימים של סעודה יהיו ברגל:
עיקר שמחה. דנישואין חד יומא ובשאר יומי לא חשיב מערב שמחה בשמחה:
עיקר טירחא. דנישואין ביום ראשון דנישואין:
לחד יומא לא משהו אינשי. כלומר כיון שאינו יכול להתחיל אלא בערב הרגל אין ממתנין עד הרגל דדלמא מתרמי מלתא דלא מצי מתחיל בערב הרגל ולא מתחיל כל הרגל:

מתניתין

אין נושאין נשים במועד,
לא בתולות, ולא אלמנות,
ולא מייבמין,
מפני שמחה היא לו,
אבל מחזיר הוא את גרושתו.

ועושה אשה תכשיטיה במועד.
רבי יהודה אומר:
לא תסוד מפני שניווול הוא לה.

ההדיוט תופר בדרבו,
והאומן מכליב.

ומסרגין את המטות.
רבי יוסי אומר: ממתיחין.

גמרא

וכי "שמחה היא לו" - מאי הוי?

אמר רב יהודה אמר שמואל וכן אמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא, ואמרי לה: אמר רבי אלעזר אמר רבי חנינא: לפי שאין מערבין שמחה בשמחה.

רבה בר רב הונא אמר: מפני שמניח שמחת הרגל, ועוסק בשמחת אשתו.

אמר ליה אב"י לרב יוסף: הא דרבה בר רב הונא, דרב הוא, דאמר רב דניאל בר קטינא אמר רב: מניין שאין נושאין נשים במועד? שנאמר: "ושמחת בהגר" - בחגך ולא באשתך.

עולא אמר:
 מפני הטורח.

רבי יצחק נפחא אמר:
 מפני ביטול פריה ורביה.

מיתיבי:
טא "כל אלו שאמרו אסורין לישא במועד מותרין לישא ערב הרגל".
 קשיא לכולהו!

לא קשיא:
 למאן דאמר: "משום שמחה" - עיקר שמחה חד יומא הוא.
 למאן דאמר: "משום טירחא" - עיקר טירחא חד יומא הוא.
 למאן דאמר: "משום ביטול פריה ורביה" - לחד יומא לא משהי איניש נפשיה.

31. ט, א

רפ"י

ועביד ז'. יומי שמחה להכא ולהכא לחנוכת הבית ולרגל:
ודלמא מינטר לא נטרינן.
 נישואין עד הרגל כי היכי דלא נטר שלמה אבל אי מתרמי ליה עביד:

אי הכי דהיכא דאי איקרי ליה עביד איבעי ליה לשויורי בבנין עד הרגל כי היכי דליתרמי ליה חנוכת הבית ברגל:

אמה כליא עורב. הגג כלה ומקצר למעלה עד כאמה ומחפין אותו שם בברזל ובמסמרים כדי שלא ישבו העורבים עליו זהו לא חשיב כבנין:

ודלמא אמה כליא עורב נמי צורך בנין הוא. להכי לא שיריה אלא כל היכא דאיתרמי ליה לנישואין ברגל לא ידעינן מנלן דלא עבדינן:

שמע מינה הני לחוד. דלא מצי למיעבד ליה ביחד אפילו מתרמי:

וד"אין מערבין שמחה בשמחה" - מנלן?

דכתיב: **"ויעש שלמה בעת ההיא את החג, וכל ישראל עמו קהל גדול, מלבוא חמת עד נהל מצרים,**

לפני ה' אלהינו שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום" (מלכים א ח-סה).
 ואם איתא דמערבין שמחה בשמחה איבעי ליה למינטר עד החג ומיעבד שבעה להכא ולהכא.

ודלמא מינטר לא נטרינן,

והיכא דאיתרמי עבדינן!

איבעי ליה לשויורי פורתא.

שויורי בנין בית המקדש לא משירינן!

איבעי ליה לשויורי באמה כליא עורב.

אמה כליא עורב צורך בנין הבית הוא!

אלא, מדמיתר קרא.

מכדי כתיב: **"ארבעה עשר יום"**, **"שבעת ימים ושבעת ימים"** - למה לי?
 שמע מינה: הני לחוד והני לחוד.

32. ט, א

רש"י

לא עשו ישראל יום כפורים. לפי ששבעה ימים שלפני סוכות כל יום עשו שמחה ומשתה דכתיב ויעש שלמה בעת ההיא את החג שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום: **וקרבן יחיד**. של נשיאים: **דאיסור סקילה**. דחמור מכרת: **וקרבן צבור**. דמה שהיו מקריבין בימי חנוכה הבית קרבן צבור הוא: **התם**. במשכן דגבוה הוה קרבנות: **הכא**. בחנוכה הבית דהדיוט משתה: **הכא נמי לעבדו**. קרבנות מיכל לא ליכלו: **ביום השביעי**. ומשמע לן יום ז' היינו שבת: **דלמא שביעי לקרבנות**. שאם הקריב נשיא ששי בערב שבת מקריב נשיא שביעי באחד בשבת ומאי שביעי שביעי לקרבן נשיא: **ביום עשתי עשר יום**. האי יום יתירא משמע מה יום רצוף שאין בו הפסק אף כולחו י"א יום רצוף דליכא הפסק בינתיים אפילו בשבת: **דלמא ימים הראויין**. למשתה עביד משתה לאפוקי יום הכפורים: **גמר יום יום מהתם**. מנשיאים דמשכן דגמרינן מתרי קראי דהווי רצופים אפילו בשבת אף משתה דחנוכה הבית הווי י"ד רצופים ואפילו [ביוה"כ]:

אמר רבי פרוך אמר רבי יוחנן:

אותה שנה לא עשו ישראל את יום הכפורים, והיו דואגים ואומרים שמא נתחייבו שונאיהן של ישראל כלייה, יצתה בת קול ואמרה להם: כולכם מזומנין לחיי העולם הבא.

מאי דרוש?

אמרו קל וחומר,

ומה משכן שאין קדושתו קדושת עולם, וקרבן יחיד דוחה שבת, דאיסור סקילה, מקדש דקדושתו קדושת עולם, וקרבן צבור, ויום הכפורים דענוש כרת - לא כל שכן?!

אלא, אמאי היו דואגים?

התם - צורך גבוה,

הכא - צורך הדיוט.

הכא נמי, מיעבד ליעבדו, מיכל לא ניכלו ולא לישתו!

אין שמחה בלא אכילה ושתיה.

ומשכן דדחי שבת - מנלן?

אילימא: מדכתיב: **"ביום הראשון"**¹⁶ (במדבר ז-יב) ו**"ביום השביעי"**¹⁷ (במדבר ז-מח), דלמא שביעי לקרבנות!

אמר רב נחמן בר יצחק:

אמר קרא: **"ביום עשתי עשר יום"** (במדבר ז-עב) - מה יום כולו רצוף אף עשתי עשר כולן רצופי

ודלמא ימים הראויין!

כתיב קרא אחרניא: **"ביום שנים עשר יום"** (במדבר ז-עח), מה יום כולו רצוף אף שנים עשר יום כולן רצופין.

ודלמא הכא נמי ימים הראויין!

אם כן תרי קראי למה לי.

ומקדש דדוחה יום הכפורים - מנלן?

אילימא מדכתיב: **"ארבעה עשר יום"**¹⁸ (מלאכים א, ח,סה), ודלמא ימים הראויין!

גמר **"יום"** **"יום"** מהתם.

"יצתה בת קול ואמרה להם: כולכם מזומנין לחיי העולם הבא."

ומנלן דאחיל להו?

דתני תחליפא:

¹⁶ והי המקריב ביום הראשון את-קרבתו נחשון בן-עמינדב למטה יהודה

¹⁷ ביום השביעי נשיא לבני אפרים אלישמע בן-עמיהוד

¹⁸ ויעש שלמה בעת-ההיא את-החג וכל-ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת עד-נחל מצרים לפני ה' אלהינו שבעת ימים ושבעת ימים ארבעה עשר יום

רש"י

כ"ד רננות. כתיבי בפרשה בין רנה ותחנה ותפלה ובקשה. פרשת נדרים. מסכת נדרים: **ביום השמיני**. של חג היינו בעשרים ושנים:

"ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך, וילכו לאהליהם שמיחים וטובי לב, על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו ולישראל עמו" (מלכים א ח-טו).

"לאהליהם" - שהלכו ומצאו נשיהם בטרה.

"שמיחים" - שנהנו מזיו השכינה.

"וטובי לב" - שכל אחד ואחד נתעברה אשתו בבו זכר.

"על כל הטובה" - שיצתה בת קול ואמרה להם בולכם מזומניו לחיי העולם הבא.

"לדוד עבדו ולישראל עמו" -

בשלא "לישראל עמו" - דאחיל להו עון יום הפורים,

אלא "לדוד עבדו" - מאי היא?

אמר רב יהודה אמר רב:

בשעה שביקש שלמה להכניס ארון למקדש דבקו שערים זה לזה,

אמר שלמה עשרים וארבע רננות - ולא נענה,

פתח ואמר: "שאו שערים ראשיכם [והנשאו פתחי עולם ויבוא מלך הכבוד.

מי זה מלך הכבוד ה' עזו וגבור ה' גבור מלחמה.

שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבוא מלך הכבוד" (תהילים כד, ז-ט) - ולא נענה.

כיון שאמר: "ה' אלהים אל תשב פני משיחך זמרה לחסדי דוד עבדך" (דברי הימים ב, ו, מו) - מיך נענה.

באותה שעה נהפכו פני שונאי דוד כשולי קדירה,

וידעו הכל שמחל לו הקדוש ברוך הוא על אותו עון.

33. ט, א

רש"י

וכתיב ובינים עשרים ושלשה. אלמא דבעשרים ושתים ובעשרים ושלשה איפטרו מיניה:

של צורה. כלומר חכמים:

פלוס מעגל רגלך. כלומר שקול מצות ועיין בהן איזו מצוה גדולה ועשה הגדולה:

וכתיב ארח חיים פן תפלו. דמשמע כל מצוה שתבא לידך עשה אותה בין גדולה בין קטנה ואל תניח קטנה מפני הגדולה:

מצוה שאפשר לעשותה ע"י אחרים. תפלו פלוס מעגל רגלך שתעשה אתה הגדולה וחברך יעשו קטנה:

ובמצוה שא"א לעשותה ע"י אחרים. אל תפלו אלא מצוה שבא לידך בין גדולה בין קטנה עשה:

וכל חפצך לא ישוו בה. שתבטל כל חפצך בשביל שתעסוק בתורה:

חפצי שמים ישוו בה. כלומר שאם יש לך לעסוק במצוה תבטל תלמוד תורה ועסוק במצוה:

דאפילו חפצי שמים לא. דמבטל מצוה ועוסק בתלמוד תורה:

תעייל ולא תיפוק תיפוק ולא תעייל. משמע ליה בסחורה תעייל ולא תיפוק שתביא סחורה ולא תמכרנה תיפוק ולא תעייל שתוציא בסחורה במקום אחר ולא תביאנה:

תעייל כלתא. שדרך כלתא הולכת אצל הבעל:

ולא תיפוק. דלא לימות בנך דהדרי נפקי מינך והדרי לבי נשייהו:

שתא חדתא. זו שנה ראשונה של נישואין דכתיב כי יקח איש אשה חדשה לא יצא וגוי (דברים כד):

ליחרב ביתך. בית קברתך דלא תמות אלא תחיה לאורך ימים:

לא תבוש ולא תתבייש. לא תיבוש אחרוני כדי שלא תתבייש שלא תבא לידי כך פן תתבייש:

ותנא בה. ושנה בה לא יבושו עמי לעולם והיינו לא תבייש ולא תתבייש:

רבי יונתן בן עסמיני ורבי יהודה בן גרים תנו פ'רשת נדרים ב' רבי שמעון בן יוחי.

איפטור מיניה באורתא.

לצפרא הדור וקא מפטרי מיניה.

אמר להו: ולא איפטרינו מיני באורתא?

אמרו ליה: למדתנו רבינו תלמיד שנפטור מרבו ולן באורתא העיר, צריך ליפטור ממונו פעם אחרת שפאמר: "ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך" (מלכים א-ח-טו).

וכתיב: "וביום עשרים ושלשה להדש השביעי שלח את העם" (דברי הימים ב, ז, י).

אלא מכאן לתלמיד הנפטור מרבו ולן באורתא העיר צריך ליפטור ממונו פעם אחרת.

אמר ליה לבריה: בני אדם הללו אנשים של צורה הם, זיל גביהון דליברכוך.

אזל אשכחניהו דקא רמו קראי אהדדי:

כתיב: "פלוס מעגל רגלך וכל דרריך ומוני" (משלי ד, כו),

וכתיב: "ארח חיים פן תפלו" (משלי ה, י).

לא קשיא:

כאן - במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים,

טב כאן - במצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים.

הדר יתבי וקא מבעי להו:

כתיב: "יקרה היא מפנינים וכל חפצך לא ישוו בה" (משלי ג-טו) -

הא חפצי שמים - ישוו בה.

וכתיב: "כל חפצים לא ישוו בה" (משלי ח-יא) -

דאפילו חפצי שמים - לא ישוו בה!

כאן - במצוה שאפשר לעשותה על ידי אחרים,

כאן - במצוה שאי אפשר לעשותה על ידי אחרים.

אמרו ליה: מאי בעית הכא?

אמר להו: דאמר לי אבא, זיל גבייהו דליברכוך.

אמרו ליה: יהא רעוא:

דתורע ולא תחצד,

תעייל ולא תיפוק,

תיפוק ולא תעייל,

ליחרוב ביתך וליתוב אושפיזך,

לבלבל פתורך,

ולא תחזי שתא חדתא.

כי אתא לגבי אבוי אמר ליה:

לא מבטיא דברכי לא בירכו, אבל צעורי צעורו.

אמר ליה: מאי אמרו לך?

הכי והכי אמרו לי.

אמר ליה: הנה כוליהו ברכתא נינהו,

"תורע ולא תחצד" - תוליד בנים ולא ימותו.

תעייל ולא תיפוק" - תעייל כלתא ולא לימותו בנך דליפקון.

"תיפוק ולא תעייל" - תוליד בנתא ולא ימותו גובריהו וליהדרו לנותך.

"ליחרוב ביתך וליתוב אושפיזך" - דהאי עלמא אושפיזך, וההיא עלמא ביתא,

דכתיב: "קרבם בתימו לעולם" (תהילים מט-יב) - אל תקרי "קרבם" אלא קברם.

לבלבל פתורך - בכני ובנתא.

"ולא תחזי שתא חדתא" - דלא תמות אנתך ולא תנסב אינתתא אחריתי.

רבי שמעון בן חלפתא אפטר מיניה דרב,

אמר ליה לבריה¹⁶ זיל לגביה דליברכוך.

אמר ליה: יהא רעוא: דלא תבייש ולא תתבייש.

אתא גבי אבוי, אמר ליה: מאי אמר לך?

אמר ליה: מילין בעלמא הוא דאמר לי.

אמר ליה: ברכך ברכתא דברכן קודשא בריך הוא לישראל ותנא בה.

דכתיב: "ואכלתם אכול ושבוע והללתם את שם ה' אלהיכם אשר עשה עמכם להפליא,

ולא יבשו עמי לעולם.

וידעתם מי בקרב ישראל אני ואני ה' אלהיכם ואין עוד ולא יבשו עמי לעולם" (יואל ב, כו-כו).

34. ט, ב

רש"י

נוחלת. נותנת כחול בין עיניה
 כדי שדומות נאים:
פוקסת. מחלקת שעה לכאן
 ולכאן:
ומעברת סרק על פניה. סם
 אחד כדי שתראה אדומה:
סכין על פניה של מטה. כדי
 להעביר שער של מטה:
היתה מיקשטא. כי הני קשוטין
 כדאמר הכא:
באנפי כלתה. שהיתה כל כך
 זקינה שהיתה לה כלה שהיא
 אשת בנה:
לא שנו. הא דאמר עושה אשה
 תכשיטיה:
אלא ילדה. בחורה שדרכה בכך
 ולהכי הוי לה שמחה במועד:
אבל זקינה לא. והיכי עבדא
 אשתך הכי דמיקשטא הא הויא
 זקינה:
ואפילו עומדת על פתח קברה.
 שריא להתקשט:
לקל טבלא רהטא. פירוש
 קשקוש הזוג ר"ל מיני זמר
 בהילולא וכי היכי דרהטא ילדה
 בת שית לקל הילולא הכי עבדא
 בת שיתין והכי נמי מיקשטא:

"ועושה אשה תכשיטיה".

תנו רבנן:

"אלו הן תכשיטי נשים:

נוחלת ופוקסת ומעבירה סרק על פניה.

ואיבא דאמרי:

מעברת סכין²⁰ על פניה של מטה".

דביתהו דרב חסדא מקשטא באנפי כלתה.

יתיב רב הונא בר חיננא קמיה דרב חסדא ויתיב וקאמר:

לא שנו אלא ילדה,

אבל זקינה - לא.

אמר ליה:

הא להים! אפילו אמך, ואפילו אימא דאימך, ואפילו עומדת על קברה.

דאמרי אינשי: בת שיתין כבת שית לקל טבלא רהטא.

35. ט, ב

ר"י

שניוול הוא לה. שגנאי הוא לה וניוול בסיד ומצטערת בסיד :
שיכולה לקפלו במועד. אע"פ שהיא מנוולת בסיד :
שמחה היא לאחר זמן. במועד לסוף המועד לאחר שקפלתו את הסיד שטפלה לפי שמשיר את השער ומעדן את הבשר והואיל דהאי סיד משמחתה לאחר זמן להכי שרי לה לטופלו במועד אע"פ שהיא מצירה עכשיו :
ומי אית ליה לרבי יהודה האי סברא. אע"ג שהיא מצירה עכשיו שמחה וכו' :
נפרעים מהם. מהכותים ביום חגם מפני שהוא מצער דכל אדם שפורע מיצר אבל לא משלמים להם ממון ביום חגם לפי שמשמחם ביום חגם ומודה לעי"ז כדפיי במס' ע"ז :
שמה הוא לאחר זמן. שפרע לו ואמאי נפרע מהן אבל לרבי יהודה לא אית ליה האי סברא דמשום שמיצר עכשיו שרי והיכי אית ליה האי סברא גבי טפול אע"ג שהיא מצירה עכשיו שמחה היא לאחר זמן :
הנח להכות מועד. להכי א"ר יהודה הכא דשרי אע"פ שהיא מצירה כו' :
דכולהו הלכות מועד. דשרי משום האי טעמא נמי שרו כגון אפיה ובישול דמצער השתא כשהוא אופה ומבשל ולהכי שרי דשמח הוא כשהוא אוכל אפייתו ובישולו ביו"ט :
כותי לעולם מיצר. שפורע ולהכי לא אית ליה לרי יהודה התם אע"פ שמיצר שמח וכו' אבל לעיל גבי טפול אית ליה לרי יהודה אע"פ שמצירה עכשיו שמחה לאחר זמן :
שהגיעו לפירקן. לשיער :
ולא הגיעו לשנים. שאינן בנות י"ב שנה ויום אחד שעדיין אינו דין שיהא להן שער ובושות על כך :
עניות טופלות. השיער בסיד ומשירות אותן :
אנפיקינון. היינו אנפיקינון דקתני התם במנחות (דף פה :) אנפיקינון לא יביא היינו אותו שמן שעושים מזיתים :
שלא הביאו שלישי. שלא בישלו שלישי :
ולמה סכין אותו. אכל הני קא מהדר דקאמר טופלין כו' :
ושקל בה ארבע מאה זוזי. שנתייפת ונטל מבעלה כך :
טפלה כולה בחד זימנא. דסבר למיעבד כרב ביבי ומתח :
בעיין בנתין טפלא. דשכר מגדל השער ומעבה את הבשר :

"רבי יהודה אומר: לא תסוד."

תנא:

"רבי יהודה אומר:

אשה לא תסוד מפני שניוול הוא לה,
ומודה רבי יהודה: בסיד שיכולה לקפלו במועד, שטופלתו במועד,
שאף על פי שמצירה היא עכשיו, שמחה היא לאחר זמן."

ומי אית ליה לרבי יהודה האי סברא?!

והתנן:

"רבי יהודה אומר:

נפרעו מהן,

מפני שמצר.

אמרו לו: אף על פי שמצר עכשיו, שמח הוא לאחר זמן!"

אמר רב נחמן בר יצחק:

הנח להכות מועד,

דכולהו מצר עכשיו, ושמח לאחר זמן נינהו.

רבינא אומר:

כותי לעיני פרעון לעולם מצר.

אמר רב יהודה:

בנות ישראל שהגיעו לפירקן, ולא הגיעו לשנים,

עניות - טופלות אותן בסיד,

עשירות - טופלות אותן בסולת,

בנות מלכים - בשמן המור, שנאמר: **"ששה חדשים בשמן המור"** (אסתר ב-יב).

מאי "שמן המור"?

רב הונא בר חייא אומר: סטבת.

רב ירמיה בר אמי אומר:

שמן זית שלא הביא שלישי.

תנא:

"רבי יהודה אומר:

אנפיקינון - שמן זית שלא הביא שלישי."

ולמה סכין אותו?

שמשיר את השער,

ומעידן את הבשר.

רב ביבי הוה ליה ברתא, טפלה אבר אבר,

שקל בה ארבע מאה זוזי.

הוה ההוא כותי בשבבתייה, והוה ליה ברתא, טפלה בחד זמנא ומתה.

אמר קטלא ביבי לברתי.

אמר רב נחמן:

רב ביבי דשתי שיכרא, בעיין בנתיה טפלא.

אנן דלא שתינן שיכרא - לא בעיין בנתין טפלא.

36. י, א

רָש"י

תופר כדרכו. בחולו של מועד:
היכי דמי הדיוט. שאינו אומן
 שתופר כדרכו:

מלא מחט בבת אחת. שאינו
 יכול ללקוט נימי התפירה של
 חלוק כדי לתפור כשהוא תופר
 תוחב תחיבות הרבה כמלא
 אורך המחט ואח"כ מושכה מן
 הבגד ונמצאו תפירות הרבה
 במשיכה אחת והיודע לעשות כן
 אומן הוא:

**שאינו יכול לכיין אימרא בחפת
 חלוקו.** שאינו יודע לתחוב אותו
 בגד עב שעושין ממנו אימרא
 בחפת חלוקו אלא שבמקום
 אחד מקצרו ובמקום אחד
 מרחיבו:

האומן. החייט מכליב:

מפסיע. שאינו תופר ביושר אלא
 מפזר התפירה ולהכי קרי
 מכליב שדומין תחובי המחט
 לשיני הכלב רחוקות זו מזו
 כשיני הכלב:

כלבתא. שאינו תופר כדרכו
 תוחב זה בסמוך זה אלא
 שתוחב המחט פעם אחת
 למעלה ופעם אחת למטה ולהכי
 קרי ליה כלבתא דהכי קיימי
 שיני הכלב שן אחד גבוה
 מחבירו:

י, א **"ההדיוט תופר כדרכו".**

היכי דמי "הדיוט"?

אמרי דבי רבי ינאי:
 כל שאינו יכול להוציא מלא מחט בבת אחת.

רבי יוסי בר חנינא אמר:
 כל שאינו יכול לכיין אימרא בחפת חלוקו.

"והאומן מכליב".

מאי "מכליב"?

רבי יוחנן אמר:
 מפסיע.

רבה בר שמואל אמר:
 שיני כלבתא.

37. י, א

רס"י

מסרגין שתי וערב. שאורגין מטה של חבלים בשתי וערב: **שתי בלא ערב.** שמוותח השתי ואינו אורג בה הערב: **שאם היה רפוי.** זה שנארג ימים רבים והיו החבלים רפויין ותלוין למטה שאינן מתוחין ממתחן: **ושוין.** רבי מאיר ור' יוסי: **שאיין מפשילין חבלים לכתחלה.** שאין גודלים חבלים לכתחלה: **המטה.** לעולם אינה מקבלת טומאה עד שיסרג בה ג' בתי נירין שהשתי כבר מתוח ואורג בה שלשה בתי נירין דערב אלמא דמסרגין קרי שתי וערב: **היינו דאתו יש אומרים לאפלוגי.** דאפילו שתי בלא ערב לא מצי: **ממתח נמי לא.** בתמיה אתו יש אומרים למיסר נמי מתוחי ואמאי הא לא קעביד מלאכה ואי לא עביד הכי לא מצי למיזגא עלה: **אין.** ודאי אתו יש אומרים למיסר נמי מתוחי משום דהואיל ואפשר למלייה למטה במאני עד לעיל והדר מצי למירמא עליהו כרים וכסתות למיזגא עליהו: **לא טרחינן.** דהוי טורח דלא צריך:

"מסרגין את המטות.
[רבי יוסי אומר: ממתחין].

מאי "מסרגין"? ומאי "ממתחין"?

כי אתא רב דימי אמר:
פליגי בה רבי חייא בר אבא ורבי אסי,
ותרנייהו משמיה דחזקיה ורבי יוחנן:
חד אמר: **"מסרגין"** - שתי וערב.
ו"ממתחין" - שתי בלא ערב.
וחד אמר: **"מסרגין"** - שתי בלא ערב.
ו"ממתחין" - שאם היה רפוי ממתחו.

איני?

והא תני רב תחליפא בר שאול:

"ושוין שאין מפשילין חבלים לכתחלה."

בשלמא למאן דאמר: **"מסרגין"** - שתי וערב. ו"ממתחין" - שתי בלא ערב -
היינו דקתני רב תחליפא בר שאול: **"ושוין שאין מפשילין חבלים לכתחלה"**.
אלא למאן דאמר: **"מסרגין"** - שתי בלא ערב, **"ממתחין"** - שאם היה רפוי ממתחו,
השתא שתי וערב אמרת לא, חבלים לכתחלה מיבעיא!?

קשיא.

אמר ליה רב נחמן בר יצחק לרבי חייא בר אבין:

מי איכא למאן דאמר **"מסרגין"** - שתי בלא ערב"?

והתנן:

"רבי מאיר אומר המטה משיסרוג בה שלשה בתים" (כלים טז,א)!

אלא כי אתא רבין אמר:

ב"מסרגין" - כולי עלמא לא פליגי דשתי וערב,
אלא כי פליגי ב"ממתחין" -
מר סבר: **"ממתחין"** - שתי בלא ערב.
ומר סבר: שאם היה רפוי - ממתחו.

מיתיבי:

"מסרגין את המטה ואין צריך לומר שממתחין.

דברי רבי מאיר.

רבי יוסי אומר:

ממתחין, אבל לא מסרגין.

יש אומרים:

אין ממתחין כל עיקר."

בשלמא למאן דאמר **"ממתחין"** - שתי בלא ערב - היינו דאתו **"יש אומרים"** לאיפלוגי,
אלא למאן דאמר: **"שאם היה רפוי ממתחו"** - ליש אומרים ממתחו נמי לא!

אין,

כיון דאפשר לממלייה במאני לא טרחינן.

38. י' א-ב

רז"י

מתני'

מעמידין תנור וכירים. שעושין אותם לכתחלה כדאמרינן לקמן תנור תוכו חלול מקום שפיתת שתי קדירות כירה מקום שפיתת קדירה אחת: מכבשין. בגמי מפרש:

גמ'

מנקר ריחיא. שכשהיא ישנה וחלקה ואין החטין יכולין לפרך מנקרין אותה חותכין אותה כדי שלא יהא שוה כדי שיפרכו החטין תחתיה: בת עינא. נקב שעושין באמצע הריחים שהתבואה נופלת לתוכה:

היינו דמשכחת לה בישנה. לפי שהישנה צריכה לכך שכבר היא חלקה לפי שתדיר היא טוחנת: אלא למאן דאמר. דמכבשין היינו בת עינא ישנה בת עינא למה והלא כבר אית לה בת עינא שכבר היא ישנה מלטחון ואי לא הוי לה בת עינא לא מצי למיטחון:

כגון דבעי לארווחי. האי בת עינא טפי וכי האי גוונא משכחת לה בישנה:

מנקר ריחיא. בישנה:

איתחיל גופיה. יתחלל גופו:

מותר ליטול. להן צפרנים כדרך העושין עכשיו לסוסים שלנו דאי לא עביד ליה הכי הוה ליה צערא ולא מצי אזיל:

אבל חמרא דריחיא. שכך עושין שהיו טוחנים אגב חמורים לא מצי למישקל להווא חמרא צפרניו דלא מצי למטחון במועד אלא לצורך מועד כדמפרש לקמן פרק מי שהפך (דף יב:). הלכך טחינה מועטת יכול לטחון בחמור ולא מרעי ליה גידול צפרניו:

לאוקומי ריחיא. להעמיד להשים הריחים זו על גב זו:

אמת ריחיא. העץ שהריחים בנוי עליו:

ולמיבני אוריא. רפת בקר:

לסרוקי סוסיא. להסריק סוסים במסרק של ברזל:

למיבני אקורפיטא. מה שמשמין התבואה לתוכו לפני הסוסים שקורין מנייטורי"ה בלע"ז:

איצטבא. בנין אבנים:

מִתְנִיתִין

מעמידין תנור וכירים וריחים במועד. רבי יהודה אומר: אין מכבשין את הריחים בתחילה.

גְּמָרָא

מאי "מכבשין"?

רב יהודה אומר: מנקר ריחיא.

רב יחיאל אומר: בת עינא.

מיתבי:

"מעמידין תנור וכירים במועד ובלבד שלא יגמור מלאכתו.

דברי רבי אליעזר.

וחכמים אומרים:

אף יגמור.

רבי יהודה אומר משמו:

מעמידין את החד/שה, ומכבשין את הישנה.

ויש אומרים:

אין מכבשין כל עיקר".

בש'למא למאן דאמר: "מכבשין" - מנקר ריחיא - היינו דמשכחת לה ב"ישנה".

אלא למאן דאמר: "בת עינא" - "ישנה" בת עינא למה לה?

כגון דקא בעי לארווחי טפי פורתא.

רב הונא שמעיה ליהווא גברא דקא מנקר ריחיא בחולא דמועדא,

אמר: מאן האי? איתחיל גופיה דקא מחיל חולא דמועדא.

סבר לה: פיש אומרים.

דרש רב חמא:

נוקרין ריחים במועד, משום רבי מאיר.

אמר: אפילו סוס שרוכב עליו וחמור שרוכב עליו מותר ליטול צפרנים בחולו של מועד.

אבל חמרא דריחיא - לא.

יב,

רב יהודה שרי:

למישקל טופריה לחמרא דריחיא.

ולאוקומי ריחיא.

ולמיבני ריחיא.

ולמיבני אמת ריחיא,

ולמיבני אוריא.

רב²¹ שרא:

לסרוקי סוסיא.

ולמיבני אקורפיטא.

ולמיבני איצטבא.

39. י, ב - יא, א

רפ"י

למישקל דמא. להקיז:
לכסכוסי. גיהוץ שקורין
 קובילו"ר:
קרמין. בגדים:
מעשה הדיוט. דמותר לעשותו
 בחולו של מועד דלאו מעשה
 אומן הוא:
קיטורי בירי אסיר. למיעבד
 במועד שכך היו עושין שהיו
 נוטלין כלים חלוקין והיו
 מחליקין עליהן בית יד של
 חלוקיהם מעשה אומן הוא
 ואסור ל"א לכוין קמטין שאדם
 עושה בבית יד שממלאים אותה
 בקנה של שבלים חלקים
 ומקמטין פרוונצי"א בלע"ז:
דמתקיל תיקלא. שחופר משם
 האדמה לצורך הגורן לחבוט
 שם חטין לצורך המועד היינו
 אדעתא דבי דרי ושרי:
אדעתא דארעא. שחופר שדהו
 לצורך זריעה אסור משום דדמי
 כחורש ב"ט:
מוליא במוליא. שנוטל הקרקע
 ממקום גבוה ומניחו שם על גבי
 מקום גבוה היינו מוליא
 במוליא:
או נצא בנצא. שחופר במקום
 נמוך ומניחו במקום נמוך
 דהיינו אדעתא דארעא ואסור
 דזה דרכו של חורש שדהו שאינו
 משגיח באיזה מקום שירד
 המחרישה בקרקע אפילו
 במקום נמוך חורש והיינו
 דומיא דחרישה ואסור:
אבל שקל מוליא. שנוטל
 הקרקע ממקום גבוה:
ושדא בנצא. במקום נמוך היינו
 אדעתא דבי דרי אדעתא דגורן
 שכך דרכו של גורן שמשוה
 הגרנות וזה מותר:
דזכי זיכיא. שמכבד את הקרקע
 מעצים קטנים שעליה שנוטלם:
אדעתא דציבי. אם ליקטן
 אדעתא דעצים להסיקן דנקט
 רברבי ושבק זוטרי:
אדעתא דארעא. דלהכי ליקטן
 שרוצה לזרוע הקרקע שלוקט
 גדולים וקטנים אסור:
אדעתא דכוורי. שעושין המים
 שיוצאין מן הגומא של ביבר
 לחוץ אם לצורך שיצאו המים
 וישתיירו הדגים מותר:
כגון דפתח תרי בבי. חד שבו
 נכנסין המים לגומא ונכנסין אף
 הדגים לגומא וחד שהמים
 יוצאין חוץ לגומא והדגים
 משתיירים בתוכה ולוקחים
 אותם שרי דהיינו אדעתא
 דכוורי:
דארעא. דפתח חד בבא שבו
 נכנסים המים לגומא ואידך
 פתח שבו יוצאין המים לחוץ לא
 פתח:
אדעתא דארעא. שכשהגומא
 מליאה מים יוצאין המים
 למעלה ומשקין כל השדה וכי
 האי גוונא אסור:

רְבָא שְׂרָא:

לְמִישְׁקַל דְּמָא לְבַהֲמָה בְּחוּלָא דְּמוֹעֵדָא.

אָמַר לִיה אֲבִי:

תְּנִינָא דְּמִסְיַע לָךְ:

"מְקִיזִין דָּם לְבַהֲמָה,

וְאִין מוֹנְעִין רְפוּאָה לְבַהֲמָה בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד".

רְבָא שְׂרָא לְכַסְכוּסֵי קִרְמֵי.

מָאֵי טַעְמָא?

מַעֲשֵׂה הַדְיוֹט הוּא.

אָמַר רַב יִצְחָק בְּרַ אֲמִי אָמַר רַב חֲסֵדָא:

קִיטוּרֵי בִירֵי - אָסִיר.

מָאֵי טַעְמָא?

מַעֲשֵׂה אֹמֶן הוּא.

אָמַר רְבָא:

מָאן דְּמִתְקִיל אַרְעָא,

אֲדַעְתָּא דְּבֵי דְרֵי - שְׂרָי.

אֲדַעְתָּא דְּאַרְעָא - אָסִיר.

הִיכֵי דְּמִי?

מּוֹלִיאַ בְּמּוֹלִיאַ, וְנִצָּא בְּנִצָּא - אֲדַעְתָּא דְּבֵי דְרֵי.

שְׁקַל מּוֹלִיאַ וְשְׁדָא בְּנִצָּא - אֲדַעְתָּא דְּאַרְעָא.

וְאָמַר רְבָא:

הָאֵי מָאן דְּזָכִי זִכִּי,

אֲדַעְתָּא דְּצִיבֵי - שְׂרָי.

אֲדַעְתָּא דְּאַרְעָא - אָסִיר.

הִיכֵי דְּמִי?

שְׁקִיל רְבָרְבֵי וְשָׁבִיק זּוּטְרֵי - אֲדַעְתָּא דְּצִיבֵי.

שְׁקַל רְבָרְבֵי וְזוּטְרֵי - אֲדַעְתָּא דְּאַרְעָא.

וְאָמַר רְבָא:

הָאֵי מָאן דְּפִתַח מֵיא לְאַרְעִיהּ,

אֲדַעְתָּא דְּכוּרֵי - שְׂרָי.

אֲדַעְתָּא דְּאַרְעָא - אָסִיר.

הִיכֵי דְּמִי?

פִּתַח תְּרֵי בְּבִי, חַד מַעֲלֵיאֵי וְחַד מִתְתַּנֵּי - אֲדַעְתָּא דְּכוּרֵי.

פִּתַח חַד בְּבֵא - אֲדַעְתָּא דְּאַרְעָא.

רַס"י

דפּשח דיקלא. שזומר הדקל מן הענפים שבו:
אדעתא דחיותא. דראויין למאכל בהמה דנקט מן הענפים דמחד גיסא בין לחין בין יבשין לצורך מאכל בהמה היינו דחיותא ושרי:
דנקיט מהאי גיסא. דדיקלא ומהאי גיסא ענפים יבשין שבו היינו אדעתא דדיקלא ואסור:
הני תמרי תוחלני. תמרים שלא נתבשלו כל צרכן:
מיגזרינהו. לחותכן לשנים ולאוכלן הכי בייט שרי דלצורך יום טוב קעביד:
מייצינהו אסור. לכובשן במשוי ומוציא ליחה שבהן לחוץ היינו אסור שעכשיו אינן נתלעים אלא לעשות מהן צימוקים לאכלן בחול הוא מכוין ואסור לתקן ביום טוב מאכל דחול:
כיון דמתלעי. אי לאו דמייצינהו:
כדבר האבד. כלומר כסחורה שאדם יכול לעשותה במועד כדי שלא יפסיד בה אם לא עשאה הכי נמי מצי למייצינהו דאי לא עביד הכי מיתלעי ושרי:

ואמר רבא:

האי מאן דפּשח דיקלא,
 אדעתא דחיותא - שרי.
 אדעתא דדיקלא - אסיר.

היכי דמי?

שקיל כוליה מחד גיסא - אדעתא דחיותא.
 מהאי גיסא ומהאי גיסא - אדעתא דדיקלא ואסיר.

ואמר רבא:

הני תמרי תוחלני,
 מיגזרינהו - שרי.
 מיצינהו - אסיר.

רב פפא אמר:

כיון דמתלעי, כפרקמטיא האבד דמי ושרי.

40. י' ב - יא, א

רש"י

פרקמטיא כל שהוא. לעשות סחורה בחולו של מועד :
ובדבר האבד מותר. שאם יש לו הפסד אם לא יעשנה לאותה סחורה מותר לעשותה אבל בחנם שלא להרויח אסור :
הוה מסיק זוזי. שהיו חייבין לו מעות באותו מקום :
יריד של עכו"ם. יומא דשוקא :
ומעלה בערכאות. לקיימן בחתימתן דכיון דהשתא הוא דמשכח להו וליומא אחרינא לא שרי :
אוהרי. שצדין בו דגים שקורין רושיא :
איזלי. רשתות שצדין בו עופות :
למגדל תנורא. לעשות התנור מחדש :
מהולתא. נפה :
בימות החמה. כלומר כשיש ימות החמה כגון בפסח דחבול עלמא שאין יורדין בו גשמים מותר לעשות בו תנור לפי שלא לתר יבש ויכולין לאפות בו פת ברגל לצורך הרגל :
כאן בימות הגשמים. כלומר כשירדין הגשמים ברגל כגון בסוכות אין עושין תנור לפי שאינו יבש לאלתר עד לאחר הרגל ועבד טירחא שלא לצורך הרגל :

ואמר רבא:

פרקמטיא - כל שהוא - אסור.

אמר רבי יוסי בר אבין:

ובדבר האבד - מותר.

רבינא הוה ליה ההוא עיסקא דהוה מזדבן בשיתא אלפי, שהייה לזבוגייה בתר חולא דמועדא - וזבוגייה בתריסר אלפי.

רבינא הוה מסיק זוזי בבני אקרא דשנאותא.

אתא לקמיה דרב אשי אמר ליה: מהו למיזל האי דנא עליהו?

אמר ליה: כיון דהאי דנא הוא דמשפחת להו, ביומי אחרני לא משפחת להו, כפרקמטיא האבד דמי ושרי.

תניא נמי גבי עבודה זרה כי האי גוונא,

יא, א **"הולכין ליריד של נכרים ולוקחים בהמה, עבדים ושפחות, בתים, שדות וכרמים.**

וכותב ומעלה בערפאות שלהו.

מפני שהוא כמציל מידן."

רב שרא לחייא בר אשי למיגדל אוהרי בחולא דמועדא.

מאי טעמא?

מעשה הדיוט הוא,

אבל איזלי - אסור.

מאי טעמא?

מעשה אומן הוא.

רב יהודה שרא לאמי תנוראה למיגדל תנורי.

ולרבה בר עשבי למיגדל מהולתא.

איני?!

והא תני רבה בר שמואל:

"ושוין שאין גודלין תנור לכתחילה!"

לא קשיא:

כאן - בימות החמה.

כאן - בימות הגשמים.

41. יא, א

רז"י

מתני'

מעקה למרפסת. כותל קטנה העושה על האיציטבות שלפני העליות גדולות כעין שיש על שפת נהר רייניס:

שפין את הסדקין. שבתנור:

ומעגילין אותן במעגילה. שגוללן על קרקעות התנור עץ גדול עגול כדי לסתום הסדקין: **ביד וברגל.** שלוקח בידו עץ ובוועטין ביד על התנור לסתום הסדקים או בוועט ברגלו על קרקעות התנור:

מחלצים. עץ כעין רגל שדוחקו במעזיבה לסתום הסדקין ויש בו מעשה אומן יותר ממעגילה: **ציר.** רגל הדלת כמו הדלת תסוב על צירה (משלי כו):

צינור. הוא החור שבאסקופא התחתונה כמו צינורא דדשא: **הקורה.** מה שעל הפתח שתחזור בו הדלת וקורין אוברטו"ר: **מנעול.** בלבדור"א:

ובלבד שלא יתכוין לעשות מלאכתו במועד. כשיש לו לתקן כל אילו בשאר ימות השנה ומניחו עד המועד:

וכבשין. של ציר כלומר דגים ושאר דברים שכובשים במלח שיכול לאוכלן במועד שלא יהא צריך להמתין באכילתן עד לאחר המועד שיהו נכבשין מהר וראויין לאכול מיד:

גמ'

הוצא. הוצי דקל:

דופנא. עבדי לחיים של גדר: **ואינו טח בטיט.** זה הוא מעשה הדיוט:

מעגילה. דרך אומנות יותר:

ביד וברגל. דלאו מעשה אומן הוא לא כל שכן:

כעין מעגילה. ולא מעגילה ממש אלא כעין מעגילה ביד וברגל:

מִתְנִיתִין

עושהין מעקה לגג ולמרפסת - מעשה הדיוט, אבל לא מעשה אומן. שפין את הסדקין ומעגילין אותן - במעגילה ביד וברגל, אבל לא במחלצים.

הציר והצינור והקורה והמנעול והמפתח שנשברו - מתקנו במועד, ובלבד שלא יתכוין לעשות מלאכתו במועד.

וכל כבשין שהוא יכול לאכול מהו במועד - כובשין.

גְּמָרָא

היכי דמי "מעשה הדיוט"?

רב יוסף אמר:

בהוצא ודפנא.

במתניתא תנא:

"צַר בְּצָרוֹר וְאִינוּ טַח בְּטִיט".

"שפין את הסדקין ומעגילין אותן במעגילה".

השתא "במעגילה" אמרת שרי, "ביד וברגל" מיבעיא?

הכי קאמר:

"שפין את הסדקין ומעגילין אותן כעין מעגילה ביד וברגל אבל לא במחלצים".

42. יא, א

"הציר והצינור והקורה והמנעול והמפתח שנשברו - מתקנן במועד".

ר"י
עד ימיו. של יוחנן כ"ג היה פטיש מכה בירושלים בחולו של מועד והוא גזר עליו ובטלו אלמא אסור ומתני' קתני ומתקנין מנעול ומפתח:
מתניתין דמתקנין אלו בחוש"מ בדנגרי. במנעול של עץ שרי דלא הוי קלא רבה:
בדנפחי. דפטיש היינו קורנס אסור דהוי קלא רבה ואולודי קלא אסור:
מגלי. מסר הגדול שרי דלא מוליד קלא כלום:
בחציני. בר"א אסיר דהוי אולודי קלא טפי:
לאחר שגזר. יוחנן כ"ג:
הא ר' יהודה הא ר' יוסי. בפירקא דלקמן (דף יב.) דרבי יוסי לא בעי לשנויי לדבר האבד ומתני' דשרי הכא כל הני בלא שינוי ר' יוסי היא:
כמאן מדלינן האידינא קביותא דדשא. כשיוצאין מסמרים של עץ מן הקורה שעל הפתח דשרי למיעבד בלא שינוי:

ודמינהי:

"עד ימיו היה פטיש מכה בירושלים"²² (מעשר שני ה,טז).

"עד ימיו" - אין,

מכאן ואילך - לא!

לא קשיא:

כאן - בדנפחי.

כאן - בדנגרי.

מתקיף לה רב הסדא:

יאמר: קלא רבה - אסיר, קלא זוטא - שרי!

אלא אמר רב הסדא:

לא קשיא:

הא - במגלי.

הא - בחציני.

רב פפא אמר:

כאן - קודם גזירה,

כאן - לאחר גזירה.

רב אשי אמר:

הא - רבי יהודה,

הא - רבי יוסי.

דאמר רבי יצחק בר אבדימי:

כמאן תנא שינוי במועד בדבר האבד?

דלא כרבי יוסי.

אמר רבינא:

כמאן מדלינן האידינא קביותא דדשא בחולא דמועדא?

כמאן?

כרבי יוסי.

²² יוחנן כוהן גדול העביר הודית המעשר; אף הוא ביטל את המעוררים, ואת הנוקפים. עד ימיו, היה פטיש מכה בירושלים; ובימיו, אין אדם צריך לשאול על הדמאי.

43. יא, א

רש"י

בדיתא. שם נהר:
לבאי. שם מקום:
כוורי. הכי עשו דרך לנהר שיצאו מימיו ונשתיירו שם דגים הרבה:
למימלח. הרבה אעי"פ שאין יכולים לאוכלן במועד שהרי היו מלוחין הרבה:
כבשין. בחומץ ובמלח שקורין קונפושטי"א והכא נמי כיון שמלחן הרבה כדי להצניען תו לא חזו במועד:
אמר ליה הני נמי. דמלחינהו:
מתאכלי. במועד:
אגב איצצא. שמושך המלח מהן:
שיתין איצצי. כלומר רוחצין אותו הרבה פעמים מצצי ליה ששים זימני:
רב איקלע. במועד:
תילתא מילחא. אגב איצצא:
סמוך למיסרחיה מעלי. כלומר יפה הוא לאחר זמן שניצוד יותר מההיא שעתה דניצוד:
טוויא באחיה. במלח שהמלח נברא מן המים כדגים:
אסקיה באבנה. לאחר שצלאו נותנו במים צונן:
אכליה בבריה. מטילין אותו בציר היוצא מן הדגים ואוכלין אותו:
משתיא עליה אבנה. ששותין עליו מים שדגים נבראו מן המים:
לטעון גופא. כלומר לאחר אכילתו מהלך הרבה קודם שישן:
ולא לטעון פוריא. לא ישן לאלתר אחריהם:
תחלי. שחלים: **מיא ולא שכרא**. מוטב לשתות אחריהן מים ולא שכר:

"בבשין שהוא יכול לאכול במועד - נובשין".

בדיתא לבאי פוורי.
 אזיל כולי עלמא צוד, איתו כוורא.
 שרא להו רבא למימלח מינייהו.

אמר ליה אביי:

והא תנן:

"בבשין שהוא יכול לאכול מהו במועד נובשין!"

אמר ליה:

כיון דמעיקרא אדעתא דאכילה איתיהו,
 ואי שביק להו - פסדי,
 כפרקמטיא האבד דמי ושרי.

ואיכא דאמרי:

שרי להו רבא מיצד מיזל איתויי ומימלח.

אמר ליה אביי:

"בבשין שהוא יכול לאכול מהו במועד נובשין" תנן!

אמר ליה:

הני נמי מתאכלי אגב איצצא.

כי הא דשמואל עבדו ליה שיתין איצצי, ואכל.

רבא איקלע לבי ריש גלותא עבדי ליה שיתין איצצי, ואכל.

רב איקלע לבי רב שפיר איתו לקמיהו ההוא כוורא,
 תילתא בישולא,
 תילתא מילחא,
 ותילתא טוויא.

אמר רב:

אמר לי אדא ציידא: כוורא סמוך למיסרחיה מעלי.

ואמר רב:

אמר לי אדא ציידא: כוורא טוויא באחיה, אסוקיה באבנה, מיכלי בכריה, אשתי עליה אבנה.

ואמר רב:

אמר לי אדא ציידא: כוורא תחלי וחלבא - ליטעון גופא ולא ליטעון פוריא.

ואמר רב:

אמר לי אדא ציידא: כוורא תחלי וחלבא - מיא ולא שיכרא, שיכרא ולא חמרא.

הדרן עלך "משקין בית השלחין"

מסכת מועד קטן פרק ב' - "מי שהפך"

1. יא, ב

רש"י

מתני'

מי שהפך את זיתיו. שהזמינן ליתנם על גבי הבד להוציא מהן שמן:

ואירעו אבל. בשאר ימות השנה שלא סמוך לרגל ואינו יכול ליתנם על גבי הבד לפי שאבל אסור בעשיית מלאכה: או אונס. היינו מילתא אחריתי כלומר מי שהפך את זיתיו לפני הרגל ואירעו אונס ולא היה יכול ליתנם על גבי בית הבד ובא הרגל:

או שהטעוהו פועלים. שהשכיר ליתנם על גבי בית הבד קודם הרגל ולא באו:

טוען קורה ראשונה. כלומר נותנן על גבי בית הבד ברגל וסוחט עליהן הקורה פעם אחת דאי לא עביד הכי איכא פסידא יתירא:

ומניחה. בו שלא יסחוט יותר עד לאחר המועד: זולף וגומר כדרכו. כלומר נותנו על גבי בית הבד וסוחט הכל כל מידי דשפוך קרי זילוף:

גמ'

פתח בבל וסיים במועד. דקתני מי שהפך את זיתיו ואירעו אבל ולא פירש אם יכול לטעון קורה באבילות אם לא אלא מילי דמועד קא פריש דכי אירע לו קודם המועד אונס טוען קורה ראשונה במועד:

אסור בימי אבלו. כלומר להכי לא פריש דאסור לו לטעון אפילו קורה ראשונה בימי אבלו:

לא מבעיא בימי אבלו. דאין אסור במלאכה אלא מדרבנן דשרי לטעון קורה ראשונה:

אלא אפילו. חולו של מועד דאסירא ביה מלאכה מדאורייתא דכתיב (שמות כג) את חג המצות תשמור שבעת ימים לימד על כל החג שהוא אסור:

במקום פסידא שרו רבנן. לטעון קורה ראשונה: העושים לאבל. אחרים אבל הוא עצמו אינו רשאי:

כדו לגוף. מגופת החבית:

וזיתיו הפוכין. נותנין אותן על בית הבד וטוענין לו קורה ראשונה אבל הוא עצמו אינו עושה היינו כרב שישא דאמר דברים המותרין בחושי"מ אסורין בימי אבלו:

ופשתנו להעלות מן המשרה. כל הני אית בהו פסידא אי לא עביד להו:

משתגיע עונת המים שלו. כשהגיע זמנו להשקות השדה שכך היו נוהגין כל אחד ואחד משקה כל השדות שבבקעה איש יומו או שבוע אחד:

שדה ניר. שדה חרושה:

שדה העומדת לפשתן. שאם לא תזרע עכשו מכאן ואילך אינו ראוי לפשתן:

אמרו לו. לא תזרע שדה ניר ושדה פשתן שאם לא תזרע בבכיר בשדה ניר תזרע באפל ולא הוי פסידא יתירא:

בלן. שומר בית המרחץ ומשמשן בבית המרחץ ונוטל מכל אחד שכרו:

והגיע עת הרגל. שהכל צריכין לו הרי זה יעשה כיון דאית ליה פסידא ואיכא נמי צורך רבים ול"ג הכא בצינעא דהא רבים הוא: האריסין. מקבלי השדות לשנים לשליש ולרביע:

החכירים. שקיבל לשמירה ולעובדה לסכום כך וכך כורין אני נותן לך ממנה:

והקבלנים. שקיבלו לשומרה לזמן פלוני בסכום כך וכך בין יהיה הרבה או מעט הרי אלו יעשו אחרים בשבילם:

הגמלים והספנים הרי אלו לא יעשו. לא ישכירו לכתחילה לפי שהמלאכה שלהם הוא:

ואם היו מוחכרין או מושכרין. הם או בהמתם אצל אחרים למהלך חדש או חדשים הרי אלו יעשו הם לעצמן ולא יפסידו כל שכרן ובעלים נמי לא יפסידו והכא לא קתני על ידי אחרים שהרי הן בעצמן מושכרין אבל אריסים אפשר להם על ידי אחרים בעבודת קרקע:

שכיר יום. אחד ואפילו בעיר אחרת ואין יודעין שם שהוא אבל וליכא משום מראית העין:

לא יעשה. הואיל ובידו לחזור כדאמרינן (ב"ק דף קט"ז:): פועל כחזור ואפילו בחצי היום וליכא פסידא כולי האי:

אם היתה מלאכת אחרים בידו. בביתו כגון בגד לארוג הואיל וברשותיה לגומר לאחר זמן הרי אלו לא יעשו:

ואע"פ שבקיבולת. אחרים היא שקיבל עליו לצמיתות אותו בגד לאורגו בכך וכך:

קיבולת. לעשות בכך וכך (שרי):

כדידיה דמיא. ואסור אבל שאינה קיבולת דלא הוה כדידיה שרי:

מתניתין

מי שהפך את זיתיו,

ואירעו אבל, או אונס, או שהטעוהו פועלים, טוען קורה ראשונה, ומניחה לאחר המועד,

דברי רבי יהודה.

רבי יוסי אומר:

זולף וגומר וגף בדרבנן.

גמרא

פתח ב"אבל" וסיים ב"מועד"!

אמר רב שישא בריה דרב אידי:

זאת אומרת:

דברים המותרין במועד,

אסורים - בימי אבלו.

רב אשי אומר:

לא מיבעיא קאמר,

לא מיבעיא בימי אבלו - דמדרבנן הוא ושרי, אלא אפילו במועד, דאסור מלאכה מדאורייתא, במקום פסידא שרו רבנן.

תניא כוותיה דרב שישא בריה דרב אידי:

"אלו דברים העושים לאבל בימי אבלו:

זיתיו הפוכין - טוענין לו.

וכדו לגוף.

ופשתנו - להעלות מן המשרה.

וצמרו - להעלות מן הורה.

ומרביצים שדהו משתגיע עונת המים שלו.

רבי יהודה אומר:

אף זורעין לו שדה ניר, ושדה העומדת לפשתן.

אמרו לו:

אם לא תזרע בבכיר תזרע באפל,

אם לא תזרע פשתן תזרע ממין אחר!

רבן שמעון בן גמליאל אומר:

זיתיו הפוכין ואין שם אומן אלא הוא,

כדו לגוף ואין שם אומן אלא הוא,

פשתנו להעלות מן המשרה,

וצמרו להעלות מן הורה ואין שם אומן אלא הוא,

הרי זה יעשה בצינעא.

יתר על כן אמר רבן שמעון בן גמליאל:

אם היה אומן לרבים,

וספר ובלו לרבים,

והגיע עת הרגל, ואין שם אומן אלא הוא - הרי זה יעשה.

האריסין והחכירין והקבלנין - הרי אלו יעשו אחרים בשבילן.

החמירין הגמלין והספנין - הרי אלו לא יעשו,

ואם היו מוחכרין, או מושכרין אצל אחרים - הרי אלו יעשו.

שכיר יום אפילו בעיר אחרת - לא יעשה.

היתה מלאכת אחרים בידו, אף על פי שבקיבולת - לא יעשה.

"אף על פי שבקיבולת" - ולא מיבעיא שאינה קיבולת!?

אדרבה קיבולת כדידיה דמי!

רַס"י

בביתו. של אבל לא יעשו אותו משום חשד שיאמרו הוא בעצמו מסייע במלאכה אי נמי שלא יאמרו בימי אבלו השכירו לזה הפועל:
גמלא. צמד בקר בין שניהם שור אחד לזה ושור אחד לזה:

אַלְא אִימָא:

בין קיבולת בין שאינה קיבולת - לא יעשה.

הִיְתָה מְלֹאכְתּוֹ בְּיַד אַחֲרִים,

בְּבֵיתוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה,

בְּבֵית אַחֵר - יַעֲשֶׂה".

רַס"י

איתרע ביה מילתא. אבילות :
פסקיה לגמליה. הפסיק שורו
 מן הצמד ולא שלחו לחרוש
 בשדה לפי שהיה אבל ומצווה
 על שבתת בהמתו מדרבנן :
להפסד דידיה לא חייש. דלא
 קא מעבד ארעא מגמליה משום
 דאבל הוא :

לפסידא דאחריני. כגון מריון
 לא חייש דלא קא משדר
 לגמליה הוי ליה פסידא דלא
 הוה ליה בהמה לחרוש וכיון
 דשרי כדתניא אם היו מוחכרין
 וכו' הוה ליה למיחש אפסידא
 דחבריה :

הוא סבר. מר בריה דרב אחא :
אדם חשוב שאני. דהא והא
 אסור לדידיה למיעבד :

2. יא, ב

[ואם היו מוחכרין, או מושכרין אצל אחרים - הרי אלו יעשו].

מריין בריה דרבין, ומר בריה דרב אחא בריה דרבא,
 הנה להו ההוא גמלא דתורא ביהדי הדדי,
 איתרעא ביה מילתא במר בריה דרב אחא בריה דרבא ופסקיה לגמליה.

אמר רב אשי:

גברא רבה כמר בריה דרב אחא עבד הכי?
 נהי דלפסידא דידיה לא חייש אדאחרים לא חייש?
 והא תניא:

"אם היו מוחכרין או מושכרין אצל אחרים - הרי אלו יעשו!"

והוא סבר: אדם חשוב שאני.

3. יב, א

רס"י

מקבלי קיבולת בתוך התחום
 אסור. ליתן מלאכה לנכרי
 בקיבולת כי עבדי ליה בשבתא
 דידיעו כולי עלמא ואמרי היום
 בשבת יהב ליה והא דשרי בית
 הלל בפ"ק דשבת (ד' יז:) ליתן
 כלים לכובס בע"ש עם חשיכה
 ואפי' בתוך התחום משום
 דכביסה בנכרי מידי דלא מינכר
 וליכא חשדא אבל מידי דמינכר
 בתוך התחום אסור משום
 חשדא:

אבל אי איכא מתא דמקרבא
 להתם. אותן פועלים נכרים
 אסורים דאינהו ידעי דהני
 נכרים עבדי ליה מלאכה ואמרי
 בשבתא יהב להו:

אסור. דאמרי היום יהבו ליה:
 סיועי הוה מסייע בתיבנא.
 שהיה נותן להם תבן למלאכה
 דהואיל והוא מסייע בהדייהו
 אסור:

אבוגנגרי. מסדרי שולחנות:
 למיעבד עבידיתיהו. אם נשבר
 השלחן שרי לתקנו:

שרשווי. ריוח בעלמא כדי
 סעודתם דקא אכלי בהדייהו
 ולא קא חשיב מלאכה:

מקבלין קיבולת. נותנה לנכרי
 לעשותה אחר המועד:

יבא אָמַר שְׁמוּאֵל:

מְקַבְּלֵי קִיבּוּלָת,
 בְּתוּךְ הַתְּחוּם - אָסוּר.
 חוּץ לַתְּחוּם - מוּתָר.

אָמַר רַב פִּפְא:

וְאִפְּיֵלוּ חוּץ לַתְּחוּם לֹא אֶמְרוּן אֱלֵא דְלִיכָא מְתָא דְמְקַרְבָּא לְהֵתָם,
 אֲבָל אִיכָא מְתָא דְמְקַרְבָּא לְהֵתָם - אָסוּר.

אָמַר רַב מִשְׁרָשִׁיא:

וְכִי לִיכָא מְתָא דְמְקַרְבָּא לְהֵתָם נִמְי לֹא אֶמְרוּן אֱלֵא בְּשַׁבְּתוֹת וּבְיָמִים טוֹבִים,
 דְּלֹא שְׂכִיחֵי אֵינְשֵׁי דְאֲזְלִי לְהֵתָם,
 אֲבָל בְּחוּלּוֹ שָׁל מוּעֵד דְּשְׂכִיחֵי אֵינְשֵׁי דְאֲזְלִי וְאֵתוּ לְהֵתָם - אָסוּר.

מִר זוּטְרָא בְּרִיה דְּרַב נַחְמָן בְּנֵי לִיה אֶפְדָּנָא מְקַבְּלֵי קִיבּוּלָת חוּץ לַתְּחוּם,
 אִיקְלַע רַב סַפְרָא וְרַב הוּנָא בַר חִינָנָא וְלֹא עָלוּ לְגַבְיָהּ.

וְאִיכָא דְאָמְרֵי:

הוּא נְמִי לֹא עָל בְּגוּוּיָהּ.

וְהָאֵמַר שְׁמוּאֵל:

מְקַבְּלֵי קִיבּוּלָת,
 בְּתוּךְ הַתְּחוּם - אָסוּר.
 חוּץ לַתְּחוּם - מוּתָר!

אָדָם חָשׁוּב שְׂאֵנִי.

וְאִיכָא דְאָמְרֵי:

סִיּוּעֵי סִיּוּעַ בְּתִיבְנָא בְּהַדִּיּוּהוּ.

רַב חֲמַי שָׂרָא לְהוּ לְאַבּוּגְגָרִי דְּבִי רִישׁ גְּלוּתָא לְמִי עֵבֵד לְהוּ עֵבֵדְתָא בְּחוּלָא דְמוּעָדָא.
 אָמַר: כִּיּוֹן דְאָגַר לֹא קָא שְׂקְלִי,
 שְׂרָשׁוּיִי הוּא דְקָא מִשְׂרָשׁוּ לִיה, וְלִית לֹן בַּהּ.

תְּנֵי רַבְּנֵי:

"מְקַבְּלִין קִיבּוּלָת בְּמוּעֵד לְעִשׂוּתָהּ לְאַחַר הַמוּעֵד,

וּבְמוּעֵד - אָסוּר.

כִּלְלוּ שֵׁל דְבַר:

כֹּל שְׁהוּא עוֹשָׂה - אוֹמֵר לְנַכְרֵי וְעוֹשָׂה.

וְכֹל שְׂאֵינוּ עוֹשָׂה - אֵינוּ אוֹמֵר לְנַכְרֵי וְעוֹשָׂה".

תְּנֵי אֵידֵךְ:

"מְקַבְּלִין קִיבּוּלָת בְּמוּעֵד לְעִשׂוּתָהּ לְאַחַר הַמוּעֵד,

וּבְלִבְד שְׁלֵא יִמְדוּד,

וְשְׁלֵא יִשְׁקוּל,

וְשְׁלֵא יִמְנָה -

כִּדְרָךְ שְׁהוּא עוֹשָׂה בְּחוּל".

4. יב, א

רפ"י

אין מרביעין בהמה. משום דעביד מלאכה בחולו של מועד: אין מרביעין. אין אווזין הבהמה ומביאין עליה זכר: בבכור. דקעביד ביה מלאכה וכתוב (דברים טו) לא תעבוד בבכור שורך: לבקרות. מקום שיש שם בהמות והיא רובעת מעצמה: מדיירין. מכניסין בהמה לשדה כדי שיוציאו זבל ומזבלין השדה: אין מסייעין אותן. לבהמה לבא בשדה או אם נכרים הם אין מסייעין להם להסיען ממקום למקום כדי שתזבל כל השדה אפילו בבאין מעצמם: לנער. לשמור כגון אם נכרים הם: שכיר שבת. ששכרו כל השבוע לדייר שדהו: שבוע שמיטה: מסייעין. כאילו של נכרים הוא: ה"ג ועושה נכרי בשבת וי"ט ומסייעין במועד. דלא טרח מלאכה כלומר יכולין לסייע לאותו שכיר לדייר: ומוסרין לו רועה אחד לנער צאנו. שמדיירין אותה הואיל ואינו שכיר לשבת ממש: רבי אומר בשבת בטובה. אם רוצה שום אדם לסייע לאותו שכיר בטובתו עושה כלומר בחנם ולא בשכר:

תנו רבנן:

"אין מרביעין בהמה בחולו של מועד, כיוצא בו, אין מרביעין - בבכור, ולא בפסולי המוקדשין".

תנא אידך:

"אין מרביעין בהמה בחולו של מועד. רבי יהודה אומר: חמורה שתבעה - מרביעין עליה זכר, בשביל שלא תצטנן. ושאר כל הבהמות - מכניסין אותן לבקרות".

תנו רבנן:

"אין מדיירין, לא בשבתות, ולא ביימים טובים, ולא בחולו של מועד. ואם באו מאליהן - מותר. ואין מסייעין אותן, ואין מוסרין להם שומר לנער את צאנם. היה שכיר שבת, שכיר חדש, שכיר שנה, שכיר שבוע - מסייעין אותן. רבי אומר: בשבת - בטובה. ביום טוב - במזונות. במועד - בשכר".

אמר רב יוסף:

הלכתא כרבי.

5. יב, א

רס"י

מתני'

בתוך הבור. שלפני הגת אותו כלי שהיין נופל בו מן הגת קרוי בור:

זולף וגומר כדרכו. כלומר מריק אותו בחבית וגף החבית במגופה גמורה:

עושה לו למודים. אינו יכול לגוף כדרכו אלא שיתפס היינו לימודין בשביל שלא יחמיץ שאם אינו סותמו מחמיץ:

גמ'

וצריכא. למימר בתרווייהו בשני בבי דמתני' דמשחא ודחמרא ר' יוסי אומר זולף כו': בההיא רישא דמתניתין:

קאמר רבי יוסי. זולף כדרכו:

דמשחא. יקיר ואיכא פסידא יתירא:

מודה ליה לר' יהודה. דאינו זולף וגף ממש אלא עושה לימודים עראי:

דלא כר' יוסי. דאמר גומר כדרכו ואינו צריך שינוי:

מתניתין

וכן מי שהיה יינו בתוך הבור,

ואידעו אכל,

או אונס,

או שהטעוהו -

זולף וגומר וגף כדרכו,

דברי רבי יוסי.

רבי יהודה אומר:

עושה לו לימודים, בשביל שלא יחמיץ.

גמרא

וצריכא.

דאי אשמעינן קמיי תא - בההיא קאמר רבי יוסי משום דמישחא נפיש פסידיה, אבל חמרא דלא נפיש פסידיה, אימא: מודי ליה לרבי יהודה.

ואי אשמעינן בתרייתא - בההיא קאמר רבי יהודה,

אבל בההיא, אימא: מודה לרבי יוסי.

צריכא.

אמר רב יצחק בר אבא:

מאן תנא 'שינוי' במועד בדבר האבד?

דלא כרבי יוסי.

אמר רב יוסף:

הלכה כרבי יוסי.

רפ"י

.6 יב, א

למישע. לגוף החבית: סיני: רב
 יוסף:
 הלכה כר' יוסי. דגף כדרכו:
 בר שית סאוי ושייע מבר תמני
 ולא שייע. כלומר יפה שכר מוגף
 שמחזיק ששה סאין משכר
 שהוא בכלי גדול שמחזיק
 שמונה סאין:

בעו מיניה מרב נחמן בר יצחק:
 מהו למישע חביתא דשיכרא בחולא דמועדא?

אמר להו:
 סיני אמר: הלכה כרבי יוסי.

אימור דאמר רבי יוסי בחמרא,
 בשיכרא מי אמר!?

חמרא טעמא מאי? משום דנפיש פסידיה.
 שיכרא נמי אית בה פסידא.

דאמר אביי:
 אמרה לי אם: בר שית סאוי ושייע, מבר תמני ולא שייע.

7. יב, א-ב

רש"י

כהלכות כותים. דאמרינן (חולין דף ד.) היכא דאחזיק אחזיק היכא דלא אחזיק לא אחזיק: עקורות כאשר עקרה שאין לאדם ממנה פרי אלא גופה: **ואין למידין זו מזו.** דאימא כשם שזו מותרת כך זו מותרת כמו בכותים ולא אמרינן כי היכי דמחזיק בהאי מחזיק בהאי אלא לא ילפי הני מהני: **מר.** דאמר זופתין חביתא חייש לפסידא ובחביתא איכא פסידא יתירא אי לא זפתין לה משום דנפיש ייטא ובכוזתא ליכא פסידא יתירא כוזא כלי קטן: **מר.** דאמר זופתין לכוזא דחייש לטירחא יתירא ובכוזא ליכא טירחא יתירא ובחביתא איכא טירחא יתירא: **יש מהן פטור אבל אסור.** והא דקתני אין זופתין אסור למיעבד לכתחילה אבל בדיעבד לא הוי חייב והא דקתני זופתין הוי מותר לכתחילה:

אמר רב חמא בר גוריא אמר רב: הלכות מועד כהלכות כותים בהלכה.

למאי הלכתא?

אמר רב דניאל בר קטינא אמר רב: לומר שהן עקורות, ואין למידות זו מזו.

דאמר שמואל:

זופתין כוזתא ואין זופתין חביתא.

רב דימי מנהרדעא אמר:

זופתין חביתא ואין זופתין כוזתא.

מר - חייש לפסידא.

ומר - חייש לטירחא.

אמר אביי:

נקטינן הלכות מועד כהלכות שבת,

יב, ב יש מהן פטור אבל אסור,

ויש מהן מותר לכתחילה.

רס"י

8. יב, ב

למיחצד. לקצור ורב הונא יש לו מה יאכל הוה ואמאי שרי לה: **אמר ליה**. האי דקתני מחובר אפי' כולו אבוד נמי אסור ר' יוסי היא ויחידאה היא ולא סבירא לן כוותיה כיון דכל יומא לאו בפרות דיישי האידנא לאו שינוי הוא. כי דיישי בלא פרות ולעולם ר' יוסי היא והא דאסר בפרות משום דאושא מילתא היא:

רב הונא חצרו ליה חצדא במועדא.

איתיביה רבה בר רב הונא לרב הונא:

"טוחנין קמח במועד - לצורך המועד.

ושלא לצורך המועד - אסור.

דבר שאבוד במועד - מותר לעשותו במועד.

דבר שאינו אבוד במועד - אסור.

במה דברים אמורים:

בתלושין מן הקרקע,

אבל מחובר לקרקע - אפילו נולו אבוד אסור.

ואם אין לו מה יאכל - קוצר ומעמר ודש וזורה ובורך וטוחן, ובלבד שלא ידוש בפרות!"

אמר ליה:

יחידאה היא, ולא סבירא לן פנותיה.

דתניא:

"בלל אמר רבון שמעון בן גמליאל משום רבי יוסי:

דבר התלוש מן הקרקע - אפילו מקצתו אבוד מותר,

והמחובר לקרקע - אפילו נולו אבוד אסור."

ואי רבי יוסי - ידוש נמי בפרות,

הא אמר רב יצחק בר אבא:

מאן תנא שינוי במועד בדבר האבד?

דלא כרבי יוסי!

אמר לך:

הכא נמי, כיון דכל יומא לאו בפרות דיישי, האידינא נמי לאו שינוי הוא.

9. יב, ב

רס"י

ואם טחן. במועד לצורך המועד והותיר עד לאחר המועד:
מותר. לאכלו אחר המועד:
ובלבד שלא יערים. שלא יעשה הרבה ויאמר לצורך המועד אני עושה ומתכוין כדי שתשתייר לאחר המועד:
מערים ושותה מן החדש. שיכול לומר לצורך המועד הטילו: לימא שמואל דאקפיד כיחידאה סבירא ליה כההיא מתניתא במחובר אפי' כולו אבוד נמי אסור ואוקימנא כר' יוסי יחידאה:

תנו רבנן:

"טוחנין במועד - לצורך המועד.
 ושלא לצורך המועד - אסור.
 ואם טחן והותיר - הרי זה מותר.
 קוצצין עצים במועד - לצורך המועד.
 ושלא לצורך המועד - אסור.
 ואם קצץ והותיר - הרי זה מותר.
 מטילין שכר במועד - לצורך המועד.
 ושלא לצורך המועד - אסור.
 ואם הטיל והותיר - הרי זה מותר, ובלבד שלא יערים".

ורמיהו:

"מטילין שכר במועד - לצורך המועד.
 ושלא לצורך המועד - אסור.
 אחד שכר תמרים, ואחד שכר שעורים,
 ואף על פי שיש לו יטון מערים ושותה מן החדש!"

תנאי היא,

דתנאי:

"אין מערימין בכך.

רבי יוסי בר יהודה אומר: מערימין".

10. יב, ב

רפ"י

חצא דחיטי דלא הוה פסידא.
 להכי איקפד אבל בחצא
 דשערי לא סבר לה כר' יוסי
 דאסיר:
אין לו מה יאכל הוה. להכי
 עביד הכי:
לא סיימוה קמיה. לא אמרו לו
 דלא הוה ליה מה יאכל להכי
 איקפד:
אדם חשוב שאני. רב לא הוה
 ליה למיעבד הכי אפי' אין לו מה
 יאכל:
נפק. בחצר בשבת:
בחומרתא דמדושא. טבעת היא
 של מתכת וחותרמה של אלמוג:
שירין. נושקיי"א בלעז:
כל שהוא נאכל כמות שהוא חי.
 ומיא שתו אינשי כמות שהן:
אדם חשוב שאני. יש לו
 להחמיר על עצמו יותר ולא הוה
 ליה למיפק בחומרתא דמדושא
 ולא למישתי מיא דאחים
 קפילא נכרי:

רב חצדו ליה חצדא בחולא דמועדא.

שמע שמואל - איקפד.

לימא שמואל פיהידא סבירא ליה.

לא, חצדא דחיטי הוה דלא הוה פסיד.

ורב מאי טעמא עביד הכי?

אין לו מה יאכל הוה.

ושמואל?

לא סיימוה קמיה.

אי נמי,

אדם חשוב שאני.

רבי יהודה נשיאה נפק בחומרתא דמדושא.
 ואשתי מיא דאחים קפילא ארמאה.

שמע רבי אמי - איקפד.

אמר רב יוסף:

מאי טעמא איקפד?

אי משום חומרתא דמדושא -

הא תניא: "השירין הנזמים והטבעות הרי הן ככל הנטלין בחצר!"

אי משום דאשתי מיא דאחים קפילא ארמאה -

הא אמר שמואל בר יצחק אמר רב: כל שנאכל כמות שהוא חי אין בו משום בישולי נכרים!

אדם חשוב - שאני.

11. יב, ב

רַס"י

לנסורת. עצים דקים שנופלין מן החתיכה:
אבא. יער:
בשלנייא. פירוש שם העיר כלומר היה לו יער באותו מקום:
 אישתמיט נרגא בעי למיפסקיה לשקיה: דרב אשי משום דעבר אדאביי:
שבקיה. לאבא דלא קצציה במועד שהרגיש משום דעבר אדאביי נפל ליה נרגא:
למיעקר כיתנא. בחולא דמועדא:
למיקטל. לחתוך:
כשותא. הומלויין:
לחפיפה. לכסות בו מאכל כגון תאנים ותמרים לצורך המועד:
לנזיי. כמו נזייתא דשיכרא (בי"ק דף לה.) לנזיי גרעינין דאית בהו בשומשמין דחזו למיעבד בהו משחא:
אפקריה ר' ינאי לפרדיסיה. משום דעל ידו היה תקלה לעלמא דשהו עד לחולא דמועדא וקטפי:

אמר רב חננאל אמר רב:

קוצין אדם דקל במועד אף על פי שאינו צריך אלא לנסורת שלו.

לייט עלה אביי.

רב אשי הוה ליה אבא בשלנייא.

אזל למיקציייה בחולא דמועדא.

אמר ליה רב שילא משלנייא לרב אשי:

מאי דעתיד? דקאמר רב חננאל אמר רב:

קוצין אדם דקל במועד אף על פי שאינו צריך אלא לנסורת שלו?

הא לייט עלה אביי!

אמר ליה:

לא שמיע לי, כלומר: לא סבירא לי.

אישתמיט נרגא בעי למיפסקיה לשקיה,

שבקיה, והדר אתנא.

רב יהודה: שרא למיעקר כיתנא,

ולמיקטל כשותא,

ולמיעקר שומשמי.

אמר ליה אביי לרב יוסף:

בשלמא כיתנא - חזי לחפיפה,

כשותא - חזי לשיכרא,

אלא שומשמי למאי חזי?

חזי לנזיי דאית בהו.

רבי ינאי הוה ליה הווא פרדיסא, דמטא זמניה בחולא דמועדא, קטפיה.

לשנה, שהיוה כולי עלמא לפרדיסיהו לחולא דמועדא,

אפקריה רבי ינאי לפרדיסיה הווא שתנא.

44. יב, ב

רש"י

מתני'

שולה. מעלה:

שלא יכוין מלאכתו במועד. שיש לו פנאי בשאר ימות השנה והוא משהה למועד:
יאבדו. שאסור ליהנות מהן:

גמ'

צינעא דידיהו יממא הוא. אפי' בלילה כיממא דמי ולא סגי ליה שלא להכניסן להכי מכניסן נמי ביום:
מדוכרי דנורא. אבוקות:

מתניתין

מכניס אדם פירותיו מפני הגנבים, ושולה פשתנו מן המשרה בשביל שלא תאבד, ובלבד שלא יכוין את מלאכתו במועד. וכולן אם פונו מלאכתן במועד - יאבדו.

גמרא

תנא:

"ובלבד שיכניסם בצנעא לתוך ביתו".

רב יוסף הוה ליה כשורי, עיילינהו ביממא.

אמר ליה אבוי:

והתניא:

"ובלבד שיכניסם בצנעא בתוך ביתו!"

אמר ליה:

צנעא דהני יממא הוא, כיון דבליליא בעו גברא יתירי, ובעו מדוכרי דנורא, אוישא מילתא.

45. יב, ב - יג, א

רס"י

מהו שיקנסו בניו אחריו. לבניו נמי יהא אסור אותה מלאכה דכיון דכוון מלאכתו במועד דין הוא שיהו אסורין ליהנות ממנה כשם שהיה אביהם קיים:

צ'רם און בכור. חתך מאזנו מעט כדי שיהא בעל מום ויהא מותר לו ואסור לעשות כן משום מום לא יהיה בו (ויקרא כב) כלומר לא תטיל בו מום ואם הטיל בו מום קנסוהו רבנן דלא יהנה ממנו ואם מת אין בניו נהנין ממנו:

משום דאיסורא דאורייתא הוא. אבל האי דכוון מלאכתו במועד דלאו איסורא דאורייתא הוא דהא בלא מתכוין מותר לגמרי:

מכר עבדו לעובד כוכבים. קנסוהו רבנן ויצא לחירות דאי ברח מן העובד כוכבים אין ישראל יכול לכופו לעבודתו ואם מת אין בניו יכולין לכופו:

דכל יומא מפקע ליה ממצות. דכל זמן שהוא ברשות העובד כוכבים אינו עוסק במצות:

גברא. דנתכוון לעשות מלאכה קנסו רבנן שלא ליהנות ממנה:

ממונא קנסוהו רבנן. ואפילו בניו אין יכולין ליהנות ממנה:

שנתקווצה. ניטלו ממנה קוצים שבה:

נטייבה. נזבלה שהוליד הזבל בעגלות ומשאות:

נידיירה. על ידי דיר בהמה לזבלה עבודת קרקע היא (נזבלה) כל הני מדרבנן ניהו ואעפ"כ קנסו דלא תזרע למוצאי שביעית:

טימא טהרותיו. של חבירו קנסו דחייב לפרעו:

היזק שאינו ניכר הוא. דהא בעיניה הוא:

"וְשׂוּלָה פִּשְׁתָּנוּ מִן הַמִּשְׁרָה [בְּשִׁבִיל שְׂלָא תֵּאבֵד, וּבְלִבְד שְׂלָא יִבְיוּ אֶת מְלֻאכְתּוֹ בְּמוֹעֵד]".

בְּעֵי מִינְיָה רַבִּי יִרְמְיָה מְרַבֵּי זִירָא:

כְּוֹן מְלֻאכְתּוֹ בְּמוֹעֵד וּמֵת,

מַהוּ שְׂיִקְנְסוּ בְּנֵי אַחֲרָיו?

יג, א אִם תִּמְצֵי לֹמֵר: אֲצָרִם אֲזַן בְּכֹר קְנָסוּ בְּנֵי אַחֲרָיו - מִשּׁוּם דְּאִיסוּרָא דְּאֹרִייתָא!
וְאִם תִּמְצֵי לֹמֵר: מְכַר עַבְדּוֹ לְנִכְרִי וּמֵת קְנָסוּ בְּנֵי אַחֲרָיו - מִשּׁוּם דְּכָל יוֹמָא מְפָקַע לִיה מְמַצּוֹת!
הֲכָא מֵאִי?

גְּבָרָא קְנִיס רַבְּנָן - וְהָא לִיתִיה,

אוּ דִּלְמָא: מְמוֹנָא קְנִיס רַבְּנָן - וְהָא אִיתִיה?

אָמַר לִיה:

תְּנִיתוּהּ:

"שְׂדֵה שְׁנַתְקוּוצָה בְּשִׁבְעִית - תִּזְרַע לְמוֹצָאי שְׁבִיעִית.

נְטִיבָה, אוּ נְדִיירָה - לֹא תִזְרַע לְמוֹצָאי שְׁבִיעִית" (שביעית ד, ב).

וְאָמַר רַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינָא:

נְקֻטִינָן: הֲטִיבָה וּמֵת - בְּנֵי זֹרְעָה.

אֲלָמָא לְדִידִיהָ קְנָסוּ רַבְּנָן,

לְבָרִיָּה לֹא קְנָסוּ רַבְּנָן,

הֲכָא נְמִי לְדִידִיהָ קְנָסוּ רַבְּנָן, לְבָרִיָּה לֹא קְנָסוּ רַבְּנָן.

אָמַר אֲבִי:

נְקֻטִינָן: טִימָא טְהוּרְתֵינוּ וּמֵת - לֹא קְנָסוּ בְּנֵי אַחֲרָיו.

מֵאִי טַעְמָא?

הִיזְק שְׂאִינֵנוּ נִכְר - לֹא שְׂמִיָּה הִיזְק.

לְדִידִיהָ - קְנָסוּ רַבְּנָן.

לְבָרִיָּה - לֹא קְנָסוּ רַבְּנָן.

46. יג, א

ר"י

שכר פעולה שאין לו מה יאכל.
 שאין לו לפועל מה יאכל:
 מהו. שיתן לו מלאכה ולשוכרו
 כדי שיהא לו מה לאכול:
 לאתווי מאי. אי למוכר הא תני
 ליה לצורך המועד אלא לאתווי
 שכר פעולה שאין לו מה יאכל
 דמותר:

פרושי קא מפרש. לצורך
 המועד כיצד כגון שאין לו
 למוכר מה יאכל ולעולם לא
 תיפשוט מינה לשכר פעולה:

ואם אינו מאמינו. מלוה ללוה:

שאין לו מה יאכל לאתווי מאי.
 אם משום לוח הא קאמר אם
 אינו מאמינו מותר והכא לא
 מצי לתרוצי פרושי קא מפרש
 דהכי מיתרמי מילתא דאם אינו
 מאמינו שאין לו מה יאכל לאו
 מילתא היא דהא מותר בלאו
 הכי:

לאו לאתווי שכר פעולה. שאין
 לו לסופר מה יאכל שרי בחולו
 של מועד:

כל מלאכה נמי תשתרי. בערב
 הפסח דהא אישתרי שכר פעולה
 בחולו של מועד אלא תיפשוט
 מיניה דשכר פעולה שאין לו מה
 יאכל אסור בחולו של מועד:

מתקיף לה רב פפא. אדרב ששת
 פריך מדפריך מהאי דתנן שלש
 אומניות עושין מלאכה בערבי
 פסחים כו' אלמא סבר כל
 מלאכה שרשאי אתה לעשות
 בחולו של מועד עושין אותה
 בערב הפסח:

א"כ בנין לישתרי. בערב הפסח
 דהא כותל הגוהה לרה"ר מותר
 לבנותו בחולו של מועד:

מתקיף לה רבינא. סבר נמי כרב
 פפא: ה"ג אלא אמר רב אשי:

משום צורך י"ט. שרי כגון הני
 ג' אומניות ותו לא והוא הדין
 אם אין לו מה יאכל דאין צורך
 י"ט גדול מזה:

מתניתין

אין לוקחין בתים עבדים ובהמה אלא לצורך המועד,
 או לצורך המוכר שאין לו מה יאכל.

גמרא

בעא מיניה רבא מרב נחמן:
 שכר פעולה שאין לו מה יאכל - מהו?

אמר ליה:

תנינא:

"או לצורך המוכר שאין לו מה יאכל".

לאתווי מאי?

לאו, לאתווי שכר פעולה.

אמר ליה:

לא,

פרושי קא מפרש.

איתיביה אביי:

"אין פותבין שטרי חוב במועד,

ואם אינו מאמינו, או שאין לו מה יאכל - הרי זה יכתוב שאין לו מה יאכל".

לאתווי מאי?

לאו, לאתווי שכר פעולה.

שמע מינה.

מותיב רב ששת:

"וחבמים אומרים:

שלש אומניות עושין מלאכה בערבי פסחים עד חצות:

החייטין,

והספרין,

והנובסין.

"החייטין" - שכן הדיוט תופר נדרבו בחולו של מועד.

"הספרין והנובסין" - שכן הבאין ממדינת הים, והיצא מבית האסורין -

מוותרין לספר ולבבס בחולו של מועד".

ואי סלקא דעתך 'שכר פעולה' שאין לו מה יאכל שרי,

כל מלאכות נמי לישתרו,

דהא איכא 'שכר פעולה' שאין לו מה יאכל!

מתקיף לה רב פפא:

אלא מעתה בנין לישתרי,

שכן פותל הגוהה לרשות הרבים סותר ובונה פדרכו מפני הסכנה!

מתקיף לה רבינא:

אלא מעתה לבלר לישתרי,

שכן כותבין קידושי נשים גיטין ושוברין!

אלא אמר רב אשי:

מועד אארבעה עשר קא רמית!?

מועד - משום טירחא הוא, ובמקום פסידא שרו רבנן.

ארבעה עשר - משום צורך יום טוב הוא,

מידי צורך יום טוב - שרו רבנן.

מידי דלאו צורך יום טוב - לא שרו רבנן.

47. יג, א

רש"י

מתני'

אבל מפנה הוא לחצרו. והא
משמע ליה עכשיו שמביא מבית
שבחצר אחרת לחצרו:
אם חושש. שמא יגנבו:

גמ'

והא אמרת רישא אין מפנין.
מבית לבית:
סיפא אתאן לבית שבחצר. והכי
קתני מפנה הוא מבית שבחצרו
לחצרו:

מִתְנִיתִין

אין מפנין מבית לבית,
אבל מפנה הוא לחצרו.
אין מביאין בלים מבית האונן,
אם חושש להם - מפנין לחצר אחרת.

גְּמָרָא

והאמרת רישא "אין מפנין" כלל!

אמר אביי:

סיפא אתאן לבית שבחצר.

48. יג, א-ב

רש"י

בדיק לן. אי ידעינן לתרוצי:
בי"ד. מוליכין ומביאין כלים:
בחולו של מועד. אין מביאין:
כאן במאמינו. לאומן אין מביאין דשלא לצורך הוא:
אין מאמינו. מביאין:
והתניא. סיועא: כד וכוס לצורך המועד הן אבל צמר וכלים אין צורך המועד:
ואם אין לו. לאומן מה יאכל נותן לו שכרו:
מפני לחצר אחרת ואם אינו מאמינו. בחצר אחרת:
מביאן לתוך ביתו. אלמא בשאינו מאמינו מביאין:
מוליכין קשיא. דקתני מתניי דפעמים מוליכין ומתניי דהכא קתני אין מביאין כל שכן דאין מוליכין וליכא לתרץ באין מאמינו דמוליכין מאי מאמינו שייך:
כדשניין מעיקרא. כאן בארבעה עשר כאן בחולו של מועד:

"ואין מביאין כלים מבית האומן".

אמר רב פפא:

בדיק לן רבא:

תנן:

"אין מביאין כלים מבית האומן".

ודמניהו:

"מוליכין ומביאין כלים מבית האומן,

ואף על פי שאינן לצורך המועד" (פסחים נה:)

ושנינן ליה:

כאן - בארבעה עשר,

כאן - בחולו של מועד.

איבעית אימא:

הא והא בחולו של מועד,

כאן - במאמינו,

כאן - בשאינו מאמינו.

יג, ב והתניא:

"מביאין כלים מבית האומן,

כגון כד מבית הכפר, וכוס מבית הזגג.

אבל לא:

צמד מבית הצבע,

ולא כלים מבית האומן.

ואם אין לו מה יאכל - נותן לו שכרו ומניחו אצלו.

ואם אינו מאמינו - מניחו בבית הסמוך לו.

ואם חושש להם שמא יגנבו - מפנין לחצר אחרת.

ואם אינו מאמינו - מביאין בצנעה בתוך ביתו".

תרצת "מביאין", "מוליכין" קשיא!

דקתני: "אין מביאין" - וכל שכן שאין מוליכין!

אלא מחוורתא כדשניין מעיקרא.

49. יג, ב

רַס"י

מתני'

מחפין. מכסין:

הדששות. שדשין וכותשין

חיטין לדייסא:

והגרוסות. שטוחנין פולין

לגריסין:

בצנעה. שמא יאמרו זה לוקח

שלא לצורך המועד:

גמ'

אקלושי. שמכסהו בענפים

מרוחקין זה מזה דלא הוי כסוי

גמור:

אסמוכי. הענפים סומך זה לזה

דהוי כסוי גמור:

כמין כרי. מכנסין אותן ביחד

כדי שיהו נוחין לכסות:

מִתְנִיתִין

מחפין את הקציעות בקוש.

רבי יהודה אומר:

אף מעבין.

מוכרי פירות כסות וכלים - מוכרים בצנעה לצורך המועד.

הציידין והדששות והגרוסות - עושין בצנעה לצורך המועד.

רבי יוסי אומר:

הם החמירו על עצמן.

גְּמָרָא

פליגי בה רבי חייא בר אבא ורבי אסי ותרונייהו משמיה דהזקיה ורבי יוחנן.

חד אמר: "מחפין" - אקלושי, "מעבין" - אסמוכי.

וחד אמר: "מחפין" - בין אקלושי בין אסמוכי, "מעבין" - עושה אותו כמין כרי.

תניא נמי הכי:

"מעבין עושה אותו כמין כרי,

דברי רבי יהודה".

רש"י

החמירו על עצמם דלא עבדי כלל. ולחומרא: או דלמא. החמירו על עצמן לעשות בצנעה מדעתן ואם רוצין לעשות בפרהסיא עושין ולקולא: דשוי. דשי תבואה איכא דאמרי דשוי המשברין תבואה חדא לשנים ושורין במים כו': כונתא. כוסמת שלותתין אותן היינו חילקא: טמאים בכל מקום. מקבלין טומאה בין בכפרים בין בכרכים דקיימא לן (פסחים דף מ.) סולת של בני כרכים מקבלת טומאה שהוכשרה במים ובני כפרים אין מקפידין אסולת נקיה ללתות במים וסולת שלהן טהור שלא הוכשר מעולם אבל חילקא טמאין בכל מקום אפילו בכפרים דאי אפשר להם בלא לתיתה משום הכי טמאין דהא מיתכשר דשרי להו במיא: לעולם הוי כונתא ומיקלפן דשרי להו במיא דשרי קליפה: דשקיל חלקייהו. כלומר כשנטל חקליפה והוי חלק:

50. יג, ב

"מוכרי פירות נסות וכלים מוכרין בצנעה [לצורך המועד]. הצדידין והדששושות והגרסות - עושין בצנעה לצורך המועד. רבי יוסי אומר: הם החמירו על עצמן".

אבעיא להו: "הו החמירו על עצמן" - דלא הוו עבדי כלל, או דלמא הוו עבדי בצנעה?

תא שמע:

"מוכרי פירות נסות וכלים - מוכרין בצנעה לצורך המועד.

רבי יוסי אומר:

תגרי טבריא הו החמירו על עצמן שלא יהו מוכרין כל עיקר.

צדי חיות ועופות ודגים - צדין בצנעה לצורך המועד.

רבי יוסי אומר:

צדי עבו הו החמירו על עצמן שלא יהו צדין כל עיקר.

דשוי חילקא טרגיס וטיסני - דוששין בצנעה לצורך המועד.

רבי יוסי אומר:

דשוי ציפורי הו החמירו על עצמן שלא יהו דוששין כל עיקר."

אמר אביי:

"חילקא" - חדא לתרתיה.

"טרגיס" - חדא לתלת.

"טיסני" - חדא לארבעה.

כי אתא רב דימי אמר:

כונתא.

מיתבי:

"חילקא טרגיס וטיסני טמאין בכל מקום" (מכשירין ו,ב).

בשלקמא למאן דאמר: חדא לתרתיה לתלת ולארבעה - משום הכי טמאין בכל מקום דאתפשור, אלא למאן דאמר כונתא - אמאי "טמאין בכל מקום" הא לא איתפשור!

קגון דמיקלפן,

דאי לאו דשרא להו במיא לא הוה מיקלפא.

ואמאי קרי ליה חילקא?

דשקל חלקיהו.

מיתבי:

"הנודר מן הדגן - אסור אף בפול המצרי יבש,

ומותר - בלח,

ומותר באורז בחילקא וטרגיס וטיסני."

בשלקמא למאן דאמר: חדא לתרתיה חדא לתלת וחדא לארבעה - שפיר, דנפקו להו מתורת דגן.

אלא למאן דאמר: כונתא, דגן מעליא הוא!

קשיא.

רש"י

כרופייתא. מוכרי בשמים :
חנות פתוח לסטיו פותח ונועל
כדרכו. הואיל ואינו פתוח
 לרה"י כשאר חנויות:
פותח דלת אחד ונועל דלת אחד.
 אבל כדרכו לא אינו מוכר
 כדרכו:
הא בפירי. שיש לחשוד שקונה
 לצורך ימות השנה:
בתבלין. מוכר כדרכו כגון כרוב
 וכרשינין הכל יודעין דלצורך
 המועד הן וליכא חשדא שאין
 ראויין להתקיים הלכך אפי'
 בפרהסיא מותר :

51. יג, ב

רב הונא שרא להו להנהו פרופייתא למיזל לזבוגי כי אוך חיהו בשוקא.

איתיביה רב פהנא:

"חנות פתוחה לסטיו - פותח ונועל כדרכו.

פתוחה לרשות הרבים - פותח אחת ונועל אחת.

וערב יום טוב האחרון של חג - מוציא ומעטר את שוקי העיר בפירות.

בשביל כבוד יום טוב האחרון".

מפני "כבוד יום טוב האחרון" - אין,

שלא מפני כבוד יום טוב - לא!

לא קשיא:

הא - בפירי.

הא - בתבלין.

הדרן עלך מי שהפך

מסכת מועד קטן פרק ג' - "ואלו מגלחין במועד"

1. יג, ב - יד, א

רפ"י

מתני'

ואלו מגלחין במועד הבא ממדינת הים כו'. במועד לפי שהיה אנוס שלא היה יכול לגלח קודם:
ומי שנשאל לחכם. שגלח שלא לגלח ושאל לחכם במועד:
מטומאתו לטהרתו. נזיר טמא כשעלה מטומאתו ושוב אינו משמר נזרו ומגלח וכן מצורע שעלה מטומאתו מגלח ברגל לפי שלא היה להם פנאי לגלח קודם הרגל:

גמ'

הכי גרסינן ושאר כל אדם מאי טעמא אסורין כדתנן אנשי משמר כו' ואמר רבה בר בר חנה כו' עד כשהן מנוולים. ומאן דמתרשל ולא גילח מקמי רגל ומטי זמן עלייהו לגלח ברגל החמירו רבנן הואיל ולא מזרזי נפשייהו לספר מקמי רגל דלא להוי ברגל מנוולין אם היו מגלחין במועד לא היו מגלחים לפני המועד ונכנסין לרגל כשהן מנוולין:

מתניתין

ואלו מגלחין במועד:
הבא ממדינת הים,
ומבית השביה,
והיוצא מבית האסורין,
והמנודה שהתירו לו חכמים.
וכן מי שנשאל לחכם והותר,
והנזיר,
והמצורע מטומאתו לטהרתו.

ואלו מכבסין במועד:

הבא ממדינת הים,
ומבית השביה,
והיוצא מבית האסורין,
ומנודה שהתירו לו חכמים,
וכן מי שנשאל לחכם והותר,
מטפחות הידים,
ומטפחות הספרים,
ומטפחות הספג.

יד, א

הזבין והזבות והנדות והיולדות וכל העולין מטומאה לטהרה - הרי אלו מותרין, ושאר כל אדם - אסורין.

גמרא

"ושאר כל אדם" - מאי טעמא "אסורין"?

קדתנן:

"אנשי משמר ואנשי מעמד אסורין לספר ולכבס,
ובחמישי - מותרין מפני כבוד השבת" (תענית טו:).

ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי אלעזר:

מאי טעמא?

כדי שלא יכנסו למשמרתן כשהן מנוולין.
הכא נמי, כדי שלא יכנסו לרגל כשהן מנוולין.

2. יד, א

רש"י

אבדה לו אבדה. שלא היה לו פנאי לגלח קודם הרגל:
דלא מוכחא מילתא. דלא ידעי כולי עלמא דאנוס היה אלא יאמרו הוא מכויץ להשהות עד המועד:

יאמרו כל הסריקין אסורין וכו'. כלומר דבייתוס היה יכול לסרוק חלותיו בלי שהות לפי שהיה לו דפוס ואעפ"כ אסרו משום דאמרי כל הסריקים כו' הכא נמי כיון דלא מיגליא לכולי עלמא אונסיה יאמרו כולי עלמא אסורין לגלח וזה מותר:
מי שאין לו אלא חלוק אחד. נמי לאו מוכחא מילתא לכולי עלמא:

איזורו מוכיח עליו. דמי שאין לו אלא חלוק אחד פושטו ומתעטף במקטרינו וחוגרו באיזורו ועומד ומכבס החלוק ומודיע לכל שאין לו אלא חלוק אחד:
אומן. כגון ספר שהכל באים אצלו ערב הרגל ורואים שאבדה לו אבדה ואנוס הוא ואינו יכול לספר עצמו:

כי הנך. דמתניתין דקתני מגלחין דמידע לכל:

בְּעֵי רַבִּי זִירָא:

אֲבִידָה לֹא אֲבִידָה עֶרֶב הַרְגֵל,
 כִּיּוֹן דְּאָנִיס מוּתֵר,
 אוּ דְלָמָא כִּיּוֹן דְּלָא מוּכְחָא מִילְתָּא - לָא?

אָמַר אַבְי:

"יאמר: כל הסריקין אסורין, סריקי ביייתוס מותרין?!"

וּלְטַעְמֵיהּ,

הָא דְאָמַר רַבִּי אָסִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:

כָּל מִי שְׁאִין לֹא אֶלָּא חֲלוּק אֶחָד, מוּתֵר לְכַבְסוֹ בְּחוּלֹו שֶׁל מוּעֵד,
 הֵתֵם נְמִי "יאמר: כל הסריקין אסורין, סריקי ביייתוס מותרין?!"

הָא אֶתְמַר עֲלֵהּ:

אָמַר מֶרְבַּר רַב אֲשִׁי:

אִיזוּרוֹ מוּכִיחַ עָלָיו.

רַב אֲשִׁי מִתְנִי:

בְּעֵי רַבִּי זִירָא:

אוּמָן שְׁאֲבִידָה לֹא אֲבִידָה עֶרֶב הַרְגֵל - מַהוּ?
 כִּיּוֹן דְּאוּמָן הוּא - מוּכְחָא מִילְתָּא,
 אוּ דְלָמָא: כִּיּוֹן דְּלָא מוּכְחָא מִילְתָּא כִּי הֵנֵךְ - לָא?

תִּיקוּ.

3. יד, א

רש"י

מפני שיצא שלא ברשות.
 כלומר הואיל ולא יצא ברשות
 אחרים אלא ברצון עצמו לאו
 אנוס הוא:
לשוט. אם יצא שלא לצורך ולא
 יצא אלא כדי לשוט בעולם
 ולראותו וחזר במועד:
דברי הכל אסור. לגלח במועד:
למזונות. שיצא לחזר אחר
 מזונות שאין לו מזונות וחזר
 במועד אחריהן דברי הכל מותר
 לגלח במועד לפי שיצא באנוס:
להרויחא. שיש לו נכסים הרבה
 ויוצא כדי להרויח יותר:
נראין לי דברי רבי יהודה.
 דאסר בגילוח לבא ממדינת הים
 כשיצא שלא ברשות:
ודברי חכמים. המתירין כשיצא
 ברשות:
אילימא לשוט. דקאמר רבי
 נראין דברי ר"י ביצא לשוט
 דהיינו שלא ברשות הא אמרת
 וכי ומאי נראין דברי רבי יהודה
 הלא שניהם מודים בה אלא
 פשיטא להרווחא ואשמעינן
 דנראין לו דברי ר' יהודה
 שאוסר בגילוח:
והא נראין דברי רבי יהודה
בהא. וקשיא דרבי אדרבי
 דברישא נראה לו דברי ר"י
 דאסר בהרווחא ובסיפא נראה
 לו דברי חכמים דמתירין
 הרווחא אלא ודאי איכא
 למשמע מהכא דלאו הכי הוא
 כדקאמרת דבלשוט ובמזונות
 פליגי:
ה"ק. לאו היתר ידיה אשמעינן
 ולא רואה אני קאמר אלא
 פלוגתייהו קמ"ל במאי פליגי
 נראין דברי ר"י האוסר לחכמים
 וכו':

[**"ואלו מגלחין במועד**
הבא ממדינת הים"]

מתניתין דלא פרי יהודה.

דתנא:

"רבי יהודה אומר:

הבא ממדינת הים - לא יגלח.
מפני שיצא שלא ברשות"

אמר רבא:

לשוט - דברי הכל אסור.
 למזונות - דברי הכל מותר.
 לא נחלקו אלא להרויחא,
 מר - מדמי ליה פלשוט,
 ומר - מדמי ליה פלמזונות.

מיתבי:

"אמר רבי:

נראין דברי רבי יהודה - כשיצא שלא ברשות,
ודברי חכמים - כשיצא ברשות"
 מאי "שלא ברשות"?

אילימא: לשוט - והאמרת דברי הכל אסור!
 ואלא למזונות - והאמרת דברי הכל מותר!
 אלא פשיטא - להרויחא

אימא סיפא: **"נראין דברי חכמים כשיצא ברשות,"**
 מאי "ברשות"?

אילימא: למזונות - הא אמרת דברי הכל מותר!
 ואלא - להרויחא - והא אמרת נראין דברי רבי יהודה בהא!

הכי קאמר:

נראין דברי רבי יהודה לרבנן כשיצא שלא ברשות, ומאי ניהו? לשוט,
 שאפילו חכמים לא נחלקו עליו אלא להרויחא, אכל לשוט - מודו ליה.
 ונראין דברי רבנן לרבי יהודה כשיצא ברשות, ומאי ניהו? למזונות,
 שאפילו רבי יהודה לא נחלק עליהם אלא להרויחא, אכל למזונות - מודה להו.

4. יד, א-ב

כ"י

קטן הנולד במועד. ולו שערות גדולים מותר לגלח במועד שער ראשו המצער: ראשו המצער: שאין לך בית האסורין גדול מזה. ממעי אמו שהיה שם ואנוס הוא: מעיקרא לא. דאם נולד קודם הרגל אינו מגלח ברגל הואיל והיה יכול לגלח קודם הרגל: ואי אמרת בקטן אית ליה פלוגתא. חילוק דנולד קודם הרגל אינו מגלח ברגל ואית לן למימר הואיל ואסור לגלח ברגל אסור לגלח נמי בימי אבלו אי"כ נמצאת אתה אומר אבילות אפילו בקטן: מקרעין לקטן. את בגדיו: מפני עגמת נפש. שיבכו הרואין וירבו בכבוד המת ולא מפני שהוא אבל: מי קתני הא אסורין. דמשמע האסורין לגלח במועד אסורין לגלח באבל: יש מהן אסורין. בשאר כל אדם שאסורין לגלח במועד אסורין לגלח בימי אבלן: ויש מהן מותרין. כגון קטן זה שנולד קודם הרגל שאסור לגלח ברגל מותר לגלח בימי אבלו:

אמר שמואל:

קטן הנולד במועד - מותר לגלח במועד, שאין לך "בית האסורין" גדול מזה.

במועד - אין,

מעיקרא - לא.

מתירב רב פנחס:

"כל אלו שאמרו מותר לגלח במועד מותר לגלח בימי אבלו".

הא אסור לגלח במועד - אסור לגלח בימי אבלו,

יד, ב, ואי אמרת קטן אית ביה פלוגתא - נמצאת אבילות נזהגת בקטן,

והתניא:

"מקרעין לקטן מפני עגמת נפש!"

אמר רב אשי:

מי קתני הא אסורין?!

דלמא: יש מהן אסור ויש מהן מותר.

אמימר ואי תימא רב שישא בריה דרב אידי מתני הכי:

אמר שמואל:

קטן מותר לגלחו במועד,

לא שנא נולד במועד, ולא שנא נולד מעיקרא.

אמר רב פנחס:

אף אנו נמי תנינא:

"כל אלו שאמרו מותר לגלח במועד מותר לגלח בימי אבלו",

הא אסורין לגלח במועד - אסורין לגלח בימי אבלו.

אי אמרת קטן אסור - נמצאת אבילות נזהגת בקטן,

ותניא:

"מקרעין לקטן מפני עגמת נפש".

אמר רב אשי:

מי קתני: הא אסורין,

דלמא - יש מהן אסור ויש מהן מותר!

5. יד, ב

ר"י

אתי עשה דרביים. ושמחת:
ודחי עשה דיחיד. אבל דכתיב (ירמיהו ו) אבל יחיד עשי לך:
דהשתא. שאירעו במועד:
דנין דיני נפשות. במועד אבל לא ביום טוב שאסור משום שבות ודייקינן מינה מדדנין במועד מכלל דאי לא ציית נמי משמתינן ליה במועד:
אתי רגל ודחי ליה. שאינו נוהג נדוי ברגל:
דלמא לעיוני. הא דתני דדנין לא אמרי' דלימא איש פלוני חייב איש פלוני זכאי ואיכא למידק מינה דאי לא ציית משמתינן ליה אלא מעייני בדין ולא אמרי ליה כלום:
מענה את דינו. דכי לא אמרו ליה דינו לאלתר דעייני ביה הוה ליה עינוי הדין:
אלא. לעולם דנין דינו וגומרינן ממש במועד ואיכא למידק מינה אי לא ציית משמתינן ליה ואיכא למשמע מינה דנוהג נמי ברגל ודאמרת א"כ מימנע משמחת י"ט הכא במאי עסקינן דאתו מצפרא כו':
ת"ש מנודה שהתירו לו חכמים. קא סלקא דעתך התירו לכל מנודה נידויו ברגל דאין נידוי נוהג ברגל:
דאזיל ופייסיה לבעל דיניה. ברגל והתירו לו חכמים ב"ד שבאותו דור:
שינהיג צרעתו. שלא יבא אל תוך המחנה ולא יגלח:
הא בימי טומאתו נוהג. צרעתו ברגל:

אבל אינו נוהג אבילותו ברגל, שצאמר: "ושמחת בחגך" (דברים טז-יד).

אי אבילות דמעיקרא הוא - אתי עשה דרביים ודחי עשה דיחיד. ואי אבילות דהשתא הוא - לא אתי עשה דיחיד ודחי עשה דרביים.

מנודה מהו שינהוג נידויו ברגל?

אמר רב יוסף:

תא שמע:

"דנין דיני נפשות ודיני מכות ודיני ממונות".

ואי לא ציית דינא - משמתינן ליה.

ואי סלקא דעתך: אינו נוהג נידויו ברגל, משומות ואתי מעיקרא, אתי רגל דחי ליה, השתא משמתינן ליה אנו?!

אמר ליה אב"י:

ודלמא לעיוני בדיניה?

דאי לא תימא הכי: "דיני נפשות" דקתני, הכי נמי דקטליו ליה, והא קא מימנעי משמחת יום טוב דתנא:

"רבי עקיבא אומר:

מנין לסנהדרין שהרגו את הנפש שאין טועמין כל אותו היום?

תלמוד לומר: "לא תאכלו על הדם" (ויקרא יט-כ).

אלא לעיוני בדיניה,

הכא נמי לעיוני בדיניה.

אמר ליה:

אם כן נמצאת מענה את דינו!

אלא, ²³ אתו מצפרא ומעיוני בדיניה,

ועיוני ואכלי ושתו כולי יומא,

והדר אתו בשקיעת החמה וגמרינן לדיניה וקטלו ליה.

אמר אב"י:

תא שמע:

"ומנודה שהתירו לו חכמים".

אמר רבא:

מי קתני 'שהתירוהו חכמים' "שהתירו לו חכמים" קתני,

דאזיל ופייסיה לבעל דיניה,

ואתי קמי דרבנן ושרו ליה.

מצורע מהו שינהיג צרעתו ברגל?

אמר אב"י:

תא שמע:

"והנזיר והמצורע מטומאתו לטהרתו".

הא בימי טומאתו - נהיג.

לא מיבעיא קאמר,

לא מיבעיא בימי טומאתו דלא נהיג,

²³ מסורת הש"ס, רש"י.

רַש"י

ניגזור. שלא יהא מגלח במועד דכיון דגילח צריך להביא קרבן ושמא משהה קרבנותיו עד ליום טוב האחרון ומקריבין ואסור להקריב קרבנות יחיד בי"ט לרבות כ"ג. שנוהג בו צרעת: **הא כהן גדול כל השנה לדידיה כרגל לכולי עלמא דמי.** דתנן כ"ג מקריב אונן מדאמר לו אהרן למשה ואכלתי חטאת היום (ויקרא י) ולא אמר למשה והקרבתי מכלל דהקרבא באינות ולמדנו דכ"ג מקריב אונן אבל כולי עלמא בשאר ימות השנה אונן אינו משלח קרבנותיו כדאמרינן לקמן (דף טו:). שלמים בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא אונן וברגל משלח וכהן גדול אונן מקריב כל השנה אלמא כל השנה לדידיה כרגל דמי וקתני דנוהג בו צרעת תיפשוט דכל מצורע נוהג צרעתו ברגל:

אָבֵל לְטִהַרְתּוֹ נִיגְזוֹר שְׂמָא יִשְׁהָה קְרִבְנוֹתָיו, קָא מְשַׁמַּע לֵן.

אָמַר רַבָּא:

תָּא שְׁמַע:

"וְהִצְרוּעַ" ²⁴ (ויקרא יג-מה) - לְרִבּוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל".

וְהָא כֹּהֵן גָּדוֹל דְּכָל הַשָּׁנָה כְּרַגְלָא לְכֹלֵי עַלְמָא דְּמִי, דִּתְנִין:

"כֹּהֵן גָּדוֹל מִקְרִיב אֲוֵן וְאִינוּ אֲוֵכַל" (הוריות יב:).

שְׁמַע מִינָה:

נוֹהֵג צְרַעְתּוֹ כְּרַגְלָא.

שְׁמַע מִינָה.

6. יד, ב - טז, א

רש"י

אל תפרעו. גידול שער והאי קרא גבי מיתת נדב ואביהוא כתיב ומדאצטריך קרא למישרי להו מכלל דאחרניי אסורין. מצורעין. אע"ג דכתיב וראשו יהיה פרוע הא דריש ליה לקמן להאי פרוע למילתא אחריתי: **מנודין ומצורעין מהו.** להכי קאמר להו בהדדי משום דפשיט להו בהדדי: **מנודה שמת וכו'.** סיפא דבריייתא היא: **כגלו של עכן.** דכתיב (יהושע ז) ויקימו עליו גל אבנים גדול: **והן מתעטפין.** מפורש במסכת תענית לאחר שהתענו שלש עשרה ת"צ: **מנודה לשמים.** כי הני שאני דחמיירי ולהכי צריכי עטיפת הראש אבל אחרים אינן צריכין עטיפת הראש: **יעטה.** משמע עטיפת הראש: **פארך.** זה תפילין:

אבל אסור בתספורת.

מדקאמר להו רחמנא לבני אהרן: **"ראשיכם אל תפרעו"** (ויקרא י-ו), מכלל דכולי עלמא אסור.

טו, א מנודין ומצורעין מהו הן בתספורת?

תא שמע:

"מנודין ומצורעין אסורין לספר ולכבס.

מנודה שמת - בית דין סוקלין את ארונו.

רבי יהודה אומר:

לא שיעמידו עליו גל אבנים כגלו של עכן.

אלא בית דין שולחין ומניחין אבן גדולה על ארונו.

ללמדך שכל המתנדה ומת בנדידיו - בית דין סוקלין את ארונו."

אבל חייב בעטיפת הראש.

מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל **"ולא תעטה על שפם"**²⁵ (יחזקאל כד-ז), מכלל דכולי עלמא מיחייבי.

מנודה מהו בעטיפת הראש?

אמר רב יוסף:

תא שמע:

"והו מתעטפין ויושבין במנודין וכאבלים עד שירחמו עליהם מן השמים."

אמר ליה אב"י:

דלמא מנודה לשמים שאני, דחמיר.

מצורע מהו בעטיפת הראש?

תא שמע: **"ועל שפם יעטה"** (ויקרא יג-מה).

מכלל שחייב בעטיפת הראש.

שמע מינה.

אבל אסור להניח תפילין.

מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל: **"פארך חבוש עליך"** (יחזקאל כד-ז). מכלל דכולי עלמא - אסור.

מנודה מהו בתפילין?

תיקו.

מצורע מהו בתפילין?

תא שמע:

"והצרוע" (ויקרא יג-מה) - לרבות כהן גדול.

²⁵ ויהי דבר ה' אלי לאמר. טו בן-אדם הנני לקח ממך את-מחמד עיניך במגפה ולא תספד ולא תכפה ולא תבוא דמעדתך. ז האנג דם מתים אבל לא-תעשה פארך חבוש עליך וגעליך תשים בגגליך ולא תעטה על-שפם ולחם אנשים לא תאכל. יח ואדבר אל-העם בבקר ותמת אשתי בערב ואעש בבקר כאשר צוית.

רַס"י

דבר שהוא חוץ מגופו אף הוייה.
האמורה בראש ראשו יהיה
פרוע משמע מגולה כענין דכתיב
ופרע את ראש האשה (במדבר
ה) דבר שהוא חוץ מגופו ולא
אמרינן משער שהוא מגופו:
מאי לאו. שיהא ראשו מגולה
מתפילין:

אכומתא וסודרא. כלומר שיהא
ראשו מגולה מכומתא וסודרא
אבל תפילין מניח:

דהא אי"ל רחמנא ליחזקאל
האנק דום. כלומר בדבר זה
תנהוג אבילות שתדום ולא
תשאל לשלום:

ת"ש. דתני גבי תעניות הן
יושבין כמנודין ואבליים כו':

שפס. משמע שפתותיו
מדובקות:

מי קתני כמנודה. שאסור
בשאיילת שלום:

"בְּגִדְיוֹ יִהְיֶה פְּרוּמִים" - שְׂיָהוּ מְקוּרְעִים.

"וְרֵאשׁוֹ יִהְיֶה פְּרוּעַ" - אֵין פְּרִיעָה אֲלָא גִידוּל שְׁעַר,

דְּבַרֵי רַבֵּי אֱלִיעֶזֶר.

רַבִּי עֲקִיבָא אָמַר:

נְאֻמְרָה 'הַוְיִיה' בְּרֵאשׁ, וְנְאֻמְרָה 'הַוְיִיה' בְּבֶגֶד,

מֵה הַוְיִיה הָאֻמְרָה בְּבֶגֶד דְּבַר שְׁחוּץ מְגוּפּוֹ,

אִף הַוְיִיה בְּרֵאשׁ דְּבַר שְׁחוּץ מְגוּפּוֹ".

מַאי לָאוּ? אֲתַפְּלִין.

אָמַר רַב פִּפְא:

לָא,

אֲכוּמְתָא וְסוּדְרָא.

אָבַל אָסוּר בְּשֵׂאִילַת שְׁלוֹם.

דְּקָאֻמַר לִיה רַחְמֵנָא לִיחְזַקָּאל: "הָאֻנְק דוּם" (יחזקאל כד-ז).

מְנוּדָה מַהוּ בְּשֵׂאִילַת שְׁלוֹם?

אָמַר רַב יוֹסֵף:

תָּא שְׁמַע:

"וּבְשֵׂאִילַת שְׁלוֹם שְׂבִין אָדָם לְחִבְרוּ כְּבִנֵי אָדָם הַנּוֹזְפִין לְמָקוֹם" (תענית יב:).

אָמַר לִיה אֲבִי:

דְּלָמָא מְנוּדָה לְשִׁמְיָם שְׂאֵנִי, דְּחָמִיר.

מְצוּרַע מַהוּ בְּשֵׂאִילַת שְׁלוֹם?

תָּא שְׁמַע:

"וְעַל שְׁפָם יַעֲטָה" (ויקרא יג, מה) - שְׂיָהוּ שְׁפָתוֹתַי מְדוּבְקוֹת זוּ בְּזוּ שְׂיָהָא כְּמְנוּדָה וּכְאָבַל,

וְאָסוּר בְּשֵׂאִילַת שְׁלוֹם".

שְׁמַע מִינָה.

וְנִפְשׁוּט מִינָה לְמְנוּדָה?

אָמַר רַב אַחָא בַר פִּנְחָס מְשִׁמִּיה דְּרַב יוֹסֵף:

מִי קָתְנִי שְׂאָסוּר? "שְׂיָהָא כְּמְנוּדָה וּכְאָבַל" קָתְנִי,

בְּמִילֵי אַחְרָנִיתָא.

"וְאָסוּר נִמִּי בְּשֵׂאִילַת שְׁלוֹם".

אָבַל אָסוּר בְּדְבַרֵי תוֹרָה.

מְדְקָאֻמַר רַחְמֵנָא לִיחְזַקָּאל: "דוּם".

מְנוּדָה מַהוּ בְּדְבַרֵי תוֹרָה?

אָמַר רַב יוֹסֵף:

תָּא שְׁמַע:

"מְנוּדָה:

שׁוֹנָה וְשׁוֹנִין לוּ,

נִשְׁכָּר וְנִשְׁכָּרִין לוּ,

רס"י

מוחרם. שמחרימין בחרם לאחר
 ל' יום לאחר הנדוי:
בפקתא דערבות. בשוק של
 אותו מקום:
בעלי קריין אסורין. לפי שבא
 להם מחמת שמחה וקלות ראש
 וליכא אימה:

מוחרם:

לא שונה, ולא שונין לו,
 לא נשפך, ולא נשפךין לו,
 אבל שונה הוא לעצמו,
 שלא יפסיק את למודו.
 ועושה לו חנות קטנה בשביל פרנסתו".

ואמר רב:

זבוגי מיא בפקתא דערבות.

שמע מינה.

מצורע מהו בדברי תורה?

תא שמע:

"והודעתם לבניה ולבני בניו יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב" (דברים ד-ט).
 מה להלן באימה וביראה וברתת וביזיעה.
²⁶אף כאן באימה וביראה וברתת וביזיעה.

מבאן אמרו:

הזבין, והמצורעין, ובעלי נדות,
 מותרין לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים, ולשנות במדרש ובתלמוד, בהלכות ובאגדות.
 ובעלי קריין - אסורין".

שמע מינה.

אבל אסור בתכבוסת.

דכתיב: "וישלח יואב תקועה ויקח משים אשה חכמה ויאמר אליה:
 התאבלי נא ולבשי נא בגדי אבל, ואל תסוכי שמן,
 והיית פאשה זה ימים רבים מתאבלת על מת" (שמואל ב יד-ב).

מנודין ומצורעין - מה הן בתכבוסת?

תא שמע:

"מנודין ומצורעין אסורין לספר ולכבס".

שמע מינה.

אבל חייב בקריעה.

דקאמר להו רחמנא לבני אהרן: "לא תפרמו" (ויקרא יו) מפלל דכולי עלמא מיחייבי.

מנודה מהו בקריעה?

תיקו.

מצורע מהו בקריעה?

תא שמע: "בגדיו יהיו פרוצים" (ויקרא יג,מה) - שיהו מקורעין.

שמע מינה.

רַס"י

דמות דיוקני בצלם אלהים
עשה את האדם (בראשית ט):
[כשאמרו] חכמים גבי עברו אלו
ולא נענו (תענית דף יג.) אסור
במלאכה וכו' וכן אתה מוצא
במנודה]:
מאי לאו אכולהו. קאמר
דמנודה אסור:
לא אשאר. דקתני אעטיפת
הראש דאמרי' התם (דף יד):
בתענית צבור מתעטפין ויושבין
כמנודין:
ורחיצה בכלל סיכה. דכתיב
ותבא כמים בקרבו וכשמן
בעצמותיו (תהלים קט):
כשאמרו אסור אסור ברחיצה.
בתענית צבור:
אכולהו. ארחיצה נמי דמנודה
אסור:
לא אשאר. קאמר דמנודה אית
ליה דין דהני דתעניות צבור:

אבל חייב בכפיית המטה.

דתני בר קפרא:

טו ב "דמות דיוקני נתתי בהו ובעונותיהם הפכתיה, פפו מטותיהו עליה".

מנודה ומצורע מהו הו בכפיית המטה?

תיקו.

אבל אסור בעשיית מלאכה.

דכתיב: **"והפכתי חגיכם לאבל"** (עמוס ח,?).

מהו חג - אסור במלאכה,

אף אבל - אסור במלאכה.

מנודה - מהו בעשיית מלאכה?

אמר רב יוסף:

תא שמע:

"נשאמרו אסור בעשיית מלאכה,

לא אמרו אלא ביום,

אבל בלילה - מותר.

וכן אתה מוצא במנודה ובאבל."

מאי לאו אכולהו.

לא! אשאר.

תא שמע:

"מנודה - שונה ושונין לו,

נשבר ונשברין לו."

שמע מינה.

מצורע - מהו בעשיית מלאכה?

תיקו.

אבל אסור ברחיצה.

דכתיב: **"ואל תסוכי שמן"**²⁷ (שמואל ב יד, ב) - ורחיצה בכלל סיכה.

מנודה - מהו ברחיצה?

אמר רב יוסף:

תא שמע:

"נשאמרו אסור ברחיצה, לא אמרו אלא כל גופו,

אבל פניו ידיו ורגליו - מותר,

וכן אתה מוצא במנודה ובאבל."

מאי לאו אכולהו.

לא! אשאר.

²⁷ וישלח יואב תקועה ויקח משם אשה חכמה ויאמר אליה התאבלי-נא ולבשי-נא בגדי-אבל ואל-תסוכי שמן והיית כאשה זה ימים רבים מתאבלת על-מת

רש"י

כשאמרו אסור בנעילת הסנדל.
 בתענית צבור:
ויבא אליה. לאחר אבילות:
מנודין היו. למקום:
ספיקא הוא. אי קיל אי חמיר:
זיל הכא ומדחי. דלקולא אזלי
 בהדיהו:

מצורע - מהו ברהיצה?

תיקו.

אבל אסור בנעילת הסנדל.

מדקאמר ליה רחמנא ליחזקאל: **"ונעליה תשים ברגליה"** (יחזקאל כד, ז) - מפלל דכולי עקמא אסור.

מנודה - מהו בנעילת הסנדל?

אמר רב יוסף:

תא שמע:

"נשאמרו אסור בנעילת הסנדל לא אמרו אלא בעיר,

אבל בדרך - מותר.

הא ביצד?

יצא לדרך - נועל,

נכנס לעיר - חולק.

וכן אתה מוצא במנודה ובאבל."

מאי לאו אפולהו.

לא אשארא.

מצורע - מהו בנעילת הסנדל?

תיקו.

אבל אסור בתשמיש המטה.

דכתיב: **"וינחם דוד את בת שבע אשתו ויבא אליה"** (שמואל ב יב, כד) - מפלל דמעיקרא אסור.

מנודה - מהו בתשמיש המטה?

אמר רב יוסף:

תא שמע:

כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר מנודין היו ושימשו מטותיהן.

אמר ליה אב"י:

ודלמא מנודה לשמים שאני דקיל.

קיל?! והא אמרת חמיר!

ספוקי מספקא ליה,

זיל הכא - קמדחי ליה.

וזיל הכא - קמדחי ליה.

מצורע - מהו בתשמיש המטה?

תא שמע:

דתנא:

"וישב מוהין לאהלו" (ויקרא יד, ח) - שיהא במנודה ובאבל, ואסור בתשמיש המטה.

ואין **"אהלו"** - אלא אשתו,

שנאמר: **"לה אמור להם שובו לכם לאהליכם"** (דברים ה, ל).

רַס"י

לפיכך נקראים שלמים בזמן שהוא שלם. בדעתו שדעתו מיושבת עליו:

יספרו לו. לעיל מיניה כתיב ואל מת אדם לא יבא לטמא ובכהן משתעי ואחרי טהרתו דהיינו מפרישתו מן המת משיפריש מן המת מונין שבעת ימי הזאתו שבעת ימים אחרים יספרו לו מדאפקיה רחמנא בלשון ספירה ולא נקט הזאה שמעינן שבעת ימי ספירו אם נצטרע:

וביום באו ביום טהרתו. כתיב בכהן גדול:

זו עשירית האיפה שלו. שמביא כהן הדיוט כשמחנכין אותו לעבוד תחילה כדכתיב (ויקרא ו) זה קרבן אהרן ובניו אשר יקריבו לה' ביום המשח אותו עשירית האיפה ואמרינן (מנחות דף טא:): ובניו לרבות עשירית האיפה של כהן הדיוט לחינוך ולאן אקראי דלעיל קאי אלא מצות כהנים בעלמא הוא דקאמר יחזקאל אלמא שלא היה יכול להקריב קרבנו עשירית האיפה עד שנטהר מטומאת מת והוא הדין מצרעתו:

שְׁמַע מִיָּנָה.

וְנִפְשׁוּט נְמִי לְמִנּוּדָה!

אָמַר רַב הוּנָא בְּרִיה דְּרַב פְּנַחַס מְשַׁמֵּיה דְּרַב יוֹסֵף:
מִי קִתְּנִי שְׁאָסוּר?

שְׂיָהָא כְּמִנּוּדָה וְכֹאבֵל בְּמִילֵי אַחֲרֵנִי תָא,
וְאַסוּר נְמִי בְּתִשְׁמִישׁ הַמָּטָה."

אבל אינו משלח קרבנותיו.

דִּתְנִיָּא:

"רַבֵּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר:

"שְׁלָמִים"²⁸ (ויקרא גא) - בְּזִמְן שְׁהוּא שְׁלָם וְלֹא בְּזִמְן שְׁהוּא אוֹנָן."

מִנּוּדָה - מַהוּ שְׂיִשְׁלַח קִרְבָּנוֹתָיו?

אָמַר רַב יוֹסֵף:

תָּא שְׁמַע:

"כָּל אוֹתוֹן שָׁנִים שְׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַר מְנוּדִין הָיוּ וְשִׁלְחוּ קִרְבָּנוֹתֵיהוֹן."

אָמַר לִיה אֲבִי:

וְדִלְמָא מְנוּדָה לְשָׁמִים שְׁאֲנִי, דְקִיל.

קִיל?! וְהָאֲמַרְתָּ חֲמִיר!

סְפוּקֵי מְסַפְקָא לִיה, וּמְדַחֵי לִיה.

מְצוּרַע - מַהוּ שְׂיִשְׁלַח קִרְבָּנוֹתָיו?

תָּא שְׁמַע:

דִּתְנִיָּא:

"וְאַחֲרֵי טְהוּרָתוֹ"²⁹ (יחזקאל מד, כו) - אַחַר פְּרִישְׁתּוֹ מִן הַמֵּת.

"שִׁבְעַת יָמִים יִסְפְּרוּ לוֹ" - אֵלּוּ שִׁבְעַת יָמֵי סְפִירוֹ.

"וּבְיוֹם בָּאוּ אֶל הַקּוֹדֵשׁ אֶל הַחֲצַר הַפְּנִימִית לְשֵׁרֶת בְּקוֹדֵשׁ יְקָרִיב חֲטָאתוֹ"³⁰ (יחזקאל מד, כז) -

טזא זו עֲשִׂירִית הָאִיפָה שְׁלוֹ,

דְּבָרֵי רַבֵּי יְהוּדָה.

רַבֵּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: "בְּבֹאוֹ יְקָרִיב" (יחזקאל מד, כז) - בְּזִמְן שְׁרָאוּי לְבִיָּאָה רָאוּי לְהַקְרִיבָה.

בְּזִמְן שְׁאִינוּ רָאוּי לְבִיָּאָה - אִינוּ רָאוּי לְהַקְרִיבָה."

²⁸ ואם נבח שלמים קרבנו אם מן-הבקר הוא מקריב אם-זכר אם-נקבה תמים יקריבנו לפני ה'

²⁹ וואחרי טהרתו שבעת ימים יספרו-לו.

³⁰ וביום באו אל-הקדש אל-החצר הפנימית לשרת בקדש יקריב חטאתו נאם-א-דני ה'

7. טז, א

רס"י

אמר רבא וכו'. אידי דאיירי
 במנודה מפרש להו:
ומזמינין ליה לדינא. לבעל דין:
זימנא בתר זימנא. דאי לא אתי
 ההוא זימנא קבעינן ליה זימנא
 אחריתי:
קראו שם. שמתא כלומר שמתא
 לפרעה שהעביר המועד כלומר
 שהעביר אותו מועד ששמו אחר
 מועד ראשון:
דאי מתפקר בשליחא דרבנן.
 כלומר שחירף שליח ב"ד ושליח
 אמר חירפני:
העיני האנשים ההם תנקר. אי
 לאו דשליח דא"ל למשה משה
 לא הוה ידע:
הכי סברא דגברא פלניא. דעת
 פלוני שבא לנדות את פלוני
 דצריך לנדותו משמו של אותו
 חכם:
אמר מלאך ה'. ברק אמר
 לשמתו שהוא שלוחו של מקום:
ומחרימין. בארור:
ופרטינן חטאיה. דאמרי לאנשי
 עירו משום הכי והכי משמתין
 ליה:
כוכבא הוה. מזליה דסיסרא:
דמפקרינן לנכסיה. דמאן דלא
 ציית להו לרבנן:
יחרם הוא וכל רכושו. דהפקר
 ב"ד הפקר מהכא נפקא לן בכל
 דוכתי:

אמר רבא:

מנלן דמשדרין שליחא דבי דינא ומזמינין ליה לדינא?
 דכתיב: **"וישלח משה לקרא לדתן ולאביהם בני אליאב"** (במדבר טז, יב).

ומנלן דמזמינין לדינא?

דכתיב: **"ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך"** (במדבר טז, טז).

לקמי גברא רבה?

דכתיב: **"לפני ה'"** (במדבר טז, טז).

את ופלניא?

דכתיב: **"אתה והם ואהרן"**³¹ (במדבר טז, טז).

דקבעינן זימנא?

דכתיב: **"מחר"**.

זימנא בתר זימנא?

דכתיב: **"קראו שם פרעה מלך מצרים שאון העביר המועד"** (ירמיה מז, יז).

ומנלן דאי מתפקר בשליחא דבי דינא, ואתי ואמר, לא מיתחזי כלישנא בישא?
 דכתיב: **"העיני האנשים ההם תנקר"** (במדבר טז, יד).

ומנלן דמשמתין?

דכתיב: **"אורז מרוז"**³² (שופטים ה, כג).

דהכי סברא דגברא רבה?

דכתיב: **"אמר מלאך ה'"** (שופטים ה, כג).

ומנלן דמחרימין?

דכתיב: **"אורז ארז"** (שופטים ה, כג).

דאכיל ושתי בהדיה?

וקאי בארבע אמות דידיה?

דכתיב: **"יושביה"** (שופטים ה, כג).

ומנלן דפרטינן חטאיה בצייבורא?

דכתיב: **"כי לא באו לעזרת ה'"** (שופטים ה, כג).

ואמר עולא:

בארבע מאה שיפורי שמתיה ברק למרוז.

איכא דאמרי:

גברא רבה הוה.

ואיכא דאמרי:

כוכבא הוה,

שנאמר: **"מן שמים נלחמו המוכבים"**³³ (שופטים ה, כ).

ומנלן דמפקרינן נכסיה?

דכתיב: **"וכל אשר לא יבא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים, יחרם כל רכושו, והוא יבדל מקהל הגולה"** (עזרא יח, א).

³¹ ויאמר משה אל-קרח אתה וכל-עדתך היו לפני ה' אתה והם ואהרן מקר

³² אורז מרוז אמר מלאך ה' ארו ארז ישיבה {ס} כי לא-באו לעזרת ה' לעזרת ה' בגבורים

³³ מן שמים נלחמו המוכבים ממסלותם נלחמו עם סיסרא

רַש"י

ואריב עמם ואקללם. לאותם שהושיבו נשים נכריות:
 דכפתין. ידיו ורגליו:
 ואסרין ליה. שקושרין אותו על העמוד להלקותו:
 הודפה. קא מפרש רב יהודה בריה דרב שמואל לרודפו מיד דכון דלא ציית דינא מנדן אותו:
 ושונין. ומנדן אותו פעם אחרת:
 לממונא. שחייב ממון לחבירו ולא רצה לשלם ע"פ ב"ד:
 לאפקירותא. מבזה תלמידי חכמים:
 לא חל עליה שמתא ל' יום. ואין שמתא פחותה מל' יום:
 קא בעו רבנן למיעל. שצריכין לו:
 טוט אסר טוט שרי. כלומר מצי למישרי ליה אע"ג דלא חל עליה ל' יום דאותו שופר שנדוהו יכול להתיר לו ומישרי ליה בתוך ל' יום:
 לא אתו אחריני ושרו ליה. מדמהדר איהו נפשיה למישרי:

ומנלו דנצינו, ולייטנו ומחינו, ותלשינו שיער ומשבועינו?
 דכתיב: "ואריב עמם ואקללם ואמה מהם אנשים ואמרטם ואשביעם" (נחמיה יג,כה).

ומנלו דכפתין, ואסרין, ועבדינו הרדפה?
 דכתיב: "הן למות הן לשרושי הן לענש נכסין ולאסורין" (עזרא ז,כו).

מאי "לשרושי"?

אמר אדא מרי אמר נחמיה בר ברוך אמר רב חייא בר אבין אמר רב יהודה:
 הרדפה.

מאי "הרדפה"?

אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב:
 מנדן לאלתר,
 ושונין לאחר שלשים,
 ומחרימין לאחר ששים.

אמר ליה רב הונא בר חיננא:

הכי אמר רב הסדא:

מתרין ביה שני וחמישי ושני!

הני מילי לקמונא,

אבל לאפקירותא - לאלתר.

ההוא טבחה דאיתפקר ברב טובי בר מתנה,

אימנו עליה אבי ורבא ושמתוהו,

לסוף אזל פייסיה לבעל דיניה.

אמר אבי: היכי ליעביד?

לישרי ליה - לא חל שמתא עליה תלתין יומין.

לא לישרי ליה - קא בעו רבנן למיעל.

אמר ליה לרב אידי בר אבין: מידי שמיע לך בהא?

אמר ליה: הכי אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל:

טוט - אסר,

וטוט - שרי.

אמר ליה:

הני מילי לקמונא,

אבל לאפקירותא - עד דחיילא שמתא עליה תלתין יומין.

אלמא קסבר אבי:

הני בי תלתא דשמיתו - לא אתו תלתא אחריני ושרו ליה.

8. טז, א

רס"י

שנידה לכבודו. ולא לשם שמים
אלא שהתירו נגדו ודאי כיון
דתני אין מנודה לרב ודאי לא
נידה אלא בשביל כבודו דאי
במילי דאיסורא הוי כמי
שמנודה לרב דאין חכמה ואין
עצה וגוי (משלי כא) וקתני אין
מנודה לרב אבל לכולי עלמא
מנודה:

כל אחד מיפר חלקו. מדקתני
חלקו אינו מופר:

לא אתו אחריני ושרו. מדקתני
חלקו אינו מופר לעולם אפי'
שרו ליה אחריני:

דאיבעיא להו:

הני בי תלתא דשמיתו,
מהו למיתני תלתא אחריני ושרו ליה?

תא שמע:

"מנודה לרב - מנודה לתלמיד,

מנודה לתלמיד - אינו מנודה לרב.

מנודה לעירו - מנודה לעיר אחרת.

מנודה לעיר אחרת - אינו מנודה לעירו.

מנודה לנשיא - מנודה לכל ישראל,

מנודה לכל ישראל - אינו מנודה לנשיא.

דבן שמעון בן גמליאל אומר:

אחד מן התלמידים שנידה ומת - חלקו אינו מופר."

שמע מינה תלת:

שמע מינה: תלמיד שנידה לכבודו - נידויו נידוי.

ושמע מינה: כל אחד ואחד מיפר חלקו.

ושמע מינה: הני בי תלתא דשמיתו - לא אתו תלתא אחריני ושרו ליה.

אמר אממר:

הלכתא הני בי תלתא דשמיתו - אתו בי תלתא אחריני ושרו ליה.

אמר ליה רב אשי לאממר:

והא תניא:

"דבן שמעון בן גמליאל אומר:

אחד מן התלמידים שנידה ומת חלקו אינו מופר,"

מאי לאו "אינו מופר" - כלל!

לא!

עד דאתו בי תלתא אחריני ושרו ליה.

9. טז, א-ב

רס"י

נזיפה. גערה כדלקמן :
 נדוי שלנו. בני בבל :
 כנזיפה שלהן. ארץ ישראל :
 צריך רבי. רבי אבנה דר"ש הוה :
 מה רבי אומר בדבר זה. אין רבי
 בעולם היודע דבר זה :
 א"ל לאבנה. לפי תומו ולא
 משום לישנא בישא :
 לאיתחזויי ליה. לבקר את רבי
 שהיה חולה שקבל עליו יסורין :
 אמר ליה בר קפרא איני מכירך.
 רמו לו שאינו רוצה לראותו :
 חמוקי ירכיך. כמו חמק עבר
 (שיר ה) :
 אף דברי תורה בסתר. דכתיב
 בספייה דקרא מעשה ידי אומן
 התורה מעשה אומנתו של
 הקדוש ברוך הוא : רב בר אחוה
 דרבי חייא דהוא בר אחתיה
 ורבה בר בר חנה בר אחוה דר'
 חייא [דלאו] בר אחתיה
 כדאמרין בסנהדרין :
 עייא. כך כינה שמו של ר' חייא
 לשון גנאי :
 ראה מי קורא לך. כלומר צא
 מכאן :
 תא. בוא אלי והדר שלח ליה לא
 תיתי :
 וזה. שליח שני לא ראיתי :
 ברצות ה' דרכי איש גם אויביו
 ישלים אתו. כי הוא על כרחו
 בא :
 מאי טעמא עבדת הכי. דשנית
 בשוק :

תנו רבנן:

"אין נידוי - פחות משלשים יום.
 ואין נזיפה - פחות משבעה ימים.
 ואף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר,
 שנאמר: "ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים"³⁴ (במדבר יב,ד).

אמר רב חסדא:

נידוי שלנו - כנזיפה שלהן.

ונזיפה דידהו - שבעה ותו לא?!

והא רבי שמעון בר רבי ובר קפרא הוו יתבי וקא גרסי,
 קשיא להו שמעתא,

אמר ליה רבי שמעון לבר קפרא: דבר זה צריך רבי.

אמר ליה בר קפרא לרבי שמעון: ומה רבי אומר בדבר זה?!

אזל, אמר ליה לאבנה, איקפד.

אתא בר קפרא לאיתחזויי ליה,

אמר ליה בר קפרא: איני מכירך מעולם!

ידע דנקט מילתא בדעתיה, נהג נזיפותא בנפשיה תלתין יומין!

שוב פעם אחד גזר רבי שלא ישנו לתלמידים בשוק.

מאי דרש?

"חמוקי ירכיך כמו חלאים" (שיר השירים ז,ב),

טז, ב מה ירך בסתר - אף דברי תורה בסתר.

יצא רבי חייא וישנה לשני בני אחיו בשוק לרב ולרבה בר בר חנה שמע רבי - איקפד.

אתא רבי חייא לאיתחזויי ליה,

אמר ליה: עייא, מי קורא לך בחוץ?

ידע דנקט מילתא בדעתיה, נהג נזיפותא בנפשיה תלתין יומין,

ביום תלתין שלח ליה: תא.

הדר שלח ליה: דלא ליתי.

מעיקרא מאי סבר? ולבסוף מאי סבר?

מעיקרא סבר: מקצת היום ככולו.

ולבסוף סבר: לא אמרינן מקצת היום ככולו.

לסוף אתא.

אמר ליה: אמאי אתית?

אמר ליה: דשלח לי מר דלית.

והא שלחי לך דלא תיתי!

אמר ליה: זה ראיתי וזה לא ראיתי.

קרי עליה: "ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו" (משלי טז,ז).

מאי טעמא עבד מר הכי?

אמר ליה:

דכתיב: "חקמות בחוץ תרונה" (משלי א,כ).

אמר ליה:

אם קרית - לא שנית,

ואם שנית - לא שילשת,

ואם שילשת - לא פירשו לך.

"חקמות בחוץ תרונה" - כדרךא,

דאמר רבא:

כל העוסק בתורה מבפנים - תורתו מכרזת עליו מבחוץ.

³⁴ ויאמר ה' אל-משה ואביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים תסגר שבעת ימים מחוץ למחנה ואחר תאסף

רפ"י

ביומא זכלה. דרשה שהכל מצויין שם:
מוקים ליה בצדקה. דמיבעי למיעבד בסתר:
מר עוקבא. כתלמיד לשמואל דשמואל גדול בתורה יותר ממר עוקבא:
כי יתבן בדינא כו'. משום דמר עוקבא היה נשיא:

והא קתיב: **"לא מראש בסתר דברתי"** (ישעיה מח,טז)!

ההוא ביומי דכלה.

ורבי חייא האי **"חמוקי ירבין"** - מאי עביד לה?

מוקי לה בצדקה ובגמילות חסדים.

אלמא: נזיפה דידהו תלתין יומין!

נזיפת נשיא שאני.

10. טז, ב

רפ"י

חייקי ליה דוכתיה. מנמיכין לו
 מקום כשיושב בדין:
כי היכי דמשתמע ליה מיליה.
 דשמואל רביה בתורה:
איטריד. מר עוקבא בדינא
 שהיה מחשב בדין ולא אידכר
 ליה למיזל בתר שמואל:
לא נגה לך. כלומר: לא סגי לך
 דאזילנא בתרך:
לישרי לי מר בתיגריה. הב לי
 רשותא למיהדר:
ידע. מר עוקבא:
דנקט. שמואל בדעתיה משום
 דאזיל בתריה:
מי שמעת שמתא מפומיה. אי
 שמית לך:
פסיק סידרא. לימד פרשיות:
מכלל דאיכא ראשונים. והלא
 לא מצינו שאמר דוד דברי אלא
 במקרא זה דדברי לשון נבואה:

וגזיפה דידן כמה הוי?

חד יומא.

כי הא דשמואל ומר עוקבא.

כי הוו יתבי גרסי שמעתא,
 הוה יתבי מר עוקבא קמיה דשמואל ברחוק ארבע אמות.
 וכי הוו יתבי בדינא, הוה יתבי שמואל קמיה דמר עוקבא ברחוק ארבע אמות,
 והווי חייקי ליה דוכתא למר עוקבא בצפתא ויתבי עלויה, כי היכי דלישתמען מיליה.
 כל יומא הוה מלוי ליה מר עוקבא לשמואל עד אושפיזיה,
 יומא חד איטריד בדיניה, הוה אזיל שמואל בתריה,
 כי מטא לביתיה אמר ליה: לא נגה לך? לישרי לי מר בתיגריה?
 ידע דנקט מילתא בדעתיה, נהג גזיפותא בנפשיה חד יומא.

ההיא איתתא דהוות יתבה בשבילא, הוות פשטה פרעה, וקא מניפה חושלאי.
 והוה חליף ואזיל צורבא מרבנו, ולא איפנעה מקמיה,
 אמר: כמה חציפא ההיא איתתא!
 אתאי לקמיה דרב נחמן, אמר לה: מי שמעת שמתא מפומיה? אמרה ליה: לא.
 אמר לה: זילי נהוגי גזיפותא חד יומא בנפשיך.

זוטרא בר טוביה הוה קפסיק סידרא קמיה דרב יהודה,
 כי מטא להאי פסוקא: **"ואלה דברי דוד האחרונים"**³⁵ (שמואל ב כג, א),
 אמר ליה: **"אחרונים"** מכלל דאיכא ראשונים, ראשונים מאי נינהו?
 שתיק ולא אמר ליה ולא מידי.
 הדר אמר ליה: **"אחרונים"** מכלל דאיכא ראשונים, ראשונים מאי היא?
 אמר ליה: מאי דעתך דלא ידע פירושא דהאי קרא לאו גברא רבה הוא?
 ידע דנקט מילתא בדעתיה,
 נהג גזיפותא בנפשיה חד יומא.

³⁵ א ואלה דברי דוד האחרונים נאם דוד בן-ישי וגאם הגבר הקם על משיח אלהי יעקב ונעים זמרות ישראל. ב רוח ה' דבר-בי ומלתו על-לשוני. ג אמר א-להי ישראל לי דבר צור ישראל מושל באדם צדיק מושל יראת א-להים.

11. טז, ב

רפ"י

אתה שאול. שנולדת במזלו :
 והוא דוד. שנולד במזל שלך :
 אבדתי כמה דוד. שהוא צדיק ממך :
 שגיון. שגגה היתה לו :
 משונה במעשיו. צדיק גמור :
 שהקים עולה של תשובה. שהוא שב תחלה ונתן דרך לשבים כדאמרינן בפ"ק דע"ז (דף ד:) לא דוד ראוי לאותו מעשה אלא שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל דוד שמחל לו הקב"ה אותו עון אף אתה חזור בתשובה :
 צור ישראל. מושל באדם אני מי מושל בי צדיק מושל בי ומבטלה :
 עירא היאירי. הוה מתני לדוד אגב כרי' וכסתות ודוד הוה מתני לרבנן על גבי קרקע :

["ואלה דברי דוד האחרונים" (שמואל ב כג,א)].

ודאתן עלה מיהא,
 "אחרונים" מכלל דאיכא ראשונים, ראשונים מאי היא?

"וידבר דוד לה' את דברי השירה הזאת,

ביום הציל ה' אותי מפף כל אויבי וּמפף שאול" (שמואל ב כב,א).

אמר לו הקדוש ברוך הוא לדוד: דוד שירה אתה אומר על מפלתו של שאול?

אלמלי אתה שאול והוא דוד, איבדתי כמה דוד מפניו!

היינו דכתיב: "שגיון לדוד אשר שר לה' על דברי כוש בן מיני" (תהילים ז,א) -

וכי כוש שמו?! והלא שאול שמו!

אלא מה כושי משונה בעורו - אף שאול משונה במעשיו.

כיצא בדבר אתה אומר: "על אודות האשה הנושית אשר לקח" (במדבר יב-א),

וכי נושית שמה? והלא ציפורה שמה!

אלא מה נושית משונה בעורה - אף ציפורה משונה במעשיה.

כיצא בדבר אתה אומר: "וישמע עבד מלך המושי" (ירמיה לח-י),

וכי כושי שמו?! והלא צדקיה שמו!

אלא מה כושי משונה בעורו - אף צדקיה משונה במעשיו.

כיצא בדבר אתה אומר: "הלא בנינו כושיים אתם לי ישראל" (עמוס ט-י),

וכי כושיים שמן?! והלא ישראל שמן!

אלא מה כושי משונה בעורו - אף ישראל משונה במעשיהן מכל האומות.

אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן:

מאי דכתיב: "נאם דוד בן ישי ונאם הגבר הוקם על" (שמואל ב כג-א)?

נאם דוד בן ישי שהקים עולה של תשובה.

"אמר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל מושל באדם, צדיק מושל יראת אלהים" (שמואל ב כג-ג).

מאי קאמר?

אמר רבי אבהו:

הכי קאמר: אמר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל אני מושל באדם,

מי מושל בי? צדיק, שאני גוזר גזרה ומבטלה.

"אלה שמות הגבורים אשר לדוד יושב בשיבת [תחמני ראש השלשי,

הוא עדינו העצני על-שמנה מאות חלל בפעם אחת]" (שמואל ב כג-ח).

מאי קאמר?

אמר רבי אבהו:

הכי קאמר: ואלה שמות גבורותיו של דוד יושב בשיבת בשעה שהיה יושב בשיבה,

לא היה יושב על גבי פרים וכסתות, אלא על גבי קרקע.

דכל כמה דהוה רביה עירא היאירי קיים, הוה מתני להו לרבנן על גבי פרים וכסתות,

כי נח נפשיה, הוה מתני דוד לרבנן, והוה יתיב על גבי קרקע.

אמרו ליה: ליתב מר אפרים וכסתות,

לא קביל עליה.

"תחמני".

אמר רב:

אמר לו הקדוש ברוך הוא:

הואיל והשפלת עצמך - תהא כמוני,

שאני גוזר גזרה ואתה מבטלה.

רַש"י

ראש לג' אבות. שהוא הולך
לפניהם לעוה"ב:
מעדן עצמו. כופף עצמו ידיו
ורגליו ביחד ויושב לארץ:
בדבר אוריה החתי. נטלו לו
מאתים:

"ראש השלישים" - תהא ראש לשלשת אבות.

"הוא עדינו העצמי".

כשהיה יושב ועוסק בתורה - היה מעדן עצמו כתולעת,
ובשעה שיוצא למלחמה - היה מקשה עצמו כעץ.

"על שמונה מאות חלל בפעם אחת" - שהיה זורק חץ ומפיל שמונה מאות חלל בפעם אחת,

והיה מתאנח על מאתים,

דקתיב: **"איכה ידדף אחד אלה"** (דברים לב-ל).

יצתה בת קול ואמרה: **"רק בדבר אוריה החתי"** (מלכים א טו-ה).

רפ"י

תלמיד חכם שנידה לכבודו.
 כבר פירשתי למעלה:
עביד (איניש) דינא לנפשיה.
 דאמר ליה את מחייבת לי הכי
 והכי:
דפסיקא ליה. שודאי הוא לו
 ולא ספק:

12. טז, ב - יז, א

אמר רבי תנחום בריה דרבי חייה איש כפר עכו אמר רבי יעקב בר אהא אמר רבי שמלאי,
 ואמרי לה אמר רבי תנחום אמר רב הונא,
 ואמרי לה אמר רב הונא לחודיה:
 יז, א תלמיד שנידה לכבודו - נדויו נידוי.

דתניא:

"מנוודה לרב מנוודה לתלמיד מנוודה לתלמיד אינו מנוודה לרב".

"לרב" - הוא דאינו מנוודה,

הא לכולי עלמא - מנוודה!

למאי?

אי במילי דשמאי - "אין תקמה ואין תבונה ואין עצה לנגד ה'" (משלי כא-ל)!

אלא, לאו לכבוד עצמו.

אמר רב יוסף:

צורבא מרבנן עביד דינא לנפשיה,
 במילתא דפסיקא ליה.

13. יז, א

רס"י

סנו שומעניה. שיוצאין עליו שמועות רעות:
צריכי ליה רבנן. דאתריה דהוה רבהון:
ואם לאו אל יבקשו תורה. הואיל וסנו שומעניה הא דצריכי ליה רבנן לאו כלום הוא דמוטב דלא ילפי מיניה:
אתא איהו. האי מנודה נמי בהדיה:
מאי דקמן. כלומר היכי מתרמי דעל האי סבא ר' שמואל בר נחמני האידינא לבית המדרש:
שמע מינה. דלהכי איתרמי דאתא האידינא לבי מדרשא דלאו מזליה הוא דלישרי ליה:
וטרקיה אמתיה. נשכו למנודה באמתו:
ולא קבלוהו. דהדרא עכנא למערתא ולא פתחה פיה:
דייני. ראשי ב"ד וחסידים עדיפי מיניה:
מאי טעמא. קבלוהו:
דעבד כרבי אילעאי וכו'. בהני שמועות רעות:
מה שלבו חפץ. עבירה והואיל ואין מכירין אותו שם ליכא חלול השם ואמר לן רבי משום רב האי גאון ויעשה מה שלבו חפץ רוצה לומר דודאי כיון שלבוש שחורים וכו' אני ערב בדבר שאינו חפץ מכאן ואילך בעבירה:
דקא עבר משום ולפני עור לא תתן מכשול. דכיון דגדול הוא שמא מבעט באביו והוה ליה איהו מכשילו:

ההוא צורבא מרבנן דהוה סנו שומעניה.

אמר רב יהודה:

היכי ליעביד?

לשמתייה - צריכי ליה רבנן!

לא לשמתייה - קא מיתחיל שמא דשמאי!

אמר ליה לרבה בר בר חנה:

מידי שמיע לך בהא?

אמר ליה:

הכי אמר רבי יוחנן:

מאי דכתיב: **"מי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו,**

מי מלאך ה' צבאות הוא" (מלאכי ב-ז)?

אם דומה הרב למלאך ה' - יבקשו תורה מפיו,

ואם לאו - אל יבקשו תורה מפיו.

שמתייה רב יהודה.

לסוף איחלש רב יהודה,

אתו רבנן לשילי ביה, ואתא איהו נמי בהדיהו.

כד חזייה רב יהודה חניף.

אמר ליה: לא מסתיף דשמתייה לההוא גברא אלא אחוכי נמי חניף בי??!

אמר ליה: לאו בדידך מחייקנא,

אלא דכי אזלינא ליההוא עלמא בדיחא דעתאי דאפילו לגברא כוותך לא חניפי ליה.

נח נפשיה דרב יהודה אתא לבי מדרשא, אמר להו: שרו לי.

אמרו ליה רבנן: גברא דחשיב פרב יהודה ליכא דלישרי לך,

אלא זיל לגביה דרבי יהודה נשיאה דלישרי לך.

אזל לקמיה, אמר ליה לרבי אמאי: פוק עיין בדיניה, אי מיבעי למישרא ליה - שרי ליה.

עיין רבי אמאי בדיניה, סבר למישרא ליה,

עמד רבי שמואל בר נחמני על רגליו ואמר:

ומה שפחה של בית רבי לא נהגו חכמים קלות ראש בנידויה שלש שנים,

יהודה חבירינו על אחת כמה וכמה!

אמר רבי זירא: מאי דקמן דאתא האידינא האי סבא בבי מדרשא, דהא כמה שני לא אתא,

שמע מינה: לא מיבעי למישרא ליה.

לא שרא ליה.

נפק פי קא בכי ואזיל,

אתא זיבורא וטרקיה אמתיה - ושכיב.

עיילוהו למערתא דחסידי - ולא קיבלוהו.

עיילוהו למערתא דדייני - וקיבלוהו.

מאי טעמא?

דעבד כרבי אילעאי,

דתניא:

"דבי אילעאי אומר:

אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו,

ילך למקום שאין מכירין אותו, וילבש שחורים, ויתעטף שחורים,

ויעשה מה שלבו חפץ, ואל יחלל שם שמים בפרהסיא".³⁶

"שפחה של בית רבי" - מאי היא?

דאמתא דבי רבי חזייתה לההוא גברא דהוה מחי לבנו גדול,

אמרה: ליהויה ההוא גברא בשמתא, דקעבר משום: **"ולפני עור לא תתן מכשול"** (ויקרא יט-יד).

רש"י

שלך אינו נידוי. דלאו בדינא שמתיה:
הכבוד. בלשון הזה אומרים לו עשה עצמך כאדם שכבוד עליו ראשו ושב בביתך בלשון כבוד אומר לו לישנא אחרינא הכבוד התכבד כבודך שתשב בביתך:
כסהו. אל תבזה אותו בפרהסיא:
כלילה. שחשיכה ואין אדם רואה:
משמית נפשיה. משום יקרא דההוא צורבא מדרבנן:
מימנו אנגידא. מלקות ומלקות יפה להם יותר משמתא והוו מלקי להו:

ד'תנאי:

"ולפני עור לא תתן מכשול" (ויקרא יט-יד) - **במכה לבנו גדול הפתוב מדבר.**

ריש לקיש הוה מנטר פרדיסא, אתא ההוא גברא וקאכיל תאיני, רמא ביה קלא, ולא אשגח ביה. אמר ליהוי ההוא גברא בשמתא. אמר ליה: אדרבה, ליהוי ההוא גברא בשמתא, אם קמוון נתחייבתי לך, נידוי מי נתחייבתי לך?! אתא לבי מדרשא, אמרו ליה: שלו - נידוי, שלך - אינו נידוי. ומאי תקנתיה?
 זיל לגביה דלישרי לך.
 לא ידענא ליה.
 אמרו ליה: זיל לגבי נשיאה דלישרי לך.

ד'תנאי:

"נידוהו ואינו יודע מי נידוהו ילך אצל נשיא ויתיר לו נדויו".

אמר רב הונא:

באושא התקינו:

אב בית דין שפסרח - אין מנדין אותו, אלא אומר לו: **"הכבד ושב בביתך"** (מלכים ב יד-ו).
 חזר וסרח - מנדין אותו, מפני חילול השם.

ופליגא דריש לקיש,

דאמר ריש לקיש:

תלמיד חכם שפסרח - אין מנדין אותו בפרהסיא,

שנאמר: **"וכשלת היום וכשל גם נביא עמך לילה"** (הושע ד-ה). - כסהו כליה.

מר זוטרא חסידא,

כי מיחייב צורבא מרבנן שמתא, ברישא משמית נפשיה והדר משמית לדידיה,
 כי הוה עייל באושפיזיה, שרי ליה לנפשיה, והדר שרי ליה לדידיה.

אמר רב גידל אמר רב:

תלמיד חכם מנדה לעצמו, ומיפר לעצמו.

אמר רב פפא:

תיתי לי דלא שמיתי צורבא מרבנן מעולם.

אלא כי קא מיחייב צורבא מרבנן שמתא, היכי עביד?

כי הא, דבמערבא מימנו אנגידא דצורבא מרבנן, ולא מימנו אשמתא.

14. יז, א-ב

רס"י

ומהניא כי טיחיא בתנורא.
 כשומן שטוחין את התנור ונבלע
 בתוכו שאין יוצא לעולם כלומר
 מכה לכל מאן דמשמתין ליה
 דלא נפקא מיניה לעולם:
ופליגא דר"ש ב"ל. דאמר
 יוצאה:
גנובתיה. זנב:
דידה עבדא. ומלקי ליה:
מסתפינא מיניה. דגברא אלמא
 הוא:
שקיל פתיחא עלויה. כתוב עליו
 שמתא:
שקליה. לכתב שמתא:
ואחתיה בכדא. תקע בתוך הכד
 ולא ישמעו:
בי קברי. דלא שכחי תמן
 אינשי:
וקרי ביה. כלומר תקע ביה
 אלפין שיפורי:
מאי תברי. למה תוקעין תקיעה
 ושברים:
תברי בתי רמי. כלומר שמתא
 משבר בתים גבוהים:

מאי "שמתא"?

אמר רב:

שם מיתה.

ושמואל אמר:

שמתא יהיה.

ומהניא ביה כי טיחיא בתנורא.

ופליגא דריש לקיש,

דאמר ריש לקיש:

כשם שנכנסת במאתים וארבעים ושמונה איברים,
 כך כשהיא יוצאה, יוצאה ממאתים וארבעים ושמונה איברים.

כשהיא נכנסת, דכתיב: **"והיתה העיר חרם"** (הושע ו-ז),

"חרם" - בגימטריא מאתים וארבעים ושמונה הוו,

כשהיא יוצאה, דכתיב: **"ברוגז רחם תזכור"** (חבקוק ג-ב),

"רחם" - בגימטריא הכי הוו.

אמר רב יוסף:

שדי שמתא אגנובתא דכלבא, ואיהי דידה עבדה.
 דההוא פלבא דהוה אכיל מסאני דרבנן, ולא הוו קא ידעי מנו, ושמתו ליה.
 איתגלי ביה נורא בגנובתיה ואכלתיה.

ההוא אלמא דהוה קא מצער ליה לההוא צורבא מרבנן,

אתא לקמיה דרב יוסף,

אמר ליה: זיל שמתיה.

אמר ליה: מסתפינא מיניה.

אמר ליה: שקיל פתיחא עליה.

כל שכן דמסתפינא מיניה.

אמר ליה: שקליה אחתיה בכדא, ואחתיה בי קברי,

וקרי ביה אלפא שפורי בארבעין יומין.

אזיל עביד הכי,

פקע כדא, ומית אלמא.

מאי שפורי?

שנפרעין ממנו.

מאי תברא?

אמר רב יצחק בריה דרב יהודה:

תברי בתי רמי.

דתניא:

"אמר רבן שמעון בן גמליאל:**כל מקום שנתנו חכמים עיניהם - או מיתה, או עוני."**

52. יז, ב

רפ"י

בשלא היה להן פנאי. דדוקא נקט שעלו מטומאתם ברגל לפיכך מגלחין שלא היה להן פנאי לגלח דעדיין לא עלו מטומאתן:

או דלמא אע"פ שהיה להם פנאי. ולא גילחו קודם המועד מותרים לגלח במועד:

שלא ישהו קרבנותיהן. בתגלחתן עד לאחר הרגל דנזיר ומצורע אין מביאין קרבנותיהן עד לאחר גילוח כדכתיב בהו קראי הלכך לא קנסינן להו בדלא עבדי מקמי רגל דזימנין דלא עבדי קמי רגל ומיאסרי להו במועד נמצא שמהין הקרבנות ואינן קריבין ביום השמיני בזמנן לפיכך אמרו מגלח במועד דמוטב לקרב זמן הקרבה ולא לאחר:

[**"ואלו מגלחין במועד: ..."**]
והנזיר והמצורע מטומאתו לטהרתו."

בְּעָא מִינֵיהּ רַבִּי יְרֵמְיָהּ מֵרַבִּי זִירָא:
בְּשָׁלָא הִיָּה לְהֵם פְּנָאִי,
או דלמא אף בשהיה להם פנאי?

אמר ליה:

תנינא:

"כל אלו שאמרו מותרין לגלח במועד - בשלא היה להם פנאי.
אבל היה להם פנאי - אסורים.
נזיר ומצורע - אף על פי שהיה להם פנאי, מותרים,
שלא ישהו קרבנותיהן."

53. יז, ב

רפ"י

תנא:

"הנהו והאבל מותרין בגילוח".

האי "אבל" - היכי דמי?

אילימא: שחל שמיני שלו בערב הרגל - איבעי ליה לגלוחי בערב הרגל!
אלא, שחל שמיני שלו להיות בשבת ערב הרגל - איבעי ליה לגלוחי ערב שבת!
דאמר רב חסדא אמר רבינא בר שילא:

הלכה כאבא שאול,

ומודים חכמים לאבא שאול בשחל שמיני שלו להיות בשבת ערב הרגל,
שמוותר לגלח בערב שבת.

לא צריכא, שחל שביעי שלו להיות בשבת ערב הרגל.

תנא ברא סבר לה:

כאבא שאול, דאמר מקצת היום ככולו,

ויום שביעי עולה לו לכאן ולכאן,

וכיון דשבת הוי אנוס הוא.

תנא דידן סבר לה:

כרבנן,

דאמרי: לא אמרינן מקצת היום ככולו, ואפתי לא שלים אבילות דשבעה.

האי "בהו" - היכי דמי?

אילימא דשלים משמרתו ערב הרגל - איבעי ליה לגלוחי ערב הרגל!

לא צריכא, דשלים משמרתו ברגל.

תנא דידן סבר:

כיון דתנו: **"בשלושה פרקים בשנה,**

היו כל המשמרות שוות באימורי הרגלים ובחילוק לחם הפנים" (סוכה נה:)

כמאן דלא שלים משמרתו ברגל דמי.

ותנא ברא סבר:

אף על גב דשייד בהנך משמרות, משמרתיה מיהא שלימא ליה.

איבעי ליה לגלוחי ערב הרגל.
דתנן מתניתין (לקמץ דף יט.)
הקובר מתו שמונה ימים קודם
הרגל בטלו ממנו גזרת לי יום
ומותר בגילוח הואיל וכבר
התחיל יום אחד מן השלשים
וזה הואיל ולא גילח ערב הרגל
לא יגלח ברגל:

בשבת ערב הרגל. והוי אנוס
דלא מצוי לגלח בשמיני ערב
הרגל להכי מגלח ברגל:

איבעי ליה לגלוחי ערב שבת.
שהוא שביעי:

הלכה כאבא שאול. דאפילו לא
קבר אלא שבעה ימים קודם
הרגל בטלה ממנו גזרת שלשים:
ומודים חכמים לאבא שאול.

אעייג דבעו שמונה:

בשחל שמיני להיות בשבת ערב
הרגל. דהוי אנוס:

שמוותר לגלח בערב שבת. שהוא
שביעי:

האי תנא דברייתא. דתני אבל
מגלח במועד:

סבר כאבא שאול. דיום שביעי
עולה לכאן ולכאן לשבעה
ולשלשים וכיון דכבר התחילו
שלשים איבעי ליה לגלוחי קודם
הרגל אלא דשבת הוי ואנוס הוא
להכי מגלח במועד:

ותנא דידן. דתני אלו מגלחין
ברגל ולא אבל:

סבר כרבנן דאמרי לא אמרינן
מקצת היום ככולו. אלא שבעה
שלימין בעינן ואכתי לא שלים
אבילות דשבעה קודם הרגל ולא
הוי אנוס דאפי' לא הוי שבת לא
מצוי לגלח להכי אינו מגלח
במועד:

דשלים משמרתו ערב הרגל.
בשבת דלעולם לא שלמה
משמרה אלא בשבת:

איבעי ליה לגלוחי ערב הרגל.
כלומר בערב שבת שהוא ערב
הרגל דהא אמרינן (לעיל דף יד.)
אנשי משמר אסורין בגילוח
ובחמישי מותרין מפני כבוד
השבת:

דשלים משמרה ברגל. כגון
דהוי יום חמישי יום ראשון של
רגל דלא מצוי לגלח דהוי י"ט
ושלים משמרתו בשבת שהוא
יום שלישי לרגל:

תנא דידן. דאמר אינו מגלח
במועד:

סבר כיון דתנן בשלושה פרקים.
בשלושה רגלים כל המשמרות
שויים אכתי כמאן דלא שלים
משמרתו דמי ועדיין יש לו חלק
באימורי רגלים ולא שלים
משמרתו בכל הרגל להכי אינו
מגלח ברגל כדתנן אנשי משמר
אסורין לגלח:

ותנא ברא. דאמר מותרין לגלח:

אעייג דשייד בהנך משמרות.
[שלים] עיקר משמרתו דידיה
להכי מותר בגילוח:

54. יז, ב

רש"י

הא אתמר עלה. הא דתני תכפוהו אבליו מיקל בתער ולא במספרים וקאתי ברייתא דכל הני שמותרין לגלח במועד מותרין לגלח בימי אבלו כשתכפוהו אבליו ומגלח במספרים: זאת אומרת. מדתני תכפוהו אבליו מכבס כסותו מכלל דשאר אבל אסור בתכבוסת:

תנו רבנן:

"כל אלו שאמרו מותרין לגלח במועד, מותרין לגלח בימי אבלן".

והתניא:

"אסורים!"

אמר רב חסדא אמר רב שילא:

כי תניא הכא "מותרין" - בשתכפוהו אבליו.

אי "בשתכפוהו אבליו" - מאי איריא: "כל אלו שאמרו", אפילו כולי עלמא נמי!

דתניא:

"תכפוהו אבליו זה אחר זה הכביד שערו - מיקל בתער,

ומכבס כסותו במים!"

הא אתמר עלה:

אמר רב חסדא:

בתער - ולא במספרים,

במים - ולא בנתר ולא באהל.

אמר רב חסדא:

זאת אומרת: אבל אסור בתכבוסת.

55. יז, ב

רס"י

הלכה כרבי יוסי במועד.
 דמתיר:
 איתרע ביה מילתא. בפנחס
 אחוה דפנחס הוה אבל:
 עייל שמואל לישאל ביה
 טעמא. לדבר על לבו דפנחס:
 אילו בדידיה הוה. כלומר אילו
 היית אבל: מי מזולתת ביה כולי
 האי באבילות דשקלת לטופרד:
 ואיתרע ביה מילתא. אבילות:
 שקלינהו לטופריה חבטינהו
 לאפיה. זרקניהו מרוב כעס
 והדר מכנס להו דזורקן רשע:
 ברית כרותה לשפתים. דכתיב
 ונשתחוה ונשובה אליכם וכן
 הוה דחזרו תרוייהו:
 סבור מיניה דיד. מותר בימי
 אבלו משום דמאיס דרגל לא:
 גינוסטרין. מספרים:
 אין בהם משום מיאוס. מדשקל
 ליה בשיניה:

תנו רבנן:

"נשם שאמרו אסור לגלח במועד - כן אסור ליטול צפורנים במועד,

דברי רבי יהודה.

ורבי יוסי מתיר.

וכשם שאמרו אבל אסור לגלח בימי אבלו - כן אסור ליטול צפורנים בימי אבלו,

דברי רבי יהודה.

ורבי יוסי מתיר".

אמר עולא:

הלכה כרבי יהודה - באבל.

והלכה כרבי יוסי - במועד.

שמואל אמר:

יחא, הלכה כרבי יוסי - במועד ובאבל.

דאמר שמואל:

הלכה כדברי המיקל באבל.

פנחס אחוה דמר שמואל איתרע ביה מילתא,

על שמואל למישאל טעמא מיניה. חזנהו לטופריה דהווי נפישן,

אמר ליה: אמאי לא שקלת להו?

אמר ליה: אי בדידיה הוה, מי מזולתת ביה כולי האי?!

הואי "משנגה שיצא מלפני השליט" (קהלת י-ה) ואיתרע ביה מילתא בשמואל.

על פנחס אחוה למישאל טעמא מיניה.

שקלינהו לטופריה חבטינהו לאפיה, אמר ליה: לית לך ברית כרותה לשפתים?!

דאמר רבי יוחנן:

מנין שברית כרותה לשפתים?

שנאמר: "ויאמר אברהם אל נערו: שבו לכם פה עם החמור,

ואני והנער נלכה עד פה ונשתחוה ונשובה אליכם" (בראשית כב-ה),

ואיסתייעא מלתא דהדור תרוייהו.

סבור מיניה,

דיד - אין,

דרגל - לא.

אמר רב ענן בר תחליפא:

לדידי מפרשא לי מיניה דשמואל,

לא שנא דיד, ולא שנא דרגל.

אמר רב חייא בר אשי אמר רב:

ובגנוסטרין - אסור.

אמר רב שמון בר אבא:

הוה קאימנא קמיה דרבי יוחנן בי מדרשא בחולו של מועד, ושקלינהו לטופריה בשיניה וזרקיהו.

שמע מינה תלת:

שמע מינה: מותר ליטול צפורנים בחולו של מועד.

ושמע מינה: אין בהן משום מיאוס.

ושמע מינה: מותר לזרקן.

איני?!

והתניא:

"שלשה דברים נאמרו בצפורנים:

הקוברן - צדיקה,

שורפן - חסיד,

רס"י

ושדי ליה לאבראי. ועברה עליהו איתתא אבראי: כיון דאישתני. מההוא דוכתא דהוו מעיקרא אישתני ולא מזקי: ומר זוטרא מתני. בברייתא דבקשו ממנו צפרנים בימי אבלו ולא משמיה דרב יהודה: ואם בקשו ממנו שפה היה מתיר להם. כלומר אנא חזינא לדעתיה אי שאלו לגלח השפה היה מתיר להם דאין בהם משום בל תשחית פאת זקנד (ויקרא יט): מזוית לזוית. מסוף הפה לסוף האחר מותר לגלח שהרי מעכבת אכילה ושתיה ומאיס: ולדידי. דאנינא דעתי כל השפה כשפה המעכבת דמי דאנינא לי דעתי: פרמשתקו. אמתו: אמגושי הוה דכתיב הנה יוצא המימה. מחלוקת במסי שבת (דף עה.) חד אמר חרשי להכי יוצא ליאור בשביל מכשפות ואידך אמר גידופי להכי יוצא שאומר לי יאורי ואני עשיתני:

זורקו - רשע!

טעמא מאי? שמא תעבור עליהן אשה עוברת ותפיל, אשה בי מדרשא לא שכיחא. וכי תימא: זימנין דמיכנשי להו ושדי להו אבראי - כיון דאשתני אשתני.

אמר רב יהודה אמר רב: זוג בא מחמתן לפני רבי, ומר זוטרא מתני: "זוג בא מחמתן לפני רבי, ובקשו ממנו צפרנים - והתיר להם. ואם בקשו ממנו שפה - התיר להם."

ושמואל אמר: אף בקשו ממנו שפה - והתיר להם.

אמר אביטול ספרא משמיה דרב: שפה מזוית לזוית.

אמר רבי אמי: ובשפה המעכבת.

אמר רב נחמן בר יצחק: לדידי כשפה המעכבת דמי לי.

ואמר אביטול ספרא משמיה דרב: פרעה שהיה בימי משה, הוא - אמה, וזקנו - אמה, ופרמשתקו - אמה וזרת, לקיים מה שנאמר: "ושפל אנשים יקים עליה" (דניאל ד-יד).

ואמר אביטול ספרא משמיה דרב: פרעה שהיה בימי משה, אמגושי היה, שנאמר: "הנה יוצא המימה"³⁷ (שמות ז-ט).

³⁷ לך אל-פרעה בבקר הנה יצא המימה ונצבת לקראתו על-שפת היאר והמטה אשר-נהפך לנחש תקוח בידך

56. יח, א-ב

רס"י

מטפחות ידיים. שמנגבין בהן ידיים משום דמאיס:
מטפחות הספוג. שמנגבין בהן עצמן כשיוצאין מבית המרחץ:
ושעלו מטומאתן. במועד:
מתני'. דקתני אלו מכבסין אע"ג דאית ליה תרי ומטנפי אבל מי שאין לו אלא חלוק אחד דכולי עלמא שרי:
כלי פשתן. דלא נפיש טירחא:
מטפחות הספרים. של פשתן:
הני אין. אבל שאר כלי פשתן לא:
אפילו דשאר מיני. כלומר מטפחות דשאר מינין כגון דצמר אע"ג דנפיש טירחא שרי לכבס אבל שאר כלים דשאר מינין לא אבל כלי פשתן שרי לכבס:
משיכלי. ספלים:

"ואלו מכבסין במועד הבא ממדינת הים" וכו'.

אמר רב אסי אמר רבי יוחנן:

מי שאין לו אלא חלוק אחד - מותר לכבסו בחולו של מועד.

מתיב רבי ירמיה:

"אלו מכבסין במועד הבא ממדינת הים..."

הני - אין,

מי שאין לו אלא חלוק אחד - לא!

אמר ליה רבי יעקב לרבי ירמיה:

אסברה לך מתניתין - אף על גב דאית ליה תרי ומטנפי.

שלח רב יצחק בר יעקב בר גיורי משמיה דרבי יוחנן:

כלי פשתן - מותר לכבסן בחולו של מועד.

מתיב רבא:

יחב, "מטפחות הידיים מטפחות הספרים".

הני - אין,

כלי פשתן - לא!

אמר ליה אבוי:

מתניתין אפילו דשאר מיני.

אמר בר הידיא:

לדידי חזי לי ימה של טבריה דמפקי לה משיכלי דמני כיתנא בחולא דמועדא.

מתקיף לה אבוי:

מאן לימא לן דברצון חכמים עבדי?

דלמא שלא ברצון חכמים עבדי!

57. יח, ב

רפ"י

מתניתין

ואלו בותבין במועד:
קדושי נשים וגיטין.
ושוברין דייטיקי מתנה, ופרוזבולין.
איגרות שום, ואיגרות מזון.
שטרין חליצה, ומיאונים.
ושטרין בירורין, גזרות בית דין, ואיגרות של רשות.

גמרא

אמר שמואל:
מוותר לארס אשה בחולו של מועד,
שפא יקדמנו אחר.

לימא מסייע ליה:

"ואלו בותבין במועד קדושי נשים" - מאי לאו שטרין קדושיין ממנש.

לא! שטרין פסיקתא.

וכדרב גידל אמר רב,

דאמר רב גידל אמר רב:

כמה אתה נוטן לבנד? כך וכך, כמה אתה נוטן לבתך? כך וכך.
עמדו וקדשו, קנו, הן הן הדברים הנקנין באמירה.

לימא מסייע ליה,

"אין נושאין נשים במועד,

לא בתולות ולא אלמנות,

ולא מיבמין,

מפני ששמחה היא לו" (מועד קטן ח:).

הא לארס - שרי.

לא מיבעיא קאמר,

לא מיבעיא לארס - דלא קעביד מצוה,

אלא אפילו לישא נמי דקא עביד מצוה - אסור.

תא שמע:

דתנא דבי שמואל:

"מארסין אבל לא בונסין,

ואין עושין סעודת אירוסין,

ולא מיבמין,

מפני ששמחה היא לו".

שמע מינה.

ומי אמר שמואל שפא יקדמנו אחר?

והאמר רב יהודה אמר שמואל:

בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת: בת פלוני - לפלוני, שדה פלוני - לפלוני!

אלא, "שפא יקדמנו אחר" - ברחמים.

כי הא דרבא שמעיה לההוא גברא דבעי רחמי ואמר: תזדמן לי פלגיתא.

אמר ליה: לא תיבעי רחמי הכי,

אי חזיא לך - לא אזלא מינד,

ואי לא כפרת בה.

בתר הכי שמעיה דקאמר: או איהו לימות מקמה, או איהי תמות מקמיה.

מתני'
קדושי נשים. שכתב בשטר הרי
את מקודשת לי דאשה נקנית
בשטר:
דייטיקי. שטר צוואה:
פרוזבולין. שכותב מלוה בשטר
שאינו משמט ולא משמיט ליה
שמיטה:
איגרות שום. בכך שמו בית דין
שדה זו ונתנו לאחים כך וכך
נגדו:
איגרות מזון. פלוני קבל לזון בת
אשתו:
שטרין בירורים. ביררו ב"ד חלק
זה לזה וחלק זה לזה:
גזרות ב"ד. פסקי דינין:
ואיגרות של רשות. צווי וקיום
של שלטון:

גמ'
כדרב גידל. שכותב תנאי זה
בשטר:
ניקנין באמירה. בלא קנין:
דקא עביד מצוה. דעוסק בפריה
ורביה:
כפרת בה'. באמנה דקאמר דלא
מסייע צלותא כלום הואיל ולא
מזמנה ליה כלומר השתא צלינא
עלה ולא אסתייעא מילתא:
אמר. אי לא מנסבא או איהי
תמות מקמאי דלא איחזי כד
מנסבא לאחר ואצער בה:
או איהו. עצמו ימות מקמי
דתינסבא איהי לאידך ולהכי
מארס במועד שלא יקדמנו אחר
ברחמים שתמות היא:

אמר ליה: לאו אמינא לך לא תיבעי עלה דמילתא הכי?!

אמר רב משום **דבי ראובן בן אצטרובילי**:

מן התורה, ומן הנביאים, ומן הפתובים - מה' אשה לאיש.

"מן התורה" - דכתיב: **"וישן לבן ובתואל ויאמרו מה יצא הדבר"** (בראשית כד-ו).

"מן הנביאים" - דכתיב: **"ואביו ואמו לא ידעו כי מה היא"** (שופטים יד-ד).

"מן הפתובים" - דכתיב: **"בית זהו נחלת אבות ומה אשה משפלת"** (משלי יט-יד).

58. יח, ב

רפ"י

נחשד בדבר. עבירה:
 להכעיס עבוד. וידעי דלא היה:
 בקלא דפסיק. לא היה ביה:
 קלא דלא פסיק. היה ביה:
 דומי. חשד כמו לא ישא בת
 דומה (סוטה דף כז.).
 אבל הדר נבט. דבתר דפסיק
 התחיל קלא נבט נשמע דמיון
 כמו במסכת תענית (דף ד.) האי
 צורבא מרבנן דמי לפרצידיא
 דתותי קלא כיון דנבט נבט ופי'
 זה וזה לשון צמח:

ואמר רב משום רבי ראובן בן אצטרובילי,
 ואמרי לה: במתניתא תנא:
 "אמר רבי ראובן בן אצטרובילי:
 אין אדם נחשד בדבר אלא אם כן עשאו,
 ואם לא עשה נולדו - עשה מקצתו.
 ואם לא עשה מקצתו - הרהר בלבו לעשותו.
 ואם לא הרהר בלבו לעשותו - ראה אחרים שעשו ושמח".

מתלב רבי יעקב:

"ויהפאו בני ישראל דברים אשר לא מן על ה' אלהיהם" (מלכים ב' יז-ט)

התם להכעיס הוא דעבוד.

תא שמע:

"ויקנאו למשה במחנה לאהרן קדושי ה'" (תהילים קו-טז).
 רב שמואל בר יצחק אמר:
 מלמד שכל אחד קינא לאשתו ממשה!

התם משום שנאה הוא דעבוד.

תא שמע:

"אמר רבי יוסי:
 יהא חלקי עם מי שחושדין אותו בדבר ואין בו!"

ואמר רב פפא:

לדידי חשדון ולא הוה בי!

לא קשיא:

הא - בקלא דפסיק.
 הא - בקלא דלא פסיק.

ו"קלא דלא פסיק" - עד פמה?

אמר אבוי:

אמרה לי אם: דומי דמתא יומא ופלגא.

והני מילי: דלא פסק ביני ביני,
 אבל פסק ביני ביני - לית לן בה.

וכי פסק ביני ביני,

לא אמרן אלא דלא פסק מחמת יראה,
 אבל פסק מחמת יראה - לא.

ולא אמרן אלא דלא הדר נבט,
 אבל הדר נבט - לא.

ולא אמרן אלא דלית ליה אויבים,
 אבל אית ליה אויבים - אויבים הוא דאפקוה לקלא.

59. יח, ב - יט, א

רש"י

מתני'

ואם אינו מאמינו. המלוה ללוה:
או שאין לו מה יאכל. לסופר:
אפילו בספר עזרא. ספר תורה
של עזרא ואני שמעתי עזרה בה'
ופי' ספר מוגה היה בעזרה
שממנו היו מגיהים כל ספרי
גולה:

לעצמו. לקיים זה המצוה אבל
לצבור למכור דרך שכירות
הוא חשיב מלאכה כדאמרינן
לעיל (דף יב.) אונכרא דכיון
דלאו אגרא קשקיל שרשווי
בעלמא הוא ושרי:

וטוה על יריכו. החוטין אבל לא
בידו בין אצבעותיו ובפלך כדרך
חול:

גמ'

לאחרים בטובה. ולא בשכר:
מערים ומוכר שלו. כן עושה כל
ימות החג:

כדי פרנסתו. בהרווחה ולא
מיירי במי שאין לו מה יאכל:

מתניתין

אין פותבין שְׁטְרֵי חוּב בְּמוֹעֵד.
וְאִם אֵינוּ מְאֲמִינוּ, או שְׁאִין לוֹ מַה יֵאָכֵל - הָרִי זֶה יִכְתּוּב.

אין פותבין סְפָרִים תְּפִילִין וּמְזוּזוֹת בְּמוֹעֵד.
וְאִין מְגִיְהִין אוֹת אַחַת, אֲפִילוּ בְּסֵפֶר עֶזְרָא.

רבי יהודה אומר:

כּוֹתֵב אֶדָם תְּפִילִין וּמְזוּזוֹת לְעַצְמוֹ,

יט, א וטוה על יריכו תכלת לציציתו.

גמרא

תנו רבנן:

"כּוֹתֵב אֶדָם תְּפִילִין וּמְזוּזוֹת לְעַצְמוֹ,

וטוה על יריכו תכלת לציציתו,

ולאחרים בטובה,

דברי רבי מאיר.

רבי יהודה אומר:

מערים ומוכר את שלו, וחוזר וכותב לעצמו.

רבי יוסי אומר:

כותב ומוכר בדרך, כדי פרנסתו."

אורי ליה רב לרב חננאל,

ואמרי לה רבה בר בר חנה לרב חננאל:

הלכה: כותב ומוכר בדרך, כדי פרנסתו.

60. יט, א

רש"י

אבל לא באבן. שתולה בחוט כדי שיוכל לשזורו יפה:

"וטווה על יריכו תכלת".

תנו רבנן:

"טווה אדם על יריכו תכלת לציציתו,

אבל לא באבן,

דברי רבי אליעזר.

וחכמים אומרים:

אף באבן.

רבי יהודה אומר משמו:

באבן, אבל לא בפלך.

וחכמים אומרים:

בין באבן בין בפלך".

אמר רב יהודה אמר שמואל,

וכן אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:

הלכה: בין באבן בין בפלך.

והלכה: כותב כדרפו ומוכר כדי פרנסתו.

61. יט, א-ב

רפ"י

מתני'

הקובר מתו שלשה ימים קודם הרגל. הואיל ועיקר אבילות אינו אלא שלשה ימים:

בטלה ממנו גזרת שבעה. דלאחר הרגל אינו צריך למנות יותר:

שמונה ימים. קודם הרגל בטלה ממנו גזרת שלשים שהואיל והתחיל יום אחד מן השלשים אינו צריך לשמור כלום לאחר הרגל דין שלשים אלא מותר לאלתר בתכבוסת בגיהוץ ותספורת:

שבת עולה. אירע שבת בימי אבלו עולה למנין שבעה:

ואינה מפסקת. דלאחר שבת צריך להשלים שבעה ימי אבלות עם השבת:

והרגלים מפסיקין. דכי קבר מתו שלשה ימים קודם הרגל מפסיק האבילות לגמרי ולאחר הרגל אין משלים כלום:

ואין עולין. דכי קבר מתו בתוך הרגל דלא בטלה ממנו גזרת ז' ימי הרגל עולין למנין ז' ימי אבילות אלא לאחר הרגל צריך לישב ז' ימי אבילות זו היא סברתי אבל בהעתק מצאתי ואין עולין דכי קבר את מתו שני ימים לפני הרגל דלא בטלה ממנו גזרת שבעה אין ימי הרגל עולין למנין שבעת ימי אבלו אלא לאחר הרגל צריך לישב ה' ימי אבלות להשלים לשני ימים שנהג לפני הרגל ואני אומר כי טעות סופר הוא דמה שזכר שלשה ימים לפני הרגל לאו דוקא ואפילו שעה אחת לפני הרגל בטלה ממנו גזרת שבעה דהרגל מפסיק:

משחרב בית המקדש. שאין לעצרת תשלומין כל ז' ואינו אלא יום אחד:

כשבת. ודינו כשבת דעולה ואינה מפסקת:

ראש השנה כשבת. הואיל ואינו אלא יום אחד:

גמ'

גזרת. שלשים בטלו אבל ימים לא בטלו שלשים יום לא בטלו דעדיין תלוין ועומדים:

מאי טעמא ימים לא בטלו. כלומר באיזה ענין לא בטלו ימים:

שאם לא גילח ערב הרגל דכי בטלו גזרת שלשים ואיבעי ליה לגלוחי ערב הרגל ולא גילח. אסור לגלח אחר הרגל. כל שלשים יום:

והתניא. סיעתא:

שכשם שגזרת שלשה מבטלת שבעה. דכי קבר מתו שלשה ימים לפני הרגל אינו יושב לאחר הרגל כלום:

כך גזרת שבעה מבטלת גזרת שלשים. דכי קבר מתו שבעה ימים קודם הרגל בטלה ממנו גזרת שלשים דאפילו לא גילח ערב הרגל מגלח אחר הרגל:

ויום שבעה עולה לכאן ולכאן. דחשיב נמי שמיני:

כיון שעמדו מנחמים מאצלו. היינו ביום ז':

כמאן כאבא שאול. דאמר עולה לכאן ולכאן דחשיב נמי שמיני דמבטל ממנו גזרת שלשים:

מתניתין

הקובר את מתו שלשה ימים קודם לרגל - בטלה הימנו גזרת שלשים. שמונה - בטלו הימנו גזרת שלשים.

מפני שאמר:

שבת - עולה ואינה מפסקת.

רגלים - מפסיקין ואינן עולין.

רבי אליעזר אומר:

משחרב בית המקדש: עצרת - כשבת.

רבן גמליאל אומר:

ראש השנה ויום הכפורים - כרגלים.

וחכמים אומרים:

לא נדברי זה, ולא נדברי זה,

אלא עצרת - כרגלים.

ראש השנה ויום הכפורים - כשבת.

גמרא

אמר רב:

גזרת - בטלו,

ימים - לא בטלו.

וכן אמר רב הונא:

גזרת - בטלו,

ימים - לא בטלו.

ורב ששת אמר:

אפילו ימים - נמי בטלו.

מאי טעמא ימים - לא בטלו?"

שאם לא גילח ערב הרגל - אסור לגלח אחר הרגל.

יט, ב והתניא:

"הקובר את מתו שלשה ימים קודם לרגל - בטלה הימנו גזרת שלשים.

שמונה ימים קודם לרגל - בטלה הימנו גזרת שלשים,

ומגלח ערב הרגל,

אם לא גילח ערב הרגל - אסור לגלח אחר הרגל.

אבא שאול אומר:

מותיר לגלח אחר הרגל.

שנשם שמצות שלשה - מבטלת גזרת שבעה,

כך מצות שבעה - מבטלת גזרת שלשים."

"שבעה" והאנן "שמונה" תנן!

קסבר אבא שאול: מקצת היום ככולו, ויום שביעי עולה לו לכהן ולכאן.

אמר רב חסדא אמר רבינא בר שילא:

הלכה: כאבא שאול,

ומודים חכמים לאבא שאול כשחל שמיני שלו להיות בשבת ערב הרגל, שמוותר לגלח בערב שבת.

כמאן אזלא הא דאמר רב עמרם אמר רב:

אבל כיון שעמדו מנחמין מאצלו - מותר בהציה.

כמאן?

רס"י

ומודים הן לאבא שאול. ביום
שלושים לקבורת מתו דמותר
לגלח דלא בעינן שלשים שלימין
דאמרינן מקצת היום ככולו:

כָּאבָא שְׂאוּל.

אָמַר אָבִי:

הִלְכָה כָּאבָא שְׂאוּל בְּיוֹם שִׁבְעָה,
וּמוֹדִים חֲכָמִים לְאָבָא שְׂאוּל - בְּיוֹם שְׁלִשִׁים,
דְּאִמְרִינן: מְקַצֵּת הַיּוֹם כְּכוּלוֹ.

רָבָא אָמַר:

הִלְכָה כָּאבָא שְׂאוּל בְּיוֹם שְׁלִשִׁים,
וְאִין הִלְכָה כָּאבָא שְׂאוּל - בְּיוֹם שִׁבְעָה.

וְנִהְרְדְעֵי אָמְרִי:

הִלְכָה כָּאבָא שְׂאוּל - בְּזוֹ וּבְזוֹ,
דְּאִמְרֵי שְׂמוּאֵל: הִלְכָה כְּדַבְרֵי הַמִּיקָל בְּאֶבֶל.

62. יט, ב

רש"י

מנלן. דשלשים יום אסור
בגילוח:
ראשיכם אל תפרעו. הא שאר
אבלים חייבים משמע:

"שְׁלֹשִׁים יוֹם" - מְנַלְן?

יְלִיף 'פְּרַע' 'פְּרַע' מְנַזִּיר,
כְּתִיב הַכָּא: "רֹאשֵׁיכֶם אֶל תִּפְרְעוּ" (ויקרא י-ו).
וְכִתִּיב הִתָּם: "גִּדְלֵי פְרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ" (במדבר ו-ה).
מֵה לְהֵלֵן - שְׁלֹשִׁים,
אִף כָּאן - שְׁלֹשִׁים.

וְהִתָּם - מְנַלְן?

אָמַר רַב מִתְּנָה:
סְתָם נְזִירוּת - שְׁלֹשִׁים יוֹם.

מֵאִי טַעְמָא?

אָמַר קְרָא: "קְדוּשַׁת יְהוָה" (במדבר ו-ה).
"יְהוָה" - בְּגִימְטְרִיא תִּלְתִּין הֻוּוּ.

63. יט, ב

רפ"י

הכל מודים. אפילו אבא שאול דאמר מקצת היום ככולו: **שאסור ברחיצה עד הערב**. דודאי שלש שלימין בעינן עד הערב ולערב רוחץ בצונן או ימתין עד חולו של מועד וירחץ בחמין:

אמר רב הונא בריה דרב יהושע:

הכל מודין כשחל שלישי שלו להיות ערב הרגל - שאסור ברחיצה עד הערב.

אמר רב נחמיה בריה דרב יהושע:

אשפחהינהו לרב פפי ולרב פפא דיתבי וקאמרי:

הלכה: כרב הונא בריה דרב יהושע.

איכא דאמרי:

אמר רב נחמיה בריה דרב יוסף:

אשפחהינהו לרב פפי ולרב פפא ולרב הונא בריה דרב יהושע דיתבי וקאמרי:

הכל מודים שאם חל שלישי שלו להיות ערב הרגל - שאסור ברחיצה עד הערב.

64. יט, ב - כ, א

רס"י

למנין שבעה לא קמבעיא לי. דודאי אינו עולה דודאי לא נהגא מצות שבעה ברגל דהא אינו אסור בנעילת הסנדל ואינו נוהג בכפיית המטה:
דהא נהגא מצות שלשים ברגל. דהא ברגל נמי אסור בגיהוץ ובתספורת כשלשים:
ואין רבים מתעסקין עמו. כלומר אין צריכין לנחמו אחר ברגל: שכבר נחמוהו שבעה ימים ברגל:
כל שהוא משום אבל ורגל מפסיקו. שצריך להשלימו אחר הרגל כיון דכי ישב שני ימים לפני הרגל צריך להשלים ולישב חמשה ימים אחר הרגל:
כל שהוא משום עסקי רבים. כלומר תנחומי רבים אין רגל מפסיקו [כדן] שיהא צריך להשלים ולעסוק בו אחר הרגל אלא מתעסקין בו ברגל:
ארבעה ימים הראשונים. של אחר הרגל רבים מתעסקים בו ומשלימין לשלשה שנתעסקו ברגל שכבר נתעסקו בו ברגל שלשה ימים:
ורגל. עולה. למנין שלשים:
מאי לאו אסיפא. הא דתני דרגל עולה למנין שלשים היינו אסיפא אקברו ברגל ותיפשוט מינה דכי קברו ברגל עולה למנין שלשים וקשיא לרבא דאמר אינו עולה:
לא ארישא. קא מהדר אקברו שני ימים קודם הרגל רגל עולה לו למנין שלשים דהתם ודאי עולה לו הואיל וכבר התחיל באבילות אבל קברו ברגל לא ידענא:
בתחילת הרגל. ביום ראשון של רגל וקשיא לרבא:
שכבר נתעסקו ברגל. כל שבעה:
אפילו קברו ברגל. רגל עולה למנין שלשים ולא מיבעיא קברו קודם הרגל:

[רְגָלִים ... אֵינָן עוֹלִין].

בְּעָא מִיְנִיה אֲבִי מְרַבָּה³⁸:
 קָבְרוּ בְּרַגְלָא,
 רְגַל עוֹלָה לֹא לְמִנְיָן שְׁלִשִׁים,
 אוֹ אֵין רְגַל עוֹלָה לֹא לְמִנְיָן שְׁלִשִׁים?

לְמִנְיָן שְׁבַעָה - לֹא קָמִיבְעִיא לִי, דְּלֹא נִהְגָּא מְצוֹת שְׁבַעָה בְּרַגְלָא.
 כִּי קָא מִיבְעִיא לִי לְמִנְיָן שְׁלִשִׁים - דְּקָא נִהְגָּא מְצוֹת שְׁלִשִׁים בְּרַגְלָא,
 מֵאִי?

אָמַר לִיה:
 אֵינֹו עוֹלָה.

אֵיתִיבִיה:

"הַקּוֹבֵד אֶת מָתוֹ שְׁנֵי יָמִים קוֹדֵם הַרְגָל - מוֹנֵה חֲמִשָּׁה יָמִים אַחַר הַרְגָל,
 וּמְלַאכְתּוֹ נַעֲשִׂית עַל יְדֵי אַחֲרִים,
 וְעַבְדִּיו וְשִׁפְחוֹתָיו עוֹשִׂים בְּצִנְעָא בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ,
 וְאֵין רַבִּים מִתְעַסְקִין עִמּוֹ,
 שְׁכַבְרָא נִתְעַסְקוּ בּוֹ בְּרַגְלָא."
 כָּלָלָו שֶׁל דְּבַר:
כָּל שֶׁהוּא מְשׁוּם אָבֵל - רְגַל מְפַסִּיקוּ.
וְכָל שֶׁהוּא מְשׁוּם עֶסְקֵי רַבִּים - אֵין רְגַל מְפַסִּיקוּ.
קָבְרוּ שְׁלִשָּׁה יָמִים בְּסוֹף הַרְגָל - מוֹנֵה שְׁבַעָה אַחַר הַרְגָל.
אֲרַבְעָה יָמִים הַרְאִשׁוֹנִים - רַבִּים מִתְעַסְקִין בּוֹ,
שְׁלִשָּׁה יָמִים הָאַחֲרוֹנִים - אֵין רַבִּים מִתְעַסְקִין בּוֹ, שְׁכַבְרָא נִתְעַסְקוּ בְּרַגְלָא.
וְרַגְלָא עוֹלָה לֹא!"
מֵאִי לָאוּ אִסִּיפָא!

כ, א

לֹא, אַרְיִשָּׂא.

אֵיתִיבִיה:

"רְגַל עוֹלָה לֹא לְמִנְיָן שְׁלִשִׁים.
 בְּיַצְדָּא?

קָבְרוּ בְּתַחֲלִית הַרְגָל - מוֹנֵה שְׁבַעָה אַחַר הַרְגָל,
 וּמְלַאכְתּוֹ - נַעֲשִׂית עַל יְדֵי אַחֲרִים.
 וְעַבְדִּיו וְשִׁפְחוֹתָיו - עוֹשִׂין בְּצִנְעָא בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ.
 וְאֵין רַבִּים מִתְעַסְקִין בּוֹ, שְׁכַבְרָא נִתְעַסְקוּ בּוֹ בְּרַגְלָא,
 וְרַגְלָא עוֹלָה לֹא!"

תְּיֻבְתָּא.

כִּי אֶתָּא רַבִּין אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:
 אִפִּילוּ קָבְרוּ בְּרַגְלָא.

וְכֹן אוֹרִי לִיה רַבִּי אֱלֶעָזָר לְרַבִּי פְּדַת בְּרִיה:
 אִפִּילוּ קָבְרוּ בְּרַגְלָא.

65. כ, א

["הקובר את מתו שלשה ימים קודם לרגל - בטלה הימנו גזרת שבועה"].

תנא דיין היינו תנא
 רש"י (דבריייתא):

תנו רבנן:

"קיים נפישת המטה שלשה ימים קודם הרגל - אינו צריך לכפותה אחר הרגל.

דברי רבי אליעזר.

וחכמים אומרים:

אפילו יום אחד,

ואפילו שעה אחת.

אמר רבי אלעזר ברבי שמעון:

הוה דברי בית שמאי,

הוה דברי בית הלל,

שבית שמאי אומרים: שלשה ימים.

ובית הלל אומרים: אפילו יום אחד."

אמר רב הונא אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן,

ואמרי לה אמר להו רבי יוחנן לרבי חייא בר אבא ולרב הונא:

אפילו יום אחד,

אפילו שעה אחת.

רבא אמר:

הלכה פתנא דיין, דאמר: "שלשה".

רבינא איקלע לסורא דפרת.

אמר ליה רב חביבא לרבינא:

הלכתא מאי?

אמר ליה:

אפילו יום אחד,

ואפילו שעה אחת.

רפ"י

.66 כ, א

יְתִיב רַבִּי חִיָּיא בַר אֲבָא וְרַבִּי אֲמִי וְרַבִּי יִצְחָק נִפְתָּא אֶקְוִלְעָא דְרַבִּי יִצְחָק בֶּן אֶלְעָזָר.
 נִפְק מִיִּלְתָּא מְבִינִיהוּ: מַנִּין לְאַבְיָלוֹת שְׁבַעָה?
 דְּכַתְיִב: **"וְהִפַּכְתִּי חֲגִיכֶם לְאַבְל"** (עמוס ח,י) - מַה חֵג שְׁבַעָה, אִף אַבְיָלוֹת - שְׁבַעָה.

וְאִמָּא עֲצָרַת דְּחַד יוֹמָא!

הַהוּא מִיבְעִי לִיָּה לְכַדְרֵיִש לְקִישׁ,
 דְּאָמַר רִישׁ לְקִישׁ מְשׁוּם רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה:
 מַנִּין לְשְׁמוּעָה רְחוּקָה שְׂאִינָה נוֹהֶגֶת אֶלָּא יוֹם אֶחָד?
 דְּכַתְיִב: **"וְהִפַּכְתִּי חֲגִיכֶם לְאַבְל"** (עמוס ח,י) וְאִשְׁכַּחַן עֲצָרַת, דְּאִקְרִי חַד יוֹמָא חֵג.

67. כ, א-ב

רפ"י

במה דברים אמורים . שאינה נהגת אלא יום אחד :
אלא חמשה . מהני שבעה מתי מצוה דכתיב בקרא (ויקרא כא) בנו ובתו אחיו ואחותו ואשתו :
יחידאה היא . ולא ר' עקיבא דלר"ע לא שנא אביו ואמו לא שנא שאר קרוביו :
בגיזוק . מקום :

רב בר אחוה דר' חייא דהוא בר אחתיה דר' חייא . דרבי אחא מכפרי נשא לאה והוליד ממנה אייבו מתה ונשא רחל ולה בת מאיש אחר וממנה נולד רבי חייא ונשא אייבו הבת ונולד להן רב ונמצא רב בר אייבו בר אחוה דרבי חייא מאבוב ובר אחתיה מאמיה :

כי סליק . רב מעירו דבבל לא"י שהיה רבי חייא שם :
א"ל . רבי חייא לרב :
אבא קיים . ר"ל אייבו אביך קיים הוא :

א"ל אימא קיימת . בלשון שאילה הוא כלומר שאתה שואל על אבי שאל על אמי שאף היא אחותך :

א"ל . ר' חייא ואמך אחותי קיימת היא :

א"ל . רב אבא קיים עדיין לא השתדך עליו וממילא הבין ויש אומרים בניחותא היה רב משיבו על מי שאינו שואל כדי שיבין מן הכלל וקשה בעיני לומר שרב יוציא דבר שקר מפיו :

חלוץ מנעלי . להתאבל על אחי ואחותי :

והולך כלי אחרי לבית המרחץ . ללמד הלכה נתכוין שאין שמועה רחוקה לאחר שלשים נהגת אלא יום אחד ומקצת היום ככולו :

תנו רבנן:

"שמועה קרובה - נוהגת שבועה, ושלישים. שמועה רחוקה - אינה נוהגת אלא יום אחד.

איזו היא "קרובה" ואיזו היא "רחוקה"?

"קרובה" - בתוך שלישים.

"רחוקה" - לאחר שלישים,

דברי רבי עקיבא.

וחכמים אומרים:

אחת שמועה קרובה, ואחת שמועה רחוקה - נוהגת שבועה ושלישים."

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:

כל מקום שאתה מוצא יחיד מקיל, ורבים מחמירין - הלכה כרבים, חוץ מזו.

שאף על פי שרבי עקיבא מקיל וחכמים מחמירין - הלכה כרבי עקיבא,

דאמר שמואל:

הלכה כדברי המקיל באבל.

רב חנינא אתיא ליה שמועה דאבוב מבי חוזאי,

אתא לקמיה דרב חסדא,

אמר ליה: שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד.

רב נתן בר אמי אתא ליה שמועה דאימיה מבי חוזאי,

אתא לקמיה דרבא,

אמר ליה: הרי אמרו שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד בלבד.

איתיביה:

"במה דברים אמורים: בחמשה מתי מצוה,

אבל על אביו ועל אמו - שבועה ושלישים!"

אמר ליה:

יחידאה היא,

ולא סבירא לן פוותיה.

דתניא:

"מעשה ומת אביו של רבי צדוק בגיזוק,

והדיעוהו לאחר שלש שנים,

ובא ושאל את אלישע בן אבויה וזקנים שעמו,

ואמרו: נהוג שבועה, ושלישים.

וכשמת בנו של רבי אחיה בגולה,

ישב עליו שבועה ושלישים."

איני?!

והא רב בר אחוה דרבי חייא דהוא בר אחתיה דרבי חייא פי סליק להתם אמר ליה: אבא קיים?

אמר ליה: אימא קיימת?!

אמר ליה: אימא קיימת?

אמר ליה: אבא קיים?!

אמר ליה לשמעיה: חלוץ לי מנעלי,

והולך אחרי כלי לבית המרחץ.

שמע מינה תלת:

שמע מינה: אבל אסור בנעילת הסנדל.

ושמע מינה: שמועה רחוקה אינה נוהגת אלא יום אחד.

ושמע מינה: מקצת היום ככולו!

רבי חייא לחוד,

רבי אחיה לחוד.

68. כ"ב

רס"י

למוצאי הרגל נעשית רחוקה.
 דהוי שלשים יום:
 אינה נוהגת אלא יום אחד.
 אע"פ דכי שמע עדיין היתה
 קרובה עולה הרגל להשלים
 שלשים דהוי שמועה רחוקה:

אמר רבי יוסי בר אבין:

שָׁמַע 'שְׁמוּעָה קְרוּבָה' בְּרִגְלָהּ, וּלְמוֹצְאֵי הַרְגֵל נַעֲשִׂית 'רְחוֹקָה' - עוֹלָה לּוֹ, וְאֵינּוּ נוֹהֵג אֶלָּא יוֹם אֶחָד.

תני רבי אדא דמן קסרי קמיה דרבי יוחנן:

"שָׁמַע 'שְׁמוּעָה קְרוּבָה' בְּשַׁבָּת, וּלְמוֹצְאֵי שַׁבַּת נַעֲשִׂית 'רְחוֹקָה' - אֵינּוּ נוֹהֵג אֶלָּא יוֹם אֶחָד.

69. כ, ב

[שמועה רחוקה - אינה נוהגת אלא יום אחד].

קורע או אינו קורע?

רבי מני אמר:

אינו קורע.

רבי חנינא אמר:

קורע.

אמר ליה רבי מני לרבי חנינא:

בשלמא לדידי דאמינא: "אינו קורע" היינו דלא איכא אבילות שבעה,

אלא לדידך דאמרת: "קורע" - קריעה בלא שבעה מי איכא!?

ולא?!

והתני³⁹ איסי אבוב דרבי זירא, ואמרי לה: אחוה דרבי זירא קמיה דרבי זירא:

"מי שאין לו חלוק לקרוע ונודמו לו בתוך שבעה קורע לאחר שבעה אינו קורע".

עני רבי זירא בתריה:

במה דברים אמורים: בחמשה מתי מצונה,

אבל על אביו ועל אמו - קורע והולך!

כי תניא ההיא: לכבוד אביו ואמו.

רש"י

אינו קורע. עכשיו דנוהג יום

אחד לשמועה רחוקה:

היינו דליכא אבילות שבעה.

כלומר משום דליכא שבעה אינו

קורע:

קורע והולך. אחר שבעה אע"ג

דליכא שבעה:

70. כ, ב

רס"י

אבל מתאבל עליהן. על אותן קרובים:
אחיו מאמו. שלא מאביו דקרא משמע מאביו שלא מאמו:
אחותו נשואה בין מאביו בין מאמו. דבקרא לא אשכחן אלא אבתולה:
על שניים שלהן. אבי אביו ועל בן בנו ועל בן בתו ועל בן אחותו:
כל שמתאבל עליו מתאבל עמו. כלומר מתאבל עם אביו כשהוא מתאבל על אב שלו נמצא זה מתאבל על אבי אביו וכן כל שמתאבל עליו כגון שמתאבל על בנו מתאבל עמו כלומר מתאבל עם בנו כשהוא מתאבל פ"י על בן שלו ונמצא זה מתאבל על בן בנו:
היינו תנא קמא. של רבי שמעון:
עמו בבית. דתנא קמא לא בעי שיהא אביו או (בן) בנו עמו בבית ויושב עמו וחכמים בעו עמו בבית:
כי האי. ענין דא"ל רב לר' חייא וכו':
באפה. דאיתתך כשהיא אבילה דהאי נמי כל שמתאבל עליו כגון אשתו מתאבל עמו בפניו:
ציזונייתא. סעודות דאבל:
קשיין אהדדי. דהכא קתני מצעת לו מטתו והכא קתני כופה מטתו:

תנו רבנן:

"כל האמור בפרשת 'כהנים'"⁴⁰ (ויקרא כא, א-ג),
שבהו - מיטמא להו,
אבל - מתאבל עליהו.
ואלו הן:
אשתו,
אביו ואמו,
אחיו ואחותו,
בנו ובתו.
הוסיפו עליהן:
אחיו ואחותו הבתולה מאמו,
ואחותו נשואה בין מאביו בין מאמו.
וכשם שמתאבל עליהם, כך מתאבל על שניים שלהם,
דברי רבי עקיבא.
רבי שמעון בן אלעזר אומר:
אינו מתאבל אלא:
על בן בנו,
ועל אבי אביו.
וחכמים אומרים:
כל שמתאבל עליו - מתאבל עמו".

חכמים היינו תנא קמא!

איכא בינייהו:
 עמו בבית.

כי הא דאמר ליה רב לחייא בריה,
 וכן אמר ליה רב הונא לרבה בריה:
 באפה - נהוג אבילותא,
 בלא אפה - לא תינהוג אבילותא.

מר עוקבא שכיב ליה בר חמוה, סבר למיתב עליה שבעה ושלישים.
 על רב הונא לגביה, אשכחיה.
 אמר ליה: צודנייתא בעית למיכל?
 לא אמרו לכבוד אשתו, אלא: חמיו וחמותו.

דתנא:

מי שמת חמיו או חמותו,
אינו רשאי לכופ את אשתו להיות כוחלת ולהיות פוקסת,
אלא כופה מטתו ונוהג עמה אבילות.
וכן היא שמת חמיה או חמותה,
אינה רשאה להיות כוחלת ולהיות פוקסת,
אלא כופה מטתה ונוהגת עמו אבילות".

ותנא איך:

"אף על פי שאמר: 'אינו רשאי לכופ את אשתו להיות כוחלת ולהיות פוקסת',
באמת אמרו מוזגת לו את הכוס,
ומצעת לו מטה,
ומרחצת לו פניו ורגליו".

קשיין אהדדי!
 אלא לאו שמע מינה:

⁴⁰ א ויאמר ה' אל-משה אמר אל-הכהנים בני אהרן ואמרת אליהם לנפש לא-ישמא בעמיו. ב פי אם-לשאריו הקרב אליו לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו. ג ולאחותו הבתולה הקרובה אליו אשר לא-היתה לאיש לה ישמא.

רפ"י

בשאר קרובי אשתו. מצעת לו
מטתו:

כָּאן - בְּחִמּוֹ וְחִמּוֹתוֹ.

כָּאן - בְּשֵׁאֵר קְרוֹבִים.

שָׁמַע מִיָּנָה.

תְּנִיָּא נְמִי הָכִי:

"לֹא אָמְרוּ לְכַבּוֹד אִשְׁתּוֹ אֶלָּא חִמּוֹ וְחִמּוֹתוֹ בְּלִבָּד".

71. כ, ב - כא, א

רש"י

אתא בריה. הדר אמימר קרע באפיה דבריה:
 קם קרע. פעם שלישית:
 אודייני. מכתשת גדולה:
 מכולם. אמרו אפי' ישן ע"ג קרקע לא יצא עד שיכפה מטתו וישב עליה:
 כעין ארצה. כלומר שכפה מטתו וישב עליה ולעולם קריעה מעומד:

אמימר שכיב ליה בר בריה, קרע עיקויה, אתא בריה - קרע באפיה.
 אידיכר דמיושב קרע - קם קרע מעומד.
 אמר ליה רב אשי לאמימר:
 קריעה דמעומד מנלן?

דכתוב:

"ויקם איוב ויקרע את מעילו" (איוב א, כ).

כא, א אלא מעתה: "ועמד ואמר לא הפצתי לקחתה" (דברים כה, ח) - הכי נמי?!
 והא תניא:
 "בין יושב בין עומד בין מוטה!"

אמר ליה:

התם לא כתיב 'ועמד ויאמר', הכא כתיב: "ויקם ... ויקרע".

אמר רמי בר חמא:

מנין לקריעה שהיא מעומד?

שנאמר: "ויקם איוב ויקרע" (איוב א, כ).

דלמא מילתא יתירתא הוא דעבד.

דאי לא תימא הכי: "ויגזו את ראשו" (איוב א, כ) - הכי נמי?!

אלא מהכא: "ויקם המלך ויקרע את בגדיו" (שמואל ב' יג, לא).

ודלמא מילתא יתירתא עבד.

דאי לא תימא הכי "וישכב ארצה" (שמואל ב' יג, לא) - הכי נמי?!

והתניא:

"ישן⁴¹ על גבי מטה,

על גבי כסא,

על גבי אודייני גדולה מכולן אמרו על גבי קרקע - לא יצא ידי חובתו".

ואמר רבי יוחנן:

שלא קיים כפיית המטה!

אמר ליה:

כעין ארצה.

⁴¹ תיקון גירסה ע"פ רשי, כתב", מקבילה להלן כז. וגם המשך הברייתא תוקן ע"פ גירסאות אלו.

72. כא, א

רס"י

ואסור לקרות. כדאמרינן לעיל (דף טו.) מדאמר רחמנא ליחזקאל האנק דום והא דאמר (סוכה דף כה.) אבל חייב בכל המצות האמורות בתורה חוץ מן התפילין התם שאר מצות בעלמא אבל הני אית בהו שמחה:
רבים צריכים ליה. לדרשה:
סבר לאוקמי אמורא עליה. תורגמן:

תנו רבנן:

"אלו דברים שאבל אסור בהן:
אסור במלאכה, וברחיצה, ובסיכה, ובתשמיש המטה, ובנעילת הסנדל.
ואסור לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים,
ולשנות במשנה במדרש ובהלכות,
ובתלמוד ובאגדות.
ואם היו רבים צריכין לו - אינו נמנע.
ומעשה ומת בנו של רבי יוסי בציפורי, ונכנס לבית המדרש ודרש כל היום כולו".

רבה בר בר חנה איתרעא ביה מילתא,

סבר דלא למיפק לפירקא.

אמר ליה רבי חנינא: **"אם היו רבים צריכין לו אינו נמנע!"**

סבר לאוקמי אמורא עליה.

אמר ליה רב: תניא: **"ובלבד שלא יעמיד תורגמן!"**

ואלא היכי עביד?

כי הא דתניא:

"מעשה ומת בנו של רבי יהודה בר אילעאי,
ונכנס לבית המדרש, ונכנס רבי חנניה בן עקביא וישב בצדו.
ולחש הוא לרבי חנניה בן עקביא,
ורבי חנניה בן עקביא לתורגמן,
ותורגמן השמיע לרבים".

73. כא, א-ב

רש"י

ושלישי בכלל. מותר להניח תפילין דעיקר אבילות אינו אלא ב' ימים:
ואם באו פנים חדשות. ביום ג' אפי"ה אינו חולץ תפילין אע"ג דאיכא למיחש דלמא אמרי [בשני] ימים הראשונים נמי הניח תפילין:
רבי יהושע אומר וכו'. דעיקר אבילות אינו אלא יום אחד:
ואם באו פנים חדשות. ביום שני חולץ תפילין:
מ"ט דר"א. דסבר עיקר אבילות שני ימים:
דכתיב ויתמו ימי. דמשמע ב' ימים:
עיקר מרירא יום אחד. אבל אבילות ב' ימים:
הלכה כר"א בחליצה. שאם באו פנים חדשות בג' אינו חולץ והלכה כרבי יהושע בהנחה דבשני מותר להניח תפילין:
בשני לעולא חולץ. בשלישי קאמר הלכה כר"א דאמר אינו חולץ אבל בשני לא ידענא אי חולץ אי לא:
חולץ ומניח. בשני אפי' מאה פעמים ביום וכי באו פנים חדשות חולץ וכי ליכא פנים חדשות מניח:
רבא אמר כיון שמניח. בשני שוב אינו חולץ לפנים חדשות:
והאמר רבא. לעיל (דף כ.). בכפיית המטה הלכה כתנא דידן דאמר ג' ימים עיקר אבילות ה"נ נבעי ג' ימים להניח תפילין:
מצוה אני. כלומר הואיל ומצוה להניח תפילין מצי להניח לאלתר בשני:

תנו רבנן:

אבל:

שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרִאשׁוֹנִים - אָסוּר לְהַנִּיחַ תְּפִילִין. מְשַׁלְשֵׁי וְאֵילָף, וְשַׁלְשֵׁי בְּכֹל - מוֹתֵר לְהַנִּיחַ תְּפִילִין.

וְאִם בָּאוּ פָּנִים חֲדָשׁוֹת - אֵינוֹ חוֹלֵץ,

דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר.

רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר:

אבל:

שְׁנֵי יָמִים הָרִאשׁוֹנִים - אָסוּר לְהַנִּיחַ תְּפִילִין.

מִשְׁנֵי, וְשְׁנֵי בְּכֹל - מוֹתֵר לְהַנִּיחַ תְּפִילִין.

וְאִם בָּאוּ פָּנִים חֲדָשׁוֹת - חוֹלֵץ."

אמר רב מתנה:

מאי טעמא דרבי אליעזר?

דכתיב: "ויתמו ימי בכי אבל משה" (דברים לד, ח).

אמר רב עינא:

מאי טעמא דרבי יהושע?

דכתיב: "ואחריתה ביום מר" (עמוס ח, י).

ורבי יהושע נמי הא כתיב: "ויתמו ימי בכי אבל משה"!

אמר לך:

שאני משה דתקיף אבליה.

ורבי אליעזר נמי הא כתיב "ואחריתה ביום מר"!

עיקר מרירא חד יומא הוא.

אמר עולא:

הלכה כרבי אליעזר - בחליצה,

והלכה כרבי יהושע - בהנחה.

איבעיא להו בשני לעולא חולץ או אינו חולץ?

תא שמע:

אמר עולא:

חולץ ומניח אפילו מאה פעמים.

תניא נמי הכי:

"יהודה בן תימא אומר:

חולץ ומניח אפילו מאה פעמים."

רבא אמר:

כיון שהניח, שוב אינו חולץ.

והא רבא הוא דאמר: הלכה כתנא דידן דאמר "שלושה"!

כא, ב מצוה שאני.

74. כא, ב

רס"י

אשה. אבילה טוה בפלך:
אלא במקום המתנחמין. סמוך
לאבלים:
אפילו ב' בנים חתנים. קברתי
מנוחם אני מרוב כבוד שעשיתם
לי:
ואם בשביל עקיבא באתם הרי
כמה עקיבא בשוק. שלא
הלכתם לנחמן:
כ"ש ששכרם כפול. שלכבוד
התורה באתם:
לכו לבתיכם לשלום. הרי שאל
בשלומן:
ורמינהו. דבתוך לי יום אינו
שואל:
ונשא אשה. בתוך שלשים יום
כגון שאין לו בנים כדלקמן:
אינו רשאי ליכנס לביתו. לנחמו
משום חלישת דעת דאשה
אחרונה קתני מיהת בתוך לי
יום אינו שואל בשלומו כ"ש
שהאבל עצמו אינו שואל
בשלומו של זה ולעיל קתני
משבעה ואילך משיב ושואל
כדרכו:
אמר רב אידי הוא שואל בשלום
אחרים. כלומר תריץ הא דתני
מכאן ואילך שואל כדרכו בתוך
שלשים יום שהוא שואל בשלום
אחרים שהן שרויין בשלום והא
דקתני בתוך לי יום אינו שואל
בשלומו אין אחרים שואלין
בשלומו:
מכלל דשיילי. בתוך לי יום
וקשיא למאן דתני בתוך לי יום
אינו שואל:
דלא ידעי. כלומר הא דתני
דמשיב להני דשאלי ליה ולא
ידעי דאבל הוא אבל מאן דידע
דאבל הוא לא שאיל ליה בתוך
לי יום:

תנו רבנן:

"אבל:

ש'לשה ימים הראשונים - אסור במלאכה,

ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה.

מכאן ואילך - עושה בצינעא בתוך ביתו.

והאשה טוה בפלך בתוך ביתה".

תנו רבנן:

"אבל:

ש'לשה ימים הראשונים - אינו הולך לבית האבל.

מכאן ואילך - הולך, ואינו יושב במקום המנחמין, אלא במקום המתנחמין".

תנו רבנן:

"אבל:

ש'לשה ימים הראשונים - אסור בשאילת שלום.

מש'לשה ועד שב'עה - משיב ואינו שואל.

מכאן ואילך - שואל ומשיב בדרך.

"ש'לשה ימים הראשונים אסור בשאילת שלום".

והתניא:

"מעשה ומתו בניו של רבי עקיבא,

כנסו כל ישראל והספידום הספד גדול.

בשעת פטירתו עמד רבי עקיבא על ספסל גדול ואמר:

אחינו בית ישראל שמעו!

אפילו שני בנים חתנים - מנוחם הוא בשביל כבוד שעשיתם.

ואם בשביל עקיבא באתם - הרי כמה עקיבא בשוק.

אלא כך אמרתם: "תורת אלהיו בלבנו" (תהילים לז-לא),

וכל שכן ששכרם כפול,

לכו לבתיכם לשלום!"

כבוד רבים שאני.

"מש'לשה ועד שב'עה - משיב ואינו שואל.

מכאן ואילך - שואל ומשיב בדרך".

ורמינהו:

"המוציא את חבירו אבל:

בתוך שלשים יום - מדבר עמו תנחומין, ואינו שואל בשלומו.

לאחר שלשים יום - שואל בשלומו, ואינו מדבר עמו תנחומין.

מתה אשתו ונשא אשה אחרת:

אינו רשאי ליכנס לביתו לדבר עמו תנחומין.

מצאו בשוק - אומר לו בשפה רפה, ובכבוד ראש!"

אמר רב אידי בר אבין:

הוא שואל בשלום אחרים, שאחרים שרויין בשלום.

אחרים אין שואלין בשלומו, שהוא אינו שרוי בשלום.

והא מדקתני "משיב" - מפלל דשיילין ליה!

דלא ידעי.

אי הכי, התם נמי!

התם - מודע להו ולא מהדר להו.
הכא - לא צריך לאודועינהו.

["לאחר שלשים יום - שואל בשלומו, ואינו מדבר עמו תנחומין"].

ורמינהו

"המוציא את חברו אבל:

בתוך שנים עשר חדש - מדבר עמו תנחומין, ואינו שואל בשלומו.
לאחר שנים עשר חדש - שואל בשלומו, ואינו מדבר עמו תנחומין,
אבל מדבר עמו מן הצד.

אמר רבי מאיר:

המוציא את חברו אבל לאחר שנים עשר חדש, ומדבר עמו תנחומין - למה הוא דומה?
לאדם שנשברה רגלו וחיתה,
מצאו רופא ואמר לו בלך אצלי שאני שוברה וארפאנה כדי שתדע שסממנין שלי יפיון!

לא קשיא:

הא - באביו ואמו.

הא - בשאר קרובים.

התם נמי ידבר עמו תנחומין מן הצד!

אין הכי נמי.

ומאי "אינו מדבר עמו תנחומין"?

כדרכו, אבל מדבר עמו מן הצד.

רס"י

אי הכי. דאוקמת לה בלא ידעי
אפילו גי ימים נמי משיב (למאן
דשאל ליה ואמר דאבל הוא)
למאן דלא ידע ושאל ליה בתוך
גי ימים:

התם מודע להו. הא דקתני כל גי
ימים אסור בשאלת שלום אבל
מודע להו דאבל הוא ולא מהדר
להו:

הכא. לאחר גי לא צריך
לאודועינהו למאן דלא ידעי
דאבל הוא אלא משיב:

ורמינהו בתוך י"ב חדש אינו
שואל בשלומו. וקשה להך דתני
לאחר שלשים יום שואל
בשלמו:

מן הצד. שאומר לו תתנחם
ואינו מזכיר שם המת:

הא באבל על אביו ועל אמו. אינו
שואל בשלמו עד י"ב חדש:

הא בשאר קרובים. שואל
בשלמו לאחר לי יום:

התם נמי. שלשים דמוקמת ליה
בשאר קרובים:

ידבר עמו תנחומין מן הצד.
לאחר לי כי היכי דבאביו ואמו

מדבר עמו תנחומין מן הצד
לאחר י"ב חדש ואמאי קתני

לאחר לי אינו מדבר עמו
תנחומים כלל:

ה"נ. ומאי לאחר לי אינו מדבר
עמו תנחומים כדרכו:

75. כא, ב - כב, א

רש"י

מונה עמהן. עם האבלים שבאותו מקום הואיל דבמקום קרוב הוה ויכול לבא בתחלת האבילות חשבינן ליה כמו דאתא דאינו מונה אלא ה' ימים עם שאר אבלים:

מונה לעצמו. שבעה שלימין:

שיש גדול הבית בבית. שבא ומצא גדול הבית בבית מונה עמהן עם אבילי הבית וזה שבא הוא הצעיר ממנו אבל אם היה גדול בדרך ובא בתוך שלשה ימים אפי' ממקום קרוב מונה לעצמו דלא חשיב אבילות דצעיר לאצטרופי גדול בהדיה:

הלך גדול הבית לבית הקברות. אחר מטתו לקוברו ושהה שם ג' ימים:

מהו. מי חשבינן ליה כמאן דהוי בביתיה הואיל ולצורך המת הלך אתו:

מונה עמהן. דאבילות שלהם התחילה משחזרו פניהם מן המת ואבילות של גדול עד שיסתום הגולל:

לבני הצלפוני. מקום:

דלא אזליתו בתר ערסא. דמאן דאזיל בתר ערסא לא חיילא עליה אבילות עד שנסתם הגולל כשמוליכין המטה מבבל לא"י לקבור ואין כל הקרובים כולם יכולין לעלות עד א"י ומלוין המת פרסה או מיל וחוזרים:

מכי אהדריתו אפייכו מבבא דאבולא. משער החיצון של העיר ומגרשיה דאתיתו לביתא:

אתחילו מנו. ימי אבילות אע"ג דלא נקבר המת עד ימים רבים ואע"ג דאבילות אינו חל עד שיסתום הגולל לדידכו דלא מחזי חזרתכם כנסתם הגולל:

תנו רבנן:

"אבל,

שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרֵאשׁוֹנִים,

בְּאֵל מִמְּקוֹם קָרוֹב - מוֹנֶה עִמָּהֶן.

בְּאֵל מִמְּקוֹם רְחוֹק - מוֹנֶה לְעַצְמוֹ.

מִבָּאָן וְאֵילָךְ - אֶפִּילוֹ בְּאֵל מִמְּקוֹם קָרוֹב מוֹנֶה לְעַצְמוֹ.

רבי שמעון אומר:

אֶפִּילוֹ בְּאֵל בְּיוֹם הַשְּׂבִיעִי מִמְּקוֹם קָרוֹב - מוֹנֶה עִמָּהֶן."

אמר ר':

"שְׁלֹשָׁה יָמִים הָרֵאשׁוֹנִים,

בְּאֵל מִמְּקוֹם קָרוֹב - מוֹנֶה עִמָּהֶן."

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:

והוא שיש גדול הבית בבית.

איבעיא להו:

כבא הלך גדול הבית לבית הקברות - מהו?

תא שמע:

דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:

אפילו הלך גדול הבית לבית הקברות - מונה עמהן.

"מונה עמהן"!?!

והתניא:

"מונה לעצמו"!

לא קשיא:

הא - דאתא בגו תלתא.

והא - דלא אתא בגו תלתא.

כי הא דאמר להו רב לבני הצלפוני:

דאתו בגו תלתא - לימנו בהדייכו.

דלא אתו בגו תלתא - לימנו לנפשיהו.

אמר להו רבא לבני מחזא:

אתון דלא אזליתו בתר ערסא - מכי מהדריתו אפייכו מבבא דאבולא אתחילו מנו.

76. כב, א

רס"י

ה"ג והוא שלא עמדו מנחמין מאצלו. שבא בשביעי שחרית עד שלא עמדו מנחמין אצל זה שבבית:
ננערו לעמוד. מנענעים ורוצים לעמוד:
אמר מאן דהוא. אדם אחד מאן דהוה:
מפומיה דמריה. מר' אבא בריה דרבי חייא או רבי זירא:
אין הלכה אמרי. כלומר אין הלכה כרבי שמעון:

"דבי שמעון אומר:

אפילו בא ביום השביעי ממקום קרוב מונה עמהו".

אמר רבי חייא בר גמדה אמר רבי יוסי בן שאול אמר רבי:
 והוא שפא ומצא מנחמין אצלו.

ב' רב ענן:

ננערו לעמוד ולא עמדו - מהו?

תיקו.

גמרי חכריה דרבי אבא בר חייא מרבי אבא ומנו? רבי זירא,
 ואמרי לה חכריה דרבי זירא מרבי זירא ומנו? רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:
 הלכה: כרבן שמעון בן גמליאל - בטריפות.
 והלכה כרבי שמעון - באבל.

"כרבי שמעון - באבל".

הא דאמרן.

"כרבן שמעון בן גמליאל - בטריפות".

דתנאי⁴²:

"בני מעים שניקבו וליחה סותמתו בשרה,

דברי רבן שמעון בן גמליאל".

מאי "ליחה"?

אמר רב פהנא:

שירקא דמעיא דנפיק אגב דוחקא.

אמר מאן דהוא:

איזכי ואסיק, ואגמרא לשמעטא מפומיה דמריה.

כי סליק אשכחיה לרבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא,

אמר ליה: אמר מר "הלכה כרבן שמעון בן גמליאל בטריפות"?

אמר ליה: אנא "אין הלכה" אמרי.

כרבי שמעון באבל - מאי?

אמר ליה: פלוגתא נינהו.

דאיתמר:

רב חסדא אמר: הלכה.

וכו אמר רבי יוחנן: הלכה.

רב נחמן אמר: אין הלכה.

ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל - בטריפות.

והלכה כרבי שמעון - באבל.

דאמר שמואל: הלכה כדברי המיקל באבל.

⁴² בדפוס כתוב: דתנן ומצאנו שהגמרא קוראת לבריי"תא בשם תנן. גירסתנו ע"פ רש"ש, וכן בכתב", ובמקבילה בחולין.

77. כב, א-ב

רש"י

מדחה מטתו. ממהר להוציאו :
 ממעט בעסקו. כגון סחורה :
 רצה חולץ. כתיפו :
 ונמנע. האבל ולא חלץ משום
 כבוד גדול הדור שעמו שבקש
 לחלוץ גם הוא :
 אלא למ"ד גדול הדור שעמו ר'
 יעקב. ורבי הוה אבל :
 עד שיגער בו חבריו. שכבר גידל
 פרע יותר מדאי :
 אמר רבה. הא דתניא נכנס לבית
 המשתה לאחר ל' יום :
 לשמחת מריעות. סעודה
 שעושין ריעים ואהובים זה עם
 זה ולא הוי שמחה כל כך אבל
 סעודה דשמחה כגון דנישואין
 לא :
 הא באריסותא הא בפורענותא.
 אריסא היינו שמתחיל אחד מהן
 לעשות סעודה ומלוה לכולם
 כדי שיעשו גם הם נמי כך
 לאותה סעודה אינו נכנס עד
 לאחר שלשים יום אבל
 בפורענותא שמשלם להם
 סעודות שנעשו לו יכנס לאלתר
 שאי אפשר לו שלא לשלם :

תנו רבנן⁴³ :

"על כל המתים נוולן - מדחה מטתו, הרי זה משונבח.
 על אביו ועל אמו - הרי זה מגונה."

היה ערב שבת או ערב יום טוב - הרי זה משונבח, שאינו עושה אלא לכבוד אביו ואמו.

כב, על כל המתים נוולן - רצה ממעט בעסקו רצה אינו ממעט.

על אביו ועל אמו - ממעט.

על כל המתים נוולן - רצה חולץ רצה אינו חולץ.

על אביו ועל אמו - חולץ.

ומעשה בגדול הדור אחד שמת אביו, וביקש לחלוק,

וביקש גדול הדור אחר שעמו לחלוק,

ונמנע ולא חלץ."

אמר אביי:

"גדול הדור" - רבי.

"גדול הדור שעמו" - רבי יעקב בר אהא.

ואיכא דאמרי:

"גדול הדור" - רבי יעקב בר אהא.

"גדול הדור שעמו" - רבי.

בשלמא למאן דאמר: "גדול הדור שעמו" - רבי, היינו דנמנע ולא חלץ.

אלא למאן דאמר רבי יעקב בר אהא - אמאי נמנע ולא חלץ?

רבן שמעון בן גמליאל נשיא הוה, וכולי עלמא מיחייבי למיחלץ!

קשיא.

"על כל המתים נוולן - מסתפר לאחר שלשים יום.

על אביו ועל אמו - עד שיגער בו חבריו.

על כל המתים נוולן - נכנס לבית השמחה לאחר שלשים יום.

על אביו ועל אמו - לאחר שנים עשר חדש."

אמר רבה בר בר חנה:

ולשמחת מריעות.

מיתיבי:

"ולשמחה ולמריעות - שלשים יום!"

קשיא.

אמימר מתני הכי:

אמר רבה בר בר חנה:

ולשמחת מריעות - מותר ליכנס לאלתר.

והא תניא:

"לשמחה שלשים ולמריעות שלשים!"

לא קשיא:

הא - באריסותא.

הא - בפורענותא.

"על כל המתים נוולן - קורע טפח."

על אביו ועל אמו - עד שיגלה את לבו".

אמר רבי אבהו:

מאי קרא?

"ויהזק דוד בגדיו ויקרעם" (שמואל ב' א,יא).

ואין אחיזה פחות מטפח.

"על כל המתים נולן - אפילו לבוש עשרה חלוקין אינו קורע אלא עליון.

על אביו ועל אמו - קורע את נולו, ואפיקרסותו אינה מעבבת.

אחד האיש ואחד אשה.

רבי שמעון בן אלעזר אומר:

האשה קורעת את התחתון ומחזירתו לאחוריה, וחוזרת וקורעת את העליון.

על כל המתים נולן - רצה מבדיל קמי שפה שלו, רצה אינו מבדיל.

על אביו ועל אמו - מבדיל.

רבי יהודה אומר:

כל קריעה שאינו מבדיל קמי שפה שלו, אינו אלא קרע של תיפלות".

אמר רבי אבהו:

מאי טעמא דרבי יהודה?

דקתיב: "ויהזק בגדיו ויקרעם לשנים קרעים" (מלכים ב' ב,יב).

ממשמע שנאמר: "ויקרעם" איני יודע שהן לשנים?

אלא שנראין קרועים כלשנים.

"על כל המתים נולן - שולל לאחור שבועה, ומאחה לאחור שלשים.

על אביו ועל אמו - שולל לאחור שלשים, ואינו מאחה לעולם.

והאשה שוללתו לאלתר.

מפני כבודה".

כי אתא רבין אמר רבי יוחנן:

על כל המתים - רצה קורע ביד, רצה קורע בכלי.

על אביו ועל אמו - ביד.

ואמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:

על כל המתים נולן - מבפנים.

על אביו ועל אמו - קורע מבחוץ.

אמר רב חסדא:

וכן לנשיא.

מיתיבי:

"לא הושוו לאביו ולאמו אלא לאיחוי בלבד".

מאי לאו אפילו לנשיא!

לא! לבר מנשיא.

נשיאה שכיב.

אמר ליה רב חסדא לרב תנן בר רבא:

כפי אסיתא וקום עליה,

ואחוי קריעה לעלמא.

רס"י

ואפיקרסותו. שעל ראשו אינה

מעכבת כלומר אינו צריך

לקורעה:

אחד איש ואחד אשה. חייבין

לקרוע:

האשה. שמת אביה או אמה

קורעת חלוק התחתון משום

צניעות:

ומחזרת. הקרע לאחוריה:

וחוזרת וקורעת העליון.

והתחתון מכסה לבה:

רצה מבדיל קמי שפה. שאינו

בשפה שלפני הצואר אלא קמי

שפה שלפני השפה שלפני הצואר

שאינה קרועה וקורע תחתיה

כדי שיהיה נראה הקרע:

רצה אינו מבדיל. אלא קורע של

בית הצואר אע"ג דאינו נראה

הקרע דהכל בית הצואר הוא:

על אביו ועל אמו מבדיל. קמי

שפה כדי שיהא נראה הקרע:

קרע של תיפלה. כלומר לא יצא

ידי קריעה לפי דנראה דבית

צואר הוא הכל:

ויקרעם לשנים. אין קורעין

אלא שנראה כשנים מבדיל קמי

שפה ונראה בית הצואר קרע

אחר:

שולל. באשטיר"י:

מאחה. קנט"ר תופר כדרכו:

קורע בכלי. סכין כדי שלא

יפסיד הבגד:

קורע מבפנים. תחת המקטורן

שלו שאינו קורע מחוץ לעיני

הכל:

וכן לנשיא. קורע מבחוץ:

לא הושוו. רבו ואב ב"ד ונשיא

וכל הנך דתני במתניתא לאביו

ולאמו:

אלא לאיחוי. שאין מתאחים

לעולם אבל לא הושוו לאביו

ולאמו לקרוע מבחוץ להאי לא

הושוו דעל אביו קורע מבחוץ

ועל כולן אינו קורע מבחוץ:

כפי אסיתא. הפוך המכתשת

ועמוד עליה וקרע כדי שיראוך

כל העם כשתקרע:

78. כב, ב - כג, א

רש"י

חכם. ממונה על העיר שמבקשים ממנו הוראה :
חולץ. כתף מימין :
בית מדרשו בטליון. אותן שרגילין ללמוד תורה מפיו :
וקורין שבעה. בספר תורה דאין מתפללין יחד בבית הכנסת אלא כל אחד ואחד מתפלל בביתו :

"על חכם - חולץ מימין.
 על אב בית דין - משמאל.
 על נשיא - מכאן ומכאן".

תנו רבנן:

"חכם שמת - בית מדרשו בטל.
 אב בית דין שמת - כל בתי מדרשות שבגירו בטליון,
 ונכנסין לבית הכנסת ומשנין את מקומו,
 היושבין בצפון יושבין בדרום,
 היושבין בדרום יושבין בצפון.
 נשיא שמת - בתי מדרשות כולן בטליון,
 ובני הכנסת נכנסין לבית הכנסת וקורין שבעה, ויוצאין.
כגא רבי יהושע בן קרחה אומר:
 לא שילכו ויטיילו בשוק, אלא יושבין ודומין.

ואין אומרים שמועה ואגדה בבית האבל.
 אמרו עליו על רבי חנניה בן גמליאל שהיה אומר שמועה ואגדה בבית האבל".

79. כג, א

רפ"י

לא הוצרכו לומר שבת ראשונה.
 שודאי לא יצא מפתח ביתו :
 כל שלשים יום לנישואין. עד
 שלשים יום לאחר אבלו אינו
 יכול לישא אשה :
 ואחד כלים ישנים יוצאין מתוך
 המכבש. פירוש שהן כחדשים :
 בגרדא דסרבלא. מלבוש לבן
 מגוהץ ישן :
 כרבי. דאמר לא אסרו לבן אלא
 חדש :
 בחימוצתא. חלוק :
 רומיתא. שבא מרומי :
 כרבי אלעזר. דאמר לא אסרו
 אלא לבנים וזו אדומה היתה :

תנו רבנן:

"אבל:

שבת ראשונה - אינו יוצא מפתח ביתו.

שניה - יוצא ואינו יושב במקומו.

שלישית - יושב במקומו ואינו מדבר.

רביעית - הרי הוא ככל אדם.

רבי יהודה אומר:

לא הוצרכו לומר שבת ראשונה לא יצא מפתח ביתו - שהרי הכל נכנסין לביתו לנחמו.

אלא שניה - אינו יוצא מפתח ביתו.

שלישית - יוצא ואינו יושב במקומו.

רביעית - יושב במקומו ואינו מדבר.

חמישית - הרי הוא ככל אדם."

תנו רבנן:

"כל שלשים יום לנישואין.

מתה אשתו - אסור לישא אשה אחרת עד שיעברו עליו שלשה רגלים.

רבי יהודה אומר:

רגל ראשון ושני אסור, שלישי מותר.

ואם אין לו בנים - מותר לישא לאלתר, משום ביטול פריה ורבייה.

הניחה לו בנים קטנים - מותר לישא לאלתר, מפני פרנסתו.

מעשה שמתה אשתו של יוסף הנהן,

ואמר לאחותה בבית הקברות: לכי ופרנסי את בני אחותך,

ואף על פי כן, לא בא עליה אלא לזמן מרובה."

מאי "לזמן מרובה"?

אמר רב פפא:

לאחר שלשים יום.

תנו רבנן:

"כל שלשים יום לגיהוג,

אחד כלים חדשים, ואחד כלים ישנים יוצאין מתוך המכבש.

רבי אומר:

לא אסרו אלא כלים חדשים בלבד.

רבי אלעזר ברבי שמעון אומר:

לא אסרו אלא כלים חדשים לבנים בלבד."

אפיי נפיק בגרדא דסרבלא, כרבי.

רבא נפיק בחימוצתא רומיתא סומקתא חדתי, כרבי אלעזר ברבי שמעון.

80. כג, א-ב

רש"י

אפסוקי מבעיא. כלומר מי צריכא למימר דאינה מפסקת: אין מברך. להוציא אחרים ידי חובתן: מתוך שנתחייב באלו. קריאת שמע כו' נתחייב בכולן: תשמיש המטה איכא בינייהו. הא דאמר נתחייב בכולן סבר מותר בתשמיש המטה ותנא קמא סבר אסור בתשמיש המטה: מו. דאסר בתשמיש סבר יש אבילות בשבת: ומר. דשרי סבר כשמואל דאמר אין אבילות בשבת: עדיין לא חלה אבילות עליה דלא נקבר:

"מפני שאמרו שבת עולה ואינה מפסקת".

בני יהודה ובני גלילא, כגב, הני אמרי: יש אבילות בשבת. והני אמרי: אין אבילות בשבת.

מאן דאמר: "יש אבילות בשבת" דקתני "עולה".
מאן דאמר: "אין אבילות בשבת" דקתני: "אינה מפסקת".

אי סלקא דעתך: "יש אבילות בשבת" - השתא אבילות נהגא, אפסוקי מיבעיא?!
ואלא הא קתני: "עולה!"

אידי דקבעי למיתנא סיפא: "אינו עולים" תנא רישא: "עולה".
ולמאן דאמר: "יש אבילות בשבת" הא קתני: "אינה מפסקת!"
משום דקבעי למיתנא סיפא: "מפסיקין" תנא רישא: "אינה מפסקת".

לימא כתנאי?!
"מי שמתו מוטל לפניו - אוכל בבית אחר.
אין לו בית אחר - אוכל בבית חברו.
אין לו בית חברו - עושה לו מחיצה עשרה טפחים.
אין לו דבר לעשות מחיצה - מחזיר פניו ואוכל.
ואינו מיסב ואוכל,
ואינו אוכל בשר, ואינו שותה יין,
ואין מברך, ואין מזמן, ואין מברכין עליו, ואין מזמנין עליו.
ופטור מקריאת שמע, ומן התפלה, ומן התפילין,
ומכל מצות האמורות בתורה.
ובשבת:
מיסב ואוכל,
ואוכל בשר, ושותה יין,
ומברך, ומזמן, ומברכין ומזמנין עליו.
וחייב בקריאת שמע, ובתפלה, ובתפילין,
ובכל מצות האמורות בתורה.
רבן גמליאל אומר:
מתוך שנתחייב באלו נתחייב בכולן" (שמחות *).
ואמר רבי יוחנן:
תשמיש המטה איכא בינייהו.
מאי לאו בהא קא מיפלגי:
דמר סבר: יש אבילות בשבת.
ומר סבר: אין אבילות בשבת.

ממאי?
דלמא: עד פאן לא קאמר תנא קמא התם אלא משום דמתו מוטל לפניו,
אבל הכא דאין מתו מוטל לפניו - לא!
ועד פאן לא קאמר רבן גמליאל התם דאפתי לא חל אבילות עליה,
אבל הכא דחל אבילות עליה הכי נמי!

81. כד, א

רס"י

אבל רבתי. מסכת שמחות:
גוייתו. כל גופו ואיכא דאמר
 אבר שלו:
פריעת הראש. שמגלה האבל
 ראשו בשבת ואינו מתעטף
 וחזרת קרע לאחוריו וזקיפת
 המטה חובה בשבת:
נעילת הסנדל. דלאו כולי עלמא
 סיימי מסאנייהו בשבת ולא
 מוכח דאבל הוא:
לא כולי עלמא מגלי רישיהו.
 בשבת ואע"פ שמתעטף לא
 מיחזי כאבל:
בשעת חימום. בשעת התחלת
 הצער בשעת מיתה:
וכל עטיפה שאינה כעטיפת
ישמעאלים. הלכך כיון דכל ימי
 שבוע שהוא אבל מתעטף
 כישמעאל אם אינו נוטלה
 בשבת נראה כנוהג אבילות
 דכ"ע לא נהיגי בעטיפה זו אלא
 אבלים בלבד:
מחוי ר"נ. עטיפת ישמעאלים:
גובי דיקנא. גומות שבלחי
 למטה מפיו:
לא שנו. פריעת הראש בשבת
 דצריך לגלות חוטמו ושפמו
 וזקנו שהיה מכוסה בימי אבלו
 להודיע כי אין אבילות בשבת:
אלא שאין מנעלים ברגליו אבל
 יש מנעלים ברגליו מנעליו
 מוכיחים עליו. דאינו אבל אבל
 לגלות ראשו אינו צריך ואם בא
 להתעטף בצינעא אפי' כעטיפת
 ישמעאלים אין בכך כלום:

כד, א בעא מיניה רבי יוחנן משמואל:
 יש אבילות בשבת, או אין אבילות בשבת?

אמר ליה:

אין אבילות בשבת.

יתבי רבנן קמיה דרב פפא וקאמרי משמיה דשמואל:
 אבל ששימש מטתו בימי אבלו - חייב מיתה!

אמר ליה רב פפא:

'אסור' אתמר.

ומשמיה דרבי יוחנן אתמר:

ואי שמיעא לכו משמיה דשמואל, הכי שמיע לכו:

אמר רב תחליפא בר אבימי אמר שמואל:

אבל שלא פרע ושלא פירם - חייב מיתה,

שנאמר: **"ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרמו ולא תמותו"**⁴⁴ (ויקרא יו.).

הא אחר שלא פרע ושלא פירם - חייב מיתה.

אמר רפרם בר פפא:

הנא באביל רבתי:

"אבל אסור לשמש מטתו בימי אבלו.

ומנעשה באחד ששימש מטתו בימי אבלו - ושמתו חזירים את גוייתו".

אמר שמואל:

פח"ז - חובה.

נת"ר - רשות.

פריעת הראש, חזרת קרע לאחוריו, זקיפת המטה - חובה.
 נעילת הסנדל תשימש מטתו רחיצת ידים ורגלים בחמין ערבית - רשות.

ורב אמר:

אף פריעת הראש - רשות.

ושמואל - מאי שנא נעילת הסנדל דרשות?

דלאו כולי עלמא עבידי דסיימי מסאנייהו,

פריעת הראש נמי לאו כולי עלמא עבידי דמגלו רישייהו!

שמואל לטעמיה,

דאמר שמואל:

כל קרע שאינו בשעת חימום - אינו קרע,

וכל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים - אינה עטיפה.

מחוי רב נחמן עד גובי דדיקנא.

אמר רבי יעקב אמר רבי יוחנן:

לא שנו אלא שאין לו מנעלים ברגליו,

אבל יש לו מנעלים ברגליו - מנעליו מוכיחין עליו.

⁴⁴יאמר משה אל-אהרן ולא לעזר ולאיתמר בניו ראשיכם אל-תפרעו ובגדיכם לא-תפרמו ולא תמותו ועל כל-העדה יקצף ואחיכם כל-בית ישראל יקבו את-השרפה אשר שרף ה'

רס"י

דמסתפינא מיניה. בקושיות:
מחליף וקורע. אע"פ שאינו שעת
 חימום:
כבוד אביו. שנו אבל לכולי
 עלמא אין קורע אלא בשעת
 חימום:
ממאן שמיעא. לרב אושעיא הא
 דאמר אין מתאחין שמע מינה
 האי דאמר אין מתאחין אבוה
 דרב אושעיא:

82. כד, א

"[אמר שמואל:] כל קרע שאינו בשעת חימום - אינו קרע."

והא אמרו ליה לשמואל:

נח נפשיה דרב,

קרע עליה תריסר מני,

אמר: אזל גברא דהוה מסתפינא מיניה!

אמרו ליה לרבי יוחנן:

נח נפשיה דרבי חנינא,

קרע עליה תריסר אצטלי מלתא,

אמר: אזל גברא דהוה מסתפינא מיניה!

שאני רבנו, דכיון דכל שעתא מדכרי שמעתייהו, כשעת חימום דמי.

אמר ליה רבין בר אדא לרבא:

אמר תלמידך רב עמרם:

תניא:

"אבל כל שבעה - קורעו לפניו,

ואם בא להחליף - מחליף וקורע.

בשבת:

קורעו לאחוריו,

ואם בא להחליף - מחליף, ואינו קורע!"

כי תניא ההיא בכבוד אביו ואמו.

אותו קרעין, מתאחין או אין מתאחין?

פליגי בה אבוה דרב אושעיא ובר קפרא:

חד אמר: אין מתאחין.

וחד אמר: מתאחין.

תסתיים דאבוה דרב אושעיא דאמר "אין מתאחין",

דאמר רב אושעיא: אין מתאחין.

ממאן שמיע ליה? לאו מאבוה?!

לא, מבר קפרא רביה שמיע ליה.

83. כד, א

רש"י

אונקלי. שייפיני"ש חלוק
 שקורעו:
 בתוך ביתו. שבצינעא מותר
 לנהוג אבילות בשבת:
 דפריס סודריה ארישיה. בשבת
 משום עטיפה דנהיג אבילות:

אמר רבא:

אבל מטייל באונקלי בתוך ביתו.

אבוי אשכחיה לרב יוסף דפריס ליה סודרא ארישיה ואזיל ואתי בביתיה.

אמר ליה:

לאו סבר לה מר "אין אבילות בשבת"??!

אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן:

דברים שבצינעא נוהג.

84. כד, א-ב

רש"י

כל לי יום יוצא בחיק. בן לי יום מוציאו בחיק לבית הקברות ולא בארון:
אבל לא באיש אחד. שאין מתייחדין עם האשה:
דלוסקמא. ארון:
ואין עומדין עליו בשורה. אין צריך לעמוד עליו בשורה כשחוזרין מבית הקברות עוברין לפני האבל בשורה וכל אחד אומר לו תנחם:
ברכת אבלים. ברכה שאומר ברחבה כדאמר בכתובות (ד' ח:):
תנחומי אבלים. כל שבעה הולכין לנחמו בביתו:
הניטלת בכתף. באדם אחד:
באגפיים. בשני בני אדם דרך כבוד:
ואבריו כבן שתים. שאבריו גדולים:
מצהיבין. מרגישין ומצערין:
ניכר לרבים. שהיו מכירין כבר שהיה רגיל לצאת מן הבית:
מה הן בהספד. כמה יהא גדול שמצוה להספידו:
עניים בני שלש. לפי שהעני מצטער על בניו יותר מן העשיר לפי שאין לו שמחה אחרת:

"רבי אליעזר אומר:

משחרב בית המקדש עצרת בשבת.

[רבן גמליאל אומר:

ראש השנה ויום הכפורים - ברגלים.

וחתמים אומרים:

לא נדברי זה, ולא נדברי זה,

אלא עצרת - ברגלים,

ראש השנה ויום הכפורים - בשבת].

אמר רב גידל בר מנשיא אמר שמואל:

הלכה כרבן גמליאל.

ואיכא דמתני להא דרב גידל בר מנשיא אהא:

"כל שלשים יום:

תינוק יוצא בחיק, ונקבר - באשה אחת ושני אנשים.

אבל לא באיש אחד ושתי נשים.

אבא שאול אומר: כד, ב

אף באיש אחד ושתי נשים.

ואין עומדין עליו בשורה.

ואין אומרים עליו ברכת אבלים, ותנחומי אבלים.

בן שלשים:

יוצא בדלוסקמא.

רבי יהודה אומר:

לא דלוסקמא הניטלת בכתף,

אלא הניטלת באגפיים.

ועומדין עליו בשורה,

ואומרים עליו ברכת אבלים ותנחומי אבלים.

בן שנים עשר חדש:

יוצא במטה.

רבי עקיבא אומר:

הוא בן שנה ואבריו כבן שתים,

הוא בן שתים ואבריו כבן שנה,

יוצא במטה.

רבי שמעון בן אלעזר אומר:

היוצא במטה - רבים מצהיבין עליו.

אינו יוצא במטה - אין רבים מצהיבין עליו.

רבי אלעזר בן עזריה אומר:

ניכר לרבים - רבים מתעסקים עמו.

אינו ניכר לרבים - אין רבים מתעסקים עמו.

ומה הן בהספד?

רבי מאיר בשם רבי ישמעאל אומר:

עניים - בני שלש.

עשירים - בני חמש.

רבי יהודה אומר משמו:

עניים - בני חמש.

עשירים - בני שלש.

ובני זקנים - בבני עניים."

אמר רב גידל בר מנשיא אמר רב⁴⁵:

הלכה כרבי יהודה שאמר משום רבי ישמעאל.

⁴⁵ ה"ר"ף והרא"ש גורסים שמואל כדלעיל.

85. כד, ב

רַס"י

יום אחד לפני עצרת. היה אבל:
הרי כאן ארבעה עשר. דעצרת
חשוב כשבעה וזהו יום שלפני
עצרת חשוב ז' דסבר כי האי
תנא דלעיל (ד' כ.) דאמר אפילו
יום אחד אפילו שעה אחת
וכמאן דאמר עצרת כרגלים:

[דבן גמליאל אומר:]

ראש השנה יום הכפורים - כרגלים].

דרש רבי ענני בר ששון אפיתחא דבי נשיאה:
יום אחד לפני עצרת, ועצרת - הרי כאן ארבעה עשר.

שמע רבי אמי ואיקפד,
אמר: אטו דידיה היא?
דרבי אלעזר אמר רבי אושעיא היא!

דרש רבי יצחק נפחא אקילעא דריש גלותא:
יום אחד לפני עצרת, ועצרת - הרי כאן ארבעה עשר.

שמע רב ששת איקפד.
אמר אטו דידיה היא?! דרבי אלעזר אמר רבי אושעיא היא!

דאמר רבי אלעזר אמר רבי אושעיא:
מנין לעצרת שיש לה תשלומין כל שבועה?
שנאמר: "בחג המצות ובחג השבועות" (דברים טו-טז) -
מה חג המצות - יש לה תשלומין כל שבועה,
אף חג השבועות - יש לה תשלומין כל שבועה.

אדבריה רב פפא לרב אויא סבא ודרש:
יום אחד לפני ראש השנה, וראש השנה - הרי כאן ארבעה עשר.

אמר רבינא:
הלכך: יום אחד לפני החג, וחג, ושמיני שלו - הרי כאן עשרים ואחד יום.

רבינא איקלע לסורא דפרת,
אמר ליה רב חביבא מסורא דפרת לרבינא:
אמר מר: יום אחד לפני ראש השנה, וראש השנה - הרי כאן ארבעה עשר?
אמר ליה: אנא מסתברא כרבן גמליאל הוא דאמינא.

86. כד, ב - כה, ב

כ"י

מתני'
 על מטה זקופה. יושבין
 המנחמין:
 חולצין. כתפיהן:

גמ'
 לספר תורה. דתורה קרויה נר
 שנאמר (משלי ו) כי נר מצוה
 ותורה אור ונשמה נקראת נר
 דכתיב (שם כ) נר (אלהים)
 נשמת אדם:
 שמעתתיה בפומין. והוי כמאן
 דגמרינן מיניה:
 מאי דהוה הוה. הואיל דלא
 קרעו בשעת מיתה תו לא קרעי:

מתניתין

אין קורעין, ולא חולצין, ואין מברין - אלא קרוביו של מת.
 ואין מברין, אלא על מטה זקופה.

כה, א גמרא

ואפילו חכם?!

והתניא:

"חכם שמת הכל קרוביו!"

"הכל קרוביו" סלקא דעתך?!

אלא הכל פקרוביו.

"הכל קורעין עליו,

והכל חולצין עליו,

והכל מברין עליו ברחבה!"

לא צריכא דלאו חכם הוא.

ואי אדם פשר הוא - חיובי מיחייב למיקרע!

דתניא:

"מפני מה בניו ובנותיו של אדם מתים נפשו קטנים?
 כדי שיבכה ויתאבל על אדם פשר".

"יבכה ויתאבל"?!?

ערבונא קא שקיל מיניה?!

אלא מפני שלא בכה והתאבל על אדם פשר.

שכל הבוכה ומתאבל על אדם פשר - מוחליו לו על כל עונותיו,
 בשביל כבוד שעשה לו.

דלאו אדם פשר הוא.

אי דקאי התם בשעת יציאת נשמה - חיובי מיחייב!

דתניא:

"רבי שמעון בן אלעזר אומר:

העומד על המת בשעת יציאת נשמה - חייב לקרוע,

למה זה דומה?

לספר תורה שנשרף, שחייב לקרוע!"

דלא קאי התם בשעת יציאת נשמה.

כי נח נפשיה דרב ספרא,

לא קרעו רבנן עליה.

אמרי: לא גמרינן מיניה.

אמר להו אביי:

מי תניא: 'הרב שמת'?! "חכם שמת" תניא!

ועוד,

כל יומא שמעתתיה בפומין בבי מדרשא!

סבור מה דהוה הוה.

רס"י

למקצוע לאלתר. בלא הספד :
לאותובי ס"ת אפורייה. ולומר
 קיים זה מה שכתוב בזה :
לא הוה נפיק פוריא מבבא.
 דזוטר הוה בבא :
מפוריא לפוריא. לתתו במטה
 אחריתא קטנה שתצא דרך
 הפתח :
אל עגלה חדשה. אותה עגלה
 ששיגרוהו פלשתים בה ובאותה
 עגלה הביאו דוד מבית אבינדב
 לעיר דוד :
פרוס בבא. שברו הפתח
 והרחיבוהו :
בבל גרמה לו. שאין שכינה
 שורה בחוץ לארץ :
טפח ליה אבוה. רב חסדא
 בסנדלא שטפח לו לרב נחמן על
 סנדלו כאדם שנוגע על רגל
 חבירו בחשאי כדי שלא ישמעו
 העומדים סביב מטתו דרב הונא
 ע"א הכחו בסנדלו :
לא תטרוד עלמא. לא תטרוד
 בקושיות :
שהיה כבר. כלומר ההיא שעתא
 הוה ולא יותר ויש אומרים
 שהיה כבר בארץ ישראל
 ששרתה עליו רוח הקודש :
כי אסקוה להתם. לארץ ישראל
 לקוברו שכל הנקבר שם נקבר
 בלא חטא שנאמר העם היושב
 בה נשוא עון כדאיתא בכתובות
 (דף קיא.) :
לדלויי רישין. דאדם חשוב היה
 והוה לן בושת לדלויי רישין :
ואתי להכא. דסבורין שהוא חי :

אמר להו אב"י:

תנינא:

"חכם כל זמן שעוסקין בהספד חייבין לקרוע!"

סבור למיקרע לאלתר.

אמר להו אב"י:

תנינא:

"חכם כבודו בהספידו".

כי נח נפשיה דרב הונא,

סבור לאותובי ספר תורה אפורייה.

אמר להו רב חסדא:

מילתא דבחייה לא סבירא ליה השתא ליקום לייעבד ליה!?

דאמר רב תחליפא:

אנא חזיתיה לרב הונא דבעי למיתב אפורייה והוה מנח ספר תורה עליה,

וקף פדא אארעא, ואותיב ספר תורה עילייה.

אלמא קסבר: אסור לישב על גבי מטה שספר תורה מונח עליה.

לא הוה נפיק פוריא מבבא,

סבור לישלשולי דרך גגין.

אמר להו רב חסדא:

הא גמירנא מיניה: חכם כבודו דרך פתח.

סבור לאשנויי מפוריא לפוריא,

אמר להו רב חסדא:

הכי גמירנא מיניה: חכם כבודו במטה ראשונה.

דאמר רב יהודה אמר רב:

מנין לחכם שכבודו במטה ראשונה?

שנאמר: **"ויקראו את ארון האלהים אל עגלה חדשה"** (שמואל ב ו-ג).

פרוס בבא ואפקוה.

פתח עליה רבי אבא:

ראוי היה רבינו שתשרה עליו שכינה,

אלא שבבל גרמה ליה.

מתיב רב נחמן בר חסדא ואמרי לה רב חנן בר חסדא:

"היה היה דבר ה' אל יחזקאל בן בוזי הפהן בארץ פשדים" (יחזקאל א-ג)!

טפח ליה אבוה בסנדליה,

אמר ליה: לאו אמניא לך לא תיטרוד עלמא?

מאי "היה"?

שהיה כבר.

כי אסקוה להתם,

אמרו ליה לרבי אמי ולרבי אסי: רב הונא אתי,

אמרו כי הוינו התם לא הוה לן לדלויי רישין מיניה, השתא אתינן הכא אתא בתרין?

אמרו להו: ארונו בא!

רבי אמי ורבי אסי - נפוק.

רבי אילא ורבי חנינא - לא נפוק.

איכא דאמרי:

רש"י

שלדו. גופו קיימת יוצאין :
לא סיימיה קמיה. דשלדו הוה קיימת :
רב הונא ריבץ תורה. כדאמרינן פרק שני דייני גזירות (כתובות דף קו.) כי קיימי רבנן מקמיה ומנפצי גלימיהו מכסי ליה ליומא באבקא :
רבי חייה ריבץ תורה. כדאמרינן בבבא מציעא (דף פה:) אנא עבדי ליה לתורה דלא תשתכח מישראל :
מאן מעייל ליה. מי ילך להכניסו לקבורה אצל רבי חייה :
איתהפיקא ליה רצועה דתפילין. השחור בפנים דרצועה שחורה נראה בחוץ הלכה למשה מסיני :
איבעית. נבעת ונפחד :
זקפיה לארונא. דרב הונא לקמיה עמודא דנורא דלא ליזקיה :

רבי אילא - נפק.

רבי חנינא - לא נפק.

דנפק - מאי טעמיה?

דתניא:

"ארוון העובר ממקום למקום:

עומדים עליו בשורה,

ואומרים עליו ברפת אבלים, ותנחומי אבלים."

דלא נפק - מאי טעמא?

דתניא:

"ארוון העובר ממקום למקום:

אין עומדין עליו בשורה,

ואין אומרים עליו ברפת אבלים ותנחומי אבלים."

קשיין אהרדי!

לא קשיא:

כאן - ששלדו קיימת.

כאן - בשאין שלדו קיימת.

ורב הונא שלדו קיימת הוה.

דלא נפק - לא סיימיה קמיה.

אמרי: היכא נינחיה?

רב הונא ריבץ תורה בישראל,

ורבי חייה ריבץ תורה בישראל הוה.

מאן מעייל ליה?

אמר להו רב חנא:

אנא מעיילנא ליה,

דאוקמתיה לתלמודאי פי הונא בר תמני סרי שנין,

ולא חזי לי קרי,

ומשמע ליה קמיה, וידעי בעובדיה:

דיקא חד אתהפיקא ליה רצועה דתפילין ויתיב עלה ארבעין תעניתא.

עיליה,

הוה גני יהודה מימיניה דאבוה, וחזקה משמאליה.

אמר ליה יהודה לחזקה: קום מדוכתיך דלאו אורח ארעא דקאים רב הונא.

בהדי דקאים, קם בהדיה עמודא דנורא.

חזיה רב חנא - איבעית.

זקפיה לארזניה, ונפק אתא.

והאי דלא איענש ענש?

משום דזקפיה לארזניה דרב הונא.

כי נח נפשיה דרב חסדא,

סבור לאותובי ספר תורה אפורייה.

אמר להו רבי יצחק: מילתא דלרביה לא סבירא ליה, אנו ניקום נעביר ליה!?

סבור דלא למישלל קרעיהו.

אמר להו רבי יצחק בר אמי:

חכם, פיון שהחזירו פניהם מאחורי המטה - שולליו.

רָס"י

כי מטו אגישרא. כשהגיעו לעבור בדף של גשר קצר שעכשיו לא היו יכולין לעבור זה בצד זה אלא זה אחר זה :
קמו גמלי. עמדו הגמלים נושאי המטות במקומן :
טייעא. סוחר ישמעאלים :
רבנן. דשיכבי רבה בר רב הונא ורב המנונא :
עבדי יקרא. דהא לא בעי האי למיעל מקמי האי :
נתור ככי. לחייו משום דבזי לרב המנונא :
ספר מלחמות. ספר תורה לישנא אחרינא שנלחם רבה ורב המנונא ונתור ככי דההוא טייעא לישנא אחרינא גזע ישישים זה רבה בר רב הונא דהוא בן גדולים בן רב הונא דהוא ראש גולה ועדיף מנשיא דארץ ישראל ועמו ספר מלחמות עמו רב המנונא :

כי נח נפשיהו דרבה בר הונא ורב המנונא, אסקינהו להתם.

כה, ב כי מטו אגישרא - קמו גמלי.

אמר להו ההוא טייעא: מאי האי?

אמרו ליה: רבנן דקא עבדי יקרא אהדדי.

מר אמר: מר ניעול ברישא.

ומר אמר: מר ניעול ברישא.

אמר: דינא הוא דרבה בר הונא ליעול ברישא.

חליף גמליה דרבה בר הונא - נתור ככיה ושניה דההוא טייעא.

87. כה, ב

רס"י

קאת וקיפוד הוכפלו. קללה כמו וירשוה קאת וקיפוד (ישעיהו לד) כלומר קללה באה והוכפלה בעולם:
לראות שוד ושבר. זה שקצף הקב"ה על עולמו:
נשים לילות כימים. בהספד על ששם לילות כימים בתורה:
בר קיפוק ובר אבין. הווי ספדני:
(ההוא יומא. דנח נפשיה):
חלש דעתיה. דהאי מדמי ליה לשלהבת והאי לאבידה:
וההוא יומא. דנח נפשיה לא ספדהו משום דאירע להו תקלה על ידו:
לא בר קיפוק ולא בר אבין חליץ. משום דאיתחפכו כרעייהו ותנינא (יבמות דף קג.) האי מאן דמסגי אלוחתא דריגלא לא חליץ דהתורה אמרה וחלצה נעלו מעל רגלו ולא מתחת לרגלו:
אתי לדגלת. חדקל:
רוב שלישיית. ישראל נקראו שלישיית ורבה שקול כרוב ישראל ואמר ליה קום ואמור מילתא כלומר בקש רחמים:
כאות במי מרה. שאשה סוטה נבדקת בהן:
בעת חנינתו. דולד:
אבד חנינו. אביו המחננו:

פתח עליה ההוא ינוקא:
 גזע ישישים עלה מבבל,
 ועמו ספר מלחמות.

קאת וקפוד הוכפלו לראות בשוד ושבר הבא משנער.
 קצף על עולמו וחמס ממנו נפשות,
 ושמת בהם כפלה חדשה.
 רוכב ערבות שש ושמת בבא אליו נפש נקי וצדיק.

כי נח נפשיה דרבינא:

פתח עליה ההוא ספדנא:
 תמרים הניעו ראש על צדיק בתמר,
 נשים לילות כימים, על משים לילות כימים.

אמר ליה רב אשי לבר קיפוק:

ההוא יומא - מאי אמרת?

אמר ליה: אמינא: אם בארזים נפלה שלהבת - מה יעשו איובי קיר?
 לוינתו בחכה הועלה - מה יעשו דגי רקק?
 בנחל שוטף נפלה חכה - מה יעשו מי גבים?

אמר ליה בר אבין:

חס ושלום דחכה ושלהבת בצדיקי אמינא!

ומאי אמרת?

אמינא: בכו לאבלים ולא לאבידה!

שקיהא - למנוחה,

ואנו - לאנחה.

חלש דעתיה עליהו,

ואתהפוד כרעייהו,

ההוא יומא לא אתו לאספודיה.

והיינו דאמר רב אשי:

לא בר קיפוק - חליץ,

ולא בר אבין - חליץ.

רבא כי הוה אתא לדגלת,

אמר ליה לבר אבין: קום אימא מילתא.

קאי ואמר: באו רוב שלישיית במים, זכור ורחם!

תעינו מאחריד כאשה מבעלה,

אל תזניחנו פאות מי מרה.

(חנין יוחנן זירא אבא יעקב יוסי שמואל חייא מנחם. סימן)

רבי חנין חתניה דבי נשיאה הוה,

לא קא הווי ליה בני,

בעא רחמי - והווי ליה.

ההוא יומא דהוה ליה - נח נפשיה.

פתח עליה ההוא ספדנא:

שמחה לתוגה נהפכה,

ששון ויגון נדבקו,

בעת שמחתו נאנח,

בעת חנינתו - אבד חנינו.

אסיקו ליה חנן על שמייה.

רָשׁ"י

והבאתי השמש בצהרים.
 אשקיע השמש בצהרים:
יומו של יאשיהו. שנהרג יאשיהו
 קרי יומו שמש:
לגרמיה. לדעתיה: רבי זירא
 היה מבבל ובה נולד וגדל בארץ
 ישראל והיינו דקאמר ארץ
 שנער הרה וילדה ארץ צבי גדלה
 שעשויה ואהכי קרי ליה רבי
 זירא ורב זירא:
אוי נא לה אמרה רקת. יכולה
 לומר כן רקת היא טבריא:
אחיתו. הורידו דמעות:
איתחמיאו כוכבי. נראו
 הכוכבים שנשתנה העולם מרוב
 צער:
כיפי דנורא. אבנים של אור:
אשתעו צלמנייא. נימוחו פרצוף
 שלהן:
והו למחלצייא. כלומר נחלקה
 ונתמעכה כל צורת פרצוף של
 צלמים וצורי המטבעות מפני
 צורת החסיד שנשתנית:
דרבי מנחם. בנן של קדושים
 שלא נסתכל אף בצורה של זוזא
 כדאמרינן בערבי פסחים (דף
 קד.):
והו למחלצייא. כמו שהחלקה
 במעגל ובמחלצים שבה מטחין
 טיט הכותל:
אנדרטא. צורת הצלמים
 שעושין על שם המלך שמת:
שבעין מחתרינן. דגנבים
 דבזכותיה לא הו אתו גנבים:
כיפי דברדא. אבנים:
נשוק כיפי. כיפאות של גשרים
 נשתברו ונשקו זו את זו:
שיצי. קוצים:

כי נח נפשיה דרבי יוחנן,
 פתח עליה רבי יצחק בן אלעזר: קשה היום לישראל - כיום בא השמש בצהרים,
 דכתיב: **"והיה ביום ההוא והבאתי השמש בצהרים"** (עמוס ח-ט).
 ואמר רבי יוחנן:
 זה יומו של יאשיהו.

כי נח נפשיה דרבי יוחנן,
 יתיב רבי אמי 'שבעה' ו'שלישים'.
 אמר רבי אבא ברביה דרבי חייה בר אבא:
 רבי אמי דעבד, לגרמיה הוא דעבד.
 דהכי אמר רבי חייה בר אבא אמר רבי יוחנן:
 אפילו רבו שלימדו חכמה - אינו יושב עליו אלא יום אחד.

כי נח נפשיה דרבי זירא:
 פתח עליה ההוא ספקנא:
 ארץ שנער - הרה וילדה,
 ארץ צבי - גידלה שעשויה,
 אוי נא לה אמרה רקת כי אבדה כלי חמדתה.

כי נח נפשיה דרבי אבהו - אחיתו עמודי דקסרי מיא.
 דרבי יוסי - שפעו מרזבי דציפורי דמא.
 דרבי יעקב - אתחמיאו כוכבי ביממא.
 דרבי אסי - איעקרו כל אילניא.
 דרבי חייה - נחיתו כיפי דנורא מרקיעא.
 דרבי מנחם ברבי סימאי⁴⁶ - אישתעו צלמנייא והו למחלצייא.
 דרבי תנחום בר חייה - איתקצצו כל אנדרטיא.
 דרבי אלישיב - איתתרו שבעין מחתרתא בנהרדעא.
 דרב המנונא - נחיתו כיפי דברדא מרקיעא.
 דרבה ורב יוסף - נשוק כיפי דפרת אהרדי.
 דאבוי ורבא - נשוק כיפי דדגלת אהרדי.
 כי נח נפשיה דרב משרשיא - טעון דיקלי שיצי.

רש"י

ואלו קרעין כו'. אבל רבתי
במסכת שמחות (פ"ט):

88. כה, ב - כו, א

תנו רבנן:

כו, א "ואלו קרעין שאין מתאחין:
הקורע על אביו ועל אמו,
ועל רבו שלימדו תורה,
ועל נשיא,
ועל אב בית דין,
ועל שמועות הרעות,
ועל ברכת השם,
ועל ספר תורה שנשרף,
ועל ערי יהודה, ועל המקדש, ועל ירושלים.
וקורע על מקדש, ומוסיף על ירושלים."

"אביו ואמו ורבו שלימדו תורה" - מנלן?

דכתיב: "ואלישע ראה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו"⁴⁷ (מלכים ב ב-יב).
"אבי אבי" - זה אביו ואמו.
"רכב ישראל ופרשיו" - זה רבו שלימדו תורה.

מאי משמע?

כדמתרגם רב יוסף:

רבי רבי דטב להון לישראל בצלותיה, מרתיכין ופרשין.

"לא מתאחין" - מנלן?

דכתיב: "ויחזק בגדיו ויקרעם לשנים קרעים" (מלכים ב ב-יב).
ממשמע שנאמר "ויקרעם" איני יודע ש"לשנים"?
אלא מלמד שקרועים ועומדים לשנים לעולם.

אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן:
אליהו חי הוא!

אמר ליה:

כיון דכתיב: "ולא ראהו עוד" (מלכים ב ב-יב) - לגבי דידיה כמת דמי.

"נשיא ואב בית דין ושמועות הרעות" - מנלן?

דכתיב: "ויחזק דוד בגדיו ויקרעם,
וגם כל האנשים אשר אתו.
ויספדו ויבכו ויצומו עד הערב על שאול ועל יהונתן בנו,
ועל עם ה' ועל בית ישראל, כי נפל בחרב" (שמואל ב א-יא).
"שאול" - זה נשיא.
"יהונתן" - זה אב בית דין.
"על עם ה' ועל בית ישראל" - אלו שמועות הרעות.

אמר ליה רב בר שבא לרב פהנא:
ואימא: עד דהוו כוליהו?

אמר ליה:

"על" "על" הפסיק הענין.

⁴⁷ ואלישע ראה והוא מצעק אבי אבי רכב ישראל ופרשיו ולא ראהו עוד ויחזק בגדיו ויקרעם לשנים קרעים

כָּז"י

ברוב ציבור. רוב ישראל:
וכמעשה שהיה. בשאול
 ויהונתן:
גרמו לנפשיהו. דמרדו ביה
 והא דקאמר לא קטלי יהודי
 רוצה לומר בחנם:
לקול יתירי. לקול כנורות
 שמרדו: אתיא קרע קרע
 (מדוד):
שלוש דלתות וארבעה. כלומר
 ארבעה פסוקים:
אנא מלכא. ואמלכא לא כתיב
 כלום:
היו צריה לראש. שהנכרי ראש
 ולא אתה:

ומי קרעינו אשמועות הרעות?!
 והא אמרו ליה לשמואל: קטל שבור מלכא תריסר אלפי יהודאי במזיגת קסרי, ולא קרע!
 לא אמרו אלא ברוב צבור, וכמעשה שהיה.

ומי קטל שבור מלכא יהודאי?!
 והא אמר ליה שבור מלכא לשמואל: תיתי לי דלא קטלי יהודי מעולם!

התם אינהו גרמי לנפשיהו,
 דאמר רבי אמאי:
 לקל יתירי דמזיגת קסרי פקע שורא דלודקיא.

"על ברנת השם" - מנלן?

דכתיב: **"ויבא אליקים בן חלקיה אשר על הבית, ושבגא הסופר, ויואח בן אסף המזמיר, אל חזקיהו קרועי בגדים"** (מלכים ב יח-לו).

תנו רבנן:
"אחד השומע,
ואחד השומע מפי השומע,
חייב לקרוע.
והעדים - אינו חייבין לקרוע,
שנבר קרעו בשעה ששמעו."

"בשעה ששמעו" - מאי הוי? הא קא שמעי השתא!

לא סלקא דעתך!
 דכתיב: **"ויהי כשמוע המלך חזקיהו ויקרע את בגדיו"** (מלכים ב יט-א).
 המלך - קרע,
 והם - לא קרעו.

"ולא מתאחיו" - מנלן?

אתיא 'קריעה' קריעה'.

"ספר תורה שנשרף" - מנלן?

דכתיב: **"ויהי כקרא יהודי שלש דלתות וארבעה,**
ויקרעה בתער הסופר והשילף אל האש אשר אל האה" (ירמיה לו, כג).
 מאי **"שלוש דלתות וארבעה"**?
 אמרו ליה ליהויקיים: כתב ירמיה ספר קינות.
 אמר להו: מה כתיב ביה?
"איכה ושבה בדרך" (איכה א-א).
 אמר להו: אנא מלכא.
 אמרו ליה: **"בכה תבכה בלילה"** (איכה א-ב).
 אנא מלכא (איכה א-ג).
"גלתה יהודה מעוני" (איכה א-ב).
 אנא מלכא.
"דרך ציון אבלות" (איכה א-ד).
 אנא מלכא.
"היו צריה לראש" (איכה א-ה).
 אמר להו: מאן אמרה?

רש"י

משום שמועות רעות. על הגלות איבעי למיקרע: **את המגילה.** זה הגויל: **ואת הדברים.** זה הכתב: **השתא.** אי שקיל להו נעמיתא איבעי לי למיקרע על הגויל ועל הכתב דהוי כנשרף: **בזרוע.** שאין יכול להצילו: **וכמעשה שהיה.** דיהויקים אבל דנעמיתא דמצוי להציל. לא מיקרע:

"כי ה' הוֹגֵה עַל רֹב פְּשָׁעֵיהָ" (איכה א-ה).

מִיָּד קָדַר כָּל אֲזָכְרוֹת שְׁבָה, וּשְׂרָפֵן בְּאֵשׁ.

וְהֵינּוּ דְכָתִיב: **"וְלֹא פָחַדוּ וְלֹא קָרְעוּ אֶת בְּגָדֵיהֶם"** (ירמיה לו-כד) - מִכָּלֵל דְּבָעוּ לְמִיקְרָע.

אָמַר לִיה רַב פֶּפֶּא לְאַבְי:

אִימַר: מִשּׁוּם שְׁמוּעוֹת הָרְעוֹת.

אָמַר לִיה:

שְׁמוּעוֹת רְעוֹת בְּהֵיחָא שְׁעָתָא מִי הוּוּ?!

אָמַר רַבִּי חֵלְבּוֹ אָמַר רַב הוּנָא:

הַרְוָאָה סֵפֶר תּוֹרָה שְׂנִקְרַע - חַיִּיב לְקַרְוֵעַ שְׁתֵּי קְרִיעוֹת.

אֶחָד - עַל הַגּוֹיֵל.

וְאֶחָד - עַל הַכֶּתֶב.

שְׁנָאָמַר: **"אֲחֵרֵי שְׂרוּף הַמֶּלֶךְ אֶת הַמַּגִּלָּה וְאֶת הַדְּבָרִים"** (ירמיה לו-כז).

רַבִּי אֲבָא וְרַב הוּנָא פֶּר חֵיִיא הוּוּ יְתִבֵי קַמֵּיה דְּרַבִּי אֲבָא:

בְּעָא לְאַפְנוּי, שְׁקָלִיה לְטוֹטְפְתִּיה, אַחְתִּיה אֲבִי סְדִיא,

אֲתֵאִי בֵּת נַעֲמִיתָא בְּעָא לְמִיבְלָעִיה,

אָמַר: הַשְׁתָּא אִיחֵיבִין לִי שְׁתֵּי קְרִיעוֹת.

אָמַר לִיה: מָנָא לָּהּ הָא?

וְהָא בְּדִידִי הוּוּ עוֹבְדָא, וְאֲתֵאִי לְקַמֵּיה דְּרַב מַתְנָה, וְלֹא הוּוּ בִּידִיה.

אֲתֵאִי לְקַמֵּיה דְּרַב יְהוּדָה, וְאָמַר לִי הֲכִי אָמַר שְׁמוּאֵל: לֹא אָמְרוּ אֱלָא בְּרוּעַ, וְכַמְעָשָׂה שְׁהִיָּה.

"עֲרֵי יְהוּדָה" - מְנַלָּן?

דְּכָתִיב:

"וַיָּבֹאוּ אַנְשֵׁים מִשְׁכֶּם מִשִּׁילוֹ וּמִשְׁמֶרֶז, וַיִּשְׁמוּנִים אִישׁ מִגּוֹלְחֵי זָקֵן וְקָרוּעֵי בְּגָדִים וּמִתְגוֹדְדִים,

וּמִנְחָה וּלְבוֹנָה בְּיָדָם לְהַבִּיא בֵּית ה'" (ירמיה מא-ה).

אָמַר רַבִּי חֵלְבּוֹ אָמַר עוּלָא בִּירְאָה אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר:

הַרְוָאָה עֲרֵי יְהוּדָה בְּחוּרְבָנָן, אָמַר: **"עֲרֵי קְדֻשָּׁה הֵיּוּ מְדַבְּרִי"** (ישעיה סד-ט) וְקוֹרְעַ.

יְרוּשָׁלַיִם בְּחוּרְבָנָה, אָמַר: **"צִיּוֹן מְדַבְּרֵי הֵיטָה יְרוּשָׁלַם שְׁמִמָּה"** (ישעיה סד-ט) וְקוֹרְעַ.

בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּחוּרְבָנּוּ, אָמַר: **"בֵּית קְדֻשָׁנוּ וְתַפְאֲרַתְנוּ אֲשֶׁר הִלְלוּךָ אֲבוֹתֵינוּ הֵיטָה לְשׁוֹיֶפֶת אֲשֶׁר,**

וְכָל מַחֲמֵדֵינוּ הֵיטָה לְחַרְבָּה" (ישעיה סד-י) וְקוֹרְעַ.

89. כו, א-ב

רס"י

הא דפגע במקדש ברישא. כגון כשנכנס לירושלים בשידה תיבה ומגדל דלא ראה ירושלים עד שראה בית המקדש. קורע על המקדש ומוסיף על ירושלים אבל בשלא נכנס בתיבה ופגע בירושלים ברישא קורע על ירושלים בפני עצמה ועל המקדש בפני עצמו:

כל הקרעים רשאין למוללן.

לקפל בגד בתפירה:

כעין סולמות. שאין מלקטין זה סמוך לזה אבל זה רחוק מזה שמלקט ברוחב כעין מעלות סולמות:

מתוך השלל. שלא קרע אלא בשלל:

מתוך האיחוי. מקרע האיחוי:

ובאיחוי אלכסנדרי. דהוה כשלם:

רשאי להפכו למטה. שהופך הקרע למטה והופך שלמטה למעלה ומאחהו ועושה בית הצואר ולובשו:

"קורע על מקדש ומוסיף על ירושלים".

ורמינהו:

"אחד השומע,

ואחד הרוֹאֶה,

כיון שהגיע לצופים - קורע.

וקורע על מקדש בפני עצמו,

ועל ירושלים בפני עצמה".

לא קשיא:

הא - דפגע במקדש ברישא.

הא - דפגע בירושלים ברישא.

תנו רבנן:

"**ובולן רשאין לשוללן ולמוללן וללוקטן ולעשותן כמין סולמות,**

אבל לא לאחותן".

אמר רב חסדא:

כו, ב ובאיחוי אלכסנדרי.

תנו רבנן:

"**הקורע מתוך השלל מתוך המלל מתוך הלקט מתוך הסולמות - לא יצא.**

מתוך האיחוי - יצא".

אמר רב חסדא:

ובאיחוי אלכסנדרי.

תנו רבנן:

"**רשאי להפכו למטה ולאחותו.**

רבי שמעון בן אלעזר:

אוסר לאחותו.

וכשם שהמוכר אסור לאחותו - כך הלוקח אסור לאחותו,

ולפיכך מוכר צריך להודיעו ללוקח".

90. כו, ב

רש"י

ותוספת שלש. כגון שמוסיף קרע אחר על אותו קרע כגון שאירעו אבל אחר: עליון אין מתאחה. שקרעו על אביו ועל אמו: שאינן בתוספת. כלומר אין בדין שמוסיף עליהן:

תנו רבנן:

"תחילת קריעה - טפח, ותוספת - שלש אצבעות, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: תחילת קריעה - שלש אצבעות, ותוספת - כל שהו".

אמר עולא:

הלכה: כרבי מאיר - בקריעה, והלכה: כרבי יהודה - בתוספת.

תניא נמי הכי:

"דבי יוסי אומר: תחילת קריעה - טפח, ותוספת - כל שהו".

תנו רבנן:

"אמרו לו: מת אביו - וקרע, מת בנו - והוסיף, תחתון - מתאחה, עליון - אינו מתאחה. מת בנו - וקרע, מת אביו - והוסיף, עליון - מתאחה, תחתון - אינו מתאחה.

מת אביו, מת אמו, מת אחיו, מתה אחותו - קורע קרע אחד לבולן. רבי יהודה בן בתירה אומר: על בולן - קרע אחד, על אביו ואמו - קרע אחד, לפי שאין מוסיפין על קרע אביו ואמו".

מאי טעמא?

אמר רב נחמן בר יצחק: לפי שאינן בתוספת.

אמר שמואל:

הלכה: כרבי יהודה בן בתירה.

ומי אמר שמואל הכי?!

והאמר שמואל:

הלכה: כדברי המיקל באבל!

אבילות - לחוד,

קריעה - לחוד.

91. כו, ב

כ"י

הגיע לטיבורו. ומת לו מת
 אחר:
 מרחיק שלש אצבעות. בצד
 אותו קרע וקורע:
 נתמלא. קרעים מלפניו מחזירו
 לאחוריו וחוזר וקורע לפניו:

"עד היכן קורע?"

עד טיבורו.

ויש אומרים:

עד לבו.

אף על פי שאין ראיה לדבר, זכר לדבר,
 שנאמר: "וקרעו לבבכם ואל בגדיכם" (יואל ב-ג).
 הגיע לטיבורו, מרחיק שלש אצבעות וקורע.
 נתמלא מלפניו - מחזירו לאחוריו,
 נתמלא מלמעלה - הופכו מלמטה.
 והקורע מלמטה ומן הצדדין - לא יצא,
 אלא שבהן גדול פורס מלמטה".

92. כו, ב

רש"י

כל שבעה. אם מת לו מת קורע קריעה אחרת:
לאחר שבעה מוסיף. על קרע ראשון:
דלא ניתן לשוללו. תוך שבעה כלל ואי מוסיף ביה מיחזי כקרע אחד אבל לאחר שבעה דכבר שללו קורע כל השלילות ומוסיף כל שהו דמינכר דעל מת אחר קרע:
אשה שוללתו לאלתר. אפילו תוך שבעה:
הכי נמי. דמוסיף דקורע השלילה ומוסיף בה פורתא דקא מינכר וקא פסיק כל שבעה קורע ואפילו אשה:
משום כבוד האשה הוא. ולא מן הדין:
משום כבוד אביו. ולא מן הדין והוי כאיחוי לפיכך מוסיף בו לאחר שלשים:

פליגו בה רב מתנה ומר עוקבא,

ותרנייהו משמיה דאבוה דשמואל ולוי:

חד אמר: כל שבעה - קורע. לאחר שבעה - מוסיף.

וחד אמר: כל שלשים - קורע, לאחר שלשים - מוסיף.

מתקיף לה רבי ירמיה:

מאן דאמר: "כל שבעה - קורע" - אמאי? דלא ניתן לשוללו.

אלא הא דאמר מר: "**האשה שוללתו לאלתר**", הכי נמי!

התם משום כבוד אשה הוא.

מאן דאמר: "כל שלשים - קורע" - אמאי? דלא ניתן לאחותו,

אלא לאביו ולאמו דלא ניתן לאחותו לעולם, הכי נמי!

התם - משום כבוד אביו ואמו הוא.

93. כו, ב

כ"י

בבגד קרוע. קודם לכן גוזל הכל
שמרמה הכל שמראה להן
שקרע על המת:
ואם לא הודיעו. שהולך לבקר
את אביו:

תנו רבנן:

"היוצא בבגד קרוע לפני המת - הרי זה גוזל את המתים, ואת החיים.
רבן שמעון בן גמליאל אומר:
האומר לחבירו השאילני חלוקה ואלך ואבקר את אבא שהוא חולה,
והלך ומצאו שמת - קורע, ומאחו.
וכשיבא לביתו - מחזיר לו חלוקו, ונותן לו דמי קרעו.
ואם לא הודיעו - הרי זה לא יגע בו."

תנו רבנן:

"חולה שמת לו מת - אין מודיעין אותו שמת,
שפא תטרף דעתו עליו.
ואין מקרעין בפניו.
ומשתקין את הנשים מפניו.
ומקרעין לקטו,
מפני עגמת נפש.
וקרעין על חמיו ועל חמותו,
מפני כבוד אשתו."

ואמר רב פפא:

תנא באבל רבתי:

"אבל לא יניח תינוק בתוך חיקו,
מפני שמביאו לידי שחוק,
ונמצא מתגנה על הבריות."

94. כו, ב - כז, א

רש"י

יברוהו. לאותו שבא על מטות
כפויות: אבל ההולך ממקום
למקום:

"ואין מברין אלא על מטות זקופות".

תנו רבנן:

"ההולך לבית האבל,

אם היה לבו גס בו - יברוהו על מטות כפויות,

ואם לאו - יברוהו על מטות זקופות".

רבא איתרע ביה מילתא,

על לגביה אבא בר מרתא דהוא אבא בר מניומי,

רבא - זקוף,

אבא בר מרתא - קפי.

אמר: כמה לית ביה דעתא להאי צורבא מרבנן.

רש"י

יגלגל עמהן. ואינו עושה סחורה
בפני עצמו אלא עם חבורה:

.95. כו, ב - כז, א

תנו רבנן:

"ההולך ממקום למקום,
כז, א אם יכול למעט בעסקו - ימעט,
ואם לאו - יגלגל עמהן".

רש"י

אף על גב שאין לו. לאבל אחר
השבת אלא יום אחד:

96. כז, א

תנו רבנן:

"מאימתי כופין את המטות?

משיצא מפתח ביתו,

דברי רבי אליעזר.

רבי יהושע אומר:

משיסתם הגולל.

מעשה שמת רבן גמליאל הזקן,

כיון שיצא מפתח ביתו - אמר להם רבי אליעזר: כפו מטותיכם,

וכיון שנסתם הגולל - אמר להם רבי יהושע: כפו מטותיכם.

אמרו לו: כבר כפינו על פי זקן".

תנו רבנן:

"מאימתי זוקפין את המטות בערב שבת?

מן המנחה ולמעלה".

אמר רבה בר הונא:

אף על פי כן, אינו יושב עליה עד שתתחשך.

ולמוצאי שבת - אף על פי שאין לו לישב אלא יום אחד חוזר וכופה.

תנו רבנן:

"הכופה מטתו - לא מטתו בלבד הוא כופה, אלא כל מטות שיש לו בתוך ביתו הוא כופה.

ואפילו יש לו עשר מטות בעשרה מקומות - כופה את בולן.

ואפילו חמשה אחיו ומת אחד - בולן כופין.

ואם היתה מטה המיוחדת לכלים - אין צריך לכפותה".

97. כז, א

רש"י

קרביטיו. רצועותיו שהוא כעין תרניפני"א:
ערסא דגדא. מטה שמייחדים אותה למזל טוב ואין משתמשין בה כלום אלא מייחדין אותה לשרות מזל טוב עליה:
דצלא. עור:
סירוגו מתוכו. מכניס רצועות מן חורי עצי המטה:
על גבה. והעור כפול על העץ:

**"דַּרְגֵּשׁ - אֵין צְרִיךְ לְכַפּוֹתוֹ, אֶלָּא זוֹקְפוֹ.
 רְבֵן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר:
 דַּרְגֵּשׁ מַתִּיר אֶת קַרְבִּיטָיו,
 וְהוּא נוֹפֵל מֵאִילָיו".**

מאי "דַּרְגֵּשׁ"?

אמר עולא:
 ערסא דגדא.

אמר ליה רבה:
 אלא מעתה גבי מלך,
 דתנן:

"כָּל הָעַם מְסוּבִים עַל הָאָרֶץ וְהוּא מֵיִסֵּב עַל הַדַּרְגֵּשׁ" (סנהדרין כ.).
 מי איכא מידי דעד האי דנא לא אותביניה, והשתא מותבינן ליה!?

מתקוף לה רב אשי:

מאי קושיא?

מידי דהוה אאכילה ושתיה,
 דעד האי דנא לא אוכליניה ולא אשקיניה,
 השתא אוכליניה ואשקיניה!

אלא אי קשיא,

הא קשיא

דתניא⁴⁸:

"דַּרְגֵּשׁ אֵינוֹ צְרִיךְ לְכַפּוֹתוֹ אֶלָּא זוֹקְפוֹ",

ואי ערסא דגדא - אמאי אינו צריך לכפותו?

הא תניא⁴⁹:

"הַנוֹפֵה מִטָּתוֹ,

לֹא מִטָּתוֹ בְּלִבְדּוֹ הוּא כּוֹפֵה, אֶלָּא כָּל מִטּוֹת שֵׁישׁ לוֹ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ כּוֹפֵה!"

ומאי קשיא?

מידי דהוה אמטה המיוחדת לכלים,

דתניא:

"אם היתה מטה המיוחדת לכלים אינו צריך לכפותה".

אלא אי קשיא, הא קשיא:

"רְבֵן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר:

דַּרְגֵּשׁ מַתִּיר קַרְבִּיטָיו וְהוּא נוֹפֵל מֵאִילָיו".

ואי סלקא דעתך: ערסא דגדא, מאי "קרביטיו" אית ליה!?

כי אתא רבין אמר ליה ההוא מרבנן ורב תחליפא בר מערבא שמייה, דהוה שכיח בשוקא דגילדאי,

מאי "דַּרְגֵּשׁ"?

ערסא דצלא.

איתמר נמי:

אמר רבי ירמיה:

דַּרְגֵּשׁ - סירוגו מתוכו.

מטה - סירוגה על גבה.

אמר רבי יעקב בר אחא אמר רבי יהושע בן לוי:

הלכה: כרבן שמעון בן גמליאל.

⁴⁸ מסורת הש"ס, למרות שמצאנו מקומות שהגמרא קוראת לברייתא בשם "תנן".

⁴⁹ מסורת הש"ס.

98. כז, א

רש"י

נקליטי. עצים יוצאין מתוקנין למראשותיו ולמרגלותיו ונותנין עץ ארוך עליהן ונותן הסדינין עליהם לשמור מהזבובים:

איתמר נמי⁵⁰:

אמר רבי יעקב בר אבהו אמר רבי אסי: מטא שנקליטיה יוצאין - זוקפה ודין.

תנו רבנן:

"ישן על גבי:

בשא,

על גבי אודיני גדולה,

על גבי קרקע -

לא יצא ידי חובתו".

אמר רבי יוחנן:

שלא קיים כפיית המטה.

⁵⁰ המהרש"א לא גורס "איתמר נמי".

99. כז, א

רש"י

אין מברכין. על הריח בבית
האבל:
המנחמין. קרוביו מביאין
ענינים של אוכלין:

תנו רבנן:

"מְכַבְּדִין וּמְרַבֵּיצִין בְּבֵית הָאָבֶל,
וּמְדִיחִין קְעָרוֹת וְכוֹסוֹת וְצִלוֹחִיּוֹת וְקִיתוּנִיּוֹת בְּבֵית הָאָבֶל,
וְאִין מְבִיאִין אֶת הַמוּגָמֵר וְאֶת הַבְּשָׂמִים לְבֵית הָאָבֶל".

איני?

וְהָאֵתְנִי בֵּר קִפְרָא:

"אִין מְבַרְכִין לֹא עַל הַמוּגָמֵר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים בְּבֵית הָאָבֶל",

ברוכי - הוא דלא מברכין,

הא אתניי - מייתינן!

לָא קִשְׁיָא:

הא - בבית האבל,

הא - בבית המנחמין.

100. כז, א-ב

רס"י

מתני'
 אסקוטלא. תמחוי:
 פוטרין את הרבים. שאומרים
 למנחמין לכו לבתיכם:
 אין מניחין מטה במועד ברחוב.
 להספידו:
 ולא של נשים לעולם. ששופעות
 זיבה:

גמ'
 כליכה. מטה של מתים:

מתניתין

אין מוליכין לבית האבל: לא בטבלא, ולא באסקוטלא, ולא בקנון,
 אלא - בסלים.
 ואין אומרים ברכת אבלים במועד.
 אבל עומדין בשורה ומנחמין, ופוטרין את הרבים.
 אין מניחין את המטה ברחוב,
 שלא להרגיל את ההספד.
 ולא של נשים לעולם,
 מפני הכבוד.

גמרא

תנו רבנן:
 "בראשונה,
 היו מוליכין בבית האבל:
 עשירים - בקלותות של כסף, ושל זהב,
 ועניים - בסלי נצרים של ערבה קלופה,
 והיו עניים מתביישים.
 התקינו:
 שיהו הכל מביאין בסלי נצרים של ערבה קלופה,
 מפני כבודן של עניים".

תנו רבנן:
 "בראשונה,
 היו משקין בבית האבל:
 עשירים - בזכוכית לבנה,
 ועניים בזכוכית צבועה,
 והיו עניים מתביישין.
 התקינו:
 שיהו הכל משקין בזכוכית צבועה,
 מפני כבודן של עניים".

בראשונה,
 היו מגלין פני עשירים,
 ומכסין פני עניים,
 מפני שהיו מושחרין פניהן מפני בצורת,
 והיו עניים מתביישין.
 התקינו:
 שיהו מכסין פני הכל,
 מפני כבודן של עניים.

בראשונה,
 היו מוציאין:
 עשירים - בדרגש,
 ועניים - בכליכה,
 והיו עניים מתביישין.
 התקינו:
 שיהו הכל מוציאין בכליכה,
 מפני כבודן של עניים.

כז,

בראשונה,
 היו מניחין את המוגמר תחת חולי מעים מתים,
 והיו חולי מעים חיים מתביישין.
 התקינו:
 שיהו מניחין תחת הכל,

רש"י

על גבי נדות מתות. הכלים
שנשתמשו בהן בעודן בחיים
שנטמאו בנגיעתן שהנדה
מטמאה בנגיעתה אדם וכלים :
והיו נדות חיות מתביישות.
שעושין בהן מה שאין עושין
לשאר מתות :
קשה לקרוביו. בתכריכין
טובים :
צדא. קנבוס :
בר זוזא. הנקנה בזוז :

מפני כבודן של חולי מעים חיים.

בראשונה,

היו מטבילין את הכלים על גבי נדות מתות,
והיו נדות חיות מתביישות.

התקינו:

שיהו מטבילין על גבי כל הנשים,
מפני כבודן של נדות חיות.

בראשונה,

מטבילין על גבי זבין מתים,

והיו זבין חיים מתביישין.

התקינו:

שיהו מטבילין על גב הכל,

מפני כבודן של זבין חיים.

בראשונה,

היתה הוצאת המת קשה לקרוביו יותר ממיתתו,

עד שהיו קרוביו מניחין אותו ובורחין.

עד שבא רבן גמליאל ונהג קלות ראש בעצמו, ויצא בכלי פשתן,

ונהגו העם אחריו לצאת בכלי פשתן."

אמר רב פפא:

והאידינא נהוג עלמא - אפילו בערדא בר זוזא.

רש"י
 אין מועד לפני חכמים. שיכולין
 להספידו:

101. כז, ב

"אין מניחין את המטה ברחוב, [שלא להרגיל את ההספד]".

אמר רב פפא:

אין מועד בפני תלמיד חכם,
 וכל שכן חנוכה ופורים.

והני מילי בפניו,

אבל שלא בפניו - לא.

איני?!

והא רב כהנא ספדיה לרב זביד מנהרדעא בפום נהרא!

אמר רב פפי:

יום שמועה הוה - וכבפניו דמי.

102. כז, ב

רש"י

על לב. מטפח כנגד הלב :
 ביד. קופץ יד זו לזו :
 ברגל. מכה רגלו בקרקע :
 מפני הסכנה. שהופך הסנדל
 ושובר רגלו :

אמר עולא:

"הספד" - על לב,

דכתוב: "על שדים סופדים" (ישעיה לב-יב).

"טיפוח" - ביד.

"קילוס" - ברגל.

הגו רבנן:

"המקלס - לא יקלס בסנדל, אלא במנעל,

מפני הסכנה".

103. כז, ב

רפ"י

ניענע ראשו. שנראה שניחם מעצמו:
לכל אומרים שבו. כשעומדין לפני הנשיא:
חבורתא איכא. חבורות הן שאלו קוברין מתים שלהם לבדם ואלו קוברין מתים שלהם לבדם:

ואמר רבי יוחנן:

אבל פיון שניענע ראשו - שוב אין מנחמין רשאין לישב אצלו.

ואמר רבי יוחנן:

הכל חייבין לעמוד מפני נשיא, חוץ מאבל וחולה.

ואמר רבי יוחנן:

לכל אומרים להם שבו, חוץ מאבל וחולה.

ואמר רב יהודה אמר רב:

אבל יום ראשון - אסור לאכול לחם משלו, מדאמר ליה רחמנא ליחזקאל: **"ולחם אנשים לא תאכל"** (יחזקאל כד-ז/כב).

רבה ורב יוסף מחלפי סעודתיהו להדדי.

ואמר רב יהודה אמר רב:

מת בעיר - כל בני העיר אסורין בעשיית מלאכה.

רב המנונא איקלע לדרומתא,

שמע קול שיפורא דשכבא.

חזא הנך אינשי דקא עבדי עבדתא.

אמר להו: ליהוו הנך אינשי בשמתא!

לא שכבא איפא במתא!?

אמרו ליה: חבורתא איפא במתא.

אמר להו: אי הכי, שריא לכו.

104. כז, ב

רש"י

ולא ישוב עוד וגו'. משמע מכאן ואילך לא יעשה לעולם תשובה:

ואמר רב יהודה אמר רב:
כל המתקשה על מתו יותר מדאי,
על מת אחר הוא בוכה.

ההיא איתתא דהנות בשיבביתיה דרב הונא,
הוּוּ לָהּ שְׁבַעָה בְּנֵי,
מת חד מינייהו, הוּוּת קא בכיא ביתרתא עליה.
שְׁלַח לָהּ רַב הוּנָא: לָא תַעֲבָדֵי הַכֵּי.
לָא אֲשַׁגְחָה בֵּיהּ.
שְׁלַח לָהּ: אֵי צִיִּיתַת - מוּטָב, וְאֵי לָא - צְבִית זְוֹדְתָא לְאִידָךְ.
מִית, וּמִיתוּ כּוּלְהוּ.
לְסוּף אָמַר לָהּ: תִּימוּשׁ זְוֹדְתָא לְנַפְשִׁיךְ, וּמִיתָא.

"אל תבכו למת ואל תגודו לו" ⁵¹ (ירמיהו כב, ו).

"אל תבכו למת" - יותר מדאי.

"ואל תגודו לו" - יותר מכשיעור.

הא ביצד?

שְׁלִשָּׁה יָמִים - לְבָכֵי.

וְשִׁבְעָה - לְהַסְפֵּד.

וְשִׁלְשִׁים - לְגִיהוּץ וּלְתַסְפּוּרָת.

מִכָּאֵן וְאִילָךְ, אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: אֵי אַתֶּם רַחֲמָנִים בּוֹ יוֹתֵר מִמֶּנִּי.

"בכו בכו להולך".

אמר רב יהודה:

להולך בלא בנים.

רבי יהושע בן לוי לא אול לבי אבלא אלא למאן דאזיל בלא בני,
דכתוב: "בכו בכו להולך כי לא ישוב עוד וראה את ארץ מולדתו" (ירמיהו כב, ו).

רב הונא אמר:

זה שעבר עבירה ושנה בה.

רב הונא לטעמיה,

דאמר רב הונא:

כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה - הותרה לו.

"הותרה לו" - סלקא דעתך?!

אלא, אימא: נעשית לו כהיתר.

אמר רבי לוי:

אבל,

שְׁלִשָּׁה יָמִים הָרְאשׁוֹנִים - יְרָאָה אֶת עֲצָמוֹ כְּאִילוּ חָרַב מוֹנַחַת לוֹ בֵּין שְׁתֵּי יְרִיכּוֹתָיו⁵².

משלשה עד שבועה - כאילו מונחת לו כנגדו בקרן זוית.

מכאן ואילך - כאילו עוברת כנגדו בשוק.

⁵¹ אל-תבכו למת ואל-תגודו לו בכו בכו להולך כי לא ישוב עוד וראה את-ארץ מולדתו

⁵² ויש גורסים: כתיפיו

105. כז, ב - כח, א

"ולא של נשים לעולם מפני הכבוד".

רפ"י

אלא חיה. שמתה מחמת וולד
שהיא שופעת:

אמרי נהרדעי:

כח, א לא שגו אלא תיה,
אבל שאר נשים - מניחין.

רבי אלעזר אמר:

אפילו שאר הנשים,
דקתיב: "ותמת שם מרים ותקבר שם" (במדבר כ, א).
סמוך למיתה קבורה.

ואמר רבי אלעזר:

אף מרים בנשיקה מתה.
אתיא "שם" "שם" ממושה.
ומפני מה לא נאמר בה על פי ה'
מפני שגנאי הדבר לאומרו.

אמר רבי אמי:

למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה?
לומר לה: מה פרה אדומה מכפרת - אף מיתתן של צדיקים מכפרת.

אמר רבי אלעזר:

למה נסמכה מיתת אהרן לבגדי כהונה?
מה בגדי כהונה מכפרין - אף מיתתן של צדיקים מכפרת.

106. כח, א

רפ"י

מת פתאום. שלא חלה:
 מחמשים שנה. ולמעלה:
 והאי דלא חשיב ליה. בהדי
 כרת:
 כרת דיומי. שמא ימות מיתה
 חטופה:
 פלגא. דמכרת דשני מיהא פלטי
 לי:

תנו רבנן:

"מת פתאום - זו היא מיתה חטופה.
 חלה יום אחד ומת - זו היא מיתה דחופה.
 רבי חנניא בן גמליאל אומר:
 זו היא מיתה מגפה,
 שנאמר: "בן אדם הנני לוקח ממך את מחמד עיניך במגפה" (יחזקאל כד-טז),
 וכתוב: "ואדבר אל העם בבקר ותמת אשתי בערב" (יחזקאל כד-יח).
 שני ימים ומת - זו היא מיתה דחופה.
 שלשה - גפרה.
 ארבעה - נדיפה.
 חמשה - זו היא מיתה כל אדם".

אמר רבי חנין:

מאי קרא?

"הן קרבו ימיה למות" (דברים לא-ד).

"הן" - חד.

"קרבו" - תרי.

"ימיה" - תרי.

הא חמשה.

"הן" - חד - שכן בלשון יוני קורין לאחת - הן.

"מת בחמשים שנה - זו היא מיתה ברת.
 חמשים ושתים שנה - זו היא מיתתו של שמואל הרמתי.
 ששים - זו היא מיתה בידי שמים".

אמר מר זוטרא:

מאי קרא?

דכתיב: "תבוא בקלח אלי קבר" (איוב ה-כו).

"בקלח" - בגימטריא שיתין הוה.

"שבעים - שיבה.

שמונים - גבורות,

דכתיב: "ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה" (תהילים צ-י).

אמר רבה:

מחמשים ועד ששים שנה - זו היא מיתת ברת.
 והאי דלא חשיב להו משום כבודו של שמואל הרמתי.

רב יוסף כי הוה בר שיתין עבד להו יומא טבא לרבנן,

אמר: נפקי לי מכרת.

אמר ליה אבוי:

נהי דנפק ליה מר מכרת דשני, מכרת דיומי מי נפיק מר!?

אמר ליה:

נקוט לך מיהא פלגא בידך.

רב הונא נח נפשיה פתאום,

הוה קא דייגי רבנן.

תנא להו זוגא דמהדייב:

"לא שנו אלא שלא הגיע לגבורות אבל הגיע לגבורות זו היא מיתת נשיקה".

אמר רבא:

רפ"י

חיי, בני ומזוני - לא בזכותא תליא מילתא,
אלא במוזלא תליא מילתא.

דְּהָא רַבָּה וְרַב חֲסֵדָא תְּרוּוּיָהּוּ רַבְּנָן צְדִיקֵי הוּוּ,
מִרְ מְצַלִּי - וְאַתִּי מִיטְרָא,
וּמִרְ מְצַלִּי - וְאַתִּי מִיטְרָא.
רַב חֲסֵדָא חִיָּה תִשְׁעִין וְתִרְתִּין שָׁנִין.
רַבָּה חִיָּה אַרְבַּעִין.
בִּי רַב חֲסֵדָא - שִׁיתִּין הַלּוּלִי.
בִּי רַבָּה - שִׁיתִּין תִּיכְלִי.
בִּי רַב חֲסֵדָא - סְמִידָא לְכַלְבִּי, וְלֹא מִתְבַּעֵי.
בִּי רַבָּה - נִהְמָא דְשַׁעְרֵי לְאַיִנְשֵׁי, וְלֹא מִשְׁתַּכַּח.

וְאָמַר רַבָּא:
הֵנִי תֵלַת מִילֵי בְּעֵאי קָמִי שְׁמַיָא,
תִּרְתִּי - יְהִבּוּ לִי,
חֲדָא - לֹא יְהִבּוּ לִי.
חֹזְקַתְיָה דְרַב הוּנָא,
וְעוֹתְרִיהָ דְרַב חֲסֵדָא - וְיִהִבּוּ לִי.
עֲנִיתְנִיתְיָה דְרַבָּה בַר רַב הוּנָא - לֹא יְהִבּוּ לִי.

107. כח, א

רַבִּי

מנמנם. גוסס :
 א"ל. רבא לרב שעורים :
 לימא מר. למלאך המות דלא
 לצעורי :
 שושביניה. דמלאך המות :
 דאימסר מזליה. איתרע מזליה :
 ליתחזי לי מר. בתר מיתה :
 מר לאו אדם חשוב. לימא ליה
 מר :
 ספין רקיע. מתוקן למיבעי
 מיניה : . ביעתותיה. דמלאך
 המות :
 רגליה דבר נתן. למיהוי נשיא :
 אמאי לא מרחם. דמתפקדנא
 למייתי ליה למר בההוא עלמא :
 אחוי ליה שוטא דנורא. וידע
 דהוא מלאך המות :

רב שעורים אחוה דרבא הוה יתיב קמיה דרבא,
 חזייה דהוה קא מנמנם.
 אמר ליה: לימא ליה מר דלא לצערן.
 אמר ליה: מר לאו שושביניה הוא?
 אמר ליה: כיון דאימסר מזלא לא אשגח בי.
 אמר ליה: ליתחזי לי מר.
 איתחזי ליה.
 אמר ליה: הוה ליה למר צערא?
 אמר ליה: כי ריבדא דכוסילתא.

רבא הוה יתיב קמיה דרב נחמן,
 חזייה דקא מנמנם.
 אמר ליה: לימא ליה מר דלא לצערן.
 אמר ליה: מר לאו אדם חשוב הוא?
 אמר ליה: מאן חשיב, מאן ספין, מאן רקיע?
 אמר ליה: ליתחזי לי מר?
 אתחזי ליה.
 אמר ליה: הוה ליה למר צערא?
 אמר ליה: כמישחל בניתא מחלבא.
 ואי אמר לי הקדוש ברוך הוא: זיל בההוא עלמא פד הוית לא בעינא דנפיש ביעתותיה.

רבי אלעזר הוה קאכיל תרומה,
 איתחזי ליה.
 אמר ליה: תרומה קא אכילנא, ולא קודש איקר?
 חלפא ליה שעתא.

רב ששת איתחזי ליה בשוקא.
 אמר ליה: בשוקא כבהמה?! איתא לגבי ביתא!

רב אשי איתחזי ליה בשוקא.
 אמר ליה: איתרח לי תלתין יומין, ואהדרי לתלמודאי,
 דאמריתו: אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו.
 ביום תלתין אתא.
 אמר ליה: מאי כולי האי?
 קא דחקא רגליה דבר נתן, ואין מלכות נוגעת בחבירתה, אפילו כמלא נימא.

רב חסדא, לא הוה יכיל ליה,
 דלא הוה שתיק פומיה מגירסא.
 סליק יתיב בארזא דבי רב,
 פקע ארזא, ושתיק, ויכיל ליה.

רבי חייא, לא הוה מצי למיקרבא ליה,
 יומא חד אידמי ליה כעניא,
 אתא טריף אבבא, אמר ליה: אפיק לי ריפתא,
 אפיקו ליה.
 אמר ליה: ולא קא מרחם מר אעניא?
 אההוא גברא אמאי לא קא מרחם מר?
 גלי ליה, אחוי ליה שוטא דנורא, אמצי ליה נפשיה.

108. כח, ב

רפ"י

מתני'
בלא פירוש:

גמ'
לחבילא. חבלא:
גוד גרמא מככא. נפלו הלחיים:
נמטו מיא לאמטיכי. כלומר
הדרי מיא למפרע כלפי למעלה:
שייול איצטלא דמלתא. כלומר
יפה מיתה כמלוש של מילת:
דשלימו זודיה. שכלו לו
מזונותיו שהוא עני:
עטוף. חושך:
אזבוגי. קיניה:
מותא. כל אדם מת:
(מרעא חבילא). מרעין
חיבולייא. האיסורין הן בבית:

כח, ב מתניתין

נשים:

במועד - מענות, אבל לא מטפחות.

רבי ישמעאל אומר:

הסמוכות למטה - מטפחות.

בראשי חדשים, בחנוכה, ובפורים - מענות ומטפחות.

בזה וזה - לא מקוננות.

נקבר המת - לא מענות ולא מטפחות.

איזהו "עינוי"?

שנוולן עונות באחת.

קינה?

שאחת מדברת, ונוולן עונות אחריה,

שנאמר: "ולמדנה בנותיכם נהי ואשה רעותה קינה" (ירמיה ט-ט).

אבל לעתיד לבא:

הוא אומר: בלע המות לנצח ומחה ה' אלהים דמעה מעל כל פנים" וגו' (ישעיה כה-ח).

גמרא

מאי אמרן?

אמר רב:

ויי לאזלא ויי לחבילא.

אמר רבא:

נשי דשכנציב אמרן הכי: ויי לאזלא ויי לחבילא.

ואמר רבא:

נשי דשכנציב אמרן: גוד גרמא מככא, ונמטי מייא לאנטכי.

ואמר רבא:

נשי דשכנציב אמרן: עטוף וכסו, טורי.

דבר רמי, ובר רברי הוא.

ואמר רבא:

נשי דשכנציב אמרן: שייול איצטלא דמלתא, לבר חורין דשלימו זוודיה.

ואמר רבא:

נשי דשכנציב אמרן: רהיט ונפיל, ואמעברא יזפתא יזף.

ואמר רבא:

נשי דשכנציב אמרן: אחנא תגרי, אזבוגי מיבדקו.

ואמר רבא:

נשי דשכנציב אמרן: מותא כי מותא, ומרעין - חיבוליא.

109. כח, ב

רש"י

דידל ידלונגיה. כלומר מגביהין
בהספד למי שמגביה קולו
להספד אחרים:

תנ"א:

"הָיָה רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר:

"טוֹב לְלַכֵּת אֶל בֵּית אַבְל מְלַכֵּת אֶל-בֵּית מִשְׁתָּה בְּאֶשֶׁר הוּא סוּף כָּל-הָאָדָם,
וְהָחִי יִתֵּן אֶל-לְבוּ" (קהלת ז, ב) - דְּבָרִים שָׁל מִיתָה".

דיספד יספדונגיה,

דיקבר יקברונגיה,

דיטען יטענונגיה,

דידל ידלונגיה.

ואיכא דאמרי:

דלא ידל - ידלונגיה,

דכתוב: "כי טוב אמר לך עלה הנה"⁵³ (משלי כה, ו-ז).

110. כח, ב

רס"י

הטריח רבותיו. שבאין לנחמו:
משמרתו. שהושיב ירבעם שלא
לעלות לרגל:
מעמד במרכבה. שלא יכשלו:
ינחם אחרים משמע. שמנחמין
יושבין בראש:
סווחים. לשון רבים:
לפתוח בראש. לקרות בס"ת:
ולברך. ברכת המזון:

תנו רבנן:

"בשמתו בניו של רבי ישמעאל,

נכנסו ארבעה זקנים לנחמו:

רבי טרפון, ורבי יוסי הגלילי, ורבי אלעזר בן עזריה, ורבי עקיבא.

אמר להם רבי טרפון:

דעו שחכם גדול הוא, ובקי באגדות.

אל יבנס אחד מכם לתוך דברי חבירו.

אמר רבי עקיבא: ואני אחרון.

פתח רבי ישמעאל ואמר:

רבו עונותיו תכפוהו אבליהו,

הטריח רבותיו פעם ראשונה ושניה.

נענה רבי טרפון ואמר:

"ואחיהם כל בית ישראל יבכו את השדיפה" (ויקרא י-י).

והלא דברים קל וחומר: ומה נדב ואביהוא שלא עשו אלא מצוה אחת.

דבתיב: "ויקריבו בני אהרן את הדם אליו" (ויקרא ט-ט).

כך בניו של רבי ישמעאל - על אחת כמה וכמה.

נענה רבי יוסי הגלילי ואמר:

"וספדו לו כל ישראל וקברו אותו" (מלכים א יד-יג).

והלא דברים קל וחומר: ומה אביהו בן ירבעם שלא עשה אלא דבר אחד טוב.

דבתיב ביה: "וען נמצא בו דבר טוב" (מלכים א יד-יג).

כך בניו של רבי ישמעאל - על אחת כמה וכמה.

מאי "דבר טוב"?

רבי זירא ורב חיננא בר פפא:

חד אמר: שביטל משמרתו, ועלה לרגל.

וחד אמר: שביטל פרדסאות שהושיב ירבעם אביו על הדרכים שלא יעלו ישראל לרגל.

נענה רבי אלעזר בן עזריה ואמר:

"בשלוש תמות ובמשדפות אבותיה המלכים הראשונים אשר היו לפניו מן ישראל לך" (ירמיה לד-ה).

והלא דברים קל וחומר: ומה צדקיהו מלך יהודה שלא עשה אלא מצוה אחת,

שהעלה ירמיה מן הטיט,

כך בניו של רבי ישמעאל - על אחת כמה וכמה.

נענה רבי עקיבא ואמר:

"ביום ההוא יגדל המספד בירושלם כמספד הדרדימון בבקעת מגידו" (זכריה יב,יא).

ואמר רב יוסף:

אלמלא תרגומיה דהאי קרא לא הוה ידענא מאי קאמר.

"בעינא ההוא יסגי מספדא בירושלם כמספדא דאחאב בר עמרי דקטל יתיה הדרדימון בר טברימון,

וכמספד דיאשיה בר אמון דקטל יתיה פרעה חגירא בבקעת מגידו".

והלא דברים קל וחומר: ומה אחאב מלך ישראל שלא עשה אלא דבר אחד טוב,

דבתיב: "והמלך היה מעמיד במרכבה נמח ארם" (מלכים א כב-לה),

כך בניו של רבי ישמעאל - על אחת כמה וכמה".

אמר ליה רבא לרבה בר מרי:

כתיב ביה בצדקיהו: "בשלוש תמות",

וכתיב: "ואת עיני צדקיהו עור" (ירמיה לט-י)!

אמר ליה הכי אמר רבי יוחנן:

שמית נבוכדנאצר ביקיו.

ואמר רבא לרבה בר מרי:

כתיב ביה בליאשיהו: "למן הנני אוסיף על אבותיה ונאספת אל קברותיה בשלום" (מלכים ב, כב,ג),

וכתיב: "ויורו היזרים למלך יאשיהו" (דברי הימים ב, לה,כג)!

כ"י

וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: שְׁעֵשְׂאוּהוּ כְּכִרָּה!

אָמַר לִיה:

הָכִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן:

שְׁלֵא חֲרַב בַּיִת הַמְּקֻדָּשׁ בְּיָמָיו.

111. כח, ב - כט, א

רש"י

כציפורי בפי הוושט. כחבל שיש בו קשר ויוצא בקושי מן התורן: **פיטורי.** שקושרין שתי ספינות ביחד:

אמר רבי יוחנן:

אין מנחמין רשאים לומר דבר עד שיפתח אבל, שנאמר: **"אחרי כן פתח איוב את פיהו"** (איוב ג-א), והדר: **"ויצען אליפו התימני"**.

אמר רבי אבהו:

מניין לאבל שמיסב בראש?

שנאמר: **"אבחר דדקם ואשב ראש ואשמון כמלק בגדוד פאשר אבלים ינחם"** (איוב כט-כה).

"ינחם" - אחרני משמע!

אמר רב נחמן בר יצחק:

"ינחם" כתיב.

מר זוטרא אמר מהכא: **"וסר מרזח סרוחים"** (עמוס ו,1).

"מרזח" - נעשה שר לסרוחים.

אמר רבי חמא בר חנינא:

מניין לחתן שמיסב בראש?

שנאמר: **"כתתן יכהן פאר"** (ישעיה סא-י).

מה כהן בראש - אף חתן בראש.

וכהן גופיה מנלן?

דתנא רבי **רבי ישמעאל**:

"וקדשתו"⁵⁴ (ויקרא כא-ח) - לכל דבר שבקדושה,

לפתוח ראשון,

ולברך ראשון,

ולישול מנה יפה ראשון.

אמר רבי חנינא:

כטא קשה יציאת נשמה מן הגוף - **כציפורי בפי הוושט**.

רבי יוחנן אמר:

כפטירי בפי וושט.

⁵⁴ כי-קדש הוא לאלהיו ח. וקדשתו כי-את-לחם אלהיה הוא מקריב קדש יתה-לך כי קדוש אני ה' מקדשכם

רַש"י

יִלְכוּ מַחִיל אֶל חֵיל. שִׁילְכוּ מִבֵּית
הַמְדַרְשׁ לְבֵית הַכְּנֶסֶת וּמִבֵּית
הַכְּנֶסֶת לְבֵית הַמְדַרְשׁ אַחַר
יִרְאֶה אֶל אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן יִזְכְּנוּ אֶל
עֲלוּיָן:

112. כַּט, א

וְאָמַר רַבִּי לִוֵּי בַר חִיָּתָא:

הַנֶּפֶטֶר מִן הַמֵּת - לֹא יֹאמֵר לוֹ לֵךְ לְשָׁלוֹם אֲלֵא לֵךְ בְּשָׁלוֹם.

הַנֶּפֶטֶר מִן הַחַי - לֹא יֹאמֵר לוֹ לֵךְ בְּשָׁלוֹם אֲלֵא לֵךְ לְשָׁלוֹם.

"הַנֶּפֶטֶר מִן הַמֵּת - לֹא יֹאמֵר לוֹ לֵךְ לְשָׁלוֹם, אֲלֵא לֵךְ בְּשָׁלוֹם."

שְׁנַאמַר: "וְאַתָּה תְּבוֹא אֶל אֲבוֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם" (בראשית טו-טז).

"הַנֶּפֶטֶר מִן הַחַי - לֹא יֹאמֵר לוֹ לֵךְ בְּשָׁלוֹם, אֲלֵא לֵךְ לְשָׁלוֹם,

שְׁהָרִי דְּוָד שְׁאָמַר לְאַבְשָׁלוֹם: "לֵךְ בְּשָׁלוֹם" - הֵלֵךְ וְנִתְּלָה.

יִתְרוֹ שְׁאָמַר לְמֹשֶׁה: "לֵךְ לְשָׁלוֹם" - הֵלֵךְ וְהִצְלִיחַ.

וְאָמַר רַבִּי לִוֵּי:

כָּל הַיּוֹצֵא מִבֵּית הַכְּנֶסֶת לְבֵית הַמְדַרְשׁ,

וּמִבֵּית הַמְדַרְשׁ לְבֵית הַכְּנֶסֶת -

זוֹכָה וּמִקְבֵּל פָּנֵי שְׂכִינָה,

שְׁנַאמַר: "וְלִכְנוּ מַחִיל אֶל חֵיל יִרְאֶה אֶל אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן" (תהילים פד, ח).

אָמַר רַב חִיָּיא בַר אֲשִׁי אָמַר רַב:

תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים אֵין לְהֵם מְנוּחָה,

אֲפִילוּ לְעוֹלָם הַבָּא,

שְׁנַאמַר: "וְלִכְנוּ מַחִיל אֶל חֵיל יִרְאֶה אֶל אֱלֹהִים בְּצִיּוֹן" (תהילים פד, ח).

הדרן עלך ואלו מגלחין
וסליקא לה מסכת מועד קטן